

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

Erkan KURUL

PERIPLUS, PERIEGESIS VE DENİZCİLİK YASALARI ÖZELİNDE
ANTİKÇAĞDAN ORTAÇAĞA AKDENİZ DENİZCİLİK YAZIM GELENEĞİNE
ÖRNEKLER

Akdeniz Eskiçağ Araştırmaları Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2016

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

Erkan KURUL

PERIPLUS, PERIEGESIS VE DENİZCİLİK YASALARI ÖZELİNDE
ANTİKÇAĞDAN ORTAÇAĞA AKDENİZ DENİZCİLİK YAZIM GELENEĞİNE
ÖRNEKLER

Danışman

Prof. Dr. Murat ARSLAN

Akdeniz Eskiçağ Araştırmaları Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2016

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Erkan KURUL' un bu çalışması, jürimiz tarafından Akdeniz Eskiçağ Araştırmaları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. F. Eray DÖKÜM
Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Murat ARSLAN
Üye : Yrd. Doç. Dr. Nihal TİNER ÖMEN

Tez Başlığı: Periplus, Periagesis ve Denizcilik Yasaları, Özelinde
Antikçağdan Ortçaçağa Akdeniz Denizcilik Yasam
Geleneğine Örnekler

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 31 / 12 / 2015

Mezuniyet Tarihi : 05 / 01 / 2016

Prof. Dr. Murat ARSLAN
Müdür

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ.....	ii
ÖZET.....	iii
SUMMARY.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
1 ANTİKÇAĞDAN ORTAÇAĞA AKDENİZ DENİZCİLİĞİNİN GENEL EVRELERİ.....	1
2 ANTİKÇAĞDAN ORTAÇAĞA AKDENİZ DENİZCİLİK YAZIM GELENEĞİ'NE ÖRNEKLER.....	41
2.1 Hannon ve Periplus'u Özelinde Periplus Yazım Geleneği.....	41
2.1.1 Kartaca'nın Denizcilik Tarihi: Genel Görünüm.....	41
2.1.2 Kartacalı Hannon ve Eserine Genel Bakış.....	50
2.1.3 Kartacalıların Kralı Hannon'un Herakles Sütunları'nın Ötesindeki Libya Topraklarının Bölümlerine İlişkin Seyrüsefer Raporu.....	69
2.2 Dionysios ve <i>Periegesis</i> 'i Özelinde <i>Orbis Terrae</i> Yazım Geleneği.....	83
2.2.1 Dionysios Periegetes ve Eserine Genel Bakış.....	83
2.2.2 İskenderiyeli Dionysios: Bilinen Dünyanın Tasviri.....	86
2.3 Rhodos Denizcilik Yasaları Özelinde Deniz Hukuku Yazım Geleneği.....	186
2.3.1 Iustinanus, <i>Digesta</i> XIV. 2: Gemiden Mal Atımına İlişkin Rhodos Yasası Hakkında: de Lege Rhodia de Iactu.....	186
2.3.2 Rhodosluların Denizcilik Yasası: Νόμος Ῥοδιῶν Ναυτικός.....	209
2.3.3 Rhodos Denizcilik Yasaları: Tarihsel Süreç ve Kapsam - Genel Değerlendirme.....	257
3 DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	265
HARİTALAR VE GÖRSELLER.....	268
BİBLİYOGRAFYA.....	273
ÖZGEÇMİŞ.....	308

KISALTMALAR LİSTESİ

bk. = *bakınız*

böl. = bölüm

ca. = *circa*/yaklaşık

cat. = katalog

cm. = santimetre

Çev. = Çeviren

dn. = dipnot

Ed. = Editör

Eds. = Editörler

et al. = *et alii*/ve diğerleri

etc. = *et cetera*/ve ötekileri

Fig. = Figür

graf. = grafik

har. = harita

Haz. = Hazırlayan

Intr. = Introduced

km. = kilometre

km² = kilometre kare

krş. = karşılaştırınız

lev. = levha

loc. cit. = *locus citatus*/anılan yer

m. = metre

m² = metre kare

MÖ = Milattan Önce

MS = Milattan Sonra

res. = resim

str. = satır

Trans. = Translator

vd. = ve devamı

vdd. = ve devamının devamı

vol. = *volumen*/cilt

vols. = *volumina*/ciltler

yy. = yüzyıl

ÖZET

İnsanların denizler özelindeki (bilinen) ilk faaliyetlerinin Prehistorik çağda başlangıcıyla birlikte, Akdeniz bu hareketliliğin merkezi ve etkileşim noktası olarak hızlı bir şekilde belirginlik kazanmış ve giderek diğer denizlere oranla ön plana çıkmaya başlamıştır. Antikçağdaki evrimiyle orantılı olarak, Akdeniz çeşitli uluslardan ya da kabilelerden birçok denizcinin farklı amaçlarla ve yine farklı rotalarda bir limandan başka bir limana sıklıkla yelken açtığı bir deniz haline gelmiştir. Zaman ilerledikçe, belirli aralıklarla gerçekleştirilen askeri ve siyasi deniz seferleri ile aralıksız sürdürülen ticari faaliyetler giderek artış göstermiş ve bu artış da denizciliğin antikçağ yaşamında bir gereklilik/zorunluluk olarak kimlik kazanmasını sağlamıştır. Bu gereklilik doğrultusunda, seyrü seferler gerçekleştirdikleri rotalar özelinde giderek yetkinlik ve tecrübe sahibi olmaya başlayan denizciler, edindikleri gözlemleri ve bilgi birikimlerini sözlü gelenekten yazılı belleğe aktarmaya başlamışlardır. Buradaki amaç başlarda tamamen pratik kaygılardan oluşmaktaydı; zira denizlerdeki zorluk ve tehlikelerin yazınsal veriler aracılığıyla tüm denizcilere bildirilmesine odaklanılıyordu. Bu amacın kapsamı süreçle birlikte ve gemicilerin ihtiyaçları özelinde genişletildi ve de farklı taleplere göre baştan uyarlandı. Öyle ki bu kapsamda denizlerin şekilleri, önemli akıntılar, seyredilebilir nehirler, kıyılarda yaşayan halklar, kıyı topografyası, sahildeki bitki ve hayvan popülasyonu ve gemiciler arasındaki kurallar-kaideler gibi farklı alanlarda da notlar tutulup kayıtlar alınmaya başlandı. Böylelikle de denizcilik ve gemicilikle ilgili oldukça kapsamlı ve bir o kadar da önemli bir denizcilik külliyyatının Antikçağdaki temelleri atıldı ve Ortaçağ'a kadar da bu yazınsal miras gelişimini sürdürdü.

Sunulmuş olan bilgiler ışığında, söz konusu bu çalışma da Akdeniz denizciliğiyle ilgili bilgi veren yazınsal mirası “*Periplus, Periegesis ve Denizcilik Yasaları Özelinde Antikçağdan Ortaçağa Akdeniz Denizcilik Yazım Geleneğine Örnekler*” başlığıyla ele almayı ve bu anabашlık çatısı altında incelenen metinlerin denizcilik tarihi çalışmalarındaki işlevi ve konumu hakkında kapsayıcı bir değerlendirmede bulunmayı amaçlamaktadır. Bu değerlendirme özelinde, *periplus* (seyir kaydı-tutanağı), *periegesis* (seyahatname) ve *Rhodos Denizcilik Yasaları* başlıklarına sahip üç farklı metin gurubu tematik bir açıdan ele alınmaktadır. Bu metinlerin çevirisi ve değerlendirilmesi sonucunda da, antikçağ denizcilik tarihi çalışmalarının arkeolojik verilerle elde edilen materyal kültür kalıntıları dışında filolojik metinlerden elde edilen verilerle de desteklenebileceği görüşü ileri sürülmektedir. Diğer yandan da dört farklı metnin çevirisi çeşitli alanlarda çalışmalar sürdüren bilim insanlarının ve araştırmacıların kullanımına sunulmaktadır.

SUMMARY

With humankind's first (known) maritime activities in the Prehistoric Era, the waters of the Mediterranean became a scene of dynamic activity as a centre of interaction, consequently coming into prominence earlier than the others. Comparatively, in its passage through antiquity, the waters of the Mediterranean became territorial, waters where numbers of sailors from various nations or tribes, would often voyage from one harbour to another for a variety of reasons following a variety of routes. As time passed, commercial activities gradually increased without interruption from military and political voyages conducted at some certain intervals. In consequence of these developments, maritime navigation gained an identity as a requirement in antiquity. From this necessity, sailors who obtained competency and experience particular to the routes they traversed, began to transfer from the oral tradition into a written record their own observations and fund of experience and knowledge. The intention was initially entirely based upon practical concerns; due to the need to report through written documents the difficulties and dangers at the sea to all the sailors. The scope of this was extended within this process and fashioned to meet the particularities of sailors' needs, and adjusted from the start to accord with various demands. Consequently, sailors began to keep records concerning such varied topics as the forms of the seas, significant currents and riverine flows, navigable rivers, communities that were settled-settling onshore, the coastal topography, vegetation and animal population, and established some rules and principles amongst mariners. All of these developments resulted in an extensive and significant maritime corpus in antiquity, and this literary heritage continued to develop into the Middle Ages.

From the context outlined above, this study aims to examine the literary heritage of Mediterranean navigation under the title of "*Examples of the Literary Tradition in Mediterranean Navigation from Antiquity to the Middle Ages, specific to the Periplus, Periegesis and Sea Laws*", and to make comprehensive evaluations as to the function and position of the texts examined under this main title, within studies concerning maritime history. Within the context of this evaluation, three different group of texts with the titles of *periplus* (sailing report), *periegesis* (travel book) and the *Rhodian Sea Law* are examined thematically. As a result of the translation and evaluation of these texts it is suggested that ancient maritime history studies can be aided through the philological data obtained from these texts, in addition to the archaeological data obtained from the remains of material culture. The translations of these four different texts make available information to scientists and researchers studying a variety of matters in various fields.

ÖNSÖZ

Bu çalışma, antikçağ denizcilik tarihi araştırmalarını filolojik veriler ışığında (*yeniden*) ele almayı ve elde edilen veriler kapsamında söz konusu çalışma disiplinine yönelik yeni gözlem ve yorumlar üretmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, antikçağ ve ortaçağ denizcilik tarihi araştırmalarında şimdiye kadar sürdürölmüş olan çalışmalar genelinde arka planda kalmış olan filolojik araştırma metodolojisinin denizcilik tarihi disipliniyle bütünleştirilmesi çalışmanın genel yöntemi olarak belirlenmiştir. Öyle ki, A. Thayer Mahan'ın (2011, 31) “deniz gücünün tarihi hiçbir şekilde sadece ölkeler arasındaki çekişmelerin, rekabetlerin, savaşta doruğuna çıkan şiddetin anlatılması değildir.” şeklindeki ifadesiyle de açıkça belirtildiği üzere, denizcilik çalışmalarının çok yönlülüğüne filolojik perspektiften ayrıca vurgu yapılmak istenmiştir.

Söz konusu bilimsel disipliniyle, filolojik bir incelemenin ürünü olarak değerlendirilebilecek olan bu çalışma esas itibariyle üç farklı türdeki ve iki farklı dildeki (Hellenice - Latince) metin gurubunun tematik ve zamandizinsel açılardan incelenmesine odaklanmaktadır. Bu bağlamda, çalışma içerisine dâhil edilen metinler coğrafi açıdan incelendiğinde, tez konusunu belirleyen araştırmanın Akdeniz'in genelini kapsadığı görölmektedir. Zamandizinsel bir bakış açısıyla değerlendirme yapıldığında ise MÖ VI. – MS VIII. yüzyıllar arasındaki periyoddaki denizcilik literatürünün mercek altına alındığı sonucuna ulaşılmaktadır. Metinlerin orjinal dillerinin de Akdeniz coğrafyasının antikçağ özelindeki baskın dilleri olan Hellenice ve Latince olduğu göz önünde bulundurulduğunda, çalışmanın gerek coğrafi gerek kronolojik gerekse de filolojik açılardan Akdeniz coğrafyasını bütüncül bir şekilde ve tek bir tema altında birleştirdiği sonucuna ulaşılır.

Kurgusu bu çatı üzerinde oluşturulan tezin gerek konusunun belirlenmesi, gerek çevirilerin gözden geçirilmesi gerekse de literatür taramalarının gerçekleştirilmesi aşamalarında birçok kişinin yardımı olmuştur. Bu kişilerin başında tez danışmanım Prof. Dr. Murat Arslan yer almaktadır. Kendisi çalışmanın kronolojik sınırlarının belirlenmesinde ve içeriğinin tespit edilmesinde daima desteğini ve ilgisini sunduğu gibi araştırmalarım sırasında da önemli yönlendirmelerde bulunmuştur. Çalışmada yer alan Hellenice metinlere ait çevirilerin kontrolünü gerçekleştiren Yrd. Doç. Dr. Nihal Tüner Önen ve de Latince metinleri gözden geçiren Yrd. Doç. Dr. Mehmet Oktan ile Yrd. Doç. Dr. Ebru N. Akdoğru Arca filolojik açıdan hata oranını en düşük seviyeye indirgeyerek araştırmalarıma destek sunmuşlardır. Tezin bir bölümünü kapsayan Ortaçağ periyodu ile ilgili bilgi ve literatür birikimini benimle paylaşan Tarihçi Mahmut Demir ise araştırmanın son şeklinin belirlenmesi aşamasında oldukça önemli katkılar sunmuştur. Ayrıca kitaplık çalışmaları, yazım şeklinin gözden geçirilmesi, kaynak

önerisi ve tezin redakte edilmesi gibi aşamalarda Arş. Gör. Fatih Yılmaz, Arş. Gör. Mesut Kınacı, MA Özge Acar ve de MA Şenkal Kileci'nin de önemli destekleri olmuştur. Kendilerine söz konusu yardımları dolayısıyla teşekkürü bir borç bilirim.

Teknik Noktalar

Metinde kullanılan yer ve kişi adları Latince ve Hellenice asıllarına uygun olarak verilmiştir. Standart, süreli yayınlar ve terimlere ilişkin kısaltmalar çalışmanın sonundaki kaynakçaya dâhil edilirken, Hellenice kelimelerin transkripsiyon listeleriye tezin başına eklenmiştir; antik kaynaklara ilişkin kısaltmalar listesi ile bibliyografya ise çalışmanın sonunda verilmiştir. Süreli yayınlarda, *L'année Philologique (Revue des Publications épigraphiques Relatives a l'antiquité romaine)*'in LXIV. cildinin (1996) 17-39. sayfalarındaki kısaltmalar kullanılmış; ancak burada bulunmayan bazı periyodikler için farklı kaynaklardaki kısaltmalardan yararlanılmıştır. Alıntı ya da gönderme yoluyla doğrudan doğruya kullanılan antik yazarlar ve eserlerinin kısaltmalarında Türkçe ortografyadaki farklılıkları da göz önünde tutularak, H. G. Liddle-R. Scott (1968⁹, *A Greek-English Lexicon*) adlı sözlüğün XVI-XXXVIII ve *Das Grosse Lexikon der Antike* adlı eserin I. cildinin (1971) 20-41. sayfalarındaki ilgili kısaltmalar esas alınmış ve eserlerin değerlendirilmesinde kullanılan metin ve çeviriler ayrıca gösterilmiştir. Bibliyografya kısmında ise, metinde geçen tüm monografya ve makaleler yazarın soyadı + yayın yılı biçiminde kısaltılmış olup, bir yazarın aynı yıl içinde çıkmış birden fazla eseri söz konusu olduğunda, eserlerin adları alfabetik sıraya konularak, bunlar (a), (b) *etc.* şeklinde ifade edilmiştir.

Metinde Kullanılan Hellenice Harflere İlişkin Transkripsiyon Listesi

α = a	δ = d	ι = i	οι = oi	φ = ph
αι = ai	ε = e	κ = k	ου = u	χ = kh
αυ = au	ει = ei	λ = l	π = p	ψ = ps
β = b	ευ = eu	μ = m	ρ, ρ́ = r, rh	ω = o
γγ = ng	ζ = z	ν = n	σ, ζ = s	' = h
γκ = nk	η = e	ξ = ks	τ = t	
γχ = nkh	θ = th	ο = o	υ = y	

1 ANTİKÇAĞDAN ORTAÇAĞA AKDENİZ DENİZCİLİĞİNİN GENEL EVRELERİ

Atlas Okyanusu'na bağlı bir iç deniz olarak, kuzey istikametinde Avrupa, güneyinde Afrika, doğusunda da Asya kıtalarının yer aldığı Akdeniz *ca.* 2,5 milyon km² bir alana yayılmaktadır ve de Cebelitarık Boğazı ile Atlas Okyanusu'ndan, Marmara Denizi ile Karadeniz'den ve Süveyş Kanalı ile de Kızıldeniz'den ayrılır. Akdeniz bu sınırlar içerisindeki havzasında *ca.* 4,24 milyon km³ hacminde su barındırır. Bütün bu özellikleriyle de *Kıtalar Arasındaki Deniz*, yani Akdeniz¹, ilk insan topluluklarının sahillerine ve sahillerinin iç

¹ Akdeniz tarihsel dönemlerde bölgede hâkim güç olarak varlık gösteren ulus-milletler nezdinde çeşitli isimlerle veya terminolojik adlandırmalarla anılmıştır. Bu terminolojik ya da nominal kullanımlara en erken örnek olarak öncelikle Mısır hiyerogliflerinde Akdeniz ve kimi zaman da Kızıl Deniz için kullanılan ve *Uatch Ur* şeklinde transkribe edilen ve de *Büyük Yeşil Deniz* biçiminde Türkçe'ye çevrilebilecek olan (söz konusu hiyeroglif, transkripsiyonu, modern dillere [İngilizce - Almanca] çevirisi ve ayrıca da literal kullanımı hakkında bk. ve krş. Erman – Grapow 1971, 269; Budge 1997, 164; 2010, 973) piktografik terim gösterilebilir. Arkaik ve Klasik dönemlerde kullanılan ve de en erken Hellenice tabir olan *ἡ μεγάλη θάλασσα* (*Büyük Deniz*; Hellen denizcilik yazım geleneğinde de sıklıkla yer bulan bu tabir ilk olarak *ca.* MÖ 550 - 476 yılları arasında yaşayan Miletoslu Hekateios'un eserlerinde geçmektedir. Söz konusu kullanım hakkında bk. *FGrHist* I F 26 "*Hekataios*"; ayrıca bk. Arr. *anab.* II. 16; *peripl. m. m.* str. III; Plut. *Cam.* XXII) Hellenistik Dönem'de coğrafi bilgi birikiminin artışıyla birlikte *ἡ εἴσω θάλασσα* ya da *ἡ ἐντὸς θάλασσα*, yani *İç* ya da *Dâhili Deniz* olarak Türkçe'ye çevrilebilecek olan formuna kavuşmuştur (örnek olarak bk. ve krş. Aristot. *Mete.* 354a XIV; Arr. *Ind.* XLIII. 1. 5). Roma İmparatorluk Dönemi'ne gelindiğindeyse Hellenice terim yerini Latince olarak *Mare Nostrum* ifadesine bırakmışır (*Bizim Deniz*; bu tabir Roma'nın Cumhuriyet Dönemi'nde, özellikle Kartaca-Roma Savaşları sırasında, Sicilya, Sardinya ve Korsika adaları çevresindeki karasularının tamamındaki Roma hâkimiyet alanını kapsayan Tyrrhen Denizi'ni belirten bir terimdi [bk. Tellegen-Couperus 1993, 32]). Süreç içerisinde, Cumhuriyet Dönemi'nin sonları - Roma İmparatorluk Dönemi'nin başlangıcı ve imparatorluk sınırlarının doğuda Mısır'a batıdaysa tüm kuzey Afrika sahillerine ve Avrupa'nın güney kıyılarına kadar genişleyişiyle birlikte geçen zaman diliminde Akdeniz giderek Romalılar'a ait bir iç deniz olarak görülmüş ve bu terim Romalıların belleklerindeki yerini genişletmiştir. Bu geniş anlamı ile de terim ilk olarak Gaius Iulius Caesar tarafından kullanılmıştır [Caes. *Gall.* V. 1; ayrıca bk. Sall. *bell. Jugurth.* XVII; Plin. *nat.* VI. 142]. Söz konusu terim antik Musevi dünyasında da aynı anlamı taşıyan *ha-yam ha-gadhol* ifadesiyle özdeşdir. [Bk. Hoffmeier 1986, 306]). Doğu Roma Dönemi'ndeki *Mare Internum* ya da *Mare Intestinum* (*İç Deniz*), Erken İslam Dönemi'ndeki *Bahr-ı Mutavassıt*, *Şam Denizi* (bk. ve krş. El-Tâcir *Ahbar* 49) veya *Bahr-ı Rum* (*Rum Denizi*; kullanım hakkında bk. ve krş. İbn Havkal *Sûrat* 165; Kazvini *Asârü'l-Bilâd* 205; Mesudî *Murûc.* 89-90; Bostan 1989, 231); Selçuklu Dönemi'ndeki *Derya-yı Diyar-ı Mağrib* (*Akdeniz*; örnek olarak bk. ve krş. İbn Bibi 96) ve Osmanlı Dönemi'ndeki *Bahr-ı Sefid* (*Akdeniz*; örnek olarak bk. ve krş. İbn-i Kemal *Tevârih* 23; Bostan 1989, 231); *Deryâ-yı Sefid* (*Akdeniz*; bk. ve krş.

kesiminde yer alan verimli topraklara yerleşmeye başlamasından² milyonlarca yıl önce jeolojik oluşum evrelerini tamamlamış³, yine insanoğlunun maden, besin, pazar ve buna benzer diğer birtakım ihtiyaçları doğrultusunda arayış içerisinde olduğu yüzyıllardaysa gelişimini sürdürmüştür⁴. İlerleyen süreçle beraber Akdeniz artık *karalar arasında bir deniz* olma özelliğiyle farklı coğrafyalar, kültürler, ırklar ve medeniyetler için bir buluşma noktası haline gelmiş ve böylelikle de Hellen ve Roma dünyasının merkezi olmuştur⁵. Bütün bu özellikleriyle Akdeniz antikçağın bilinen dünyasındaki Doğu ile Batı ve Kuzey ile Güney rotaları arasındaki etkileşimin mihenk noktası olarak belirginleşmiş ve böylelikle de daimi olarak heterojen materyal kültür katmanlarına sahip olmuştur.

Akdeniz Coğrafyası genel olarak (iklim, bitki örtüsü ve jeolojik yapı açısından) ortak özellikleri bünyesinde barındırsa da özelde birbirinden görece olarak farklı iki ana bölgeye ayrılır, Batı ve Doğu Akdeniz, özel ve terimsel adlandırılmasıyla da Levant. Bunlardan birincisi olan Batı Akdeniz Ege'den Cebelitarık Boğazı'na kadar uzanan ve Kuzey Afrika ile Güney Avrupa sahillerini ve de İtalya Yarımadası'nı da içeren bölgeyi tanımlar. Doğu Akdeniz olarak adlandırılan coğrafi bölgeyse geniş kapsamda düşünüldüğünde kuzeybatıda Girit Adası da dâhil bütün Hellas'ı, güneyde Mısır'ı, güneydoğuda Basra Körfezi'ne dek Mezopotamya, Suriye, Filistin (günümüzdeki Suriye, Lübnan, İsrail, Ürdün) ile Kıbrıs'ı ve kuzeyde Ege Denizi kıyılarını, Karadeniz ile Van Gölü'nü de kapsayan bir alanda Anadolu Yarımadası'nı da içerir⁶. Dar anlamdaysa Akdeniz'in doğusunu kapsamakla birlikte daha belirgin ve sınırlandırılmış bir coğrafyayı tanımlar; kuzeyde İskenderun Körfezi'nden güneyde Gaza'ya dek uzanır. Böylece bu bölge Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Filistin ve

Selânikî *Tarih* 443) ve Bahr-ı Ebyâd (*Akdeniz*; bk. ve krş. Pirî Reis *Bahriye* 22) adlandırmaları da sonraki kullanımlara örnek olarak gösterilebilir. Akdeniz için günümüzdeki kartografi ve de coğrafya çalışmalarında kullanılan terimse *The Mediterranean Sea (Kıtalar Arasındaki Deniz)*'dir. Bu terim ilk olarak Latin yazarlarından biri olan ve büyük olasılıkla MS 200 civarında yaşayan, *Collectanea Rerum Memorabilium = Anılmaya Değer Şeylerin Derlemesi* adlı yapıtın yazarı Gaius Iulius Solinus tarafından (*Mediterranum Maris* biçiminde) kullanılmıştır. Kendisi bazen *Polyhistor* cognomeni ile de anılır. Hakkında daha ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. Howatson 2013, 872-873.

² Akdeniz kıyılarında göçebe-yerleşik ilk insanın varlığı MÖ 440.000 - 435.000 yılları arasına tarihlendirilmektedir. Konu hakkında ayrıca bk. Trump 1980, 12, 13; Abulafia 2012, 31.

³ Akdeniz'in söz konusu jeolojik evriminin gerçekleşmesinin ardından oluşan ortalama derinlik 1429 m. olarak belirlenmiştir, Peloponnesos Adası'nın batısındaki en derin hattı ise 5121 m. olarak ölçülmüştür.

⁴ Abulafia 2012, 31.

⁵ Starr 2000, 4.

⁶ Latacz – Starke 2006, 189.

Ürdün'ün topraklarına kadar yayılır⁷. Bu bölgeye kuzeyden güneye doğru boylu boyunca uzanan bir graben hâkimdir⁸. Bu graben Asi Vadisi, Beka Ovası, Ürdün Vadisi, Ölüdeniz ve güneyde Wadi Araba'yı kapsayacak şekilde oluşmuştur. Söz konusu oluşumu doğu ve batı yönünden yüksek sıradağlar sınırlar. Batıdaki sıradağlar genelde denize dik olduğundan ancak dar bir kıyı şeridine yer bırakır. Bu kıyı şeridi üzerindeki düzlüğün genişliği en güneyde 30 km²'ye ulaşır. Bu coğrafi yapı nedeniyle de doğal ulaşım yolları genelde kuzey-güney yönündedir. Bazı yerlerde doğu-batı yönünde, ulaşımı rahatlatan geçitler de bulunmaktadır. Coğrafi yollarla ilgili bu konumu nedeniyle de Levant Bölgesi geçmişten bugüne Doğu Akdeniz'in ticaret düzeninde önemli bir rol oynar. Mısır, Mezopotamya ve Anadolu'yu birbirine bağlayan önemli deniz ticaret yolları da karasal ulaşımın zorlukları sebebiyle bu bölgede kesişir. Levant kıyısı boyunca uzanan limanlardan Kıbrıs, Rhodos, Girit ve Ege Adaları ile de bağlantı kurulabilmektedir.

MÖ II. binyılın ikinci yarısıyla birlikte, Doğu Akdeniz'de oluşan kozmopolit çevre, süregelen bir etkileşimin, farklı yönetim ve sosyal yapıdaki kültür gruplarının ya da etnik unsurların aralarında gerçekleşen çok yönlü ilişkilerin, değişik ekonomik olanakların ve farklı dinsel-ideolojik düzenlerin bir sonucudur. Bu dönemde Doğu Akdeniz Bölgesi'nin önde gelen kültürlerinin yanı sıra, Batı Akdeniz Bölgesi kültür grupları arasında da düzenli bir alışveriş (ilişki sistemi) oluşmuştur. Bu iletişim sonucundaysa aristokrat kesimin yanı sıra, toplum içinde pek çok alana da yayılmış olan, kozmopolit yapıdaki bir "*Panmediteran*" birlik (Akdeniz Birliği) doğar⁹. Sonuç olarak bu geçiş sürecinde Akdeniz giderek canlanmış, çeşitli kökenlerden insanların, kendileri kadar çeşitli kaynaklardan getirmiş oldukları emtialarını ellerinden çıkarma arayışı veya kaygısıyla sürekli bir yerden başka bir yere yelken açtığı bir deniz haline gelmiştir¹⁰.

Bu bağlamda, Akdeniz'in kimlik kazanma ve coğrafi olarak belirginleşme sürecine etki eden ve de Doğu Akdeniz'deki ticari ve de ekonomik canlanmanın başlangıcını getiren ve günümüzde de hala kullanımda olan deniz ticaret rotalarının ortaya çıkışında belirleyici role sahip olan ilk güç Girit'teki Minos Uygarlığı olmuştur¹¹. Minoslular söz konusu bölgede var oluşlarından itibaren Akdeniz'de etkin bir şekilde denizcilik faaliyetleri yürütüyorlardı ve

⁷ Genz 2006, 375

⁸ Graben, her iki tarafında uçurum bulunan, bir vadiden alçalmış bloğun sonucunda oluşan çukurlaşmış arazi yapısıdır.

⁹ Matthäus 2006, 335.

¹⁰ Abulafia 2012, 45.

¹¹ Abulafia 2012, 50.

deniz onların kültüründe çok önemli bir yere sahipti. Belirli bir süre sonra, Minos kültürünün etkileri giderek Girit dışında da hissedilmiş ve Knossos krallarının öncülüğünü yapmış oldukları *Thalassokrasi*¹² rejiminin temelleri atılmıştır¹³. Thukydides de eserinde Giritliler'in efsanevi kralı Minos'un Akdeniz dünyasında tesis etmiş olduğu *thalassokratik* düzenle, yani kurmuş oldukları deniz üstünlüğüyle ilgili önemli bilgilendirmelerde bulunmaktadır¹⁴. Böylelikle de Erken Girit deniz hâkimiyetinin etkilerine ve varlığına dair kanıtların MÖ beşinci yüzyıl Atina'sında dahi hissedilmekte olduğu anlaşılmaktadır. MÖ II. bin yıla gelindiğinde, Giritliler kendi ticari emtialarını üretmeye başlamışlar ve fildişi objelerle taş

¹² Hellence “θάλασσα” (deniz) ve “κρατεῖν” (güçlü olmak, muktedir olmak) sözcüklerinin birleşiminden oluşturulan *Thalassokrasi* terimi, genellikle denizlerde kurulmuş olan askeri ve ticari egemenliği tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır. Aynı zamanda deniz gücünün esas alındığı ve devlet politikasının da merkezi otoritenin sahip olduğu deniz gücü orantısında oluşturulduğu yönetim şekline verilen terimsel addır. Örnek olarak MÖ 478 yılında kurulmuş olan Attika-Delos Deniz Birliği thalassokrasik bir rejim çerçevesinde politika uygulamıştır. Detaylı bilgi için bk. dn. 122.

¹³ Alexiou 1991, 37

¹⁴ Thuk. I. 4. Aynı pasajda Minos antikçağda bilinen ilk donanmayı oluşturan tarihsel bir kişilik (amiral) olarak da lanse edilmektedir (Μίνως γὰρ παλαιάτος ὢν ἀκοῆ ἴσμεν ναυτικὸν ἐκτίσαστο καὶ τῆς νῦν Ἑλληνικῆς θαλάσσης ἐπὶ πλεῖστον ἐκράτησε καὶ τῶν Κυκλάδων νήσων ἤρξε τε καὶ οἰκιστὴς πρῶτος τῶν πλείστων ἐγένετο = *Zira Minos bizim bir duyum vasıtasıyla öğrenmiş olduklarımız ışığında bir donanma oluşturmuş olan en eski kişidir ve hem şimdiki Hellen Denizi'nin büyük bir kısmını hâkimiyeti altına almış ve hem de Kyklad Adaları civarında otorite kurmuştur ve ayrıca da bu adaların çoğunu ilk olarak o kolonize etmiştir*). Buna ek olarak Akdeniz'i korsanlardan temizleyebilmek ve Girit'in vergi gelirlerini daha düzenli bir hale getirebilmek ve bu suretle Akdeniz'in güvenlik garantörü olabilmek adına da büyük bir mücadele vermiş olduğu belirtilmektedir. Burada Thukydides açık bir şekilde kendi dönemindeki Atina deniz imparatorluğunun oluşumunun geçmişini ve kökenini Minos'a dayandırarak Atina deniz gücüne meşruiyet kazandırma çabasıdadır. Selefî olan Herodotos ise konuya daha eleştirel bir üslup kazandırır. Kendisi kral Minos'u efsanevi bir karakter olduğu için reddeder (Hdt. III. 122) ve denizlerde egemenlik kurmaya çalışan ilk kişinin Samos Adası tiranı Polykrates olduğunu şu anekdotuyla öne sürer; “Πολυκράτης γὰρ ἐστὶ πρῶτος τῶν ἡμεῖς ἴδμεν Ἑλλήνων ὃς θαλασσοκρατέειν ἐπενοήθη, πάρεξ Μίνωός τε τοῦ Κνωσίου καὶ εἰ δὴ τις ἄλλος πρότερος τούτου ἤρξε τῆς θαλάσσης; = *Zira bizim öğrendiğimiz kadarıyla Hellenler arasında Thalassokrasi yönündeki ilk planları tasarlayan, Knossoslu Minos ya da şayet ondan da daha eski zamanlarda denizlere hâkim olmuş olabilecek başka birisinden ziyade [Samoslu] Polykrates'tir*”. Konu hakkında ayrıca bk. Momigliano 1944, 1; Starr 2000, 9; Antikçağ yazarlarının Minos thalassokrasisine yönelik görüşleri hakkında ayrıca bk. Strab. X. 8 C 476; Diod. V. 78. Minos thalassokrasisinin özellikleri ve konu hakkında kapsamlı değerlendirmeler hakkında genel bilgi için bk. Starr 1955, 282-291; 1978, 345; Buck 1962, 129-137; Dow 1967, 13-14; Knapp 1993, 333; Niemeier 2004, 393-398. Girit denizciliği ve denizcilik kültürü hakkında ayrıca bk. Castleden 1990, 111-122.

mühürlerin deniz aşırı ticaretine başlamışlardır¹⁵. Mısır ve Suriye ile deniz yolu temasları ortaya koyan fildişi objeler dışında, fayans ve deve kuşu yumurtası gibi egzotik mallar da Girit ticaretinde sıklıkla sirkülasyona uğrayan diğer emtialar arasındaydı. Melos Adası'ndan¹⁶ gelen azımsanmayacak miktardaki Obsidyen de Girit'e yoğun bir biçimde taşınmaktaydı. Dolayısıyla, eski saray döneminde, Minosluların kuzeylerindeki Kyklades Adaları'nın yanı sıra güney ve doğularındaki Levant ve Nil Deltası ile bağlantılara sahip oldukları da oldukça açıktır. Batıdaysa Minos filoları Rhodos dâhil Oniki Adalar'a, oradan da Miletos ve Troia'ya kadar mal taşımacılığı yapmaktaydı¹⁷.

MÖ 1500 civarındaki yıllarda Girit birtakım ekonomik değişimler geçirmekle kalmayıp çok önemli siyasal dalgalanmalar da yaşadı ve gücünü yavaşça yitirmeye başladı. Bu süreçte Minoslular'ın kurdukları ticaret ağlarını keşfeden Mykenaili denizciler, bakırdan yana zengin Kıbrıs ile bağlarını sürdürdükleri gibi, Rhodos'ta, Anadolu sahillerinde, özellikle Miletos'ta ve Suriye kıyılarında ticari olarak varlık göstermeye başladılar. Mykenlerin hem denizci hem de bir tüccar kimliğine sahip olmaları onların belirli bir süreç boyunca Ege ve Doğu Akdeniz'deki deniz aşırı ticarete hükmetmelerine olanak tanımıştır¹⁸. Türkiye'nin güney kıyısı açıklarında, Kaş İlçesi'nin 8,5 km. güneydoğusunda keşfedilen ve MÖ XIV. yüzyıla tarihlendirilen¹⁹ Uluburun Batığı bu dönemde yeniden şekillenen deniz ticaret yapısına ışık

¹⁵ Abulafia 2012, 51.

¹⁶ Melos Adası, (= Μήλος) Kyklades (= Κυκλάδες) ada gurubunun en güneyinde olanıdır. Melos Adası'nın Girit'in kuzey sahiline olan uzaklığı yaklaşık olarak 70 milken, Peloponnesos Yarımadası'nın güney sahiline olan uzaklığıysa 65 mildir. Bu özelliğiyle ada antikçağda Güney Ege ve Adalar arasındaki ticarete önemli bir mevkiye sahipti. Zephyria ismiyle de bilinen Melos, başta obsidyen olmak üzere mineral-maden ticaretinde antikçağın en bilinen rezervlerinden birine sahipti. Adanın maden rezervleri ve mineral kaynakları hakkında bk. Pittinger 1975, 191-197. Melos Adası hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. Marindin 1910, 365.

¹⁷ Erken dönem Minos ticaretiyle ilgili ayrıca bk. MacDonald 2010, 536, 537; Alexiou 1991, 158-161; Castleden 1990, 117; Önemli bir Girit kenti olan Lasithi'nin ithalat ve ihracat hacmi hakkında ayrıca bk. Watrous 1982, 32-34.

¹⁸ Konu hakkında ayrıca bk. Gür 2014, 53.

¹⁹ Bass 1961, 275; 2003, 57; 2013, 47. Uluburun Batığı olarak adlandırılan ve Genç Tunç Çağı'na tarihlendirilen batık ilk olarak 1982 yılında Bodrumlu sünger avcısı Mehmet Çakır tarafından keşfedilmiştir. Kendisi bölge karasularında sualtı araştırmaları gerçekleştiren George F. Bass ve ekibine konu hakkında gerekli bilgilendirmelerde bulunduktan sonra, 1984 yılında batığa ilişkin ilk bilimsel dalışlar gerçekleştirilmiştir. Batıkla ilgili kazı süreciyse on yıllık bir çalışmanın neticesinde, 1994 yılında, toplamda 22.500 dalış gerçekleştirilerek tamamlanabilmiştir. Batığa yönelik sualtı araştırmalarının başlangıç süreciyle ilgili ayrıca bk. Pulak 2006, 57-58; Uluburun Batığı'nın tarihlendirilmesi konusunda ayrıca bk. Newton *et al.* 2006, 117-18.

tutar niteliktedir ve de Doğu Akdeniz denizciliğinin başlangıcı ve gelişimine yönelik önemli ipuçlarını da bünyesinde barındırmaktadır. Batan geminin kargosu yarım ton ağırlığındaki büyük bakır külçelerin yanı sıra, geminin Suriye ve Kıbrıs'a gitmiş olabileceğini düşündüren bronz mallar ve mühürlere oluşuyordu²⁰. Geminin menşei ve uyuğu günümüzde de tam olarak çözümlenememiş bir problematik olmasına rağmen²¹, Kıbrıs Adası'ndan yüklendiği açıktı ve Doğu Akdeniz'de Doğu-Batı rotasında seyretmekteydi. Geminin taşıdığı kargo büyük bir olasılıkla batıdaki (Mykenaili?) kralların saraylarına gönderilmekteydi. Hammaddeleri ve de işlenmiş hazır ürünleri kapsayan ticari amaçlı yükün önemli bir bölümünü on ton bakır ve yaklaşık bir ton kalay oluşturmaktaydı²². Bakır külçelerin çoğu öküz gönu biçimindeydi. Bu yüklerin yanında, Geç Tunç Çağı'nda ticareti sürdürülen cam, fayans, çam reçinesi, fildişi, gümüş ve altından yapılan lüks kişisel eşyalar, Baltık Denizi'nden gelen kehribar yumrularından ve başka değerli taşlardan yapılan boncuklar, deve kuşu yumurtaları, Afrika abanozu, çanak çömlek, silah ve birçok başka malzemeden oluşan ve önemli niteliğe sahip hammaddelerin de neredeyse her çeşidi geminin yükü arasında yer almaktaydı.

Uluburun Batığı bu yönüyle, Genç Tunç Çağı periyodunda Doğu-Batı ticaret rotası üzerinde sürdürülen bakır-kalay nakliyatı ile Doğu Akdeniz genelindeki diğer hammadde gereksinimlerinin nasıl karşılandığını anlamada önemli bir ipucu oluşturur. Ayrıca bu rota üzerinde seyreden ticaret gemilerinin yolculukları sırasında Anadolu kıyısını izledikleri sonucuna da varılmaktadır. Bu sonuçları aydınlatacak nitelikteki benzer bir örnek de Antalya Koyu'ndaki Side açıklarında bulunmuştur. Bu batık Uluburun Batığı ile neredeyse aynı zaman dilimine, MÖ XV. ya da MÖ XIV. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmektedir²³ ve bu batığın yükü de bakır külçelerden oluşmaktaydı. Uluburun Batığı örneğinde de görüldüğü üzere, Neolitik Çağ'dan itibaren Genç Tunç Çağı'na kadar devam eden süreç içerisinde kültürler-halklar arası ilişkilerin ve ticari faaliyetlerin yalnızca karasal bağlantılarla değil,

²⁰ Abulafia 2012, 61.

²¹ Bir geminin yükü ve yükün (kargonun) menşei olan bölge, yüklenmiş olan geminin milliyetini belirtmemekle birlikte, bu konuda yapılacak olan her türlü yorum ve görüşe de tartışmaya açık bir açı kazandırır. Zira geminin belirli bir rotada mı yoksa transit bir güzergâhta mı seyrettiği, ya da kiralanmış olarak belirli bir iş için mi kullanıldığı gibi problematikler, somut kanıtlar (amphora mühürleri ya da seramik incelemeleri) ya da yazılı veriler (gümrük sözleşmeleri, gemicilik kontratları, seyir tutanakları) olmaksızın net bir şekilde belirlenememektedir. Örnek olarak Gelidonya Batığı hakkındaki milliyet tartışmaları ve konu hakkında G. F. Bass'ın görüşleri hakkında ayrıca bk. Bass 2003, 61.

²² Yalçın 2006, 22.

²³ Buccholz 1959, 27; 1966, 63.

deniz yolundan da (daha yoğun bir biçimde olmak üzere) gerçekleştiğine dair materyal kültür kalıntıları bulunmaktadır. Deniz taşımacılığında birincil olarak gemilerin kargolarını oluşturan hammaddeler hem Neolitik Çağ'da hem de sonraki dönemlerde peşine düşülen ve yalnızca belirli ve de sınırlı coğrafyalarda bulunabilen en öncelikli emtialar arasında yer almaktaydı. Bu suretle hammaddeler kültürler arası etkileşimin ve ticaretin itici gücü olma özelliğini kazanmıştır²⁴.

Söz konusu bu hammadde itkisine dayanan ticari-kültürel etkileşim, Genç Tunç Çağı'nda (MÖ 1600'den sonra) Doğu Akdeniz'den batıya doğru yayılım göstermiştir. Mykenaili denizcilerin MÖ XVI. yüzyıldan itibaren Akdeniz'de etkili bir konuma ve aktif bir güce erişmeleri, Doğu Akdeniz etkisinin batıya ulaşmasında başrol oynamıştır. Bu etki MÖ XIV. ve XIII. yüzyıllarla birlikte Güney İtalya'ya, Sicilya'ya, Lipari Adaları'na ve Sardinya ile Korsika'ya kadar yayılmıştır, öyle ki Mykenaili denizcilerin bu dönemde seyrek de olsa İtalya'ya yerleşmiş oldukları günümüzde arkeolojik bulgularla kanıtlanmaktadır. Arkeolojik kanıtlarla varlığı belgelenen bu etkileşim, Doğu Akdeniz kültürlerinin yazılı kaynaklarından elde edilen bilgilerle de desteklenmektedir. Bu bilgiler ticari ve kültürel etkileşim konularıyla ilgili mevcut bilgi birikimini zenginleştirdikçe karanlıkta kalan noktaları da aydınlatmaktadır.

Söz konusu dönemde Mısır'da ise (özellikle Firavunlar Devri'nde) halkın ihtiyaçları ve kamusal gereksinimler bizzat devlet tekelinde dağıtılan mallar ile karşılanmaktaydı. Şahıslar özelinde gerçekleştirilen mal değiş-tokuşuysa bu konuda bir istisna oluşturmaktadır. Zira Mısır'da rejim sistemi olarak uygulanan saraya bağımlı yönetim sistemine paralel olarak hanelerde yıllık ya da dönemlik olarak üretilen mallar, ürün fazlası haline geldiği zaman el değiştirmektedir²⁵. Bu malların değeriyse takas sistemine zıt olarak gümüş ağırlık birimleriyle hesaplanmaktaydı. Geç dönemlere kadar bu şekilde devam eden ticari eğilim, devletin gerçekleştirdiği kamusal mal dağıtımına katkıda bulunmak amacıyla serbest piyasayı kısıtlamaktaydı. Aynı durum, deniz aşırı ticaret söz konusu olduğunda da geçerlidir. Tamamıyla olmasa da, deniz ticareti de devlet denetimi altında gerçekleştirilmekteydi. Maden, ahşap ve diğer hammaddeler açısından yeterli kaynağa sahip olmayan Mısır ve Hellas gibi coğrafyalarda ikamet eden halklar kendilerinde bulunmayan emtiaları öncelikli olarak deniz yoluyla ithal etmekteydi ve fazla ürünleriniyse yine bu yoldan dış pazarlara ihraç etme yoluna gitmekteydi. Askeri açıdan bakıldığında da, Mısır tarihinin büyük bir döneminde hususi bir deniz kuvvetine sahip olmamıştır. Her ne kadar, deniz muharebelerinden, bilhassa

²⁴ Mäthaus 2006, 335.

²⁵ Helck 1977, 943.

III. Ramses'in Deniz Kavimleri'ne karşı verdiği mücadelelerini anlatan rölyeflerde²⁶ ve Piye'nin (25. Hanedan) yıllıklarında bahsedilmiş olsa da gemiciler ve mevcut donanma, en azından Mısır tarihinin önemli bir kısmı süresince, su üzerinde yüzebilen basit platformlar şeklindeki kayıkları kullanan askerler olarak görülmekteydi²⁷.

Süregelen ve gittikçe gelişen ithalat ve ihracat faaliyetleri ve beraberinde gelişen denizcilik aktiviteleri süresince, gemiciler ya da gemici tüccarlar, kendileri için en uygun ve en pratik seyahat güzergâhlarını belirlemeye ve bu güzergâhları sözlü ya da yazılı belleklerinde kayıt altına almaya başlamışlardır. Bu süreçte deniz rotaları da oluşmaya başlamış bu oluşumun temel itki gücünü de -öncelikli olarak- rüzgârlar²⁸ oluşturmuştur. Akdeniz Bölgesi'nde rüzgârlar bilhassa yaz mevsiminde oldukça istikrarlıdır. Zira yaz boyunca, Hellas'tan Suriye'ye kadar olan deniz hattı üzerinde düzenli olarak esen Kuzeybatı rüzgârı hâkimdir. Aynı rüzgâr eksenini Ege ve Tyrrhen Denizi'nde de belirginler.

Antikçağda rüzgâr şartları genellikle deniz yolculukları açısından uygun zamanların hesaplanmasını kolaylaştırırdı, ancak bir açıdan da zorlaştırırdı. Zira rüzgârlar uygunluğunu yitirdikleri zaman gidiş için oldukça zahmetsiz olan deniz yolculukları dönüş açısından oldukça zor ve zahmetli şartlara dönüşürdü²⁹. Bu sebepten ötürü de gidiş için kullanılan

²⁶ Söz konusu rölyeflerden yola çıkılarak deniz kavimlerine yönelik yapılan değerlendirmelere ilişkin bk. Nelson 1943, 40-55.

²⁷ Bk. Brewer – Teeter 2011, 94.

²⁸ Okyanuslardaki rüzgâr sistemlerinin keşfedilmesini sağlayan çoğu olay antikçağ süresince kayıt altına alınamamıştır ve bu yüzden ki rüzgârların antikçağ denizciliğindeki işlevleri konusunda ayrıntılı bilgiye sahip olamamaktayız. Ancak İskenderiyeli bir Hellen denizci olan Hippalos, MS I. yüzyıla tarihlenen bir periplus olan *Periplus Maris Erythraei* vasıtasıyla (peripl. m. r. LVII) edinilen bilgiler ışığında, Doğu Afrika sahillerinden Hindistan'a bir yıldan daha az bir zaman zarfında gidip dönebilmek üzere Muson rüzgârlarından ne şekilde yararlanılabileceğini keşfetmişti. Hippalos'un bu bağlamda yol açtığı devrim niteliğindeki bu gelişme, kıtaların kıyılarını takip ederek seyretmek yerine, Muson rüzgârlarının en uygun esintiye sahip oldukları zamanda Hint Okyanusu'nu doğrudan aşarak evvelden Hellen tacirlerin toplamda üç yıl gibi uzun bir periyotta tamamladıkları mesafeyi çok daha kısa bir sürede katedebilmektir. Zira yaz aylarında Muson rüzgârları, güneybatıdan kuzeybatıya doğru esmekte ve bir gemici bu doğrultuda rüzgârı arkasına almak suretiyle Afrika'dan Hindistan'a rahatlıkla ulaşabilmekteydi. Kış aylarındaysa aksi istikamette eserek bu sefer de dönüş yolculuklarını kolaylaştırmaktaydı. Ayrıca Conner da (2012, 212) Hippalos'un bu yolun elverişli olduğunu göstermesinden sonra diğer Hellen ve Romalı denizcilerin de onun bu rotasını takip etmiş olduklarını belirtir. Konu hakkında detaylı bilgi için ayrıca bk. Marcotte 2015, 178.

²⁹ Örneğin İstanbul Boğazı'nda kuzey rüzgârlarının hâkimiyeti altında belirginlik kazanan hava muhalefeti, Karadeniz'den Marmara istikameti yönünde ilerleyen daimi boğaz akıntısıyla birleşmek suretiyle kürekli ya da yelkenli gemilerin Karadeniz'e yelken açmasını oldukça zorlu ve tehlikeli bir hale getiriyordu. Bu yüzden

rotalar dönüş için kullanılmaz niteliğe sahip olurlardı, böylece gidiş ve dönüş rotaları birbirinden bağımsız olarak çizilirdi, zira rotalar bu coğrafyada sıklıkla seyahat eden denizciler ya da denizci tüccarlar tarafından değil, doğal şartlar ve iklim koşulları tarafından belirlenmekteydi. Örneğin, Hellas ya da İtalya'dan Mısır'a olan deniz yolculuğu yazın genellikle büyük bir sorunsuz tamamlanabilirdi, ancak dönüş sırasında rotada hâkim rüzgâr konumunda olan kuzey ya da kuzeybatı rüzgârına karşı seyretmek çok zaman alabilirdi³⁰. Zira antik dönem denizcileri günümüz denizcileri açısından oldukça önemli bir bilgi sayılabilecek nitelikteki rüzgârı çaprazlayarak ters rüzgârda yol alabilmeye yönelik gerekli bilgi ve donanımına sahip değillerdi³¹. Gelgit olayları ve akıntısız etmenler gibi diğer etmenlerin de antikçağ denizciliğini çok fazla etkilemediği bilinmektedir³², zira Akdeniz

antikçağda gemilerin kimi zaman boğazın koylarından birinde ya da Byzantion veya Kalkhedon kentlerinin limanlarında günlerce ve hatta haftalarca uygun rüzgârları beklemek zorunda kaldıkları durumlar olabiliyordu (Müller-Wiener 2003², 2).

³⁰ Mäthaus 2006, 359.

³¹ C. D. Conner'in de (2012, 206); "*buhar enerjisinin ortaya çıkışına dek, dünyanın ticaret rotalarını belirlemiş olan rüzgârların araştırılması, yeni toprakların araştırılması kadar önemliydi. Bu da sadece denizde, sürekli öğrenen ve gözlemlerini kaydeden, onları başkalarına da aktaran denizciler tarafından yapılabilirdi*" şeklinde ifade etmiş olduğu üzere rüzgârlar konusunda sahip olunan deneyim ve yetkinlik bir antikçağ denizcisinin sahip olması gereken meziyetlerin başında yer alıyordu.

³² Fakat yönlerinin ya da etkili olduğu alanların önceden bilinebildiği akıntı ve gelgitlerden istifade edebilme avantajı bu gelgitler ile ayın mevcut konumu arasındaki etkileşimi tam olarak anlayabilmeye bağlıydı. Bu sebeple, antikçağ gemicilerinin büyük bir çoğunluğu söz konusu bu ilişkileri tespit edebilmek, net bir biçimde algılayabilmek ve de gözlemleyebilmek amacıyla bazı önemli girişimler de bulunmuşlardır. Sonuç olarak da kendi gözlem ve de izlenimlerine dayanarak bu ilişkiyi saptamışlardır. Bu kapsamda, söz konusu tespit doğrultusunda gerçekleştirilmiş ve de kayıt altına alınmış ilk faaliyet kaydı MÖ V. yüzyılda yaşamış ve de Aristoteles'in öğrencilerinden biri olmuş olan Dikaiarkhos tarafından gerçekleştirilmiştir. Zira kendisi de aktarımını Massaliyalı Pytheas (hakkında detaylı bilgi için bk. dn. 172) isminde bir denizci vasıtasıyla yapmaktadır. Yaklaşık olarak iki yüz yıl sonra, MÖ II. yüzyılda, bir stoa filozofu, coğrafya uzmanı ve aynı zamanda da astronom kimliğine sahip olan Poseidonios ve de Babilli? astronom Seleukos (hakkında daha detaylı bilgi için ayrıca bk. Neugebauer 1975, 610-611), bu etkileşimin daha kapsayıcı bir değerlendirmesini yaptılar. Bu bağlamda Seleukos Hint Okyanusu üzerinde mevcut olan gelgit hareketlerini ayın evreleriyle ilişkilendirdi. Bu ilişkilendirme sonucunda ortaya çıkan çıkarım, gerekli bilgileri tedarik ederek denizci ve coğrafyacıların ihtiyaçları doğrultusunda onlarla paylaşan gemicilerin deniz yolculuğu ve limanlara yönelik bilgi birikimleri ve deneyimleri olmaksızın gerçekleştirilemezdi. Öyle ki Poseidonios da, denizciler ve de deniz yoluyla ticaret yürüten tüccarlardan edindiği veriler ve ayrıca yörede yaşayanlardan da öğrendikleri ışığında Gades'te (günümüzdeki İspanya sınırları içerisinde kalan Cadiz kenti) ayın gelgitler üzerindeki etkisini kendi sistematik gözlemleriyle inceledi. Poseidonios'un söz konusu gelgitlere yönelik çalışmalarına yönelik Strabon'un yapmış olduğu atıf için ayrıca bk. Strab III. 8.

genelindeki gelgit etkisi de oldukça zayıftır. Buna ek olarak akıntıların bazıları da önceden hesaplanabilmekte ve uzman denizciler tarafından bilinmekteydi. Bilinen akıntılar arasında en önemlileri İstanbul Boğazı³³ ve Çanakkale Boğazı³⁴ arasındaki akıntılar, Sicilya ve Güney İtalya Körfezi arasında Messina Boğazı³⁵ akıntısı, oldukça yoğun bir akıntı niteliğindeki

³³ İstanbul Boğazı'nın (= Βόσπορος) toplam uzunluğu 29,9 km., genişliğiye yer yer 698 m. ile 3,6 km. arasında değişkenlik göstermektedir ve boğaza doğru akıntı bırakan suyun kaynağı Karadeniz'dir. Karadeniz'in üzerindeyse onun temel beslenme havzasını oluşturan Maiotis (Azak) Denizi yer alır. Maiotis ve de birçok ırmağın sularının döküldüğü Karadeniz, İstanbul Boğazı vasıtasıyla Marmara Denizi'ne ve Marmara Denizi'nden de Çanakkale Boğazı üzerinden Ege Denizi'ne açılır. Herodotos'a (IV. 82) göre, Karadeniz'e 13'ü büyük olmak üzere toplamda 50 akarsu boşalmaktaydı. Karadeniz'e boşalan akarsular ve nehirler, Maiotis'e dökülenlerden daha büyük ve sayıca daha fazladır (ayrıca bk. Iust. II. 1. 19). Zira Evliya Çelebi'nin vermiş olduğu bilgiye göre de (Sey. 268a) Karadeniz'e irili ufaklı 1680 ırmak (dere-çay) akmaktadır. Boğazın akıntısı hakkında detaylı bilgi için ayrıca bk. Arslan 2010, 43 vd.

³⁴ Antikçağ'daki adı Hellespontos (= Ἑλλήσποντος) olan Çanakkale Boğazı Ege Denizi'ni kuzeydoğudan Propontis'e (= Προποντίς, Marmara Denizi) bağlar ve bu bağlantı da Asya ile Avrupa kıtaları arasındaki sınırı oluşturur. Çanakkale Boğazı boyu ve eni göz önüne alındığında İstanbul Boğazı'ndan iki misli daha büyüktür. Boğazın toplam uzunluğu 62 kilometreyi bulmaktadır (İstanbul Boğazı'nın orta çizgisi üzerinde ölçülen uzunluk ise 30,5 kilometredir). Kıyıların bütün girinti ve çıkıntıları dikkate alınarak yapılan bir ölçüm ise Çanakkale Boğazı'nın Anadolu kıyıların (Kumkaleburnu'ndan Çardak Feneri'ne kadar) uzunluğunun 94 km., Avrupa kıyıların uzunluğunun ise (Seddülbahir-Çankayaburnu arası) 78 km. olduğunu ortaya koyar. Çanakkale Boğazı'nın genişliği kuzey girişinde 3200 m. olarak başlamakta, güney ağzına yaklaşıldıkça önce çok fazla genişleyerek 8 kilometreyi bulmakta, tam güney ağzında ise 3600 metreye inmektedir. Boğazın kıyıları iki yerde birbirine fazlasıyla yaklaşır. Bunlardan birisi Anadolu kıyısındaki Nağraburnu ile karşısındaki Bigalı Kalesi arasında olup buradaki genişlik 1950 metredir. Bir diğeri ise daha güneyde Çanakkale şehrinin bulunduğu mevkide boğaza dökülen Kocaçay (Sarıçay) ağzı ile karşısındaki Kilitbahir arasında bulunur. Bağazın en dar kesimi de bu sonuncusudur ve burada iki kıyı arasındaki mesafe 1375 metredir. Boğaz hakkında detaylı bilgi için ayrıca bk. Tuncel 1993, 199-203; Howatson 2013, 375.

³⁵ Messina Boğazı Sicilya Adası'nı İtalya'nın güneyindeki Calabria Bölgesi'nden ayıran boğazdır. Uzunluğu 32 km. olmakla birlikte en dar noktasında genişliği 3,1 kilometredir, Tyrrhen ve de Ege Denizlerini de birbirine bağlar. Bu boğazda dönüşümlü olarak görülen kuzeyden güneye ve güneyden de kuzeye olan akıntılar çalkantılı su tünelleri oluşturur ve bu durum boğazın ve boğazı çevreleyen karasularının antikçağ denizcileri için ürkütücü ve uğursuzluk getiren bir boğaz olarak nitelendirilmesine sebebiyet vermiştir. Öyle ki burada oluşan anaforlar bölge hakkına birtakım antik söylence ve mitlerin oluşmasına dahi sebebiyet vermiştir. Bunlardan en bilineni Skylla ve Kharybdis adlı, bela saçtığına inanılan deniz yaratıklarının yolculukları esnasında bu boğazı kullanmak zorunda kalan denizcilerin başına çeşitli felaketler getirmesiyle ilgili olandır. Detaylı bilgi için ayrıca bk. Bell 1832, 458-459; Skylla ve Kharybdis hakkında bk. March 2014, 395-397; Graves 2012³, 419.

Hellas ile Euboia Adası arasındaki Euripos Boğazı³⁶ akıntıları ve son olarak da Cebelitarık Boğazı³⁷ akıntısıdır. Akıntılara bazı zamanlar burunların açıklarında yer alan karasularında da sıklıkla rastlanır. Lykia kıyılarında bulunan Gelidonya Burnu akıntısı da bu tür akıntılar arasındadır.

Akdeniz denizcilik tarihinde önemli bir etkiye sahip bir sonraki gelişmeye MÖ XIV. yüzyılda, Amarna Dönemi'nden itibaren ortaya çıkarak XII. yüzyılın başlarına kadar belirli aralıklarla da olsa etkilerini sürdürmüş olan deniz kavimleri³⁸ göçü sürecidir. Bu sürece damgasını vuran ve Tunç Çağı'nı sonlandırarak yeni bir devir olan Demir Çağı'nın başlangıcına neden olan temel faktörlerin başında Akdeniz özelindeki belirli coğrafyalarda vuku bulmuş olan bölgesel kıtlıklar ve bunun sonucunda ortaya çıkan ve hem kara hem de deniz üzerinden gerçekleştirilen kitlesel göç hareketi faaliyetleri bulunmaktadır³⁹. Söz konusu süreç Avrupa, Asya ve Ortadoğu halklarının siyasi-politik geleceğinin belirlenmesinde de baş etmen olmakla birlikte⁴⁰, Tunç Çağı'nın başat güçleri olan Hitit ve Mısır'ı da etkisi altına almıştır. Bu etki sonucunda bu çağın iki süper gücünden biri olarak nitelendirilen Hatti-Hitit Uygarlığı tarih sahnesinden silinmiş, bir diğeri olan Mısır ise sahip olduğu doğal kaynakların verimliliği, tahıl rezervi fazlalığı ve askeri gücünün üstünlüğü gibi avantajları sayesinde bir süre daha varlığını koruyabilmiştir. Doğu Akdeniz'de Bronz Çağı'nın sonu, D. Abulafia'ya (2012, 88) göre, “*tarihin en korkunç noktalarından biri, Roma İmparatorluğu'nun*

³⁶ Euripos (=Εύριπος) Boğazı Euboia Adası'nı Kıta Yunanistan'dan ayıran geçide verilen addır. Boğazın en dar yerinde iki yaka arasındaki mesafe 38 metredir ve en geniş mesafeyse 1,6 kilometredir ve geçidin en dar alanında ancak iki küçük ölçekteki geminin yan yana geçebilmesi (güçlülkle) mümkün olabilmektedir. Boğazın uzunluğuysa 8 kilometredir. Euripos Boğazı antikçağda boğaz boyunca günün çeşitli saatlerinde değişiklik gösteren akıntı hareketleri ve bu akıntıların sonucunda gemiciler için oldukça riskli bir durum oluşturan tehlikeli geçiş süreci bakımından birçok antik yazar tarafından sıklıkla anılmıştır. Ayrıca bk. Carr 1838, 63.

³⁷ Kuzey Afrika ile İber Yarımadası'nı birbirinden ayıran Cebelitarık Boğazı bir iç deniz olan Akdeniz ile Atlantik (Atlas) Okyanusu'nu da birbirine bağlar.

³⁸ Deniz Kavimlerini oluşturan halkların kökenleri, birleşme süreçleri ve bu halkların dönemin üstün güç odakları olan Mısır ve Hitit krallıklarıyla olan ilişkileri üzerine bir ön değerlendirme hakkında bk. Gür 2012, 45-50.

³⁹ Söz konusu göç faaliyetlerine etki eden faktörler ve bu faktörlerin analizleri hakkında bk. Gür 2012, 19 - 42. Bronz Çağı'nın sonunda meydana gelen göç faaliyetlerine ilişkin ayrıntılı ve genel değerlendirme için ayrıca bk. Drews 1993, 48-72.

⁴⁰ Bu bağlamda Mısır ve Batı Asya'nın deniz kavimleri göçü öncesindeki mevcut siyasi durumu hakkında detaylı bilgi için bk. Redford 2000, 1-20.

yıkılışından bile daha belalı, antik tarihin belki de en büyük afeti olarak” olarak nitelendirilebilecek kadar sancılı bir süreci beraberinde getirmiştir.

Akdeniz açısından MÖ XII. yüzyıl bir devrin kapanarak yerini farklı ve yeni bir Akdeniz’e bıraktığı bir dönemin birincil evresini oluşturmaktadır. Bu süreçte deniz kavimleri göçü sürecinin doğurduğu buhranlardan ve bu buhranlarda oluşan karmaşa-çatışmaların sebebiyet verdiği hasarlardan toparlanma süreci yavaş bir şekilde gerçekleşti. Bu süreçte yazı yok oldu, hem karada ve hem de denizde süregelen ticari faaliyetler durma seviyesine geldi, büyük saraylar yıkıldı ve sonucunda da terkedildi ve Mısır’daysa Firavunların yüzyıllardır devam eden otoriteleri sarsılmaya uğradı. Böylelikle Akdeniz coğrafyası açısından Karanlık Çağ olarak adlandırılan bir dönem neredeyse MÖ VIII. yüzyıla kadar bölgeyi etkisi altına aldı.

MÖ VIII. yüzyılla birlikte, yeni ticaret ağları oluşmaya başlamıştır. Bu süreçte Karanlık Çağ olarak adlandırılan periyoda son vererek yeni kitlesel etkileşimlerin oluşmasını sağlayanlar Mısırlı, Fenikeli ve Hellen denizci tüccarlar olmuşlardır. Mısırlı ve Hellen denizcilerden farklı olarak Fenikeliler günümüzdeki Lübnan’ın kıyı şeridindeki ortak bir kültürü paylaşmalarına ve birlikte ticari faaliyetler yürütmelerine rağmen, herhangi bir birlik ya da devlet anlayışına sahip değillerdi ve onların dünyasını tanımlayan toprak değil yalnızca deniz ticaretleriydi. Bu bağlamda sınırlara sahip bir ülke, krallık ya da imparatorluk statüsünden ziyade birbirine yakın bölgelerdeki denizci tüccarların oluşturdukları bir konfederasyon kimliğine sahiplerdi⁴¹. Bu halk MÖ I. bine kadar Kenanlılar (ya da Kenaniler), bu süreçten sonraysa Fenikeliler olarak adlandırılmıştır⁴².

Fenikeliler bu doğrultuda, Minos ve Miken hâkimiyetinin MÖ XII. yüzyılla birlikte çökmesine paralel olarak⁴³ Akdeniz genelinde geniş menzilli bir ticaret ağına sahip olmuşlardır ve onların bu faaliyetleri çok uzaklarında kalan (örneğin Tartessos) bölgelerin dahi ekonomik ve siyasal yaşamını yeni bir düzeye yükseltebilecek ya da etkisini hissettirebilecek kadar da güçlüydü. Zira MÖ IX. yüzyılla birlikte Akdeniz genelindeki Fenike ticareti çoktan doruk noktasına da ulaşmıştı⁴⁴. Fenikelilerin Akdeniz tarihine sundukları katkılar sadece ticari anlamda olmamıştır, onlar ayrıca yazının temellerini atacak alfabeyi keşfederek (böylelikle kayıt tutma, hesap yapma ve de akid imzalama gibi ticari açıdan önem arz eden gelişmelere de imza atmışlardır) ve kendilerine özgü gemicilik

⁴¹ Markoe 2000, 11.

⁴² Harden 1971, 20. Fenikelilerin isminin kökenine dair etimolojik ve onomastik görüşler hakkında detaylı bilgi için ayrıca bk. Moscati 2004, 28.

⁴³ Kinder – Hilgemann 2012⁴, 39.

⁴⁴ Abulafia 2012, 99.

yöntemleri oluşturarak farklı tür ve özelliklere sahip gemiler inşa etmişlerdir. Bu doğrultuda Fenikeliler gemi omurgasını da modifiye ederek geliştirmişler ve böylelikle de teknelerin yük kapasitelerini arttırmışlardır. Bu suretle de oldukça ağır yüklerin açık denizlerde ve uzun mesafelerde taşınmasını mümkün hale getirmişlerdir. Buna ek olarak uzun deniz yolculukları esnasında geminin su almasını engelleyecek bir yöntem olan geminin iç tabanını ziftle kalafatlama yöntemini de yine onlar geliştirmişlerdir. Bu gibi yenilikler ve buluşlarla birlikte Fenikeli denizciler Akdeniz'in en ücra noktalarına dahi deniz seferleri düzenleyebilecek ve ihtiyaçları doğrultusunda henüz ulaştıkları bölgelerde yeni koloni kentler kurarak buralarda ticari faaliyetler sürdürebilecek seviyede denizcilik bilgi ve birikimine sahip olmayı başarmışlardır⁴⁵.

MÖ VI. yüzyılın başlarında Fenike'nin gücü Babil İmparatorluğu tarafından kırılınca, Fenikelilerin Doğu Akdeniz'de süregelen otoriteleri giderek güç kaybetmeye başlamış ve Akdeniz için yeni güç kutuplarının oluşacağı alan Batı Akdeniz bölgesi olmuştur. Bu doğrultuda MÖ 814/813 yılında Fenikeliler tarafından kurulan ve varlığıyla Akdeniz'in mevcut gidişatında söz sahibi olmayı başarabilen ve aynı zamanda da Batı Akdeniz genelindeki en önemli Fenike kolonisi kimliğine sahip olan Kartaca Akdeniz'in liderliğini devralmıştır. Bu suretle de Kartaca ve Kartacalılar gerek ticari etkinlikleri ve gerekse de siyasi faaliyetleri açısından Akdeniz denizcilik tarihi özelinde oldukça önemli bir tarihsel geçmişe sahip olmuşlardır. Böylelikle MÖ VI. yüzyılla birlikte başlayan süreç içerisinde Kartaca Batı Akdeniz metropollerinden biri olarak hızla yükselerek gittikçe gücünün doruğuna ulaştı. Kentin bu hızlı yükselişinin en önemli sebebi kentin Güney İspanya'ya giden ve oradan dönüş yapan tüccarların konaklaması ve diğer ihtiyaçlarını giderebilmesi için uygun bir coğrafi konumda bulunmasıyla açıklanmaktadır. Ancak bu açıklamaya ek olarak kentin kurulduğu alanın hinterlandındaki verimli tarımsal arazilerden ve de kent kıyılarındaki balıkçılık faaliyetlerinden elde edilen ve binlerce talanton⁴⁶ ile ölçülebilecek miktarlar üzerinden ifade

⁴⁵ Öyle ki Kutsal Kitap'ta da (*Hez. XXVI-XXVIII*) Fenikeliler ile ilgili ulaşılan bilgiler onların denizcilikteki yetkinlik ve başarılarıyla örtüşür niteliktedir. Bu doğrultuda Fenikelilerin en önemli kentlerinden biri olan Tyros'un yıkımı üzerine yakılan ağıtlarla (özellikle bk. *Hez. XXVI. 17-18*; “*Nasıl oldu da yıkıldın, ey denizcilerin oturduğu ünlü kent! Sen ve sende oturanlar, denizde güçlüydünüz. Dehşet salmıştınız orada yaşayan herkese. Yıkımın olduğu gün kıyı halkları titreyecek, orada yaşayanlar çöküşüne şaşacaklar*”) söz konusu kanı desteklenebilir özelliktedir.

⁴⁶ Yaklaşık olarak 25.86 kilogramlık ağırlık ölçüsü. Bir talanton yaklaşık olarak 60 mnai, 6.000 gümüş drakhmai ya da 36.000 oboloi'a eşitti. Talanton hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. Howatson 2013, 16-17.

edilebilecek kazançlar da Kartaca'nın giderek güçlenmesine katkı sağlayan etmenler olarak gösterilebilir.

Kartacalıların Fenikelilerden devraldıkları Akdeniz liderliği, Hellen ve Hellen kökenli Sicilyalı denizcilere ait *trieres*lerin⁴⁷ ve bu gemilere hükmeden *trierarkhos*ların⁴⁸ Batı Akdeniz sularında seyretmeye başlamalarıyla birlikte tehdit altına girmiştir. Bu süreçle birlikte, MÖ VI. yüzyıl başlarında Akdeniz, Kartacalı, Etrüsk ve Hellen denizcilerin sıklıkla rekabet, nadiren de dostluk temelli ilişkilerine sahne olmuştur. Zira MÖ VI. yüzyılda doğudan büyük ve oldukça da tehlikeli bir Pers tehdidi ortaya çıkar çıkmaz, Peloponnesos, Attika ve de kıyı Ege coğrafyalarında yaşamlarını sürdüren halklar, paylaştıkları ortak özelliklere vurgu yapmaya ve bu özellikleri çerçevesinde yine ortak bir kimlik ve aynı zamanda da bu kimlik altında birleşen umumi bir direniş hattı oluşturmaya başlamışlardı. Bu süreçte giderek daha da baskın bir etkiye sahip olan Hellen kimliği, batıdaki Kartaca ve Etrüsk donanmalarına karşı girişilen deniz mücadelelerinde daha da pekişti. Bu doğrultuda Hellen Uygarlığı olarak adlandırılan ve günümüzde de aşına olunan ulusal kavramın Arkaik Dönem ile birlikte

⁴⁷ Triērēs, MÖ VI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren uzunca bir süre kullanımda kalan, savaş gemisi niteliğine sahip olan ve dönemi özelinde değerlendirildiğindeyse farklı bir özellikte inşa edilmiş tekne türüdür. Bu tekneye Latince'de de yine benzer biçimde *triremis* adı verilmekteydi. Kelime anlamı olarak “*üç sıra kürekli*” demek olan söz konusu hızlı savaş gemileri esas itibariyle mahmuzlama ve çarpma aktiviteleri önde tutularak donatılmış ve dengesiz olma pahasına yine de su yüzeyinde hızlı seyredilmeye yönelik tasarlanmış savaş gemileriydi. Bu bağlamda Triereslerin uzunlukları yaklaşık olarak 35-40 metre arasında değişmekte olup genişlikleri ise 5-6 metre kadardı. Söz konusu gemilerin su altında kalan derinlikleri aşağı yukarı 1 metre, deniz seviyesinden yükseklikleri ise, mümkün olduğu ölçüde suya yakındı. Bu yassı ve uzun teknelerdeki kürek sıraları deniz seviyesinin oldukça yakınından başlıyordu öyle ki dalgalar en alt sıranın ancak bir karış altında kalıyordu. Bir trieres'in güvertesinde bulunan ve seyirin gidişatına yön verecek ekibe de göz atılacak olduğunda, her bir trieres'te 170 kadar “*kürekçi*” (= epikopoi [ἐπίκοποι]), 8-10 “*tayfa*” (= nautai [ναῦται]); ayrıca sayıları değişkenlik gösterebilen “*ağır silahlı askerler*” (= hoplitai [ὀπλίται]) ve “*mancınıkçılardan*” (= sphendonētai [σφενδονῆται]) oluşan, sayılarıysa 14 ile 30 arasında değişen “*deniz askeri*” (= epibatai [ἐπιβάται]) bulunmaktaydı. Her tekneye bir “*kaptan*” (= triērarkhos [τριῆραρχος]), donanmaya ise, “*amiral*” (= nauarkhos [ναύαρχος]) komuta etmekteydi. Daha detaylı bilgi için bk. Landels 1997; Casson 2002, 62 vdd.

⁴⁸ Trierarkhia [τριῆραρχία] kelime anlamı olarak “trieres/üç sıra kürek düzenine sahip olan savaş gemisinin komutanlığı” ya da “kamu/devlet adına trieres türü bir gemiyi donatma yükümlülüğü” manasına gelir. Antikçağda özellikle Hellas'ta yer alan kent devletleri genelinde kimi zaman gönüllü kimi zaman ise yasa yoluyla tahsis edilen vergilerin geri dönüşümü bu şekilde gerçekleştiriliyordu. Bu bağlamda bir trierarkhos, trieres'inin donanımı, bakım-onarımı ve buna ek olarak savaş sırasında komutası ile de yükümlüydü. Ancak varlıklı yurttaşlar her daim savaş sırasında sürdürülen operasyonlara katılmıyorlardı. Bunun yerine atadıkları trieres komutanı tarafından bu komuta görevi yerine getirilebiliyordu.

temelleri atılmış oldu. Aynı zamanda Hellenlerin daha önceden iyi bildikleri ya da Argo gemicileri⁴⁹ gibi efsanevi anlatılarla işitsel bilgi sahibi oldukları veya hakkında neredeyse hiçbir veriye sahip olmadıkları coğrafyalar genelinde başlattıkları kolonizasyon faaliyetleri de onların Batı Akdeniz ve de Karadeniz gibi kendilerine yabancı denizlere yelken açmalarını sağlamış⁵⁰ ve bu denizlerde varlık sürdüren güç odaklarıyla karşı karşıya getirmiştir.

Hellenler denizcilik konusunda tecrübe kazandıkça, kendilerine yabancı olan denizler hakkında bilgi sahibi oldukça ve ayrıca nüfusları da arttıkça, birçok farklı sebepten ötürü (besin ihtiyacının karşılanması, hammadde ya da pazar alanı ihtiyacının karşılanması, savaştan ya da salgından kaçma, iklimsel elverişsizlikten kurtulma, doğal afetlerden korunma vb.) yeni yerleşim alanları aramaya girişmişlerdir. Bu doğrultuda da çoğunlukla deniz yolunu kullanarak seyahat etmeye başlamışlardır. Hellenler açısından iyi bir liman, korunaklı bir sahil ya da mevcut arazi yapısıyla yeni iskâncılarına güven verebilecek güvenli bir coğrafya, yerleşebilecek en cazip alanlar olarak görülmekteydi. MÖ 750-550 yılları arasında Akdeniz'in dört bir yanına dağılmış Hellen kolonistler de bu gibi amaçlarla yaklaşık olarak iki yüzyıl sürececek olan bir süreç başlatmışlar ve bu süreçle Akdeniz'in en önemli ve verimli, aynı zamanda da en stratejik bölgelerini iskân etmeye başlamışlardı. Bu dönem Büyük Kolonizasyon Dönemi olarak adlandırılmıştır⁵¹. Bu kolonizasyon dalgası sonucunda

⁴⁹ Antikçağın en önemli mitlerinden biri olan Argo destanındaki başkarakterler niteliğindeki Argo gemicilerinin Kolkhis üzerinde düzenlemiş oldukları ve efsanelerinin de kökeninde yer alan seferin temel sebebi, Iolkos kralı Aison'un üvey kardeşi Pelias tarafından tahtından indirilmesi ve sonrasında gelişen olaylar üzerine kurgulanmaktadır. Bu doğrultuda, tahtından indirilen kralın oğlu Iason delikanlılığına erişir erişmez Pelias'ın karşısına dikilerek, kendisinin olan tahtın kendisine iade edilmesini talep eder (Apollod. *bibl.* I. 9. 1; 6. 16 n. 1; Pind. *Pyth.* 4. 73 (129) vdd.; Apoll. Rhod. *argon.* I. str. 5 vdd.). Pelias ise onu atlatılmak ve de kandırabilmek amacıyla öncelikli olarak Kolkhis'e gitmesini ve Phriksos'un orada bıraktığı altın postu kendisine getirmesini ister. Şayet getirirse tahtı ona bırakacağına dair de yeminler eder (Apollod. *bibl.* I. 9. 16; Strab. I. 2. 39 c. 45; Lykop. *Alex.* I. 175; Hyg. *fab.* XII. 13; Verg. *Ecl.* IV. 34; Philostr. *de Imag.* II. 15. 2). Bu koşullar altında Iason da Hellas'ın en önde gelen kahramanlarını toplayarak, Argo adlı gemiyle Kolkhis'e doğru yelken açmaya karar verir (Hdt. VII. 193; Apoll. Rhod. *argon.* I. str. 5 vdd.; Paus. I. 1. 4; 18. 1; II. 12. 6; V. 17. 9; VIII. 4. 10; IX. 32, 34; Catull. 64. 3 vdd.; Diog. Laert. I. 111). Özellikle Kolkhis Kralı Aietes'in kızı Medeia'nın kendilerine sundukları destekler vasıtasıyla altın postu elde etmeyi başarmış ve bu suretle de Hellas'a geri dönebilmiştir (Apoll. Rhod. *argon.* II. str. 1260 vdd.; III. str. 1 vdd.; IV. str. 1-240; Apollod. *bibl.* I. 9. 23 vdd. n. 4; Diod. IV. 48. 1-5; Val. Flacc. *argon.* V. str. 177 vdd.; VIII. str. 132-139; Ovid. *Met.* VII. 1-158; Ioann. *Anth. fr.* XV. 3). Daha detaylı bilgi için bk. Arslan 2000, 29 vdd.

⁵⁰ Malkin 2011, 3.

⁵¹ Zira belirtilen yıllarda Hellenler Akdeniz, Karadeniz ve Marmara Denizi genelinde Platon'un da bahsettiği üzere (*Phaedo* 109B) "(Hellenler) bir havuzun kenarında yaşamlarını sürdüren karıncalar ve de

Akdeniz'in mevcut koşul ve imkânları neredeyse baştan tesis edilmiş ve kuzeydoğuda Karadeniz'den başlayarak batıda günümüz Fransa ve İspanya kıyılarına kadar uzanan oldukça geniş bir coğrafya Hellen kimliğiyle tanışmıştır.

Bu kolonizasyon hareketi sırasında Hellenler açısından belirleyici olan önemli itici güçlerden biri de doğuda artık potansiyel bir güç odağı haline gelen ve özellikle de Küçük Asya'nın batı kıyılarında yaşayan Hellen ve İon kavimleri nezdinde tehlikeli bir tehdit unsuru oluşturan Pers İmparatorluğu idi. Persler, Herodotos'un da belirttiği üzere⁵² denizci bir halk değildi ve gemicilik teknolojisinde Hellenlere nazaran oldukça da geride kalmışlardı. Ancak yine de kara güçleriyle de olsa Hellenler açısından oldukça güçlü bir düşman olarak giderek sivrilmişler ve sınırlarını genişletme sürecinde Hellas ile Küçük Asya'nın batı kıyıları arasında oldukça önemli mücadeleler gerçekleştirmişlerdir. Bu mücadelelerde özellikle kendilerine bağlaşıklık kıldıkları Fenikelilerin deniz kuvvetlerinden yararlanan Persler⁵³, MÖ V. yüzyılın başlarıyla birlikte Hellenlere karşı deniz savaşları yürütebilecek güce ve bilgiye de sahip olmuşlardır.

Perslerin böylesi bir kara ve deniz gücüne ulaşmaları ve Hellenler için giderek daha da büyük bir tehdit haline gelmeleri, Artemision, Salamis ve Mykale isimli üç deniz savaşıyla Perslerin Hellen amiral ve denizcilerin karşısına çıkmalarına sebebiyet verdi. Bu doğrultuda

kurbaçalara benzer şekilde deniz kıyısında" yaşamaktaydılar. Bu yaşam alanları şekillendikçe Hellen denizcilerin kıyı hattı ve sahil kentleri konusundaki bellekleri giderek genişlemiş ve bu bilgi birikimi süreç içerisinde kayıt altına alınarak yazıya geçirilmiştir. Büyük Kolonizasyon Dönemi hakkında genel olarak bk. Sevin 1982, 218-221; Lamboley 2007, 55-64; Arslan 2010, 14-15.

⁵² Hdt. I. 143.

⁵³ Persler genellikle kendilerine bağlı satraplık merkezlerinde veya bu satraplıkların stratejik açıdan önem arz eden belirli bölgelerinde bir takım askeri kuvvetler bulundururlardı. Bu doğrultuda, Doğu Akdeniz'deki deniz hareketliliğini kontrol altında tutabilecek ve aynı zamanda da denetleyebilecek konumu nedeniyle Pamphylia Bölgesi, Persler tarafından önemli bir donanma üssü olarak kullanılmıştır. Öyle ki, Kserkses'in MÖ 483 yılında Hellas ve adalar üzerine yolladığı donanmaya ait gemilerin bir kısmı da Pamphylia sahillerinde inşa edilmiştir (Diod. XI. 2. 1). Ayrıca yine bu sefer sırasında Pers donanması Pamphylia sahilleri üzerinden ilerleyerek Küçük Asya'ya, oradan da Adalar ve Hellas'a geçiş yapmıştır. Bu bakımdan, MÖ ca. 468 yıllarında Pamphylia, Pers donanmasının ve aynı zamanda da garnizon birliklerinin toplandığı bir merkez üssü konumuna getirilmiştir (Thuk. I. 100. 1; Diod. XI. 60. 5-61. 7; Plut. *Kim.* XII. 4-XIII. 4). Söz konusu durum MÖ ca. 449/448 yıllarındaki Kallias Barışı'ndan sonra da devam etmiş ve Eurymedon ağzı Pers donanmasının konuşlandırıldığı batı yönündeki en uç liman statüsüne sahip olmuştur. Bu bilgilere ek olarak, Pers satrabı Tissaphernes de, Peloponnesos Savaşları sırasında -MÖ 411 yılında- Eurymedon Nehri önlerinde tam teşekküllü bir Pers donanması demirletmişti (Thuk. VIII. 81. 3; 87. 1-8; 88; 108 3). Konu hakkında ayrıca bk. Arslan 2008, 49-62.

Persler artık sadece karada değil, denizler özelinde de tecrübeli ve nitelikli Hellen donanmaları açısından tehdit doğurmaktaydı. Bu suretle iki süper güç ve deniz kuvvetleri arasında gerçekleştirilen ilk deniz savaşı, MÖ 480 yılının Ağustos (ya da Eylül?) ayında Eğriboz açıklarındaki Artemision Burnu açıklarında üç günlük bir süreçle gerçekleşti⁵⁴. Bu savaş sonucunda iki tarafın da birbirinin güçlerini tartmasından ve bu güç sınavından Perslerin taktiksel ve stratejik anlamda Hellen denizcilerden daha üstün olduklarının anlaşılmasından öte bir sonuç elde edilmedi. Bir sonraki ve daha belirleyici bir niteliğe sahip olan ve de Saronik Körfezi'nde gerçekleştirilen Salamis Deniz Savaşı, Salamis Adası ile Yunanistan anakarası arasındaki boğazda gerçekleşmiştir. MÖ 480 yılında gerçekleşen bu savaşta Pers donanması Salamis Adası'na sığınan Themistokles⁵⁵ önderliğindeki Atinalılar ve müttefiklerine karşı giriştikleri deniz savaşını kaybetti⁵⁶. Persler için denizlerdeki ikinci bir mağlubiyet de Plataia Muharebesi ile aynı gün, MÖ 27 Ağustos 479 yılında gerçekleşti. Bu deniz savaşı kapsamında ise Sparta Kralı Leotykhides, emrindeki Hellen donanmasıyla Miletos yakınlarındaki Mykale (Samsun) Burnu'na çıkartma yaptı. Bu çıkartma sonucunda

⁵⁴ Hdt. VIII. 1-18; ayrıca bk. Thuk. III. 54. 4; Diod. XI. 12. 2-13. 2.

⁵⁵ Neokles oğlu Themistokles (= Θεμιστοκλῆς; Hdt. VII. 143; Corn. Nep. *Them.* I. 1; Plut. *Them.* I. 1, 4) *ca.* MÖ 525-459 yılları arasında yaşamıştır ve de Atina'nın denizlerde egemen bir güç olmasında pay sahibi olan en önemli isimlerden birisidir. Siyasetçi, devlet adamı ve aynı zamanda da bir komutan kimliğiyle Pers-Hellen Savaşları esnasında mücadelelerin gidişatına yön verecek önemli faaliyetler gerçekleştirmiştir. Bu faaliyetlerinden en mühimi ve de en bilineni; MÖ 483/482 yıllarında Attika Bölgesi'nin güney istikametinde keşfedilen ve de Laurion ismi verilen oldukça zengin ayrıca da bir o kadar verimli bir gümüş madeni yatağının keşfiydi. Atinalılar arasındaki adetler uyarınca ve de olağan koşullarda bu şekilde yeni keşfedilen madenlerden elde edilen gelirler yurttaşlar arasında bölüştürülmekteydi. Ancak Themistokles bu defa farklı bir metod benimsedi. Bu doğrultuda söz konusu madenden elde edilecek gelirlerin Atina'yı denizlere hâkim kılacak, yakınlarındaki Aigina Adası'nın deniz gücünü kırarak ve aynı zamanda da yaklaşmakta olan Pers tehdidine önlem oluşturacak 100 (bazı kaynaklarsa bu rakam 200 olarak geçmektedir) *trireme*lik bir Atina donanmasının inşa edilmesi için halkı ikna etme yoluna gitti ve başarılı oldu (konu hakkındaki antik aktarımlar için bk. Hdt. VII. 144; Thuk. I. 14; Aristot. *Ath. pol.* XII. 7; Plut. *Them.* IV. 1; Corn. Nep. *Them.* II. 2). Oluşturulan donanmanın ilk başarısıysa MÖ 480 yılında gerçekleştirilen ve yukarıda bahis konusu edilen Salamis Savaşı'nda Persler karşısında alınan galibiyet olmuştur. MÖ *ca.* 459 yılında, 65 yaşındayken Magnesia kentinde öldüğü düşünülen Themistokles'in (bk. ve krş. Plut. *Them.* XXXI. 6) intihar ettiğine yönelik birtakım farklı görüşler de mevcuttur (örn. bk. ve krş. Thuk. I. 138; Corn. Nep. *Them.* X; Diod. XI. 58; Plut. *Them.* XXVII). Ölümünün ardından bedeninin Atina'ya geri getirilmesi ve cenaze törenin yapılması konusundaki görüş hakkında ayrıca bk. Thuk. I. 138. 6.

⁵⁶ Hdt. VIII. 70-96; *FGrHist* III C 688 F 13 (30) "Ktesias"; Iust. II. 12. 12-13. 1; Diod. XI. 15. 4-19. 5; Plut. *Them.* X. 5-XV. 2.

orada mevzilenmiş Pers donanmasını büyük bir bozguna uğrattı ve gemilerini de ateşe verdi⁵⁷. Birbirini takip eden yıllarda meydana gelen ve Persler nezdinde bir tanesi biraz daha başarılı sonuçlanan, diğer ikisi de ağır bir yenilgiyle noktalanmış bu deniz muharebeleri, Persleri bir süre Hellenler karşısında denizlerden uzak tutmuş olsa da, bu onların denizler üzerindeki emellerini -tamamen- sonlandırmamış, sadece ağır bir darbeye maruz bırakmıştı.

Söz konusu zaferlerle Perslerin denizlerdeki hâkimiyet iddiaları her ne kadar minimal düzeye indirgenmiş olsa da, Perslerin iş birliği içerisinde buldukları Fenikeli gemiciler Hellenler nazarından acil olarak önlem alınması gereken bir tehdit unsuru olarak görülmekteydi. Bu süreçte de çözüm olarak acil bir birlik kurulması yönünde ilk adımlar atıldı ve Birinci Attika-Delos Birliği olarak bilinen birleşme sürecine gidildi. Bu doğrultuda Hellenler Aristeides'in önderliğinde Perslere karşı kendi aralarında bir birlik oluşturulabilmesi amacıyla ortak bir görüşme süreci başlattılar. Bu süreç sonucunda MÖ 478/477 yıllarında Persler karşısında tek bir vücut olarak karşı koyabilmelerini sağlayan bir deniz birliğinin (*symmakhia*) temellerini attılar.

Kurulması planlanan bu birlik, gerek antikçağ tarihi açısından gerekse de Akdeniz denizcilik tarihi açısından ortak bir bağa sahip olmuştur. Zira bu birliğe dâhil edilmek üzere saptanan ve bu doğrultuda da birliğe vergi ödemeyi⁵⁸ taahhüt eden kıyı ve ada kentleri ortak bir deniz gücü çatısı altında toplanmış ve konfederatif bir yapıda donanma gücü merkezli bir direniş sergilemek üzere birleşmişlerdir. Amaçlarıysa Pers krallarının kendi topraklarına uyguladığı baskıyı en düşük seviyeye indirgeyerek mümkün olduğu suretle de kendilerine karşı gösterdikleri zorba ve yok edici tutumun öcünü de alabilmektir⁵⁹. Ayrıca, Perslerin kendilerine karşı geliştirebilecekleri planlı ve ani saldırı hareketlerine karşı da ortak bir savunma hattı oluşturmak istiyorlardı⁶⁰. Bu doğrultuda birliğin merkezi Ege Denizi'nin güney batı açıklarında konumlanan Delos Adası seçildi⁶¹.

⁵⁷ Hdt. IX. 90-106; Thuk. I. 89. 2; Diod. XI. 34. 1-36. 7; Iust. II. 14. 7-9; ayrıca bk. Plut. *Per.* III. 1.

⁵⁸ Birliğe üye kentlerin güçleri oranında ödedikleri vergi miktarının kayıt altına alındığı sütunlar Atina akropolisinde sergilenmekteydi. Bu listelere ait bazı fragmanlar da günümüze ulaşabilmişlerdir (bk. Meritt *et al.* 1939, 209 vd.; 250 vd.; Tekin 2008, 100). Buna ek olarak birlik için toplanan vergilerden oluşan ortak hazine Delos'ta muhafaza altına alınmakta ve meclis de Apollon Tapınağı'nda toplanmaktaydı (Thuk. I. 96. 2; Plut. *Per.* XII. 1-2).

⁵⁹ Thuk. I. 18. 2-3; 19; 96. I; Diod. XI. 47. 1; Plut. *Arist.* XXIV. 1.

⁶⁰ MÖ 479 yılında gerçekleşmiş olan Plataia ve Mykale savaşları sonucunda bozguna uğrayan Persler, Hellas, Çanakkale Boğazı ve Küçük Asya sahilleri civarındaki birçok kentin hâkimiyetini yitirmişlerdi. Ancak bu bozgunların hemen sonrasında Hellas üzerine yeni sefer düzenlemek amacıyla hazırlıklara başlamışlar, Pamphylia'da yeni bir donanma ve ordu oluşturmak amacıyla hazırlıklara girişmişlerdi (bk. Diod. XI. 60. 5-

Birliğin birincil icraati, Karadeniz gibi engin bir deniz boyunca⁶² uzanan ticaret hattının açık tutulabilmesini ve buradaki deniz trafiğinin güvenli hale getirilebilmesini sağlamak amacıyla Çanakkale Boğazı, Marmara sahilleri ve İstanbul Boğazı'nı Perslerden temizlemek oldu. Ancak böylesine önemli bir icraatler zinciriyle göreve başlayan bir birliğin hegemonyal ülküler gütmeden faaliyetlerini sürdürmeye devam edebilmesi pek imkân dâhilinde değildi. Bu doğrultuda birlikteki iç huzursuzluklar yavaşça belirgin bir hal almaya başladı. Zira kuruluş evresinde bütün birlik üyelerinin temsilcilerinin özerk bir yapıda olduğu ve Delos Adası'ndaki Apollon Tapınağı'nda toplanılarak mecliste ortaklaşa ve de eşit bir biçimde görüşmelerin gerçekleştirildiği ve aynı zamanda da kararların oy birliğiyle alındığı birlik çatisi sarsılmaya başladı. Öyle ki bu sarsılmalara paralel olarak kısa bir süre içinde birliğin ve birlik üyelerinin hâkimiyeti aralarında en fazla güç ve otoriteye sahip bulunan Atinalılar tarafından ele geçirildi⁶³. Bu süreci takiben Atinalılar diğer kentlere karşı elde ettikleri bu üstünlüklerini savaşarak ve kendilerine rakip kentlerin yönetim biçimlerine müdahalelerde bulunarak önemli ölçüde pekiştirdiler. Daha sonra öteki polisler üzerinde baskı kurmak ve

6; Plut. *Kim.* XII. 1-5). Konuya ilişkin olarak ayrıca bk. Keen 1998, 99 dn. 16; Hellenkemper – Hild 2004, 97 dn. 12).

⁶¹ Bu sebeple söz konusu ittifak Delos Birliği/Konfederasyonu olarak adlandırılmış olmasına karşın, aynı zamanda modern yazarlarca Attika-Delos Birliği olarak da anılır. Birliğin zaman içerisinde hızlı bir şekilde artan üyelerinin sayısı (bu üyelerinin yaklaşık 160 tanesi Küçük Asya, boğazlar ve adalar üzerinde yer almaktaydı) ilerleyen süreç ile birlikte 350'ye ulaştı. Birlik için tesis edilen düzenleme kapsamında bu kentlerin bazıları birbirlerine karşı her hangi bir yükümlülüğe sahip değildi, ancak birlik anlaşması uyarınca her biri birlik lideri olarak kabul ettikleri Atina'ya bağımlıydı. Bu doğrultuda her bir üye de sahip olduğu gücü oranında Atina'ya vergi ödemekle (nakit para, asker ya da gemi olarak) yükümlü hale getirilmişti. Bu vergi gelirlerinin kontrol altına alınması ve de sayım-denetiminin eksiksiz bir şekilde yürütülebilmesi amacıyla da *hellenotamiai* (=Ἑλληνοταμίαι) ismi verilen özel bir memuriyet tesis edildi.

⁶² Polybios'un (IV. 39. 1-2) beyanati ışığında, günümüzde Karadeniz olarak adlandırılan denizin toplam çevre uzunluğu yaklaşık olarak 22.000 stadia kadardır. Bu deniz ayrıca iki de boğaza sahiptir. Bu boğazların biri Karadeniz'i yaklaşık 8.000 stadia çevre uzunluğuna sahip olan *Paulus Maiotis* (Azak) Denizi'ne diğeriyse, Marmara Denizi'ne bağlar. Asya ve Avrupa kıtalarının (Avrupa Kıtası üzerinden akarak Karadeniz'e dökülen ırmaklar Asya Kıtası üzerinde yer alanlara oranla hem taşıdıkları su miktarı bakımından hem de sayıları yönünden çok daha fazladır) büyük ya da küçük birçok ırmağı Karadeniz havzasına dökülür. Karadeniz'in kuzeyinde yer alan Maiotis Denizi'ne dökülen ırmaklar havzasında bulundukları sularının fazlasını Kimmeria Bosporos'u olarak isimlendirilen boğaz üzerinden Karadeniz'e akıtırlar. Paulus Maiotis'in ağzı olarak da adlandırılan Kimmeria Bosporos'u ca. 30 stadia genişliğe ve 60 stadia da uzunluğa sahip olmasına rağmen dip derinliği açısından oldukça sığdır. Karadeniz ise, kendi havzasındaki fazla suları Trakya Bosporos'u olarak adlandırılan boğaz üzerinden Marmara'ya boşaltmaktadır.

⁶³ Thuk. I. 97. 1.

hâkimiyet elde etmek üzere vakit kaybetmeden harekete geçtiler. Bu durum oldukça kısa bir süre zarfında tepkiye neden oldu ve birlik üyeleri arasında da huzursuzluk ve karmaşa yarattı. Bu huzursuzluk ortamı ile birlikte birliğin iç dinamikleri işlemez hale gelmiş, ayrıca Atinalıların komutanlığı, artık eskisi kadar hoş karşılanmaz bir hal almıştı. Öyle ki Delos Deniz Birliği, artık resmen Atina deniz imparatorluğuna dönüşme yolundaydı⁶⁴. Atinalılar ise, bu süreçte baskı kurarak ve tehditvari yollar izleyerek müttefiklerinden oldukça büyük ve gerçekleştirilmesi de bir o kadar güçlük barındıran isteklerde bulunuyor ve böyle bir davranışa ne alışkın ne de istekli olan bağlaşıklarına yük oluyorlardı. Bu doğrultuda müttefik siteler ödedikleri vergilerin miktarlarının yüksekliğinden, gemilerinin ve gemicilerinin yetersizliğinden şikâyet ediyor; ayrıca birlik açısından zorunlu kılınan askerlik hizmetini de reddediyorlardı⁶⁵.

Bu karmaşa ve çekişme ortamında MÖ 469 yılında Delos Birliği'nden ayrılmak isteyen Naksoslular, Atina hegemonyasına karşı ilk ayaklanmayı başlattılar. Bunun üzerine Atinalılar patlak veren ayaklanmayı bastırmak ve suçluların cezalandırılmasını sağlamak amacıyla Miltiades oğlu Kimon komutasındaki tam teçhizatlı bir donanmayı Naksos Adası üzerine gönderdiler. Kısa süreli bir muhasaradan sonra, Naksos'u ele geçirmeyi başaran Atinalılar; özerklikleri konusunda aralarında sahip buldukları tüm uzlaşmalara karşın Naksos Adası'nın özgürlüğünü tanımadılar ve elinden aldılar⁶⁶. Akabinde Kimon komutasındaki müttefik donanması, MÖ 468 yılında Karia ve Lykia kıyıları üzerinden Pamphylia'ya yelken açtı. Bu süreçte Eurymedon (Köprüçay) önlerinde konuşlanmış Pers donanmasına karşı büyük bir deniz savaşı verdiler ve yine büyük bir deniz zaferi kazandılar. Ardından sahile çıkarak Persleri karada da bozguna uğrattılar⁶⁷.

⁶⁴ Klasik dönemde Atina'nın deniz gücü hakkında detaylı bilgi için bk. Cawkwell 1984, 334-345.

⁶⁵ Thuk. I. 99. 1-2. Yine Thukydides'in aktarımları ışığında (I. 99. 2-3), birlik müttefiklerinin Atinalıların düzenledikleri seferlere eşit ölçüde katılmadıkları bilinmektedir. Bu doğrultuda müttefiklerin büyük çoğunluğu, askerlik hizmetini yadırgadıkları ve de kendi vatanlarından ayrılmak istemedikleri için, birliğe gemi ve asker bazında destek sunmak yerine eş değer bir miktarda nakit para desteğini birliğe vakfetme yoluna gitmişlerdi. Bu suretle Atina donanması müttefiklerin sunmuş oldukları bu nakit para ya da gemici-gemi tarzındaki katkılarla gün geçtikçe büyüdü. Böylelikle de müttefikler Atinalılara karşı ayaklandıklarında bir yandan hazırlıksız diğer yandan da askerî bakımdan tecrübesiz kınıyorlardı. Bu durum da Atinalıların tüm isyancılara boyun eğdirmesini oldukça kolay bir hale getiriyordu.

⁶⁶ Thuk. I. 98. 4. Thukydides'in (*loc. cit.*) aktarımı ışığında, daha sonraları Atina hegemonyasına karşı direniş sergileyen diğer kentlerin her biri Naksos ile benzer ya da aynı bir kadere boyun eğmek zorunda bırakıldı.

⁶⁷ Diod. XI. 61. 1-2; Plut. *Kim.* XIII. 1-2. Bu suretle Atinalı amiral Kimon aynı gün içerisinde Persleri hem denizde ve hem de karada bozguna uğratmayı başarabilmiştir (Thuk. I. 100; Diod. XI. 61. 3-7; Plut. *Kim.*

Genel hatları bu şekilde özetlenebilecek Attika-Delos Deniz Birliği⁶⁸ sürecinin bu şekilde devam eden kronolojik evresi, Atinalıları güçlendirmiş ve onların denizlerdeki hâkimiyetini pekiştirmiş gibi gözükse de, birlik vasıtasıyla elde ettikleri bu *de facto* hâkimiyet Atinalılar açısından denizlerde olduğu kadar karada da birçok düşman edinilmesine sebebiyet vermiştir. Ancak Pers ve Hellen denizciler arasındaki ilişkiler odaklı düşünüldüğünde, MÖ 490 yılında başlayan söz konusu mücadele zinciri yaklaşık olarak yarım yüzyıl sonra, MÖ 449/448 yılında imzalanan Kallias Barışı⁶⁹ ile sonlanır sonlanmaz iki taraf arasındaki çekişmelerin

XIII. 3; Paus. X. 15. 4; Frontin. *strat.* II. 9. 10; Polyain. *strat.* I. 34. 1 “*Kimon*”; ayrıca bk. Iust. 15. 18-20). Diodoros’a (XI. 62. 1) göre ise, Kimon aynı gün içinde kazanmış olduğu söz konusu bu deniz zaferlerinin sonucunda 340 gemi ele geçirmesine ve 20.000 kişiden fazla düşmanı yok etmesine/esir almasına ek olarak yüklü miktarda bir ganimet payı da elde etmiştir. Plutarkhos’a (*mor.* IV. 349 d: *Bellone an Pace Clariores fuerunt Athenienses* 9) göre ise Kimon, Eurymedon Nehri ağzındaki bu çarpışmalarda 100 kadar Fenike gemisini de ele geçirmiştir. Daha detaylı bilgi için bk. Arslan 2008, 50 vdd. Akabinde Eurymedon’a zamanında ulaşmayı başaramayan 80’e yakın Fenike gemisinin Pers donanmasına katılmak üzere Pamphylia Körfezi yakınlarında demirlediğini öğrenen Kimon, hiç vakit kaybetmeden, onlara karşı yelken açmıştır. Eurymedon Irmağı’nın *ca.* 120 km. doğusunda, Hydros açıklarında yapılan diğer bir deniz savaşında Fenike donanmasını da yenerek birçok Fenike savaş gemisini ele geçirmiş, geri kalanları ise kaçırmaya zorlamıştır (Plut. *Kim.* XIII. 3-4; ayrıca bk. Mela I. 78). Daha detaylı bilgi için bk. Arslan 2008, 51 vd.

⁶⁸ İlk olarak Delos Adası merkezli kurulmuş olan deniz birliği meclisi, MÖ 454 yılında Atinalıların birlik hazinesini daha iyi koruyacaklarını düşünerek, Delos Adası’ndaki ortak birlik kasasını Atina’ya nakletmiştir (ayrıca bk. Plut. *Per.* XII. 1-2). Bundan dolayı da tarihsel araştırma ve çalışmalarda Delos Birliği/Konfederasyonu olarak anılan birlik aynı zamanda Attika-Delos Deniz Birliği olarak da karşımıza çıkmaktadır. Ancak göz önünde bulundurulması gereken en önemli husus birliğe atfedilen her üç ismin de yalnızca çağdaş adlandırmalardan ibaret olduğudur (ayrıca bk. Tekin 2008, 99 vd.).

⁶⁹ Kallias Barışı’nın tam olarak hangi tarihte yapıldığı konusu günümüzde tartışmalı bir husus olma özelliğini korumaktadır. Bu tartışmalar çerçevesinde modern araştırmacılardan bazıları, Herodotos’un (VII. 151) Kallias’ın bir Atina elçisi sıfatıyla Pers Kralı Artakserkses’e gidişi hakkında anlatımda bulunduğu pasajından dolayı, söz konusu barışın Kıbrıs açıklarında gerçekleştirilen Salamis Savaşı’ndan sonra, dolayısıyla da MÖ 449/448 yıllarında imzalandığını savunurlar (ayrıca krş. Meister 1982, 23 dn. 48). Fakat bu pasajda esas olarak dikkat dâhilinde bulundurulması gereken, Kallias ile aynı zaman diliminde, Argoslu elçilerin de Pers kralı Artakserkses’in huzuruna çıkmalarıdır. Zira onlar da, Artakserkses’in babası Kserkses ile imzaladıkları müttefiklik aktinin halen geçerliliğini koruyup korumadığını danışmak ve öğrenmek amacıyla kralın huzuruna çıkmışlardır. Bu sebeple de, K. Meister (1982, 23 vd.) Argosluların kralın karşısına böylesi bir nedenle çıkmış oldukları zamanı, Artakserkses’in tahta çıktığı yıla, yani MÖ *ca.* 465/464 yılına tarihlenir. Zira Argoslu elçilerin; anlaşma imzaladıkları Persliler özelinde gerçekleşen bir yönetim değişikliği vesilesiyle böylesi bir soruyu sorma ihtiyacı duymuş olma olasılıkları oldukça yüksek bir kabul oranını beraberinde getirmektedir. Kallias Barışı’na değinen antik kaynakların ve modern literatürün kapsamlı değerlendirmesi hakkında ayrıca bk. Arslan 2010, 96 dn. 338.

odağı Sparta ve Atina ekseninde yön değişikliğine uğramıştır. Söz konusu anlaşmanın hükümleri arasında yer alan;

*“Anadolu sahillerindeki kentlerin Perslere karşı bağımsızlıklarını elde etmeleri”,
“Khelidonia Adaları ile Phaselis kentinin Persler ve Atinalılar arasında sınır olarak kabul edilmesi” ve de “Pers savaş gemilerinin Phaselis ile Byzantion territoriumunda yer alan İstanbul Boğazı’nın Karadeniz’e çıkışındaki Kyaneai Adaları arasında yelken açmamaları”⁷⁰,*

gibi maddeler her iki tarafın Akdeniz özelindeki konumunu tespit etmede belirleyici olmuştur. Bu doğrultuda Pers denizciler için Phaselis⁷¹ ve doğusu karasuları sınırı olarak ön plana çıkarken, Hellenler ise buranın batısında yer alan denizlerde seyredebileceklerdir.

Akdeniz’de denizcilik tarihinin gidişatına yön verecek bir sonraki süreçte Peloponnesos Savaşları (MÖ 431-404) sırasında gerçekleştirilen deniz seferleri ve muharebeleridir⁷². Söz

⁷⁰ Konu hakkındaki antik kaynaklar ve modern literatüre yönelik detaylı bilgi için ayrıca bk. Arslan 2010, 97 dn. 340.

⁷¹ Antalya Körfezi’nin batı yakasında, Teke Yarımadası’nın doğu sahilinde, denize doğru çıkıntı yapan bir burun üzerinde kurulmuş olan Phaselis kentini modern araştırmacılardan ilk keşfeden, Kaptan Francis Beaufort olmuştur. Beaufort, İngiltere Kraliyet Donanması adına sürdürülen Küçük Asya’nın güney kıyılarının ölçülmesi ve kayıt altına alınması projesi ile bağlantılı olarak 1811 ve 1812 yıllarında Phaselis’i iki defa ziyaret etmiş ve bu ziyaretleri sonucunda kentin detaylı planını çıkarmıştır. Bu plan daha sonraki araştırmalar ve deniz haritaları için de temel başvuru kaynağı niteliğine sahip olmuştur. Beaufort, kentte yürüttüğü araştırmaları kapsamında epigrafik buluntularla da meşgul olmuş ve yazıtlarda geçen *Φασηλίτης* ethniconundan ötürü bu harabeliği antik Phaselis kenti ile özdeşleştirmiştir. Konu hakkında ayrıca bk. Tüner-Önen 2008, 6 vdd.

⁷² Peloponnesos Savaşı sırasında Akdeniz ve ayrıca da Ege ile Marmara denizlerinin karasuları deniz mücadelerinin sıklıkla, kimi zaman ise peş peşe yaşandığı alanlar haline gelmişlerdir. Bu savaşın başlangıcından bitişine değin söz konusu denizlerin karasuları özelinde, MÖ 415-413 yılları arasında gerçekleşen ve Atinalıların başarısızlıkla sonuçlandığı Sicilya Seferi sırasındaki çarpışmalar haricinde, savaşın gidişatında başat role sahip on iki farklı deniz savaşının vuku bulduğu tespit edilebilmektedir. İki taraf arasında belirli aralıklar ile tekrarlanarak devam eden bu deniz muharebeleri zinciri, MÖ 429 yılında gerçekleşen ve her ikisinin de Atinalıların galibiyetiyle sonuçlanan Rhium (ya da Khalkis Deniz Savaşı olarak da bilinir) ve Naupaktos deniz savaşları ile başlamıştır (bk. ve krş. Thuk. II. 80-85; Eggenberger 1985, 298). MÖ 425 yılında gerçekleşen Pylos Deniz Savaşı bir sonraki savaştır ve çarpışma bir önceki gibi yine Atinalıların galibiyeti ile sonuçlanmıştır (savaş hakkında detaylı bilgi için bk. Thuk. IV. 13-14; Westlake 1974, 211-226). MÖ 411 yılında Atina ve Sparta donanmaları arasında toplamda dört ayrı deniz savaşı daha gerçekleştirilmiştir. Bu savaşlardan ikisi Atina donanmasının galibiyetiyle sonuçlanmıştır (Rhodes 2006, 145); söz konusu savaşlardan biri Abydos diğeri ise Kynossema (bk. Spence 2002, 22; Thuk. VIII. 104-106) isimleriyle anılan deniz muharebeleridir. Sparta galibiyeti ile sonuçlanan diğer iki savaş ise Eretria ve Syme

konusu mücadelelerin taraflarından biri Attika-Delos Deniz Birliği'nin de en güçlü üyesi ve de lideri statüsüne sahip olan Atina iken taraflardan diğeriye Sparta ile ona destek veren müttefiklerinden meydana gelmekteydi. Söz konusu iki taraf arasındaki sürtüşmeler Peloponnesos Savaşları'nın çok öncesinde filizlenmişti. Zira Atinalıların Delos Birliği'nin tüm getirilerini şahsi menfaatleri doğrultusunda değerlendirmeleri, Spartalıların müttefikleri arasında yer alan Aigina, Korinthos ve Megara kentlerinin özellikle deniz rotaları vasıtasıyla yürüttükleri ticari faaliyetlerini oldukça olumsuz yönde etkilemekteydi. Bu sırada da Peloponnesos Birliği'nin liderliğini üstlenen Lakedaimonlular, Hellen dünyasının önderliğinin Atinalıların hâkimiyeti altında olmasından ve Atina'nın da kısa bir sürede böylesine güçlenip adeta bir deniz imparatorluğu haline gelmesinden rahatsızlık duyuyorlardı. Kendileri dışındaki bütün birliklere düşmanlık besleyen Sparta oligarşisi⁷³ ile emperyalist Atina demokrasisi arasında MÖ 451 yılında 5; MÖ 446 yılında ise 30 yıllık barış anlaşmaları imzalanmış olmasına rağmen⁷⁴ henüz on beşinci yılın sonunda, MÖ 431 yılında savaşın ilk

deniz savaşları olarak bilinir. Bir sonraki savaş, bir yıl sonra, MÖ 410 yılının ilkbaharında gerçekleştirilen Kyzikos Deniz Savaşı'dır ve bu savaşta da Atinalılar tekrar üstün ayrılan taraf olmuşlardır (bk. Ksen. *Hell.* I. 1. 11-23; Robertson 1980, 282; Spence 2002, XXIX). Peloponnesos Savaşı sırasında vuku bulan ve iki taraf açısından da oldukça önemli diğer üç deniz çarpışması ise MÖ 406 yılında gerçekleşmiştir, bunlardan biri ve aynı zamanda da daha anılmaya değer olanı Arginusai Deniz Savaşı'dır (bu savaş da Atinalıların galibiyetiyle sonuçlanmıştır; savaş hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. Ksen. *Hell.* I. 27-36; Lazenby 1987, 442; Hunt 2001, 359-380; Hamel 2015). Diğer ikisi ise Mytilene ve Notium (Ephesos Deniz Savaşı olarak da geçmektedir) deniz savaşları olarak bilinir (belirtilen son iki savaş Sparta galibiyeti ile sonuçlanmıştır; Mytilene Deniz Savaşı hakkında ayrıca bk. Diod. XIII. 77-78). Söz konusu savaş perdesi MÖ 405 yılında gerçekleşen ve iki taraf arasındaki son deniz muharebesi olma özelliğine sahip olan Aigospotamoi Deniz Savaşı ile noktalanır. Bu son savaş ise Sparta donanmasının ezici galibiyetiyle sonuçlanmıştır ve bu suretle Atina'nın galibiyetiyle başlayan deniz savaşları zinciri Sparta'nın başarısıyla sona ermiştir. Böylelikle de yedisi Atina'nın galibiyetiyle, beş tanesi ise Sparta'nın üstünlüğüyle sonuçlanmış olan bu deniz savaşları süreci sonunda Attika-Delos deniz birliğinin sahip olduğu deniz gücünün büyük bir yıkıma uğratılması suretiyle Peloponnesos Savaşı birincil amacına ulaşmıştır.

⁷³ Hem antik kaynakların ve hem de modern araştırmaların Sparta kurumlarının işleyişine yönelik sundukları veriler, Sparta'nın kendi dönemindeki diğer polisler içerisinde Aristokrasinin en sert biçimde hüküm sürdüğü ve de eşitlik ilkesinin en az uygulandığı kent olduğu konusunda hem fikir kalmaktadır. Zira Sparta'da toprak paylaşımından dahi söz edilememektedir (De Coulanges 2011, 322), öyle ki toprak paylaşımı burada uygulanmamıştır, kısmen yapılmış olsa dahi bu paylaşım yine oligarşik zümrenin tekelinde gerçekleştirilmiştir. Örnek olarak Aristoteles de (*pol.* II. 6. 10-11) “[Spartalıların] bazıları devasa malikânelere sahipken, diğerlerinin neredeyse hiçbir mülkü yoktu, bundan dolayı da bütün Lakonia'da oldukça az mülk vardı” şeklindeki beyanıyla bu görüşe destek sunmaktadır.

⁷⁴ Arslan 2010, 101.

kıvılcımları alevlenmiş oldu. Savaşın paravan sebebiyse, Kerkyra ile Korinthosluların Epidamnos⁷⁵ kentinin garantörlüğü üzerine anlaşmazlık yaşamaları ve ortaya çıkan bu anlaşmazlık sonucunda beliren çatışma ortamına Atina ve Spartalıların da karşıt taraflar olarak iştirak etmeleri⁷⁶.

Thukydides'e göre söz konusu savaşın başlangıç periyodunda, Hellenler arasında en etkili üç deniz gücü başta Atinalılar olmak üzere Korinthos ve Korkyra donanmalarının deniz kuvvetleri⁷⁷. Bu doğrultuda savaşın gidişatına etki edecek olan bu üç deniz gücü, Sparta donanmasının da savaş sahnesinde yer almasıyla birlikte dört odağa ayrılmış oldu. Söz konusu bu odaklar arasındaki ilk güç denemesi MÖ 433 yılındaki Sybota Deniz Savaşı vasıtasıyla gerçekleşti ve bu savaş diğer taraflar açısından bir katalizör etkisi yarattı. Zira aslen Korinthoslular ve Korkyralılar arasında gerçekleşen bu savaşa Korkyralıları korumak

⁷⁵ Konu hakkındaki güncel araştırmalar kapsamında, Peloponnesos Savaşı'nın çıkış sebebine yönelik araştırmalar, Adriyatik Denizi kıyısında, İlyria Bölgesi sınırları içerisinde yer alan Epidamnos (= Ἐπίδαμνος; Romalıların adlandırmasıyla da Dyrrhachion) kenti üzerine odaklanmaktadır. Zira MÖ 627-625 yılları arasında kurulduğu bilinen kent (bk. Hansen – Nielsen 2004, 330), Korinthoslularca kolonize edilen Korkyra Adası'ndan (bk. Rhodes 2006, 82) gelen yerleşimciler tarafından iskân edilmişti ve dolayısıyla da kent üzerinde hem Korkyralılar hem de Korinthoslular'ın soy odaklı (ata-torun) bir hak sahipliği ilişkisi mevcuttu. Ancak tıpkı diğer birçok Hellen kenti gibi, burada da aristokratlar ve demokratlar arasında bir hizip çatışması vardı ve bu yüzden MÖ 436-435 yılları arasında (Abulafia 2012, 173) kent neredeyse bölünmenin eşiğine gelmişti. Söz konusu hizip çatışmaları ve kargaşa ortamı esnasında Epidamnoslular demokratlar hem aristokrat kesimin hem de İlyrialı müttefiklerinin baskısı karşısında kurucu kentleri Korkyra'dan destek talep etmişlerdi, ancak Korkyralılar söz konusu talebe ilgisiz kalmışlardır. Bu sefer diğer soydaş kent Korinthos'a aynı talep tekrarlandı. Korinthos ise Epidamnosluların talebini olumlu karşılayarak kuşatılmış kente destek birlikler sevk etti. Bu suretle Korkyralılar da uzun bir süredir muhalefet içinde oldukları Korinthos'un kendi geleceklerine bir tehdit olarak gördükleri bu karşı hamlesi karşısında giriştikleri destek arayışı sürecinde Atinalılara elçiler yolladılar. Zira Korinthos ile baş edebilecek tek güce Atinalıların sahip olduğunu düşünüyorlardı (Thukydides'in Korkyralıların bu savını destekleyecek nitelikteki anekdotu hakkında bk. Thuk. I. 36). Savaşın sebeplerine ilişkin ayrıntılı görüş ve yorumlar için ayrıca bk. Lazenby 2004, 16-30.

⁷⁶ Thukydides ise (I. 23) “...savaşın en önemli; ancak öne sürülmeyen sebebi: Atinalıların ulaşmış oldukları kudretin büyüklüğü ve Lakedaimonlularda uyandırdıkları ve aynı zamanda da onları bu mücadeleye iten korkuydu” şeklindeki anekdotuyla savaşın sebebine yönelik farklı bir bakış açısı sunmaktadır.

⁷⁷ Zira yine Thukydides'in (I. 36) aktarımları ışığında, Korkyralı elçilerin Atinalılar huzurunda dile getirdikleri “τρία μὲν ὄντα λόγου ἄξια τοῖς Ἑλλήσι ναυτικά, τὸ παρ' ὑμῖν καὶ τὸ ἡμέτερον καὶ τὸ Κορινθίων· = Yani, Hellenler arasında söz edilmeye değer üç donanma mevcuttur, sizin (Atinalıların) donanmanız, bizim (Korkyralıların) donanmamız ve de Korinthosluların donanması.” şeklindeki beyanları onların söz konusu mevcut durumla ilgili önemli bir tarihsel gözlemini ortaya koymaktadır.

amacıyla Atinalıların da gemilerini göndermiş olmaları (gemiler her ne kadar söz konusu savaşta fiili bir eylemde bulunmamış olsalar da) savaşın gidişatına etki edecek önemli bir eylemdi ve bu durumun karşıt taraf açısından tepki doğurmasının ihtimali de oldukça yüksekti. Atinalıların bu hamlesi MÖ 431 yılında Sparta'nın da bu negatif ilişkiler ağında Korinthos tarafında saf tutmasıyla birlikte beklenen savaşı doğurdu ve savaş süreci MÖ 404 yılına kadar 27 yıl boyunca Akdeniz'i, özellikle de Ege Denizi'ni adeta bir *mare bellicum* (savaş denizi) haline getirdi. Savaş yıllarında meydana gelen deniz çarpışmaları sırasında⁷⁸ yüzlerce gemi batırılmış ve beraberinde binlerce denizci yaşamını yitirmiştir. Savaşın ortasında, MÖ 415-413 yılları arasında gerçekleşen Sicilya Seferi de Atina açısından hezimetle sonuçlanınca, Klasik Dönem'in en önemli deniz gücü Atina ve müttefikleri savaşın son yılına kadar güç kaybetmeye devam etmiştir. Buna ek olarak, savaş sırasında Sparta gibi denizlerde tecrübe sahibi olmayan karasal bir gücün (dahi) Atinalıları denizlerde mağlup edebilecek bir derecede gemicilik bilgi birikimine ulaşmaları Atinalıların bu çöküşünü hızlandırmada etkili oldu. Nihayetinde de ilk fitilleri denizlerde ateşlenen Peloponnesos Savaşı'nın son ve bitirici nitelikteki mücadeleleri yine denizler üzerinde gerçekleşti. Bu bağlamda savaşa fiilen nokta koyan ve Atinalıların Akdeniz'deki varlığını uzunca bir süre sekteye uğratan deniz savaşı da MÖ 405 yılında gerçekleşmiş olan Aigospotamoi⁷⁹ Deniz Savaşı'dır. Söz konusu savaşta aldıkları ağır yenilgi sonucunda Atinalılar barış talep etmek zorunda kaldılar ve deniz güçleri de büyük oranda dağıldı, bu süreçle birlikte artık Hellenlerin hem karada hem de denizde en önemli gücü Spartalılar haline geldi. Böylelikle de Peloponnesos Savaşı, Ege Denizi'nin ve akabinde de Akdeniz'in, bir Atina gölünden Sparta gölüne dönüşmesiyle sona erdi⁸⁰.

Peloponnesos Savaşı'ndan galip ayrılan Sparta'nın savaştan sonra politik ve diplomatik açılardan başarıdan yoksun bir süreç yaşaması, en önemli müttefikleri Thebai ve Korinthos ile de aralarını bozdu ve böylelikle Akdeniz özelindeki iktidarı zedelenen Sparta denizlerde de hâkim güç olma iddaasını kaybetti. Bu süreçte, ortaya çıkan mevcut otorite boşluğundan istifade etmek ve süreci kendi lehine çevirmek isteyen Atina, MÖ ca. 378/377 yılında İkinci

⁷⁸ Söz konusu savaşlar hakkında detaylı bilgi için bk. dn. 72.

⁷⁹ Etimolojik perspektiften ele alındığında *αιγός* ve *ποταμοί* kelimelerinin birleşiminden oluşturulan *Aigos potamoi* kullanımı "keçi dereleri" anlamındadır. Söz konusu alan ise günümüzde, Lampsakos'un karşısına düşen Karaköy yerleşim alanındaki sel yatağına denk düşmektedir.

⁸⁰ Abulafia 2012, 179.

Attika-Delos Birliği'ni kurmuş olsa da⁸¹ bu birlik Sparta'nın gölgesi altında kaldı ve MÖ 355 yılında kendi müttefikleri tarafından gösterilen muhalefete ve dirence dayanamayarak dağıldı. Böylelikle Akdeniz'de oluşan liderlik buhranı, Makedonya kralı II. Philippos'un bu buhranı bastırarak bir lider kimliğiyle ortaya çıkmasına zemin hazırladı.

MÖ 340 yılına gelindiğinde II. Philippos yönetimindeki Makedonya bir süper güç haline gelme yolunda hızlı bir şekilde ilerliyordu. Ancak bu mevcut durum pek çok yönetici tarafından algılanamadı ya da göz ardı edildi. Zira Philippos'un en önemli rakibi sayılabilecek Hellen şehir devletleri de söz konusu durumun kendileri için bir tehdit oluşturduğunu düşünmüyordu. Yalnızca Atinalı hatip Isokrates, Philippos'un giderek yükselmekte olan kudretinin farkındaydı. Kendisi onun bu askeri ve siyasi gücünü Atina, Argos, Sparta ve Thebai gibi bölgenin önemli güçleriyle birleştirmesi ve batıda tekrar bir tehlike olarak sivrilen Persler üzerine bir sefer başlatması amacıyla Philippos'a durmadan mektuplar yazıyordu. Öyle ki o dönemde bölge genelindeki hiçbir kent devleti de Philippos'unkine denk bir güce sahip değildi ve bu yüzden böylesine büyük bir seferin liderliğini üstlenebilecek tek önder de Makedonların kralıydı. Buna ek olarak, yukarıda bahsi geçen bölge güçlerinden ikisi, Argos ve Sparta'nın da Philippos'un döneminde bir askeri güç olarak nitelendirilmesi olanaksızdı⁸². Thebaililer de Argos ve Sparta'ya benzer bir akibeti yaşıyordu. Böylesine bir buhran ortamında, Atina Philippos için Akdeniz hâkimiyeti odaklı düşünüldüğünde en önemli müttefiklerden biri olma özelliğini korumaktaydı, zira Atina Donanması, temsili bir özellikte olsa bile, yine de varlığını sürdürmekteydi ve dönemin en güçlü donanmasıydı. Limanlarındaki pek çok gemi harap durumda olsa dahi, ani gelişen bir tehdit karşısında yüz gemiden oluşan bir filoyu denize indirebilecek güce sahipti⁸³.

Bu doğrultuda, Atina ve özellikle Atina'nın sahip olduğu donanma vasıtasıyla sürdürdüğu deniz ticareti ve akabinde elde ettikleri gelirler, denizlerde henüz yeterli güce sahip olmayan Philippos açısından bir tehlike oluşturuyordu. Söz konusu bu tehlikenin Philippos nezdinde doğurduğu huzursuzluk, ya iki tarafın anlaşmasıyla geçiştirilecek ya da yeni bir savaşın bu huzursuzluğu kökten çözmesiyle sonuçlanacak bir nitelikteydi. Bu doğrultuda, iki taraf

⁸¹ Ksenophon'a (*Hell.* VI. 1. 12) göre, Atinalılar tarafından kurulmuş olan İkinci Attika-Delos Birliği'nde yer alan müttefiklerin büyük bir çoğunluğu küçük ada kentleriydi. Birliğin üye sayısı da Diodoros'a (XV. 30. 2) göre, 70; Aiskhines'e (Fals. Leg. 70) göre, 75 idi. Konu hakkında ayrıca bk. Arslan 2010, 160 dn. 585.

⁸² Bosworth 2005, 26.

⁸³ MÖ 357-356 yılları arasında Atina limanlarında demirlemiş gemi sayısı 283 idi (bk. *IG II²* 1611 str. 9); o dönemde genel olarak Atina karasularında faal olan gemi sayısıysa Diodoros'a göre (XVI. 21. 1) 120 olarak hesaplanmaktadır.

arasındaki itilaf ortamı, Thebai'nin de Atina saflarına katılmasıyla oluşan ittifakın MÖ 338 yılında Khaironeia Ovası'nda, Makedon phalanksların karşısında ağır bir mağlubiyet almasıyla sonuçlandı. Söz konusu Makedon galibiyeti neticesinde, savaştan bir yıl sonra, galip tarafın askeri başarısı siyasi bir başarıyla perçinlendi ve böylelikle MÖ 337 yılında Philippos'un önderliğiyle Korinthos Birliği kuruldu⁸⁴. Söz konusu birlik Makedonların hâkimiyetinde, Hellen kentlerinin özgürlüğü ve özerkliği için mücadele etmek misyonuyla Akdeniz'in gelecekteki sorunlarında ve deniz mücadelelerinde söz sahibi olma amacındaydı.

Doğu Akdeniz'de söz konusu değişimler yaşanırken aynı yüzyıllar içerisinde Batı Akdeniz'de ve hinterlandındaki karasularında ise Kartaca hâkimiyeti giderek güç kazanmaktaydı⁸⁵. Bu doğrultuda, Kartaca'nın gelişimiyle ilgili bilgi veren araştırma külliyyatının geneline göz atılacak olduğunda, MÖ 814/813 yılları arasında Tyros'dan gelen bir grup kolonist tarafından iskân edilmiş olduğu bilinen Kartaca, ivmeli bir gelişim sürecine sahip olmuştur. Kuruluşundan itibaren hızla gelişen ve uygulamış olduğu *thallassokrasi* politikası çerçevesinde Batı Akdeniz'de giderek söz sahibi olmaya başlayan Kartaca, dominyonu Fenikeli ve de rekabet içinde bulunduğu Hellen ve Hellen kökenli Sicilyalı denizcilerle birlikte ortak çıkarları doğrultusunda Akdeniz genelindeki denizcilik faaliyetlerini ivmeli bir biçimde geliştirerek sürdürmüştür. Bu süreci takiben, MÖ VI. yüzyılın başlarında Fenike'nin başkenti Tyros'un Asurlular tarafından ele geçirilmesiyle birlikte Kartaca Fenikelilerin Doğu Akdeniz'deki gücünün Batı Akdeniz'deki varsılı ve yürütücüsü haline gelmiştir. MÖ V. yüzyıla gelindiğindeyse, uzak batıda, İspanya sahilleri boyunca sürdürülen denizcilik faaliyetlerinin ve deniz ticaretinin gidişatını kısmen de olsa Kartacalılar hükümleri altına aldılar. MÖ IV. yüzyılda Kartaca-Fenike ilişkileri devam etmekle birlikte ilerleyen yüzyılda Kartaca giderek siyasi, ekonomik ve askeri açılardan da ön plana çıkmaya başladı. Kartacalıların bu şekilde ön plana çıkmaları, Philippos önderliğindeki Makedonların ve Hellenlerin yükselişe geçtikleri Doğu Akdeniz karasularında onların da Batı Akdeniz'in hâkimi statüsünde sivrilmelerini sağladı ve MÖ 146 yılına kadar bu durum belirli aralıklarla da olsa devam etti.

⁸⁴ Bosworth'a göre (2005, 33) kurulan bu birlik Delos Birliği'nin amaç ve hedeflerini açık ve net bir biçimde tekrar etmekteydi ve bir önceki Hellen birliğinin önderi Aristides'in rolünü bu defa Philippos üstlenmekteydi. Bu birliğin devamlılığını sağlayan baş etmen ise bütün üyelerin Makedonya'nın egemenliği altında özgür ilan edilmeleri ve Pers tehdidi karşısında koruma altına alınmalarıydı. Birlik tüm müttefik devletlerin temsilcilerinin katılımıyla oluşturulan bir delegeler *synedrion*'u tarafından idare edilmekteydi ve son söz mercii Philippos'tu.

⁸⁵ Ayrıntılı inceleme için bk. 39-48.

Bu çerçevede, Makedonların ve Hellenlerin Doğu Akdeniz genelinde Perslere karşı sürdürdükleri mücadeleler, Kartacalıların Romalılarla Batı Akdeniz özelindeki mücadelelerine oranla daha erken tarihte başlamıştır ve bir çağın kapanıp yeni bir çağın başlamasına sebebiyet vermiştir. Öyle ki, Philippos tarafından temelleri atılan Hellen-Makedon ittifakı, Doğu Akdeniz'in yıpranmış ve çöküşün eşiğine gelmiş eski süper gücü Pers İmparatorluğu'nu ortadan kaldırmak amacıyla yürüttüğü sefer hazırlıklarını tamamlamış ve MÖ 334 yılının ilkbaharında Aleksandros III (Megas) önderliğindeki orduyla ilk hamlesini gerçekleştirmiştir.

Bu seferin başlangıç evresinde Makedon ordusunun deniz gücüne bakılacak olduğunda, donanma hakkındaki ilk verilere ordunun Hellespontos'u geçiş sürecine göz atılarak ulaşılabilmektedir. Zira bu süreçte İskender'in elinde yalnızca 160 savaş gemisinin ve bu rakama ek olarak hususi bir kargo filosunun da bulunduğu bilinmektedir⁸⁶. Bu donanmanın karşısında ise 400 gemiden oluşan Pers donanması yer almaktaydı ve bu doğrultuda iki tarafın sahip olduğu gemi sayısı birbirlerinininkilere oranla yarı yarıya bile değildi. Buna ek olarak Pers donanmasının denizcilikte yetkin ve kabiliyetli Kıbrıslı ve de Fenikeli gemicileri bünyesinde barındırması Aleksandros açısından ayrıca bir olumsuzluk doğurmaktaydı. Bu çerçevede, söz konusu donanmaların ilk karşılaşması, MÖ 334 yılının ikinci yarısında Miletos açıklarında gerçekleşti. Bu doğrultuda, Makedon donanması İskender'in Miletos kenti üzerinde sürdürdüğü kara operasyonlarına denizden destek vermekteydi ve bu amaçla Miletos limanının girişini kapatarak Pers donanmasının kente yaklaşmasını engelledi. Böylelikle de Pers donanması savaşı kentin açıklarından izlemek zorunda bırakıldı⁸⁷. Ancak bu durum Makedon ordusu açısından her ne kadar avantajlı bir manzara olarak görülse de, Aleksandros'un gemilerinin ve denizcilerinin Persler ile denizlerde karşılabilmesi ve bu karşılaşmadan da galip çıkabilmesi Aleksandros'a göre pek ihtimal dâhilinde değildi. Ayrıca sahip olunan donanmayı iyi tahkim edilmiş limanlarla desteklemek⁸⁸ ve kara ordusunu da

⁸⁶ Bosworth 2005, 53.

⁸⁷ Arr. *anab.* I. 19. 2.

⁸⁸ Bu duruma örnek vermek gerekirse, antikçağın üç sıra kürekli muharebe gemileri olarak bilinen trieres'ler uzunca bir süre denizde kalamıyorlardı. Zira bu tekneler, temel özellikleri bakımından sadece kürek çekmek ve de düşman gemilerine pruvalarındaki -burunlarındaki- ağır tunç mahmuzlarıyla (= *embolon* [ἐμβολον]) çarparak onları batırabilmeye yönelik donanım ve teçhizatlar açısından donatılmış ve yük dengesi sağlanmasa da yine de hız yapabilmeye yönelik tasarlanmış savaş gemileriydi. Bu bakımdan, uygun hava koşullarına ve sakin deniz şartlarına bağımlıydılar. Bu durum da, trieres'lerle gerçekleştirilecek uzun süreli deniz seferlerini hemen hemen olanaksız hale getiriyordu. Zira bu gemiler üzerinde ne subay kamaraları, ne mürettebat için savaş görev yerleri ne yiyecek deposu ne de mutfak bulunmaktaydı. Bundan dolayı

donanmayla paralel bir şekilde yönlendirmek gerekiyordu. Bu gibi sebeplerden ötürü, Aleksandros düşmanla mücadele edebilecek yeni gemiler inşa ettirmek, limanlar yaptırmak ve deniz birlikleri oluşturmak yerine, muhtemel olarak kendi krallığı dönemindeki en tartışmalı kararlardan birine imza atarak yük taşımak üzere kullandığı küçük bir filoyu hariç tutmak suretiyle tüm donanmasını dağıttı. Böylelikle denizcilik stratejisi tarihinde yer edinecek olan yeni bir savaş metodu uygulamış oldu; öyle ki donanmalarla denizlerde savaşmaktansa gemilere ev sahipliği yapan limanları yok ederek gemilerin ikmal ve destek almasını engelledi ve böylelikle de Pers donanmasını işlevsiz hale getirdi. Bu süreçten ölümüne kadarki zaman dilimi boyunca Aleksandros donanmayı sadece ihtiyacı olduğu özel anlarda (kara kuvvetlerine destek sunmak, kuşatmaları güçlendirmek ya da askeri teçhizat taşımak amacıyla) kullandı ve bu ihtiyaç anlarında da donanmanın başına çocukluk arkadaşı Giritli Nearchos'u atadı ve yardımcılığına da Koslu Onesikritos'u getirdi.

Aleksandros'un MÖ 323 yılında ölmesinin bir yıl ardından, Makedonya Krallığı'nın naibi Antipatros Hellas'da genel bir direniş ile karşılaştı ve Kleitos komutasında oluşturduğu Fenike donanmasıyla Atina donanmasının üzerine ilerledi. MÖ 322 yılında Amorgos Deniz Savaşı olarak bilinen bu savaşla Atina donanmasını büyük bir yıkıma uğrattı. Böylelikle bütün zamanların en etkili ve dikkat çekici donanmasına ev sahipliği yapan Atina deniz gücü sona erdirildi. Bu süreçle birlikte denizlerdeki gelecek, Aleksandros'un imparatorluğundan doğan büyük monarşilerin eline geçmiş oldu⁸⁹.

Hellenistik Dönem'in başlangıcıyla birlikte, denizcilik alanında en önemli pay sahibi olan krallık Mısır, Kıbrıs, Anadolu'nun güney kıyıları ve de bazı Ege üslerini hâkimiyeti altına alan Ptolemaios Krallığı idi⁹⁰. Bu krallık MÖ 305 yılındaki kuruluşundan MÖ 30 yılındaki

trieres'lerin günde en azından bir defaya mahsus, ikmal yapabilmek için demirleyebilecekleri yakın bir kara üssüne ihtiyaçları vardı. Söz konusu durum Aleksandros'un donanması için de geçerliydi (Landels 1996³, 164 vdd.; ayrıca bk. Arslan 2010, 209 dn. 789).

⁸⁹ Starr 2000, 46.

⁹⁰ Özellikle II. Ptolemaios'un (Ptolemaios II Philadelphos olarak bilinir, MÖ 282-246 yılları arasında hüküm sürmüştür) deniz gücünü artırmasına ve thalassokrasik bir yönetim biçimi benimsemesine paralel olarak, kendisinin döneminde Doğu Akdeniz'de yeni emporionlar açılmıştır. Açılmış olan bu ticaret merkezleri sayesinde Akdeniz ticareti hareketlilik yaşamıştır. Bu dönemde bilhassa ada kentleri Mısır Krallığı'yla yakın bir biçimde politik, siyasal, askeri ve de ekonomik ilişki ağına sahip olmuşlardır. Öyle ki, Theokritos'un (*Id.* XVII. 86-93) aktarımı ışığında, II. Ptolemaios, MÖ 260'lı yıllarda bütün denizlerin, karaların ve de nehirlerin hükümdarı olarak selamlanıyordu (ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. Saprykin 1997, 175 vdd.). Bu durum üzerinde Mısır Krallığı'nın uyguladığı aktif dış ve ticari politikanın rolü oldukça büyüktü. Buna ek olarak, II. Ptolemaios'un Kuzey İttifakı'yla sahip olduğu müttefiklik nedeniyle de, bu ticari gelişim Marmara ve

yıkılışına kadar Akdeniz’de deniz gücü hâkimiyeti esaslı (*thalassokrasik*) bir yönetim stratejisi benimsemiştir. Bu bağlamda da bölge karasuları üzerinde etkili bir güç konumuna erişmiştir. Hellenistik Dönem Akdenizi açısından önem arz eden diğer bir deniz gücüyse Rhodos donanması ve Rhodoslu denizcilerden oluşmuştur. Zira MÖ 750 ve 550 yılları arasına tarihlenen Büyük Kolonizasyon Dönemi ile birlikte Rhodos’lu denizcilerin Akdeniz sularında hız kazanmaya başlayan kolonicilik faaliyetleri, onların Akdeniz’de yürütmeyi tasarladıkları deniz ticaretiyle ilişkili politikalarının bir parçasıdır. Bu politikaları çerçevesinde Rhodos Adası sahip olduğu jeopolitik üstünlüğünden de yararlanarak kısa sürede Akdeniz’in önemli ticari limanlarından biri haline gelmiş; Hellas, Küçük Asya’nın güney kıyıları ve de Mısır rotasında seyreden gemiler için cazip bir liman olarak değer görmüştür.

Rhodosluların Arkaik Dönem’de temellerini attıkları bu güçlü ticari altyapı, Klasik ve Hellenistik dönemlerde giderek *thalassokrasi* rejimine dönüşmüştür. Rhodosluların Akdeniz’deki bu üstünlüğünü Pydna Muharebesi’nin ardından, MÖ 167/166 yılında Delos Adası’nı açık liman ilan ederek Roma İmparatorluğu’nun ellerinden almasına kadar da bu süreç devam etmiş görünmektedir. Bu şekilde Rhodosluların yıllık bir milyon *drakhmai*’lık deniz ticareti gelirleri bir anda yüz elli bin *drakhmai*’a düşürülmüştür⁹¹. Böylelikle deniz üstünlüğüne büyük bir darbe indirilmiş olan Rhodoslu denizciler söz konusu tarihten sonra Ptolemaioslar karşısındaki mevcudiyetini ve gücünü büyük oranda yitirmiştir.

Akdeniz hâkimiyeti özelinde düşünüldüğünde, Romalı denizcilerin diğer rakibi olan Kartaca da tıpkı Rhodos gibi Hellenistik Dönem’de gücünü iyiden iyiye arttırmış durumdaydı. Bu doğrultuda, MÖ IV. yüzyıla gelindiğinde Kartaca-Fenike ilişkileri devam etmekle birlikte ilerleyen yüzyılda Kartaca giderek siyasi, ekonomik ve askeri açılardan da ön plana çıkmaya başladı. Öyle ki MÖ III. yüzyılın başlarında Akdeniz’in ticaret başkentliğine kadar yükseldi. Bu durum bölge karasularındaki gücünü iyiden iyiye arttıran ve Akdeniz hâkimiyeti konusunda başka bir rakibe fırsat dahi vermek istemeyen Roma’nın dikkatini Kartaca’nın üzerine çekti. Bunun sonucunda, MÖ III. yüzyılın başlarında henüz uygulamaya geçirmiş

Karadeniz’e kadar da yayılabiliştir. Bu doğrultuda boğazın kontrolünü hâkimiyeti altında bulunduran Byzantion ve ayrıca da Karadeniz’in önde gelen kentlerinden Herakleia ile Sinope’nin II. Ptolemaios ile olan müttefikliği Karadeniz ticaretine ek bir ivme kazandırdı. Konu hakkında ayrıca bk. Arslan 2010, 245.

⁹¹ Polyb. XXX. 31. 10-12. Böylelikle Romalılar tarafından en önemli gelir kaynağı ellerinden alınmış olan Rhodos ve donanması ilerleyen süreçle birlikte gücünü kaybetmeye başladı. Bu yüzden Rhodoslular *ca.* MÖ 153 senesinde Giritli haydut ve korsanlarla mücadele ederken ilk olarak Akhaia Birliği’nden hemen ardından da Romalılar’dan destek talebinde bulunmuşlardır. Konu hakkında detaylı bilgi için ayrıca bk. Arslan 2003, 91.

olduğu denizcilik faaliyetleri genelinde denizlerde gittikçe güç ve otorite kazanmaya başlayan Roma ve yaklaşık beşyüz yıllık gemicilik tecrübesine sahip olan Kartaca donanmalarının Akdeniz hâkimiyeti odaklı ilk karşılaşması MÖ 260 yılında Sicilya açıklarındaki Mylae karasularında gerçekleşti. Savaş Roma'nın üstünlüğüyle sonuçlandı. Bu süreçle başlayan Roma ve Kartaca savaşları MÖ 149-146 yılları arasında toplam üç yıl süren Üçüncü Kartaca Savaşı'yla sona erdi.

Böylelikle MÖ 167/166 yılında Rhodos'un, MÖ 146 yılında ise Kartaca'nın ve Korinthos'un denizlerdeki hâkimiyetini ellerinden alan Romalılar nezdinde en önemli deniz gücü Ptolemaios Krallığı olarak görülmekteydi. Bu tehlikeyi ortadan kaldırmak amacıyla Roma'nın denizlerde daha güçlü ve etkin bir konuma ulaşması gerekmektedir. Bu kapsamda, Roma'nın Akdeniz ile ilişkisi söz konusu dönemden sonra değişikliğe uğramıştır. Zira MÖ II. yüzyılla birlikte Romalı tüccarlar Akdeniz genelinde daha sık ve daha geniş rotalarda seyretmeye başlamışlardı. Buna ek olarak, Romalıların Akdeniz özelindeki egemenliği üç temel etkene dayanmaktaydı; öncelikle muazzam büyüklükteki Roma kentini besleyebilecek bir tahıl filosunun kurulması, akabinde deniz ticaretine ev sahipliği yapabilecek etkin limanların inşa edilmesi ve son olarak da denizlerdeki seyir güvenliği ortamının tesis edilmesi.

İlk iki etken Romalılar açısından hızlı bir şekilde uygulama evresine geçirilebilecek aşamalar olarak görülürken, üçüncü etmen, yani seyir güvenliği ortamının tesis edilmesi, en zorlu görevleri bünyesinde barındırıyordu. Zira Roma'nın denizlerdeki güçlerini teker teker ellerinden aldığı Rhodos, Kartaca ve Korinthos gibi deniz güçleri, varlıklarıyla Akdeniz özelindeki deniz güvenliğinin koruyucuları ve denetçileriydiler ve de onların bu kimliklerini kaybetmeleri Roma Akdenizi açısından bir güvenlik açığı doğuruyordu. Özellikle MÖ II. yüzyılın son çeyreği sırasında korsanlığın katlanarak artışı sonucunda korsanlar müttefikleri açısından olduğu kadar Romalılar açısından da önemli bir tehdit unsuru oluşturmaya başladılar⁹². Bu sebepten dolayı Roma, Kilikia Trakheia, Pamphylia ve Doğu Lykia kıyılarını üs edinmiş olan korsanlara karşı mücadele etme kararı aldı. Bu karar çerçevesinde de MÖ 102/101 yılında Kilikalı korsanlara karşı Marcus Antonius⁹³ komutasında bir sefer düzenledi.

⁹² Strabon'a (XIV. 5. 2 c669) göre korsanların kaçırarak Delos Adası'ndaki köle pazarına getirdikleri tutsakları satın alan Romalı tüccarlar ilk aşamada durumun vehametinin tam olarak farkına varamamışlardı. Konu hakkında ayrıca bk. Starr 2000, 59.

⁹³ MÖ 102 yılında Roma'nın doğudaki eyaletlerini haydutlar ve korsanlardan temizlemek amacıyla söz konusu bölgeye yolladığı *orator* (hatip) lakabına sahip olan Marcus Antonius, antik kaynaklar ve yazıtlarda kimi

Antonius öncelikle deniz ve akabinde de kara çarpışmaları sonucunda korsanları yendikten sonra Kilikia'ya bir Roma eyaleti statüsü kazandırdı. MÖ 101/100 yılında Roma'ya döner dönmez, kazandığı bu zaferler onuruna da bir *triumphus* düzenledi. Ancak Anadolu'nun güney kıyılarındaki korsanlık faaliyetlerini ortadan kaldırmak amacıyla söz konusu seferden daha kapsamlı ve daha bitirici bir mücadeleye ihtiyaç vardı. Zira M. Antonius eyaleti terk ettikten hemen sonra bölgedeki korsanlık faaliyetleri artarak devam etti. Bu doğrultuda Romalılar Akdeniz'de hızlı bir biçimde artış gösteren korsanlık faaliyetlerine karşı bir kararname -*Senatus Consultum*- yayımladılar⁹⁴. Bu kararname çerçevesinde korsanları Roma'nın dostlarının ve müttefiklerinin düşmanları olarak ilan ettiler. MÖ ca. 101/99 yılında yürürlüğe sokulan bu kararneme vasıtasıyla (= *lex de provinciis praetoris*⁹⁵) Romalılar bütün yurttaşlarına, ayrıca da dost ve müttefik olarak saydıkları halklara Akdeniz sularında özgür bir biçimde ve de emniyetli bir şekilde seyrü sefer gerçekleştirebilmeleri için Akdeniz özelindeki korsanlık faaliyetlerini sona erdireceklerine dair teminat sunuyorlardı. Bu doğrultuda Romalılar ilk olarak Kıbrıs, İskenderiye, Mısır, Kyrene ve de Seleukos kralları olmak üzere Romalıların dost ve müttefik olarak saydıkları diğer sahil kentlerinin yöneticilerine de Rhodoslular vasıtasıyla mektuplar yolladılar. Bu mektuplarda bölge ve kent yöneticilerine kendi otoriteleri altındaki kuvvetleri korsanların yararı doğrultusunda kullanmamalarını ve limanlarında askeri güçler bulundurarak mümkün olduğu surette korsanları kendi arazilerine ait kıyılarda barındırmamaya çalışmalarını tavsiye ediyorlardı. Buna ek olarak, söz konusu bu mücadeleyi yalnızca kendi hâkimiyetlerini sürdürmek için değil bütün insanlığın yararı için vermelerini ve böylelikle korsanlık belasına karşı ortak bir direniş sergilemelerini istiyorlardı⁹⁶. Bu yüzden Romalılar, MÖ 95 yılında *lex de provinciis praetoris* uyarınca Küçük Asya'nın güney sahillerindeki korsanları temizlemek üzere yeni bir girişimde bulundular ve yetenekli komutanlarından Lucius Cornelius Sulla'yı Kilicia Eyaleti'ne *praetor* olarak atadılar. Ancak Sulla tam Kilikia'ya doğru yola çıktığı sırada Romalılar Armenia Kralı

zaman praetor ve kimi zaman da proconsul olarak anılmaktadır. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Arslan 2003, 94 dn. 17.

⁹⁴ Arslan 2003, 94.

⁹⁵ Bahis konusu olan kanunnameye dair Hellence belgelerden bir tanesi L. Aemilius Paulus'un Delphoi'da sunduğu bir kaidenin üzerinde, bir diğeri ise, Knidos'ta ele geçmiştir. Yazıtı ilişkin olarak ayrıca bk. Hassall *et al.* 1974, 195 vdd.; Shaw 1990, 220 dn. 63-65; Crawford 1996, 231-270; Souza 1999, 108 vdd.

⁹⁶ Cicero (*Off.* III. 107; *Verr.* II. 5. 76) nezdinde, denizlerdeki korsanlar Romalıların ve ayrıca insanlığın tamamının en bedbaht ve diğerkandan da en tehlikeli düşmanlarıydılar. Bu sebepten dolayı onlara karşı diğerk hasımlara Roma savaş hukuku uyarınca uygulanan cezalandırmalardan daha acımasız ve şiddetli bir ceza tatbik edilmeliydi.

II. Tigranes'in Kappadokia'yı işgal etmiş olduğunu öğrendiler. Bu sebeple Romalılar korsanlarla olan mücadelelerini bir müddet ertelemek zorunda kaldılar.

Romalıların korsanlarla olan mücadelesine engel oluşturan diğer evreler ise MÖ 91-88 yılları arasındaki İç Savaş (*Bellum Italicum*) ve de MÖ 89-85 yılları arasında vuku bulan I. Mithradates Savaşı'dır⁹⁷. Bu savaşlar esnasında Roma İmparatorluğu'nun Akdeniz genelindeki otoritesi, imparatorluğun neredeyse tüm askeri güçleri söz konusu savaşlarla meşgul olduğundan dolayı azalmış ve bu durum da korsanlık faaliyetlerinin (özellikle Küçük Asya'nın güney kıyılarında) yeniden tırmanış göstermesine sebebiyet vermiştir. Öyle ki mevcut otorite boşluğundan yararlanmasını bilen korsanlar herhangi bir direnişle karşılaşmadan ve de oldukça kontrolsüz bir biçimde Doğu Akdeniz ticaretini sekteye uğratmaya ve bu kapsamda da Ege sahil kentleri ve adalarına yağma seferleri düzenlemeye başlamışlardır. Bu esnada Küçük Asya'nın güney kıyılarındaki hâkimiyet eksikliğini kendisi açısından bir fırsat olarak değerlendiren Zeniketes isimli bir korsan lideri ise, Doğu Lykia ve Pamphylia'nın önemli liman kentlerini kontrolü altına almak suretiyle kendisini Olympos'ta kral ilan etmiştir⁹⁸. Onun bu hâkimiyeti Lykia Birliği donanmasının amirali Sarpedon Phylesi'nden Apollodotos oğlu Aikhmon'un, Gelidonia Burnu açıklarında korsanlara karşı verdiği deniz mücadeleleri ve sonucunda da korsanları yenerek akabinde onların barınaklarına saldırılar düzenlemesi sebebiyle büyük bir darbe almıştır. Korsanlara bir sonraki darbe ise Sulla'nın generallerinden Lucius Licinius Murena tarafından gerçekleştirilmiştir. Murena, I. Mithradates Harbi sonrasında politik rakipleriyle mücadele etmek amacıyla Sulla'nın İtalya'ya hareket etmesinden hemen sonra (MÖ 84 yazında) Küçük Asya'nın komutanlığını devir alır almış ve ilk iş olarak Küçük Asya kıyılarını korsanların saldırılarından kurtarmak amacıyla kısa bir süre içerisinde ufak bir donanma oluşturmuştur. Bu donanma ile kısa süre içerisinde Ege Denizi'ndeki (*Aigaion Pelagos*) korsanları kısa süreliğine de olsa uzaklaştırabilirdi. Ancak bu müdahale de sorunu çözme aşamasında yeterli olmayınca bir sonraki hamle olarak Romalılar söz konusu haydutluk faaliyetlerinin vuku bulduğu bölgeleri korsanlardan arındırmak amacıyla MÖ 80 yılında Gnaeus Cornelius Dolabella ve onun *legatus pro quaestore'si* Gaius Verres'i görevlendirdiler. Ancak onların faaliyetleri korsanları

⁹⁷ Birinci Mithradates-Roma Savaşı'nın başlamasının nedenlerine ve sonuçlarına ilişkin detaylı bilgi ve literatür için ayrıca bk. Arslan 2007, 127-267.

⁹⁸ Strab. XIV. 5. 7 c. 671; ayrıca bk. App. *Mithr.* 92. Arslan'a göre (2003, 96) Zeniketes'in kendini Olympos kentinde ne zaman kral ilan ettiği kesin olarak bilinmemekle birlikte, Sulla'nın Cilicia *praetor'lugundan* sonraya (*terminus post quem* MÖ 95), Servilius Vatia'nın Cilicia *proconsul'lugundan* önceye (*terminus ante quem* MÖ 79) tarihlenmesi akla yatkın gelmektedir.

temizlemekten ziyade kıyı kentlerinin servetlerini ve varlıklarını kendi ihtirasları ve amaçları doğrultusunda yağmalamak üzere gerçekleşti ve bu durum korsanlık faaliyetlerini daha da arttırdı. Zira Küçük Asya'nın güney kıyılarında ikamet eden halk kitleleri Romalıların zulmünden ve yağmasından kurtulabilmek adına korsanlığı meşru bir çözüm olarak addetmeye ve bu doğrultuda kendi direnişlerini bu suretle sergilemeye başlamışlardı.

Bu doğrultuda, giderek tırmanan ve şiddetlenen korsanlık faaliyetleri Romalılar açısından daha da büyük bir sorun olarak görülmeye başlandı ve yeni çözüm arayışları içerisine girildi. Bu çözüm bulma süreci içerisinde MÖ 79 yılı *consul*'lerinden Publius Servilius Vatia Doğu Lykia, Pamphylia, Pisidia ve Lykaonia bölgelerindeki Roma hâkimiyetinin pekiştirilmesi ve her geçen gün ile birlikte artış gösteren Doğu Akdeniz'deki korsanlık ve haydutluk faaliyetlerinin sona erdirilmesi gibi birincil önemdeki görevlerle Cilicia *proconsulü* olarak atandı. Akabinde kendisi MÖ 78 yılının baharında⁹⁹ tam rakamı net bir biçimde bilinmeyen; ancak ağır ve iyi bir biçimde teçhizatlandırılmış olan gemilerden meydana gelen bir donanma ve emrine verilen beş *legio* ile birlikte Kilikia'ya ulaştı¹⁰⁰. Küçük Asya'ya vardığında ise öncelikle Zeniketes adındaki korsan beyinin hâkimiyeti altındaki Attaleia gibi haydutları destekleyen ve de onlar ile işbirliği içinde olan Batı Pamphylia kentlerini sert bir biçimde cezalandırdı; ayrıca sadece Doğu Lykia ve Pamphylia kıyılarını korsanlardan arındırmakla kalmayarak korsanların ikamet ettikleri kentleri de yakıp yıktı. Daha sonra ise yönünü Kilikia kıyılarına çevirdi ve orada da korsanlara karşı oldukça başarılı mücadeleler sürdürdü ve buraları da korsanlardan arındırdı. Akabinde tekrar söz konusu bölgelerin kıyılarında korsanların barındığı ya da destek bulduğu tüm kentleri teker teker cezalandırdı ya da tamamen yıkarak ortadan kaldırdı. Bu suretle Servilius, MÖ 78-74 yılları arasında, beş yıllık oldukça kısa bir

⁹⁹ Servilius'un Roma'yı, MÖ 78 yılında Sulla'nın henüz hayatta olduğu sırada terk ettiği bilinmektedir. Zira Suetonius'un (Suet. *Iul.* 3) duruma yönelik aktarımlarında da net bir biçimde belirtildiği üzere Servilius'un söz konusu bu seferine, Sulla rejiminin en azılı düşmanı olarak tanınan Iulius Caesar da bizzat iştirak etmiştir. Ancak Caesar Servilius ile birlikte Kilikia'da bulunduğu sırada Sulla'nın *ölmüş olduğunu öğrenmiş* ve ivedi bir biçimde Roma'ya hareket etmiştir. Konuya yönelik ayrıca bk. Sall. *Hist.* I. 127-137; Ormerod 1922, 38 dn. 4; Magie 1950, 287 dn. 17; Arslan 2003, 101.

¹⁰⁰ Arslan'a (2003, 102) göre; bu esnada Pamphylia kentlerinin pek çoğu korsanların nüfuzu altına girmemiş olmakla birlikte yalnızca onlarla yoğun bir iletişim içerisindeydi. Pamphylia kıyılarında ikamet etmekte olan halklar da Kilikalı korsanlara destek sunuyor ve de korsanların yaratmış oldukları bütün olumsuzluklara ve huzursuzluklara karşı ses çıkartmıyorlardı. Zira Kilikalılarla hemen hemen tüm özellikleri kendilerinde de bulunduran Pamphylialılar; ne korsanlık yapmaktan geri duruyorlardı, ne de kendileri Taurosların güney eteklerinde yerleşmiş oldukları halde, aynı sınırlara sahip oldukları halkların huzur içerisinde yaşamalarına izin veriyorlardı. Konu hakkında ayrıca bk. Strab. XII. 7. 2 c570.

süre zarfında (*quinquennium*) Küçük Asya'nın güney sahillerini korsanlardan ve haydutlardan temizleyerek Kilikia'yı Roma'nın stratejik anlamda önem arz eden eyaletlerinden biri konumuna getirdi.

Servilius her ne kadar korsanları öncelikle Kilikia'dan ve paralelinde Küçük Asya'nın neredeyse bütün güney kıyılarından uzaklaştırmış, üslendikleri kalelerin hemen hemen hepsini yıkmış ve hem kara, hem de denizde onlara karşı başarıyla savaşmış olsa da, onun bölgeden ayrılmasıyla birlikte yörede korsanlık ve haydutluk faaliyetleri yeniden ortaya çıktı ve tırmanışa geçti. Mevcudiyet kazanan bu durum üzerine MÖ 75 yılı *consul*'lerinden Lucius Octavius, MÖ 75/74 yılında Roma'nın Cilicia *proconsul*'u olarak, Servilius'un sona erdirmiş gibi görüldüğü ancak sona erdiremediği korsanlık faaliyetlerine son darbeyi indirmek üzere bölgeye gönderildi¹⁰¹. Fakat kendisi, Kilikia'ya varmasının hemen ardından, Tauros'ların güney sahilleri hinterlandında ikamet etmekte olan kabilelerle (ya da haydutlarla?) giriştiği bir çarpışma esnasında öldürüldü. Bu süreçten sonra da Küçük Asya sahillerindeki korsan saldırıları artarak devam etti. Öyle ki MÖ 75/74 yılının kış mevsiminde retorika eğitimi almak amacıyla Rhodos Adası'na yelken açan Iulius Caesar Kilikalı korsanlar tarafından Miletos ile Halikarnassos arasında yer alan Phamakussa Adası açıklarında esir düşürülmüştür¹⁰².

Durumun böylesine ciddiyet kazanması üzerine Romalılar tekrar ve bu sefer daha kararlı bir biçimde çözüm arayışı sürecine devam etti. Bu süreci takiben Romalılar *ca.* MÖ 75/74 yılında *praetor* Marcus Antonius'u sınırsız yetkilerle (*imperium infinitum*) donatarak Akdeniz'deki korsanlar ve ayrıca da Pontos kralı Mithradates'e destek sağlayan Krete Adası üzerine sevk ettiler. Bunu yapmalarındaki amaç bir taraftan Doğu Akdeniz özelindeki korsanlık faaliyetlerine son vermekken, diğer amaç ise söz konusu korsanların ve Krete Adası halkının vuku bulması olası bir Mithradates-Roma Savaşı sırasında tekrar Pontos kralıyla birleşmesine mani olmaktı. Fakat M. Antonius, hem ada açıklarında yaptığı deniz savaşlarında, hem de kara muharebelerinde ve de kent kuşatmalarında istenilen başarıyı

¹⁰¹ Sall. *Hist.* II. 98. 10.

¹⁰² Plut. *Caes.* I. 4; Suet. *Iul.* IV. 1; Vell. II. 41. 3; Val. Max. VI. 9. 15. Caesar'ın esir düşmesinin hemen ardından Küçük Asya Valisi Marcus Iunius Iuncus'un kendisini kurtarmak üzere hiçbir çabada bulunmaması üzerine, adamlarını Miletos'a göndermiş ve 50 *talanta* tutarındaki fidyeyi korsanlara ödeyerek tekrar özgürlüğüne kavuşmuştur. Fakat daha sonra, Miletosluların da yardımıyla hemen bir donanma oluşturarak korsanlara saldırmış ve onları ele geçirmiştir. Bunun üzerine korsanların tutsağıyken onlara her zaman söylediği gibi -bu esnada korsanlar onun şaka yaptığını sanarak Caesar ile alay ediyorlardı- hepsini çarpmışa gerdirtmiştir. Daha detaylı bilgi için ayrıca bk. Souza 1999, 140 vd; Arslan 2003, 105-106.

sağlayamamış ve korsan Lasthenes himayesindeki Kreteliler tarafından birçok kez ve çeşitli şekillerde bozguna uğratılmıştı¹⁰³.

Böylelikle korsanlığı engellemeye yönelik atılan bir adım daha sonuçsuz kalmış ve bölgedeki deniz güvenliği tehlike altında kalmaya devam etmiştir. Süreci takiben tehlike tekrar ve hızlı bir şekilde yayıldı ve MÖ 67 yılına gelindiğindeyse Akdeniz'deki korsanlık faaliyetleri doruk noktasına ulaştı. Öyle ki korsanlar hemen hemen tüm Akdeniz karasularına yayılmışlar ve birçok bölgeyi hâkimiyetleri altına almışlardı. Bu bağlamda, bilhassa Küçük Asya kıyılarını yurt edinmiş olan insan gruplarından belli bir kesime mensup kişiler Mithridates -Roma Harpleri sebebiyle ekonomik gelir kalemlerinin büyük çoğunluğunu yitirmişler ve de büyük bir maddi sıkıntı içine düşmelerinden ötürü korsan olmaya karar vermişlerdi. Bu suretle öncelikli olarak bir buçuk sıra kürekli gemiler olan *hemiolia*'larla (ἡμιολία ναῦς) daha sonra da *trieres*'lerle, ustaca denize indirilmiş ve dahi bir şekilde düzene sokulmuş bir donanmanın generallerini andıran korsan şefleri liderliğinde ve de filolar halinde seyrederek, tüm kıyı hattını ve hinterlandındaki karasularını haraca bağlamışlardı¹⁰⁴. Buna ek olarak limanlara ve de önemli kıyı kentlerine sıklıkla korsan yağmaları düzenliyorlar ve kentlerde yaşayan halkları büyük yıkımlara uğrattıyorlardı. Bu kapsamda, çiftlik evlerini ya da tarlaları yakıp yıkmakla kalmayarak iyi tahkim edilmiş olan kalelere de saldırıyorlar, polisleri dahi kuşatarak yapılarına-kurumlarına büyük zararlar veriyor, sur duvarlarını yıkıyorlardı. Diğer yandan tutsak olarak ele geçirdikleri insanlarıysa Rhodos ve Delos gibi önemli köle pazarlarında satışa çıkarıyorlardı¹⁰⁵. Bu sebeple, köle olarak satılmaktan ya da canından olmaktan korkan birçok sahil kenti vatandaşı ya kentlerini ya da adalarını tamamen terkettiler¹⁰⁶.

¹⁰³ Arslan 2003, 107.

¹⁰⁴ App. *Mithr.* 92; Plut. *Pomp.* XXIV. 1-2; Cass. Dio. XXXVI. 20. 1-4, 21. 1-2; Flor. *epit.* I. 41. 2-3.

¹⁰⁵ App. *Mithr.* 92-93; Cass. Dio. XXXVI. 21. 2-3; ayrıca bk. Strab. XIV. 5. 2. c668.

¹⁰⁶ Cic. *Leg. Man.* XI. 31; XII. 35; XVIII. 54; XIX. 57. Ayrıca bk. App. *Mithr.* 63; 92-93. Plutarkhos (*Pomp.* XXIV. 4-5) da, Akdeniz karasularında yelken açmakta olan korsanların toplamda 1.000'i aşkın gemiden oluşan bir deniz gücüne sahip olduklarını, bu kuvvetle belirli bir zaman zarfında 400'ü geçen kenti hâkimiyetleri altına alarak talan ettiklerini aktarmaktadır. Diğer bir yandan Klaros, Didyma ve Samothrake'deki kutsal alanların; Hermione'deki Khthonia; Epidauros'taki Asklepios, Isthmos, Tainaron, Kalauria'daki Poseidon; Aktion ve Leukas'taki Apollon ile Samos Adası, Argos ve Lakinion'daki Hera tapınaklarının korsanlar tarafından yağmalandığını belirtmektedir. Cicero ise, Roma *Senatus* 'unda sunulan bir yasa tasarısının lehine verdiği bir söylev kapsamında (Cic. *Leg. Man.* XI. 31-32) Numidya'da kölelik riskini göze almadan Roma'da kimsenin denize açılmadığını; Romalıların ihmalkârlığından dolayı

Korsanlık faaliyetleri süreç ilerledikçe İtalya Yarımadası çevresindeki Tiren, Adriyatik ve Sicilya Denizlerine de sirayet etmiş ve böylelikle Roma'nın *annona* (yıllık hububat ihtiyacı) teminatını tehdit eder hale gelmiştir. Diğer yandan Romalı birçok *patricii* de deniz yolculukları sırasında kaçırılmaya başlanmış ve ancak yüksek fidyeler karşılığında serbest kalabilmişlerdir. Ayrıca korsanlar kıyı kentlerine saldırılar ve akınlar düzenlemek suretiyle korkuya dayalı bir otorite oluşturarak karadan da çok büyük bir tehdit unsuru olarak ön plana çıkmaya başladılar. Böylelikle mevcudiyet kazanan bu kritik tabloya seyirci kalmamak ve yükselişteki Roma hâkimiyetini sekteye uğratmamak isteyen Romalılar, korsanlara karşı yeni bir hamleyi harekete geçirmeye karar verdiler. Bu sebeple MÖ 67 senesinin ilk aylarında halk *tribunus'u (tribunus plebis)* Aulus Gabinius, denizleri korsanlardan temizleyebilmek adına bir yasa teklifi sundu. *Lex Gabinia* yasası olarak adlandırılan bu kanun *Senatus* tarafından ivedi bir biçimde onandı.

Akabinde, Romalılar yetenekli bir komutan ve yetkin bir denizci olarak tanınan Gnaeus Pompeius'u bir yıl süresince Herakles Sütunları'na kadar bütün Akdeniz genelinde ve kıyıdan 400 *stadia*'lık uzaklığa kadarki sahil hattı özelinde sınırsız bir yetkiyle donatarak (*imperium infinitum*) komutan olarak atadılar. Buna ek olarak, bütün krallıklara, hükümdarlara, ada devletlerine, halklara ve kentlere, mümkün olan her şekilde Pompeius'a yardım etmeleri hususunda mektuplar gönderdiler. Diğer yandan Pompeius'a askeri birlikleri silah altına alabilme ve eyaletlerden para toplayabilme konusunda da son derece ayrıcalıklı yetkiler verdiler. Son olarak kendi topladıkları askerlerden oluşmuş bir orduyu, ellerindeki bütün gemileri ve 6.000 Attika *talanta'sı* tutarındaki parayı da O'na vakfettiler. Bu durum, böylesi engin bir denizin geneline yayılmış, rahatlıkla izini kaybettirerek bir o kadar da kolay bir şekilde yeniden ortaya çıkabilen ve istediği her an saldırabilen bu denli büyük bir korsan donanmasının üstesinden gelebilmenin oldukça zahmetli ve zor bir iş olduğunun farkına varılmasını sağladı. Öyle ki Pompeius'tan evvel hiçbir yönetici, söz konusu zamana kadar Romalılar'dan bu tarzda sınırsız bir yetki elde edememişti. Toplama vurulacak olduğunda 120.000 piyadelik kara ordusu, 4.000 süvari ve irili ufaklı yaklaşık 270 gemi söz konusu sefer için hazırды. Ayrıca *Senatus* temsilcisi olup, kendi komutası altında *legatus* ya da *praetor* olarak hizmet verebilecek olan 25 asistanı vardı¹⁰⁷. Pompeius denizleri bahsedilen

eyaletlerin birer korsan yatağı haline geldiklerini ve de imparatorluğun korsanlar karşısında ne kadar etkisiz kaldığını birçok örnekle durmaksızın dile getirmektedir. Konu hakkında ayrıca bk. Arslan 2003, 108.

¹⁰⁷ App. *Mithr.* 94; Ayrıca Plutarkhos (*Pomp.* XXV. 3) ve de Cassius Dio'ya (Cass. Dio. XXXVI. 37. 1) göre, *legatus* (temsilci) sayısı 15 idi. Buna ek olarak Plutarkhos'a (*Pomp.* XXVI. 2) göre, Pompeius'un kullanımına 120.000 piyade, 5.000 süvari ve 500 gemi tahsis edilmişti. Pompeius, ayrıca kendisine komutan olarak

yardımcıları arasında pay etti ve her birinin emrine yeterli sayıda gemi, süvari ve piyade birlikleri tahsis etti. Böylelikle korsanları Akdeniz genelinde sıkıştırmayı amaçlıyordu. Bu amacı doğrultusunda kendisi de komutanlarının bölgeleri arasında dolaşarak denetimi sağlayacaktı. Bu plan çerçevesinde Pompeius MÖ 67 ilkbaharında her bir komutanı görev yerlerine gönderdi. Daha sonra da kendi donanmasıyla hepsinin etrafında dolaşmaya başladı. Sonuca bakılacak olduğunda ise, Pompeius'un bu planı başarılı bir şekilde işledi ve bu suretle de denizler hemen hemen hiç savaşmaksızın korsanlardan temizlendi ve güvenli bir hale getirildi¹⁰⁸. Ancak son bir müdahalenin daha gerçekleştirilmesi gerekiyordu. Zira korsanlara bitirici darbenin indirilebileceği tek alan Kilikia sahiliydi ve ivedilikle buradaki korsan barınaklarının ve barınaklardaki korsan gemilerinin imha edilmesi gerekiyordu.

Bunun üzerine Pompeius, MÖ 67 yazında en iyi gemilerden 60 parçalık bir donanma ve de çok sayıda kuşatma aletiyle birlikte Kilikia'ya doğru yelken açtı¹⁰⁹. Ancak Pompeius Kilikia'ya varır varmaz bölge karasularındaki korsanların büyük bir çoğunluğu ya gönüllü olarak teslim oldu¹¹⁰ ya da direnip büyük mağlubiyete uğratılmalarından hemen sonra teslim zorlandılar. Bu suretle Kilikia sahillerinde korsanlara karşı sürdürülen mücadele oldukça kısa bir zaman dilimi içerisinde başarıyla sonuçlandırıldı. Mücadeleler sonucunda Akdeniz'in tamamı üç ay gibi kısa bir süre içerisinde korsanlardan tamamıyla arındırıldı¹¹¹ ve bu başarı Pompeius'un bütün siyasi ve politik kariyerinde kendisinin daima bu zaferle anılmasını sağladı.

Sonuç olarak korsanlara karşı uzunca bir süredir son derece çetin ve de zahmetli mücadeleler veren Romalıların oldukça güçlük çekeceklerini düşündükleri korsanlarla savaşma süreci Pompeius'un askeri ve stratejik yeteneği sayesinde, yukarıda da belirtildiği üzere, üç ay gibi kısa bir zaman zarfında başarıyla sonuca ulaştırıldı. Savaş bitiminde toplam olarak 71 adet korsan gemisine el konuldu. 306 gemi ise korsanlar tarafından Pompeius'a teslim edildi¹¹².

Senatus üyelerinden *praetor*'luk yapmış 24 kişi seçmiş ve 2 kişiyi ise ordusunun ekonomik giderlerinden sorumlu olması amacıyla kendisine *quaestor* olarak atamıştı.

¹⁰⁸ Cic. *Leg. Man.* XII. 34-35; Plut. *Pomp.* XXVI. 4; ayrıca bk. Liv. *perioch.* 99; Flor. *epit.* I. 41. 15.

¹⁰⁹ Liv. *perioch.* 99; Plut. *Pomp.* XXVII. 3; App. *Mithr.* 96; Flor. *epit.* I. 41. 12.

¹¹⁰ Plut. *Pomp.* XXXVII. 4; App. *Mithr.* 96; Cass. Dio. XXXI. 37. 4-5; Flor. *epit.* I. 41. 13.

¹¹¹ Plut. *Pomp.* XXVIII. 1; ayrıca bk. Cic. *Leg. Man.* XI. 31-XII. 35; Liv. *perioch.* 99; Plin. *nat.* VII. 26. 97; App. *Mithr.* 114; Flor. *epit.* I. 41. 12-15.

¹¹² App. *Mithr.* 96; Arslan 2013, 112. Plutarkhos (*Pomp.* XXVIII. 2) ise, Pompeius'un oldukça fazla korsan gemisini zapt ettiğini ve bu gemilerden 90 adedinin pruvalarında tunç mahmuz yer aldığını belirtmektedir. Buna ek olarak Plutarkhos'un bildirdiği bu rakam yalnızca Kilikia Trakheia'ya ait olmalıdır. Öyle ki Plinius da (Plin. *nat.* VII. 26. 97) Pompeius'un Akdeniz'deki korsanlar üzerine sürdürdüğü seferi kapsamında

Yaklaşık olarak 120 kent, kale ve korsanların ikamet ettikleri tahkimatlı sığınıklar Romalılar tarafından alındı ve on bin korsan bu çarpışmalar esnasında öldürüldü. Bu süreci takiben Küçük Asya'nın güney sahillerindeki korsanlık faaliyetleri ancak dağınık bir şekilde varlığını sürdürebildi ancak çok etkili olamadı. Nitekim bir daha asla eski gücüne erişemedi. Pompeius düzenlediği bu etkili seferle denizlerin hâkimiyetini Romalılar'a tekrar kazandırmış oldu.

Bu süreçten sonra Romalılar için Akdeniz güvenli ve yelken açılabilir bir deniz statüsünü tekrar kazandı. Ancak Akdeniz için oldukça önem taşıyan bir sonraki tarihsel olay ise MÖ 31 yılının Eylül ayının ikinci gününde gerçekleştirilen Aktium Deniz Savaşı'dır. Söz konusu savaş Octavianus ile en yakın dostu ve de bu savaştaki amirali Marcus Vipsanius Agrippa komutasındaki Roma donanmasıyla Marcus Antonius ve Kleopatra'nın kontrolündeki Mısır donanması arasında Yunanistan'ın batı kıyılarındaki Aktion kenti açıklarında yaşanmıştır. Savaş sırasında Octavianus'un askeri dehası ve gemilerinin ablukasıyla mücadele etmekte güçlük çeken Antonius donanması ile birlikte kaçmak zorunda kaldı ve İskenderiye Limanı'na sığındı. Daha sonra Kleopatra ile buluşarak Mısır'a çekilen Antonius orada da Octavianus'a mağlup olunca, MÖ 30 yılında kraliçeyle birlikte intihar ederek yaşamlarına son vermişlerdir. Böylece, Octavianus Roma'nın tartışmasız tek hâkimi olmuştur.

Aktium Deniz Savaşı bu bağlamda binlerce yıl boyunca dünya tarihinde en belirleyici savaşlardan biri olarak bilinegelmiştir. Sonuç olarak bu zafer Akdeniz genelindeki güçler dengesinin kesin ve net olarak saptanmasını sağlamıştır. Diğer yandan da Konstantinopolis'te yeni Roma kentinin ve Doğu Roma İmparatorluğu'nun temellerinin atılmasına kadar geçen 300 yıl boyunca Doğu Akdeniz'in Roma hâkimiyeti altında kalmasına sebebiyet vermiştir. Romalılar bundan böyle korsanlara karşı kazandıkları zaferlerini pekiştirmiş ve bu savaşla birlikte Herakles Sütunları'ndan Mısır, Suriye ve Küçük Asya kıyılarına kadar denizlerin hâkimleri konumuna ulaşmışlardır. Öyle ki, Akdeniz'in bir Roma gölü olarak birleşmesi de tamamlanmıştı¹¹³. Akdeniz bu süreçle birlikte *Mare Nostrum*, yani *Bizim Deniz* statüsüne

korsanların 846 gemisinden bir bölümünü batırdığını, bir bölümünü ise ele geçirdiğini aktarmaktadır. Tekrar Plinius'a (Plin. nat. XVI. 3) göre, Pompeius Akdeniz'deki korsanları mağlubiyete uğrattıktan hemen sonra Marcus Varro tarafından *corona aurea* (altın bir taç) ile onurlandırılmıştır (aynca bk. Plin. nat. VII. 26. 97; XVI. 3. 7c). Böylesine bir onurlandırma Roma tarihinde sadece MÖ 67 senesinde Pompeius'a ve MÖ 36 yılında, aynı zamanda korsanlara karşı da verilmiş olan Sicilia Savaşları sonrasında Marcus Agrippa'ya - Augustus tarafından- vakfedilmiştir. Söz konusu savaşlarda ele geçirilen korsan gemilerinin pruvalarındaki *rostrum*'lar (tunç mahmuzlar) sonradan Roma *forum*'unda sergilediler (Plin. nat. XVI. 3. 7-8). Korsanlara karşı mücadelelerinde Pompeius ise, amirallerinden Varro'yu başarılarından dolayı zafer çelengiyle ödüllendirmiştir (Plin. nat. III. 11. 101; VII. 30. 115; aynca bk. Flor. epit. I. 41. 9-10.

¹¹³ Abulafia 2012, 233.

erişti. Bu zaman zarfını takiben, Akdeniz'in her bir köşesinden birçok tüccar, azatlılar, köleler, rahipler, askerler, elçiler ya da sürgünler bir yerden başka bir yere yelken açmaya ve denizleri yeniden bir yaşam alanı ya da geçim kaynağı olarak görmeye başlamışlardır.

MS I. yüzyıla gelindiğinde Akdeniz artık belirli emporionların ve Ostia, İskenderiye, Kartaca ve Marsilya gibi önemli liman kentlerinin daha yoğunluklu olarak kullanım gördüğü bir ticaret denizi haline geldi. Öyle ki, MS II. yüzyıl civarında, Akdeniz sularında seyrü sefer gerçekleştiren bir tüccar, Akdeniz'in mevcut dengesini hiçbir olumsuz durumun asla sarsamayacağını düşünmekteydi ve bu o dönemde oldukça normal karşılanan bir yaklaşımdı. Zira söz konusu bu güvenli seyir durumu Roma İmparatorluğu'nun siyasi otoritesinin ve askeri gücünün bir yansımasıydı ve Roma İmparatorluğu gücünü korudukça devam edeceğinden kuşku duyulmuyordu. Bu güven ve huzur ortamı süreç ilerledikçe kültürel bir birlik de doğdu, zira denizler üzerinde ister Hellenice, ister Latince ifade edilsin, Hellenistik kültür üzerinde şekillenen bir etkileşimin ağının temelleri de atılmış oluyordu. Bu zaman zarfı ile birlikte denizler üzerinde paylaşılanlar sadece ticari kazançlar değildi, artık hem kültürler, hem inançlar ve hem de diller ile lehçeler bu deniz üzerinde bir yerden başka bir yere güven içerisinde taşınmaktaydı. *Mare Nostrum*'un egemenliğinin tek bir gücün elinde olması, hareket özgürlüğünü giderek arttırdı ve Akdeniz ne öncesinde, ne de sonrasında eşi benzeri görülmemiş bir kültürel etkileşime ev sahipliği yaptı.

2 ANTİKÇAĞDAN ORTAÇAĞA AKDENİZ DENİZCİLİK YAZIM GELENEĞİ'NE ÖRNEKLER

2.1 Hannon ve Periplus'u Özelinde Periplus Yazım Geleneği

2.1.1 Kartaca'nın Denizcilik Tarihi: Genel Görünüm

Fenikeliler ile en önemli kolonilerinden biri olan Kartacalılar hakkındaki sorular ve bu sorulara aranan cevaplar bilim dünyasında daima büyük bir merak uyandırmıştır. Bu merak perspektifinde Kartacalılar gerek ticari kimlikleri ve zenginlikleri, gerek sosyo-kültürel yaşamları ve toplumsal ritüelleri gerekse de edebi yazın gelenekleriyle köklü araştırmaların odağı haline gelmişlerdir¹¹⁴. Yapılan bu inceleme ve çalışmaların büyük çoğunluğunda denizci bir millet olarak mercek altına alınan Fenikeliler ile Kartacalıların denizaşırı kolonicilik hareketleriyle birlikte şekillenen *emtia* hacimleri ve ekonomik faaliyetleri konu edinilmektedir. Bu incelemede Kartacalılar farklı bir bakış açısıyla ele alınmakla birlikte, onların MÖ V. yüzyıl başlarında (bazı araştırmacılara göreyse MÖ VI. yüzyıl sonlarında) yerel önderleri (ya da resmi-hukuki bir devlet görevlisi?) Hannon öncülüğünde başkentleri Kartaca'dan başlayarak Batı Afrika sahilleri boyunca düzenledikleri -coğrafi keşif ve aynı zamanda da kolonizasyon hareketi niteliğindeki- bir deniz yolculuğu ele alınmaktadır. Kartacalılar bu deniz yolculuğu esnasında kayıt altına aldıkları seyir defterlerini ilk olarak kendi dillerinde yazıya geçirmiş görünürler. Daha sonra ise bu kayıtlar özetlenerek Hellençe'ye çevrilmiştir¹¹⁵. Bir *periplus* (deniz yolculuğu seyahatnamesi-keşif seferi raporu, seyri sefer tutanakları) biçiminde günümüze ulaşmış olan metnin Latince¹¹⁶, İngilizce¹¹⁷ ve Almanca¹¹⁸ edisyonlarıyla karşılaştırmak suretiyle, içeriği hakkında bir ön bilgilendirmede bulunulmuş ve Türkçe'ye kazandırılmıştır.

Bu doğrultuda, Kartaca'nın tarihsel gelişiminin ana hatlarıyla bilinmesi, Hannon'un keşif yolculuğunun ve akabinde yazıya geçirdiği seyir kayıtlarının-tutanaklarının daha ayrıntılı bir biçimde algılanabilmesi açısından önem arz etmektedir. Kartaca'nın kuruluşu ve gelişimiyle ilgili bilgi veren arkeolojik bulgular, antik kaynaklar, mitograflar ve modern araştırma külliyatının geneline göz atılacak olduğunda, uygarlığa başkentlik yapan Kartaca kentinin ilk

¹¹⁴ Moscati 2004, 27.

¹¹⁵ Mund-Dopchie 2003, 49.

¹¹⁶ Mullerus 1990, 1-14.

¹¹⁷ Warmington 1960, 62-64; Schoff 2014, 1-3.

¹¹⁸ Bayer 1993, 346-353.

olarak bir Fenike kolonisi¹¹⁹ statüsünde, MÖ 814/813 yılları arasında Tyros'dan gelen kolonistler tarafından iskân edilmiş olduğu¹²⁰ belirtilmektedir¹²¹. Kuruluşundan itibaren hızlı bir biçimde gelişen ve uygulamış olduğu *thalassokrazi*¹²² politikası çerçevesinde Batı

¹¹⁹ Antikçağda koloniyi kuran ana kent ile kolonileştirdiği kentler arasındaki ilişkiler sadece kültürel, sosyal ve dini temelli kalmamakta; savaş zamanları dışında sıklıkla yurttaşlık haklarının karşılıklı değişimi ya da ithalat-ihracat vergilerinin iki taraflı kaldırılması gibi ayrıcalıkları da içermektedir.

¹²⁰ Kentin kuruluş mitleri ışığında Kartaca ilk olarak bir Fenike kenti olan Tyros kralı Pygmalion'un kız kardeşi Elissa (Libyalılara göreyse Dido) tarafından Fenike Dili'ndeki Quart Hadasht (Yeni Kent) ismiyle kurulmuştur. Kentin kuruluş süreciyle ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Iust. XVIII. 5. 1-17; Strab. XVII. 15; Warmington 1981, 443; Huß 1985, 39-43; Diakonoff 1992, 176; Law 2002⁷, 118-119; Fox 2009, 136. Dido hakkında bk. Ovid. *Her.* VII. 5-11; Sil. *pun.* I. 21-25; Tac. *hist.* XVI. 1; Verg. *Aen.* I. 338-368; Roller 2012a, 290-291; López-Ruiz 2014, 369. Fenike ile Kartaca'nın koloni ilişkisiyle ilgili Herodotos'un aktarımı hakkında bk. Hdt. III. 19; Fenike ve Kartaca tarihinin birbirine paralel olduğu konusunda ayrıca bk. Rostovtzeff 1941, 80.

¹²¹ Vell. I. 12. 5; Dion. Hal. *ant.* I. 74; ayrıca bk. Niemeyer 2000, 104; Hunt 2009, 138. Kartacalıların ataları olan Fenikelilerin en erken denizcilik faaliyetlerinin başlangıç tarihi olarak belirlenen MÖ XII. yüzyıldaki Fenike varlığı hakkında ayrıca bk. Hom. *Il.* XXIII. 740-745; *Od.* XIV. 285-295; ayrıca bk. Hitti 1961, 91-92; Negbi 1992, 599-611; Moore 2010, 53.

¹²² Hellence “θάλασσα” (deniz) ve “κρατεῖν” (güçlü olmak, muktedir olmak) sözcüklerinin birleşiminden oluşturulan θαλασσοκρατία (thalassokratia = *denizde muktedir, denizlere hâkim*) kelimesi, genellikle denizlerde kurulmuş olan askeri ve ticari egemenliği tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır. Aynı zamanda deniz gücünün esas alındığı ve devlet politikasının da merkezi otoritenin sahip olduğu deniz gücü orantısında oluşturulduğu yönetim şekline verilen terimsel adlandırmadır. Örnek olarak Bronz Çağı'nda Girit (Minos) Uygarlığı, Arkaik Dönem boyunca Fenike ve Etruria, Klasik Dönem'de (MÖ 478 yılında kurulmuş olan) Attika-Delos Deniz Birliği'nin liderliğini üstlenen Atina ve Hellenistik Dönem süresince de Kartaca, Rhodos ve Mısır merkezli Ptolemaios Krallığı *thalassokrasik* bir rejim çerçevesinde politika uygulamışlardır. Thalassokrazi rejiminin ortaya çıkışı hakkında en erken dönemlere ait bilgilendirmede bulunan Thukydides (I. 4) ve Strabon (I. 3. 2) eserlerinde Girit'in efsanevi kralı Minos'u antikçağda bilinen ilk donanmayı oluşturan amiral olarak aktarmaktadırlar. Buna ek olarak Thukydides Minos'un Akdeniz'i korsanlardan temizleyebilmek ve Girit'in vergi gelirlerini daha düzenli bir hale getirebilmek ve bu suretle de Akdeniz'in güvenlik garantörü olabilmek adına büyük bir mücadele verdiğini ve bu doğrultuda da thalassokrazi rejiminin kurucusu olduğunu belirtmektedir. Thalassokrazi rejimi hakkında farklı akarımlarda bulunan diğer yazarlardan Herodotos da eserinde (I. 171, 172; III. 122) Minos'un denizlerdeki hâkimiyetine yönelik benzer gönderimlerde bulunmaktadır. Platon da *Yasalar* (νόμοι) adlı eserinde (*leg.* 706a) Minos'un Atina'dan vergi alabilecek kadar denizlerde muktedir bir kral olmasından bahseder ve Minos'un deniz gücünü Atina'nın deniz gücüyle mukayese eder. Apollonios Rhodios da (*Argon.* IV. 1564) Minos'un hüküm sürdüğü Girit Adası periferisindeki Ege Denizi karasuları hakkında aktarımda bulunurken Girit kralının bölge coğrafya üzerindeki etkisine ve gücüne işaret eden Minos'un Denizi (πέλαγος Μινώϊον) tabirini kullanır. Diodorus ise Minos'un Sicilya'ya düzenlemiş olduğu deniz seferi hakkında bilgi verirken (IV. 79. 1) Girit kralını Μίνωος δ'

Akdeniz’de giderek söz sahibi olmaya başlayan Kartaca, dominyonu Fenikeli ve de rekabet içinde bulunduğu Hellen-Hellen kökenli Sicilyalı denizciler ile birlikte¹²³ ortak çıkarları doğrultusunda Akdeniz genelindeki denizcilik faaliyetlerini ivmeli bir biçimde geliştirerek sürdürmüştür¹²⁴. Bunun akabinde MÖ VI. yüzyılın başlarında Fenike’nin başkenti Tyros’un Asurlular tarafından yıkılmasıyla birlikte¹²⁵ Kartaca Fenikelilerin Doğu Akdeniz’deki gücünün Batı Akdeniz’deki varsılı ve yürütücüsü haline geldi¹²⁶. MÖ V. yüzyıla gelindiğindeyse, uzak batıda, İspanya sahilleri boyunca sürdürülen denizcilik faaliyetlerinin ve deniz ticaretin gidişatını kısmen de olsa Kartacalılar hükümleri altına aldılar¹²⁷. MÖ IV. yüzyılda Kartaca-Fenike ilişkileri devam etmekle birlikte¹²⁸ ilerleyen yüzyılla birlikte Kartaca giderek siyasi, ekonomik ve askeri açılardan da ön plana çıkmaya başladı. Öyle ki MÖ III.

ὁ τῶν Κρητῶν βασιλεὺς θαλαττοκρατῶν κατ’ ἐκείνου τοῦ χρόνου = *O zamanlarda denizlerin hâkimi (hükmedicileri) olan Giritliler’in Kralı Minos* şeklinde tanıtır. Thalassokrasi rejimi hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Constantakopoulou 2007, 90-99; Hauben 2013, 40-41; Abulafia 2014, 39 vd.. Rhodos’un Hellenistik dönemdeki deniz hâkimiyeti hakkında ayrıca bk. Magie 1950, 71-72; Gabrielsen 1997, 61-62; Kurul 2014, 527-528. Kartaca’nın denizcilik konusunda diğer uluslardan üstün olduğuna yönelik Polybios’un değerlendirmesi hakkında ayrıca bk. Polyb. VI. 52; Kartaca Limanı’nın 220 gemi alabilecek bir kapasiteye ve oldukça geniş bir iç hacme sahip olduğu konusunda Appianos’un aktarım hakkında ayrıca bk. *Pun.* 96.

¹²³ Hellen ve de Fenikeli denizcilerin Akdeniz hâkimiyeti odaklı rekabetleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Boardmann 2000⁵, 210-216; Asheri 2006⁶, 748-753.

¹²⁴ Rostovtzeff 1957, 266.

¹²⁵ MÖ 605-562 yılları arasında Babil İmparatorluğu’nun tahtında kalan II. Nebukadnessar MÖ 605 yılında Mısırlılar ile karşılaştığı Karkamış Savaşı’ndan galip olarak ayrılınca yönünü Suriye-Filistin topraklarına çevirmiş ve bu süreçte de en önemli Doğu Akdeniz kentlerinin (Nineve, Kudüs, Şam) birçoğunu fethetmiştir. Bu bağlamda Tyros kentini de MÖ 586/585 – 573 yılları arasında 13 yıl boyunca kuşatma altında tutmuş olmasına rağmen ele geçirememiştir. Ancak oldukça uzun süren kuşatmaya daha fazla dayanamayan kent teslim olmak zorunda kalmış ve Nebukadnessar’ın atamış olduğu yeni kralın gözetimindeki Babil hâkimiyeti altına girmiştir. Bu süreci takiben Tyros kentinin önde gelenleri kenti terk etmiş ve yeni yurt arayışlarına başlamışlardır. Konu hakkında daha detaylı bilgi için bk. Ioseph. *Cont. Ap.* I. 156; Niemeyer 2000, 105; Oded 2002, 496-497; Moscati 2004, 54; Van de Mieroop 2007, 276-278; Braudel 2008, 71.

¹²⁶ Aubet 2001, 60; Moore 2010, 54. Bu süreçle birlikte Kartaca’nın Doğu Akdeniz genelinde süregelen denizcilik faaliyetleri de sekteye uğramış ve Kartaca bu doğrultuda yönünü batıya çevirmek zorunda kalmıştır. Kartaca’nın Batı Akdeniz’e yönelen ilgisine paralel olarsa söz konusu bölgede yeni koloniler kurularak İspanya, Sardinya ve Sicilya odaklı yayılmacılık faaliyetleri hız kazanmıştır.

¹²⁷ Starr 2000, 25; Braudel 2007, 242; Moore 2010, 54; Abulafia 2012, 156.

¹²⁸ Kartaca ve Fenike ilişkilerinin MÖ IV. yüzyılda da sürdüğü Büyük İskender’in MÖ 332 yılında gerçekleştirdiği Tyros kuşatması sırasında tıpkı her yıl olduğu gibi yıllık adaklarını adamak ve ulusal tanrılar adına düzenlenen festivallere katılmak için kentte bulunan Kartaca elçileriyle de belgelenmektedir. Konu hakkında ayrıca bk. Curt. IV. 4. 18; Arr. *anab.* II. 24. 5; Droysen 1880, 158; Bosworth 2005, 89.

yüzyılın başlarında Akdeniz'in ticaret başkentliğine kadar yükseldi¹²⁹. Bu durum bölge karasularındaki gücünü iyiden iyiye arttıran ve Akdeniz hâkimiyeti konusunda başka bir rakibe fırsat vermek istemeyen Roma'nın dikkatini Kartaca'nın üzerine çekti¹³⁰.

Bu süreçte artık Akdeniz'in batısındaki karasularının kıta sahanlığı için iki baskın kuvvet bulunmaktaydı¹³¹ ve denizlerdeki bu hâkimiyet meselesi ya güçler arasında eşit bir biçimde paylaşılarak anlaşmayla çözülecek¹³² ya da rakiplerden biri bir diğerini yok edene kadar devam edecekti. Bu doğrultuda MÖ III. yüzyılın başlarında henüz uygulamaya geçirmiş olduğu denizcilik faaliyetleri genelinde denizlerde gittikçe güç ve otorite kazanmaya başlayan Roma ve yaklaşık beş yüzyıllık gemicilik tecrübesine sahip olan Kartaca donanmalarının Akdeniz hâkimiyeti odaklı ilk karşılaşması (I. Kartaca Savaşı kapsamında) MÖ 260 yılında Sicilya açıklarındaki Mylae karasularında gerçekleşti¹³³. Savaş Roma'nın üstünlüğüyle

¹²⁹ Hoyos 2007, XIII; Bradford 2013, 193.

¹³⁰ Roma MÖ IV. yüzyılın sonlarıyla birlikte thalassokrazi rejimi uygulamaya başlayarak denizcilik esaslı ekonomik ve askeri politikalarını uygulamaya sokmuştur ve bu doğrultuda da denizlere egemen ulusal güçler ve kentlerle rekabet ve sürtüşme içerisine girmeye başlamıştır. Konu hakkında bk. Purcell 1995, 335.

¹³¹ Eckstein 2006, 158; Hoyos 2015, 7.

¹³² Denizlere inme ve karasularında hâkimiyet kurma mücadelesi Roma ve Kartaca'nın askeri-ticari deniz güçlerinin gelişimi açısından oldukça önemli bir role sahipti. Bu doğrultuda Roma ve Kartaca arasında ilki MÖ 509, diğerleri ise MÖ 348, MÖ 279/278, MÖ 241 ve MÖ 226 yılları arasında olmak üzere 5 adet anlaşmanın imzalanmış olduğu bilinmektedir. Bu anlaşmalar söz konusu zaman dilimleri arasında donanmalar ve deniz kuvvetleri oluşturmak suretiyle Kartaca'nın karşısında rakip olarak sivrilen Roma'nın bir deniz gücü olarak belirginleştiği anlaşmalar olması bakımından da önem arz etmektedir. Buna ek olarak söz konusu anlaşmalar ile Roma ve Kartaca arasındaki Batı Akdeniz hâkimiyeti sorunu giderek ciddileşmiş ve her bir anlaşma sonrasındaki tarihsel süreçte savaş kaçınılmaz ve mutlak son haline gelmiştir. Anlaşmaların geçerliliği ve tarihsel analizleri hakkında bk. Mitchell 1971, 633-655; Serrati 2006, 113-134; Steinby 2014, 24-27.

¹³³ Söz konusu deniz savaşının gerçekleşmesinin hemen ardından Roma tarihinde bir ilk olarak Consul Gaius Duilius tarafından bu deniz zaferine izafeten bir *triumphus* (= zafer töreni) tertiplenmiş ve Roma'nın denizlerdeki hâkimiyet iddiası söz konusu bu tören ile meşruiyet kazanmıştır. Bu ilk deniz zaferinin kutlanmasına dair görüşler de antik kaynaklarca sıklıkla ve de açıkça belgelenebilmektedir. Örneğin Livius (*perioch.* 17) "*C. Duilius consul adversus classem Poenorum prospere pugnavit, primusque omnium Romanorum ducum navalis victoriae duxit triumphum* = Konsül G(aius) Duilius, Kartaca donanması karşısında başarılı bir şekilde çarpıştı ve bütün Romalı komutanların içinde ilk olarak o bir deniz zaferi nedeniyle *triumphus tertip etti*" şeklindeki beyanıyla bu zaferin varlığını onaylamaktadır. Duilius'un zaferi hakkındaki antik kaynaklar için ayrıca bk. *CIL* I². 25; *Fast. Triumph.* 100; *Cic. sen.* XIII. 44; *Plin. nat.* XXXIV. 11. 20; *Val. Max.* III. 6. 4; *Sil. pun.* VI. 663-669; *Tac. ann.* II. 49; *Flor. epit.* I. 18. 9-10; *Aur. Vict. vir. ill.* XXXVIII. 4. Konu hakkında ayrıca bk. Dart – Vervaeet 2011, 267-280.

sonuçlandı¹³⁴ ve bu tarihle birlikte Roma Sicilya Adası'nın kuzey kıyıları açıklarındaki ilk karasuyu hâkimiyetini ilan etti¹³⁵. Dört yıl sonra, MÖ 256'da Sicilya'nın güney kıyısı Eknomos Burnu açıklarında gerçekleşen ve antikçağ tarihinde bilinen en kalabalık asker nüfusuna sahip¹³⁶ donanmaların karşı karşıya geldiği diğer bir deniz savaşı da Roma'nın üstünlüğüyle sonuçlandı¹³⁷. Böylece Kartaca'nın denizlerdeki üstünlüğü artık büyük ölçüde Roma'nın eline geçmiş oldu¹³⁸. Deniz hâkimiyetini eline geçiren ve bu gücünü zamanla ivmeli bir biçimde arttıran Roma'nın Kartaca karşısındaki bu rakip tutumu ve üstünlüğü Kartaca'nın mağlubiyetiyle sonuçlanan bir dizi savaş neticesinde giderek güç kaybetmesine de sebebiyet verdi. Bu savaş dizisi MÖ 264-241 yılları arasında gerçekleşen Birinci Kartaca Savaşı ile başlamış, MÖ 218-201 yılları arasında İkinci Kartaca Savaşı'yla devam etmiştir¹³⁹. Son savaş ise ilk iki savaş kadar uzun soluklu olmamıştır¹⁴⁰. MÖ 149-146 yılları arasında toplam üç yıl süren Üçüncü Kartaca Savaşı'yla bu muharebe zinciri sona ermiştir¹⁴¹.

MÖ 146 yılı ilkbaharının başlarında bu medeniyete başkentlik yapan Kartaca kenti (Korinthos ile birlikte aynı yıl içinde) Publius Cornelius Scipio¹⁴² komutasındaki Roma

¹³⁴ Freeman 2013⁴, 373; savaş hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. Tarn 1907, 50, 51; Goldsworthy 2000, 107-109.

¹³⁵ Steinby 2014, 126.

¹³⁶ Her iki tarafın gemi, mürettebat ve asker sayıları hakkında detaylı bilgi için bk. Steinby 2014, 75.

¹³⁷ Savaşın seyri ve sonuçları hakkında detaylı bilgi için ayrıca bk. Niebuhr 1844, 118-120; Tipps 1985, 432-465; Goldsworthy 2000, 109-115; Diakov – Kovalev 2011², 74.

¹³⁸ Bagnall 2002, 9.

¹³⁹ MÖ 202 yılında gerçekleşen Zama Muharabesi sonucunda Roma Kartaca'yı yenerek Batı Akdeniz'deki *de iure* hâkimiyetini ilan etmiş ve bu süreçte Kartaca'nın Akdeniz egemenliği konusundaki hak talepleri *de facto* statüsüne indirgenmiştir. Konu hakkında bk. Lintott 1993, 6.

¹⁴⁰ III. Kartaca Savaşı ilk iki savaşa oranla üç yıl gibi kısa bir sürede tamamlanmış olmasına rağmen, etkisi bakımından Kartaca'nın sonunu getiren asıl savaş olmuştur. Zira ilk iki savaştan da mağlup ayrılmış olmasına rağmen yeniden güçlenen ve Roma açısından tehdit oluşturmaya devam eden Kartaca Yaşlı Cato (Cato Maior) tarafından da sıklıkla beyan edildiği üzere (Plut. *Cat. Mai.* XXVII: δοκεῖ δέ μοι καὶ Καρχηδόνα μὴ εἶναι= *Benim kanımca, Kartaca var olmamalıdır!*) tarih sahnesinden silinmeliydi ve Roma'nın Kartaca'ya son müdahalesi de bu doğrultuda gerçekleşti.

¹⁴¹ Söz konusu savaş her ne kadar Üçüncü Kartaca Savaşı olarak adlandırılrsa da, genel bir muharebe halinden daha çok bir şehir kuşatması olarak algılanmalıdır. Zira bu savaştaki operasyonlar sadece Kartaca kenti ve civarına yönelik yapılmıştır ve temel anlamda yerel odaklı bir askeri harekât gerçekleştirilmiştir.

¹⁴² Publius Cornelius Scipio Aemilianus Africanus Numantinus (Scipio Minor=Genç Scipio); Roma'da konsüllük mertebesine erişmiş yurttaşlardan biri olan Lucius Aemilius Paulus Macedonicus'un (Makedonya Fatih, kendisi bu adı MÖ 168 yılında Makedonya'nın son kralı Perseus'a karşı kazandığı galibiyeti sonucunda almıştır) ikinci çocuğu olarak MÖ 185/4 yılında dünyaya gelmiştir. MÖ 179-168 yılları

lejonlarınca tamamıyla yakılıp yıkılmış¹⁴³, halkı köleleştirilmiş, topraklarıysa tuz dökülerek¹⁴⁴ lanetlenmiş ve *ager publicus* statüsüne getirilerek kamusallaştırılmıştır¹⁴⁵. Bu suretle de Kartaca kenti ve yönetim kurumları tarih sahnesinden –fiilen- silinmiş oldu. Ancak Akdeniz hâkimiyeti odaklı düşünüldüğünde, hinterlandında oldukça verimli tarımsal arazilere ve Afrika kıtasında da stratejik bir konuma sahip olan Kartaca'nın ve genelinde de Afrika'nın sahipsiz kalması ve çoraklaştırılması Roma açısından bir dezavantaj doğurmaktaydı. Bu sebeple, İmparatorluğun uyguladığı yararcılık politikası çerçevesinde bölgenin, bölgeye hükmeden kıyı sahasının ve bu kıyı sahasında oldukça etkili bir konuma sahip kentin söz konusu geniş imkânlarının Roma'nın çıkarları doğrultusunda değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu politika doğrultusunda MÖ 146 yılında Afrika (Kartaca kenti ve yakın çevresini kapsayan bir arazi merkezinde¹⁴⁶) Roma'ya bağlı bir eyalet haline getirildi. Bunu takiben yıkılmasından yaklaşık yüz sene sonra, MÖ 46 yılında Gaius Iulius Caesar'ın, Gnaeus Pompeius Magnus'a karşı yürüttüğü askeri faaliyetleri kapsamında bölgeye gelmesi ve MÖ 46/45 yılları arasında da veteran askerlerini kent civarına yerleştirmesiyle Kartaca'nın

arasındaysa Zama Muharabesi Fatih Publius Cornelius Scipio Africanus (Scipio Maior=Yaşlı Scipio) tarafından evlat edinilmiştir. MÖ 168 yılı onun evlat edinilmesi için *terminus ante quem* olarak kabul edilmektedir zira Genç Scipio'nun MÖ 168 yılında gerçekleşen Pydna Savaşı'nda babasıyla birlikte savaştığı bilinmektedir (Plut. *Aem.* XXII). Yaşamı ve icraatları hakkında daha detaylı bilgi için ayrıca bk. Plut. *mor.* 200; Astin 1967, 12-25. Scipio Minor'un Kartaca ve çevresindeki yönetim düzenlemeleri hakkında ayrıca bk. Lintott 1993, 30.

¹⁴³ Mosley 1975, 119. Antikçağda bir kentin fethedildikten sonra maruz kaldığı son fethedenin uyguladığı politika doğrultusunda değişmekteydi. Bu açıdan kentin yıkımını ve yok edilmesini sağlayacak şiddet yıkıcı kuvvetin sahip olduğu ve de uyguladığı askeri, ekonomik ve siyasi erklerin seviyesi ile de doğru orantılıydı. Bu açıklama çerçevesinde Kartaca kentinin yıkımı için uygulanan kuvvet maksimum düzeydeydi ve kent için verilen karar en ağır yıkım şekillerinden biri olan yerle bir etme (*κατασκαφή*) metodunun uygulanmasına yönelikti. Buna ek olarak güçlü kentlere saldırabilme ve fethederek yıkabilme de komutanlar açısından bir saygınlık kaynağı olarak algılanmaktaydı. Konu hakkında bk. Purcell 1995, 133. Antikçağda kent yıkım türleri ve uygulamaları hakkında detaylı bilgi için ayrıca bk. Hansen – Nielsen 2004, 120-123.

¹⁴⁴ Bir kentin topraklarına tuz dökülmesi suretiyle lanetlenmesi Romalılarca yaygın olarak kullanılan bir yöntemdi. Tuz dökmedeki temel amaç kent topraklarının verimliliklerini kaybetmesi ve böylelikle de verimsizleştirilen arazideki her türlü canlı (insan, hayvan, bitki) popülasyonunun yok edilmesiydi. Öyle ki tuz dökülen bir araziye iskân etmek isteyen yerleşimcilere söz konusu toprağın lanetlenmiş ve yerleşilemez olduğu mesajı da bu noktada verilmiş oluyordu ve kent yeni yerleşimcilerine-kolonistlere gözdağı verilmek suretiyle kapatılmış oluyordu. Konu hakkında ayrıca bk. Warmington 1960, 208; Ridley 1986, 140; Goldsworthy 2000, 354.

¹⁴⁵ Cic. *Leg. Agr.* I. 5-6; Scullard 1955, 103; 1995, 335.

¹⁴⁶ Hitchner 2010, 34.

yeniden nüfuslandırılması konusunda ilk somut adım atılmış oldu¹⁴⁷. Caesar'ın yasal varisi ve politikalarının sürdürücüsü Gaius Iulius Caesar Octavianus ise Caesar'ın tasarladığı ve uygulamaya geçirdiği ancak kendisinin MÖ 44 yılının 15 Mart'ında bir suikast sonucunda katledilmesi nedeniyle yarım kalan Kartaca'nın yeniden iskân edilmesi politikasını tamamlamak üzere eyaletleştirme faaliyetlerine Afrika'yı da dâhil etti. Bu doğrultuda MÖ 29 yılında Kartaca Akdeniz'in yükselmekte olan yeni güç odağı Roma İmparatorluğu'na bağlı bir koloni kenti statüsünde yeniden kuruldu¹⁴⁸. Kent sınırları genişletilmek suretiyle MÖ 27 yılında baştan yapılandırılan¹⁴⁹ Afrika Eyaleti'nin (*Provincia Africa Proconsularis*) başkenti statüsüne getirildi ve bağlı bulunduğu eyaletle birlikte bir prokonsülün yönetimine bağlanmak suretiyle Senato Eyaletleri arasına girdi. Böylelikle Prokonsüllük (*Proconsularis*) yönetimindeki kent uzunca bir süre daha bölge üzerindeki sosyo-kültürel etkisini sürdürmeye devam etti¹⁵⁰ ve tekrardan denizlerde güç kazanmaya başladı. Bu süreçte Augustus'tan sonra gelen Hadrianus, Antonius Pius, Marcus Aurelius ve Commodus gibi diğer Roma imparatorları da kentin kalkınmasına ve gelişmesine oldukça özen gösterdiler. Öyle ki MS II. yüzyılın ortalarına gelindiğinde kent Roma, Byzantion¹⁵¹, Atina, Miletos, Syrakusa, Marsilya

¹⁴⁷ Caesar MÖ 46 yılının sonbaharında Pompeius'a karşı Afrika'da yürüttüğü askeri faaliyetleri sırasında, terhis edilen askerlerine toprak dağıtılması ve bu doğrultuda yeni koloniler kurulması amacıyla uygun yer arayışlarına başlamıştı. Bu kolonicilik faaliyetleri sırasında öncelikle İtalya arazileri tercih edildi fakat bazı gruplar Afrika ve Galia Transalpina'da iskân ettirildi. Zira söz konusu bu koloni faaliyetlerine veteran askerlerin yanında sivil halk grupları da dâhil edilmişti ve böylelikle yeni arazilere olan talep arttı. Bu talep doğrultusunda da yaklaşık 80.000 kişiye ulaşan kolonistlerin dağıtımının ve iskânının gerçekleştirilmesi kapsamında ilk olarak MÖ 123/2 senesinde Gaius Sempronius Gracchus tarafından planlanan Kartaca kentinin yeniden kurulması (*Colonia Iunonia Carthago* adıyla) ve bir koloni kent statüsünde varlığını sürdürmesi düşüncesi Caesar tarafından benimsenerek hızlı bir biçimde kullanıma sokuldu ve kentin kapıları Romalı yeni yerleşimcilerine açılmış oldu. Aynı uygulama Kartaca ile aynı yıl içerisinde yerle bir edilmiş olan Korinthos kenti için de uygulandı. Caesar'ın koloni faaliyetleri ve toprak reformları hakkında ayrıca bk. Plut. *Caes.* LVII; Goldsworthy 2014, 532-534. Pompeius'un Afrika'daki faaliyetleri hakkında bk. Plut. *Pomp.* XI-XII; Tüner Önen 2015, 352. Gaius Gracchus'un Kartaca kentinin yeniden kurulması konusundaki girişimi hakkında ayrıca bk. Plut. *Gai. Gracc.* XI; Mahjoubi 1981, 477; Baronowski 1995, 30; Broadhead 2007, 157; Brent 2010, 30; Hitchner 2010, 34.

¹⁴⁸ Kurulan yeni kent *Colonia Iulia Concordia Carthago* ismiyle tarihsel kayıtlardaki yerini almıştır. Konu hakkında ayrıca bk. Edmondson 2006, 251; Heenan 1996, 180.

¹⁴⁹ Fishwick 1993, 54; Gruen 2004³, 166; Eck 2007², 124; Hitchner 2010, 35-36. Afrika eyaletindeki idari ve askeri düzenlemeler hakkında ayrıca bk. Mahjoubi 1981, 469-476.

¹⁵⁰ Purcell 2013, 585.

¹⁵¹ Bu örneğe benzer bir kıyaslama ve sıralama da MS ca. 310-395 yılları arasında yaşamış olan Decimus Magnus Ausonius tarafından yapılmaktadır. Kendisi *Ordo Urbium Nobilium* (= Soylu Kentlerin Sıralanması)

ve İskenderiye gibi Akdeniz'in lider başkentlerinden ve cazibe merkezlerinden biri haline geldi ve Severus Hanedanı zamanında da gücünün doruğuna ulaştı.

Kartaca'nın söz konusu bu üstünlüğü ve gücü MS 439 yılında İspanya'dan gelen Vandallar'ın bölgeyi Roma hâkimiyetinden ayırmasına kadar (belirli aralıklarla olsa da) devam etti¹⁵². Kent MS 533¹⁵³ yılında Doğu Roma İmparatorluğu tarafından (yeniden) fethedilene kadar Vandalların egemenliğinde kalmaya devam etti¹⁵⁴. Doğu Roma hâkimiyetinin ardından MS VII. yüzyılla birlikte Afrika genelinde vuku bulan ve kent topraklarını da etkisi altına alan Arap akınlarına maruz kalmasıyla birlikte Kartaca mevcut

başlıklı eserinde antikçağ boyunca (içinde bulunduğu MS IV. yüzyıl sonlarına kadar) bilinen en önemli ve ünlü kentlerin sınıflandırmasını yapmış ve bu doğrultuda da (Auson. *urb.* I-V) "I: Roma, II: Constantinopolis, III: Carthago, IV: Antiochia, V: Aleksandria" sıralamasını vererek Kartaca'yı üçüncü en önemli kent olarak zikretmiştir.

¹⁵² Hydat. 115 (439); Schwarcz 2004, 53; Hitchner 2010, 36. MS 439 yılının 19 Ekim'inde Kartaca'nın Geiseric önderliğindeki Vandallar tarafından ağır biçimde tahrip edilerek fethedilmesi Vandallar açısından yeni bir Era'nın başlangıç zamanı olarak kabul edilmiş ve Vandallar bu tarihten itibaren bütün kronolojik tanımlamalarını *Kartaca fethedilmeden önce/Kartaca fethedildikten sonra* olarak belirtmişlerdir. Buna ek olarak Kartaca'nın Vandallar tarafından fethi kent yapıları açısından (kent MÖ 146 yılında maruz kaldığı tahribat kadar olmamakla birlikte) oldukça yüksek etki gücüne sahip bir yıkım sürecini de beraberinde getirmiştir. Kartaca'nın Vandallar tarafından fethi ve kentin uğradığı tahribat hakkında ayrıca bk. Victor Vit. *Hist. Pers.* I. 8-9; Leone 2007, 154-166; Lee 2013, 116.

¹⁵³ Kent MS 527-565 yılları arasında hüküm sürmüş olan Flavius Petrus Sabbatius Iustinianus Augustus (Büyük Iustinianus) tarafından fethedilerek Doğu Roma İmparatorluğu topraklarına dâhil edilmiştir. Iustinianus'un Kartaca'yı fethi hakkında ayrıca bk. Proc. *de Bell.* III. 20. 20-23; Pohl 2005, 463.

¹⁵⁴ Vandallar kentte hâkim güç oldukları zaman süresince Kartaca'nın mevcut deniz gücü ve deniz gücüne yönelik imkânlarından istifade etmişler ve bu doğrultuda da Sicilya, İtalya ve hatta Doğu Roma İmparatorluğu'nun başkenti Constantinopolis'e dahi deniz seferleri düzenleyerek kısmen küçük kısmen de büyük ölçekte saldırılar gerçekleştirmişlerdir. Vandallar böylelikle Batı Akdeniz özelinde genel bir panik ve buhran ortamının oluşmasına sebebiyet vererek bölge karasularındaki denizcilik faaliyetlerini de sekteye uğratmışlardır. Buna ek olarak Vandalların kent üzerinde sahip oldukları (*ca.* bir asır devam eden) bu hakimiyet onların ekonomik açıdan büyük bir gelişme sergilemelerini de beraberinde getirmiştir. Zira Batı Akdeniz odaklı düşünüldüğünde verimli arazilere, geniş bir iş gücü potansiyeline ve üst düzey bir ticaret hacmine sahip olan Kartaca'nın yaklaşık yüz yıllık gelirlerinin Vandallar tarafından elde edilmesi onlar için büyük bir servet kaynağı oluşturmuştur. Bu servet kaynakları oranında giderek gelişen ve kalkınan ve kalkındıkça da Doğu Roma İmparatorluğu için bir tehdit unsuru haline gelen Vandal hâkimiyeti altındaki Kartaca'nın Doğu Roma İmparatorluğu'nun hızlı bir yükselişe geçtiği dönemin imparatoru olan Iustinianus tarafından fethedilmesi söz konusu etkiye tepki niteliğinde gerçekleşmiş bir fetih hareketi olarak düşünülmektedir. Konu hakkında ayrıca bk. Lee 2013, 116-117.

deniz gücünü (tekrar) kaybetti ve Araplar tarafından fethedildi¹⁵⁵. Kartaca Uygarlığı'nın kuruluşundan yıkılışına ve akabinde baştan inşa edilip Romalılaştırılmasına kadarki süreçte sahip olduğu yaklaşık bin yıllık tarihsel geçmişi (MÖ VIII - MS II. yüzyıllar arası) kapsamında geride bıraktığı muazzam nitelikteki bir bilgi birikimi külliyyatı¹⁵⁶ Roma'nın (ardından Doğu Roma ve Arap-İslam Dünyası'nın) direk kullanımına açılmış oldu. Bunun yanında da dolaylı yoldan, giderek gelişen ve de genişleyen Roma İmparatorluğu'nun elinde hazır bulunan bu külliyyatı işleyerek yeni sosyal, siyasi, hukuki, kültürel, ekonomik ve dini yapılandırmalar oluşturmasında rol model oluşturdu.

¹⁵⁵ MS 675 yılında Emevi halifesi Muaviye tarafından Tunus'a vali olarak tayin edilen Ebü'l-Muhâcir Dînâr, yedi yıl süren valiliği esnasında Kartaca şehri ve civarının fethini tamamlamıştır. Kartaca'nın İslam Dönemi'ndeki statüsü ve tarihçesi hakkında ayrıca bk. Yiğit 2012, 385-388.

¹⁵⁶ Denizcilik konusunda deneyim kazanmış halkların-ulusların gemicilik konusunda kapsamlı bir bilgi birikimini arkalarında bırakmaları beklenmedik bir olgu değildir. Bu doğrultuda, denizlerde uzunca bir süre egemenlik kurmuş ve üst düzey bir tecrübe seviyesine ulaşmış ulusların geleceğe yönelik bilgi aktarımları yalnızca tarihi ve coğrafi alanlarda değil, hukuki konularda da gerçekleştirilmekteydi. Rhodos da bu kapsamda yaklaşık beş yüz yıllık (MÖ VII-II yüzyıllar arası) gemicilik tecrübesine sahip thalassokrasik bir rejim olarak oldukça kapsamlı bir deniz hukuku külliyyatını gelecek uluslara miras bırakmıştır. Rhodos Denizcilik Yasaları hakkında ayrıca bk. Anonym. *Nom. Rhod.*; Dig. XIV. 2; Kurul 2014, 527-549; 2015a, 379-389.

2.1.2 Kartacalı Hannon ve Eserine Genel Bakış

Kartaca'nın geçirmiş olduğu bu tarihsel süreçte, MÖ VI. yüzyıl sonu - V. yüzyıl başı arasındaki bir zaman dilimi içerisinde Hannon (Ἰαννῶν) ve onun Herakles Sütunları'nın (αἱ Ἡράκλειοι στῆλαι, günümüzdeki adıyla Cebelitarık Boğazı) ötesine, Kuzeybatı Afrika sahili istikametinde¹⁵⁷ düzenlemiş olduğu seyri sefer (περίπλους¹⁵⁸) ve bu yolculuğun seyir kayıtları, tıpkı diğer seyir tutanakları gibi¹⁵⁹, günümüzdeki coğrafi keşiflerin tarihine ve de gelişimine ışık tutar niteliktedir. Kayıt altına alınan bu keşif seferi günlüğü de, diğer *periplus*'lara benzer şekilde, entelektüel gemiciler tarafından oluşturulmuştur. Zira bu tür çalışmalar antikçağda genellikle okuma yazma bilmeyen gemici-tüccarlardan ziyade denizcilik konusunda eğitilmiş ve de okuma yazma bilen elit denizciler tarafından gerçekleştirilmekteydi¹⁶⁰. Bunlar çoğunlukla liman kitapçıları ya da kılavuz niteliğindeki fasiküllerdi¹⁶¹. Diğer bir deyişle, açık deniz gemicilerine öncelikle rotaları ve bunun yanında da kıyı kentleri ve de limanlar arasındaki mesafeler, önemli nehirler ve bu nehirlerden iç kesimlerdeki kentlere ulaşılabilirlik, iklimsel faktörler, denizlerdeki yerel özellikler ve demir atılabilecek güvenli bölgeler gibi başlıklar hakkında ihtiyaç duydukları bilgileri detaylı bir şekilde sunabilen belgelerdi¹⁶². Buna ek olarak denizcilik faaliyetleri astronomik gözlemler açısından da önemliydi, zira geceleyin yürütülen seyrü seferler esnasında gemicilerin gökyüzüne yönelik sürdürdükleri gözlemler de astronomi bilimi ve bu bilimin alt çatısı altında

¹⁵⁷ Güneybatı doğrultusunda, günümüzdeki coğrafi dizininde sırasıyla: Fas, Batı Sahra, Moritanya, Senegal, Gambia, Gine-Bissau, Gine, Sierra Leone sahil hattı boyunca. L. Casson (1979², 63)'de ise bu keşif seferinin Sierra Leone'den daha da ileriye gitmediği görüşünü savunmaktadır. Ancak bazı araştırmacılara göre de (örn. Roller 2006, 31) söz konusu bu keşif yolculuğu daha da ileriye, Liberya, Fildişi Sahili, Gana, Togo, Benin, Nijerya, Kamerun ve Ekvator Ginesi kıyı şeridini kapsayacak bir rota istikametinde ilerlemiştir. Keşif yolculuğunun güzergâhı hakkındaki farklı görüşler ve tartışmalar için ayrıca bk. Lipiński 2004, 436; Asente 2015, 99. Keşif seferindeki rotaya yönelik her iki görüşü de tamamıyla kapsayan harita için bk. res. 1.

¹⁵⁸ Hannon'a ait periplusun tam başlığı kaynak metninde Ἰαννῶνος Καρχηδονίων βασιλέως περίπλους τῶν ὑπὲρ τὰς Ἡρακλέους στῆλας Λιβυκῶν τῆς γῆς μερῶν olarak verilmektedir. Metin içerisinde ise bu başlık kısaltılarak kullanılmış ve kontekst bütünlüğüne uygun olarak *periplus* terimine yer verilmiştir.

¹⁵⁹ Antikçağda seyir tutanakları olarak adlandırılabilir eserler περίπλους (*periplus*), ἀνάπλους (*anaplus*) ve περιήγησις (*periegesis*) terimleriyle başlıklandırılmaktaydılar. Bu terimlerden *periplus* ve *anaplus* genel anlamı doğrultusunda deniz üzerinden gerçekleştirilen ve özelde kıyı hatları boyunca gerçekleştirilen seferlerin kayıtlarını kapsarken *periegesis* terimi ise hem karasal ve hem de sahil kesimlerine odaklı seyir hareketlerinin kayıtlarını içermekteydi.

¹⁶⁰ Conner 2012, 223.

¹⁶¹ Börstinghaus 2010, 18.

¹⁶² Shahar 2004, 40.

ilerleyen diğer bilim disiplinleri açısından kıymet arz etmektedir¹⁶³. Antikçağ boyunca, denizciliğin ve de deniz ticaretinin evrimiyle orantılı olarak (söz konusu bu yaygın kullanım sahası kapsamında) *Periplus* yazımı edebi bir yazım geleneği olarak hızlı bir şekilde yayıldı. Akabinde de bu gelenek Fenikeliler, Kartacalılar, Etrüskler, Hellenler ve de Romalılar başta olmak üzere denizcilik konusunda deneyim kazanmış ve ayrıca kabiliyet-yetkinlik sahibi halklar ya da kavimler tarafından ivedi bir biçimde geliştirildi¹⁶⁴. Öyle ki Hellenistik Dönem'in sonlarına gelindiğinde, Akdeniz'den¹⁶⁵ Ege¹⁶⁶ ve Karadeniz'e¹⁶⁷, Kızıldeniz'den¹⁶⁸

¹⁶³ Örnek olarak Romalı doğa gözlemcisi ve aynı zamanda da amiral kimliğine sahip olan Yaşlı Plinius, denizcilik ve astronomi örgüsü arasındaki bağlantılara yönelik bazı bilgilendirmelerde bulunur. Bu bilgilendirmeler kapsamında (*nat.* II. 71) gök cisimlerinin devinimlerinin en kusursuz biçimde deniz seyahatları esnasında tespit edilebileceğini belirtir. Buna ek olarak, gece saatlerinin başlangıcıyla yerkürenin kıvrımı arkasında kalmış olan yıldızların, tıpkı denizin içinden yükselirmiş gibi, aniden görünür olduklarını aktarmaktadır.

¹⁶⁴ *Periplus* yazımının özellikle Hellen ve Fenike kökenli denizciler tarafından geliştirilmesinin diğer bir önemli nedeni de söz konusu iki uygarlığın MÖ 750-550 yılları arasındaki Büyük Kolonizasyon Dönemi esnasında özellikle deniz yolları üzerinden yoğun bir yayılma politikası uygulamış olmalarıdır. Gerçekleştirilen koloncilik faaliyetleri sonrasında ulaşılan destinasyonlara ait verilerin bir sonraki koloninin kurulmasında rehber olarak kullanılacak belgelere işlenmesi gerekmektedir ve bu ihtiyaç da mevcut seferler süresince tutulan notların *periplus* olarak adlandırılan belgelere aktarılması suretiyle giderilmiş oluyordu. Konu hakkında ayrıca bk. Blomquist 1979, 55.

¹⁶⁵ Akdeniz tarihsel dönemlerde bölgede dominant olarak varlık gösteren güçlerle beraber farklı adlandırmalara sahip olmuştur. Bu adlandırmalar arasından en bilinen örnekler olarak, Arkaik-Klasik ve Hellenistik Dönemlerde *μεγάλη θάλασσα* (Büyük Deniz), Roma İmparatorluk Dönemi'ndeki *Mare Nostrum* (Bizim Deniz), Doğu Roma Dönemi'ndeki *Mare Internum* (İç Deniz), Selçuklu Dönemi'ndeki *Derya-yı Diyar-ı Mağrib* (Akdeniz) ve Osmanlı Dönemi'ndeki *Bahr-ı Sefid* (Akdeniz) adlandırmaları gösterilebilir. Akdeniz için günümüzdeki kartografi çalışmalarında kullanılan terimse *The Mediterranean Sea* (Kıtalar Arasındaki Deniz)'dir. Söz konusu terimin ilk kullanımı hakkında ayrıca bk. dn. 1. Akdeniz'in antikçağ özelinde genel itibarıyla belirlenebilen hinterlandı ise Kıta Hellas'ın Güney Doğu ve Küçük Asya'nın Güney kıyıları ile Kıbrıs, Girit ve Rhodos adalarının periferilerinde bulunan karasularıdır. Karasularına ait bu alanlar kronolojik perspektifte göreceli değişimlere uğramış olsa da, temel sınırlar sabit kalmıştır. Bu sınırlar içerisinde düzenlenen keşif seferlerine ait raporların en bilinenleri ise MÖ IV. yüzyılda Pseudo-Skylaks tarafından yazıya geçirilen *Periplus* ve MS II-III. yüzyıllar arasında anonim olarak kayda geçirilen *Stadiasmus Maris Magni*'dir. İki eser de kapsadıkları temel coğrafi alan olarak Akdeniz kıyılarına odaklanmaktadır. Söz konusu *periplus*lara ait edisyon ve çeviri çalışmaları hakkında bk. Skylaks *periplus*; *Peripl. m. m.*

¹⁶⁶ Αἰγαῖον πέλαγος olarak bilinen ve bir iç deniz niteliğine sahip olan Ege Denizi Strabon'a göre (II. 5. 21) 4.000 stadia uzunluğundaki (*ca.* 708 km) ve 2.000 stadia genişliğindeki (*ca.* 354 km) bir karasuyu alanına sahiptir. Temel olarak İcaria Adaları'nın da içerisinde bulunduğu bir oluşum havzası genelinde Hellas'ın Doğu kıyıları ile Küçük Asya'nın Batı kıyılarını kapsamaktadır. Bu doğrultuda Akdeniz genelinde kaleme

Hazar Deniz'ine¹⁶⁹, Marmara Denizi'nden¹⁷⁰ Adriyatik ve Tiren Denizlerine ve Hint Okyanusu kıyılarından¹⁷¹ da Atlas Okyanusu sahillerine¹⁷² kadar bilinen dünyanın bütün

alınmış *periplus*'lar içerik olarak Ege Denizi'ne ve kıyılarına ait verileri de bünyelerinde barındırmaktadır. Bk. ve krş. dn. 165. Ege Denizi hakkında ayrıca bk. Kal 1996, 314.

¹⁶⁷ Karadeniz, antikçağ boyunca belirli aralıklarla farklı isimlerle anılır olmuştur. Bunlar arasında en bilinenleri ve önem arz edenleri, Ἰσθμίου Πόντος / Ἰσθμίου Πόντος (Misafir Sevmeyen Deniz) ve daha sonra da, özellikle büyük kolonizasyon hareketlerinin hız kazanması ve bu kapsamda sahillerinin de Hellenler tarafından keşfiyle birlikte kullanılmaya başlanan Ἐϋξεινίου Πόντος / Ἐϋξεινίου Πόντος (Misafir Sever Deniz) adlandırmalarıdır. Zira Karadeniz, antikçağ boyunca bölge üzerinde hüküm süren sert iklim şartları ve genellikle seyrek elverişsiz deniz koşulları sebebiyle yılın büyük bir bölümünde *mare clausum* (kapalı deniz; terimin detaylı tanımı hakkında bk. Beresford 2013, 1 vd.) olarak addedilmiş ve yıl içerisinde oldukça kısa bir süreliğine *mare liberum* (seyredilebilir deniz) statüsüne sahip olmuştur (*mare clausum* ve *mare liberum* terimlerine yönelik karşılaştırma ve detaylı değerlendirme için ayrıca bk. Theutenberg 1984, 481-492). Karadeniz kıyıları hakkında direkt bilgi veren *Periplus*'lar arasında en önemlisi Lucius Flavius Arrianus Ksenophon (MS ca. 86-180) tarafından yazılan *Periplus Ponti Euxini*=Karadeniz Seyahati'dir. Hellence yazılan bu eser MS 131 yılında Roma'nın Kappadokya Eyaleti'ne vali olarak atanan Arrianus'un görevine başlamadan önce dönemin imparatoru Hadrianus'a yazdığı bir mektubun içeriğini oluşturmaktadır. Karadeniz (= Pontos) isminin kökeni ve semantiği hakkında ayrıca bk. Arslan 2006, 75-87; 2007, 1-15; Kınacı 2015, 181-184. Arrianus'un hayatı ve eserinin içeriği hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. Arr. *Periplus*; Arslan 2005, XII-XII.

¹⁶⁸ Antikçağda Ἐρυθρὴ θάλασσα (Kızıl Deniz) adıyla bilinir; günümüzde coğrafi tanımlanmasından farklı olarak Antikçağ boyunca göreceli olarak Pers ve İran Körfezleri ile Doğu Asya'nın Hint Okyanusu kıyılarını da kapsar. Herodotos tarafından da (Hdt. I. 1; 180; 189; III. 30; 93; IV. 37; VI. 20) sıklıkla anılır. Ancak, Herodotos günümüzdeki Kızıldeniz'i kastetmek istediğinde, onu Hint Okyanusu'ndan ayırabilmek adına, Ἀραβίος κόλπος (Arap Denizi) terimini kullanır (Hdt. II. 11; 102; 158; IV. 39; 42). Denize adını veren kızıl (ἐρυθρός) sıfatıysa denizin dip yapısında bulunan kırmızımsı renkteki mercan resiflerinin deniz suyuna karışarak renklerini bırakması veya Arap-Mısır coğrafyası boyunca akan ırmak-derelerin ya da esen rüzgârların çöl kumullarını ve de bölgede yaygın olarak gözlemlenen kırmızımsı toprağı denize taşıması sonucunda deniz yüzeyinde oluşan kızılımsı renge bağlanmaktadır. Kızıldeniz hakkında ayrıca bk. Treidler – Brentjes 1998, 106-107; Cohen 2006, 14-15. Erythre Denizi hakkında yazılmış *periplus*'lar da mevcuttur ve bunlar arasında en bilinenleri ise MÖ ca. 215-145 yılları arasında yaşamış olduğu düşünülen Knidos'lu Agatharkhides tarafından kaleme alınan ve ayrıca da anonim olarak (Casson'a [1989, 7] göreyse Mısır'da yaşamını sürdüren bir Hellen tarafından) yazılmış olan ve MS I. yüzyıla tarihlendirilen *Periplus*'lardır. *Periplus Maris Erythraei* ve içeriği hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Agath. *de mar. Eryth.*; *peripl. m. r.*; Casson 1983, 164-165; 1989, 3-10; Vansina 1997, 393; Seland 2005, 271-272. Söz konusu *periplus*'un tarihlendirilmesi hususunda ayrıca bk. Sidebotham 1986, 187-188.

¹⁶⁹ Antikçağda Ἰσθμίου θάλασσα ya da Κασπία θάλασσα olarak bilinen Hazar Denizi, suyu herhangi başka bir kaynağa boşalmayan (devir daim olmayan) yeryüzü üzerindeki en büyük tuz gölüdür. Yüzölçümü ise yaklaşık 371.000 metre karedir, ebatlarıysa kuzeyden güneye 1210 km. uzunluğunda ve batı doğu ekseninde 201-436 km. genişliğinde olmakla birlikte göl içerisinde irili ufaklı yaklaşık elli adet ada bulunmaktadır. Bir

iç deniz olarak batı tarafından Kafkas dağları, doğusundan İran stepleri, güneyinden Elburz dağ hattı ve kuzeyinden Rusya bozkırları ile sınırlanır. Volga (Tanais), Ural, Terek (Atrek), Sulak ve Kura gibi nehirler de bu denize dökülür. Kaspia denizi hakkında detaylı bilgi için ayrıca bk. Hermann 1919, 2275-2290.

¹⁷⁰ Antikçağda Προποντις adıyla bilinen, coğrafi olarak Akdeniz'in bir uzantısı olan ve Ege Denizi ile Karadeniz arasında yer alan Marmara Denizi'nin günümüzde de kullanım görmeye devam eden adı söz konusu denizdeki en önemli adalardan biri olan Prokonnessos Adası'na özgü meşhur mermerden (=μάρμαρον) kaynaklanmaktadır. Marmara Denizi 225 km. uzunluğa sahip olmakla birlikte (en geniş bölümünde) 64 km. genişliktedir. MÖ VII. yüzyılla birlikte Miletoslular Propontis kıyılarındaki ilk kolonilerin kurulmasına öncülük etmişler ve ilerleyen yüzyıllarla birlikte Megaralı kolonistler ile rekabet içerisinde bulunmuşlardır. Bu kolonicilik yarışı süresince de Marmara Denizi kıyılarında Byzantion, Kalkhedon, Selymbria, Perinthos, Kyzikos, ve Nikomedia gibi önemli kentler kurulmuştur. Aisopos, Rhyndakos, Granikos ve Megistos gibi önemli nehirler de güney istikametinden Marmara Denizi'ne dökülmektedir. Antikçağ boyunca Propontis'in asıl önemi Karadeniz'den Roma ve Hellas'a yapılan tahıl ticareti kapsamında sahip olduğu geçit özelliğine bağlıydı ve bu süreçte de bu denizin daima kontrol altında tutulması gerekiyordu. Marmara Denizi ile ilgili direk olmasa da bölgesel olarak bilgi veren Peripluslar da mevcuttur. Bunlar arasında en önemlisi ve en bilineni MS II. yüzyılda yaşayan Dionysios Byzantinos tarafından kaleme alınan *Ανάπλους Βοσπόρου* = Bosporos (Sahillerinin) Seyri Seferi isimli eserdir. Eser antik dönemde Byzantion kenti ve sahilleri etrafında yapılan gemi yolculuğunun kayıtlarını içeren bir sefer raporu niteliği taşımakta ve Marmara Denizi (İstanbul kıyıları özelinde) hakkında da oldukça önemli bilgiler sunmaktadır. Dionysios Byzantios ve eserinin içeriği hakkında ek bilgi için ayrıca bk. Dion. Byz. *Anap.*; Yavuz 2013², 23-25. Propontis kelimesinin kullanımı hakkında bk. Aiskh. *Per.* 875-877; Hdt. IV. 85; Polyb. IV. 39; Apol. Rhod. *Argon.* I. 936; Strab. II. 5; Plin. *nat.* IV. 76; Amm. Marc. XXII. 8. 5; Marmara Denizi kıyılarındaki kolonizm hareketlerinin gelişimi hakkında ayrıca bk. Arslan 2010, 17 dn. 53.

¹⁷¹ Hint Okyanusu sahillerine düzenlenen en önemli keşif seferi raporu Büyük İskender'in Pers Seferi'ne katılan ve en önemli kurmaylarından biri olan Giritli Nearkhos (doğum ve ölüm tarihleri net olarak bilinmemekle birlikte MÖ ca. 360-300 yılları arasında yaşadığı düşünülmektedir) tarafından yazılmış *periplustur*. Söz konusu deniz yolculuğu Indus Nehri deltasından başlayarak Hint Okyanusu kıyılarının neredeyse tamamını kapsar ve Euphrates (Fırat) Nehri'nin sularının döküldüğü Basra Körfezi'nde son bulur. Nearkhos MÖ 334/333 yılında Büyük İskender tarafından Lykia-Pamphylia satraplığına atanmış ve bu tarihten MÖ 328 yılına kadar sahil kesimlerinde ve akarsu kıyılarında birtakım gözlemlerde bulunarak denizcilik konusundaki tecrübe ve yetkinliklerini arttırmıştır. Sahip olduğu tecrübe ve yetkinlikleri doğrultusunda da MÖ 326 yılında vuku bulan Hydaspes Nehri Savaşı'nda İskender'in oluşturmuş olduğu filoya amiral olarak tayin edilmiştir (Arr. *Ind.* XVIII. 10). Nearkhos'un deniz yolculuğu hakkında detaylı bilgi için bk. Arr. *Ind.* XX. 1 - XLII. 10; Cary – Warmington 1929, 62-66; Hekel 2006, 171-173. Nearkhos söz konusu eserini İskender'in MÖ 323 yılındaki ölümünden hemen önce, Makedon kralın hasta yatağına düştüğü sırada kendisine bizzat okumuştur. Konu hakkında bk. Plut. *Alex.* 76; Heckel – Yardley 2004, 274. Hint Okyanusu'nun keşfi açısından önem arz eden diğer bir Periplus ise MÖ II. yüzyılda yaşadığı düşünülen Hellen kökenli denizci-tüccar Eudoksos ve onun gemisinin dümençisi (κυβερνήτης) ve aynı zamanda da deniz(ler)in mevcut durumu (σχῆμα τῆς θαλάσσης) hakkında bilgi sahibi bir rehber olduğu belirtilen Hippalos'a atfedilendir. Söz konusu

karasularına keşif-araştırma seyahatleri düzenlenmiş¹⁷³ ve bu denizler-okyanuslar hakkında oldukça önemli *periplus*'lar kaleme alınmıştı. Bunlara ek olarak irili ufaklı yüzlerce çay, dere, ırmak ve akarsular; göletler, lagünler ve göller; adalar, yarımadalar, koylar, körfezler, kıstaklar, boğazlar ve kanallar da bu keşif gezileri sırasında göz ardı edilmeyerek seyir tutanaklarına işlenmiştir. Denizcilik konusunda yukarıda belirtilen bu yarar ve önemlerine karşın Antikçağdan günümüze oldukça az sayıda *periplus* kalmıştır; ancak var olanların

periplus'a ait bilgi MS I. yüzyıla tarihlendirilen Periplus Maris Erythrae (peripl. m. r. LVII) vasıtasıyla edinilmektedir. Konu hakkında ayrıca bk. Habicht 2013, 197-206; Cataudella 2015, 115-131.

¹⁷² Hannon ve Himilko dışında Marsilya'lı astronomi ve coğrafya bilimcileri Euthymenes (Εὐθυμένης ὁ Μασσαλιώτης) ve Pytheas (Πυθέας ὁ Μασσαλιώτης) tarafından gerçekleştirilen deniz yolculukları da Atlantik Okyanusu kıyılarının keşfi açısından oldukça önemli niteliğe sahiptirler. Marsiyalı kâşiflerden ilki Euthymenes tarafından MÖ VI-V. yüzyıllarda Kuzeybatı Afrika sahillerine yönelik bir keşif seferi düzenlenmiş olduğu bilinmektedir. Onun bu keşif seferi sırasında yazmış olduğu periplus her ne kadar günümüze ulaşamamış olsa da antik yazarların eserin varlığına yönelik yaptıkları atıflar ve de içeriğindeki bilgilere yönelttikleri eleştiriler vasıtasıyla keşif seferi hakkında önemli birtakım bilgilere sahip olunabilmektedir. Bu bilgiler içerisinde en önem arz edeni Euthymenes'in seferinin sonlarına doğru ulaştığı ve sularının Atlantik Okyanusu'na boşaldığını belirttiği bir nehri (muhtemelen Senegal Nehri) Nil Nehri sanmış olmasıdır. Buna ek olarak Euthymenes Nil Nehri sandığı bu nehrin sularının bölgede kuvvetli bir biçimde esen Etesian rüzgârlarının etkisiyle ters akıntı oluşturduğunu ve bu suretle de (sözde) Nil Nehri'nin kabarma ve taşkınlarının Okyanus sularının taşmasından kaynaklandığını ileri sürmektedir. Bir diğer Marsiyalı kâşif Pytheas'ın MÖ ca. 325 yılında gerçekleştirmiş olduğu deniz seferi ise ana hatlarıyla Avrupa'nın kuzey batı sahillerini ve Britanya Adası kıyılarını kapsamaktadır. Kendisinin Περὶ Ὠκεανοῦ = Okyanus Üzerine adlı bu eseri de günümüze ulaşamamıştır ancak yine Pytheas'tan alıntı yapan yazarlar ya da eserin günümüze ulaşabilmiş olan fragmanları vasıtasıyla seferin içeriği hakkında önemli veriler elde edilebilmektedir. Euthymenes hakkında bk. Branigan 1994, 1-3; Brodersen 1998b, 318-319. Euthymenes'in periplus'unda geçen (sözde) Nil Nehri hakkındaki bilgilerin antik yazarlarca eleştirilmiş olması hususunda örnek olarak ayrıca bk. Sen. Nat. IV A. 22-25. Pytheas'ın seferi hakkındaki ek bilgi, görüşler ve de içeriğindeki bilgilerin geçerliği hakkındaki tartışmalar ve eleştiriler için ayrıca bk. Plin. nat. II. 77; II. 99. 217-118; Strab. II. 4. 1-2; Mills 2003, 536-537; Conner 2012, 221-222; Irby 2012, 98-99.

¹⁷³ Söz konusu keşif seferlerinin düzenlenmesinde MÖ 750-550 yılları arasına tarihlendirilen Büyük Kolonizasyon Dönemi oldukça önemli bir etkiye sahiptir. Zira belirtilen yıllarda Hellenler Akdeniz, Karadeniz ve Marmara Denizi genelinde Platon'un da bahsettiği üzere (*Phaedo* 109B) “(Hellenler) bir havuzun kenarında yaşamlarını sürdüren karıncalar ve de kurbağalara benzer şekilde deniz kıyısında” yaşamaktaydılar. Ancak bu anekdot günümüzde bir çok bilim insanı tarafından farklı biçimde yorumlanmaktadır. Örneğin D. Braund'a (1997, 121) göre, Platon'un söz konusu ifadesi, Cebelitarık (Herakles Sütunları) Boğazı'ndan Kolkhis'te yer alan Phasis (Rioni) Irmağı'na kadarki bölgeyi kapsamaktaydı (ayrıca bk. King 2004, 26 dn. 3). S. Mitchell'a (2002, 40) göreyse, bu ifade Akdeniz'den çok Karadeniz sahillerinde kurulan Hellen kolonilerine ilişkin olarak söylenmişti.

(oldukça yüzeysel bir şekilde olsa da) okuyucuya ulaşabilen fragmanları dahi antikçağ tarihi coğrafyası ve denizcilik tarihi açısından yüksek bir öneme sahiptir ve de kaynak belge niteliğindedir. Bunlar belli bir zaman diliminde ve belirli bir coğrafi bölgeye yönelik kaleme alınmışlardır. Buna ek olarak denizcilikle ilgili beşeri, kültürel ve de sosyo-politik bilgi birikimini bünyelerinde barındırdıkları gibi, bu bilgilerin derlenmesinde ve yeniden yorumlanmasında da önemli bir işleve sahiptirler.

Varlığı ilk olarak MÖ IV. yüzyılda yaşayan Kymeli Ephoros¹⁷⁴ ve Aristoteles'in ardıllarından¹⁷⁵ biri (Pseudo-Aristoteles, olasılıkla MÖ II. yüzyıl) tarafından beyan edilen anekdotlarla¹⁷⁶ kanıtlanan söz konusu bu keşif seferinin düzenlenişinin ve akabinde bir *periplus* formunda kayıt altına alınışının tarihlendirilmesi konusunda ilk ve en önemli bilgiyi ünlü Romalı amiral ve aynı zamanda da doğa gözlemcisi bir yazar olan Gaius Plinius Secundus'tan (*Plinius Maior*=Yaşlı Plinius) öğrenmekteyiz. Plinius'a göre¹⁷⁷ Kartacalıların refah ve zenginliğinin oldukça yüksek olduğu bir dönemde Hannon isminde Kartacalı bir *sufes*¹⁷⁸ Batı Afrika kıyılarının keşfedilmesi ve keşfedilen kıyılarda Kartaca hâkimiyetinde

¹⁷⁴ Ephoros'tan alıntı yapan (*FGrHist.* 70. 53) Stephanos Byzantios (Steph. Byz. *Ethnika.* s.v. *Καρικόν τεῖχος*) Hannon'un Periplus'unda geçen kentlerden biri olan Karikon Teikhos'a yönelik bilgilendirmede bulunmaktadır. Bu bilgilendirme kapsamında Ephoros'un söz konusu periplus'u okumuş ve de muhtemelen kullanmış olabileceğine yönelik (örn. bk. Roller 2006 dn. 62) görüşler mevcuttur.

¹⁷⁵ Aristoteles'in yaşarken kendisinin kurmuş olduğu *Peripatos* adlı okula mensup olan öğrenciler onun ölümünden sonra Aristoteles'in öğretilerini benimseyerek geliştirmişler ve Aristoteles'e atfedilen birçok çalışma gerçekleştirmişlerdir. Hannon ve keşif seferi hakkındaki ilk aktarımların da bu öğrencilerden biri tarafından derlendiği düşünülmektedir. Pseudo-Aristoteles hakkında detaylı bilgi için bk. Howatson 2013, 83-90.

¹⁷⁶ Aristot. *mir.* 833a 12.

¹⁷⁷ Plin. *nat.* II. 168; ...et Hanno Carthaginis potentia florente circumvectus a Gadibus ad finem Arabiae navigationem eam prodidit scripto, sicut ad exera Europae noscenda missus eodem tempore Himilco = *Kartaca'nın gücünün doruğuna ulaştığı zaman Hannon Gadiz'den Arabistan sınırına kadar sonucunu kaydedip yayınladığı bir seyri sefer gerçekleştirdi, (onunla) aynı anda Himilko'da Avrupa'nın dış sahillerini keşfetmek amacıyla (başka bir) seyri sefere gönderilmişti.*

¹⁷⁸ Sufes (plu: suffetes): Kartaca'nın yönetim mekanizmasının başında olan bu iki yöneticinin yetkileri Sparta'daki iki krallı yönetim sistemine ve de Roma'daki iki konsüllü hiyerarşi düzenine benzemektedir. Söz konusu yönetim sisteminin başında yer alan iki sufes her yıl zenginlikleri ve kişisel erdemleri-meziyetleri göz önüne alınarak başa getirilmekteydi. Bunların yetkileri yönetimde oldukça aktif rol oynayan ve Kartaca'nın varlıklı tüccar zümresinden oluşan ihtiyar heyeti tarafından kontrol edilmekteydi. Kartaca'nın yönetim sistemi hakkında Aristoteles'in vermiş olduğu bilgi ve Kartaca ile Sparta yönetim sistemlerinin birbirleriyle mukayese edilmesi hakkında bk. Aristot. *pol.* 1272b. Isokrates ise Sparta ve Kartaca yönetim düzenleri hakkında bilgi verirken (*Nik.* XXIV: ἔτι δὲ Καρχηδονίους καὶ Λακεδαιμονίους, τοὺς ἄριστα τῶν ἄλλων

yeni koloni kentlerinin kurulması (*apoikismos*) ya da bölgede daha önceden de mevcut olan komelerin birleştirilmesi (*synoikismos*¹⁷⁹) amacıyla¹⁸⁰ bir deniz yolculuğu yapmakla görevlendirilmişti¹⁸¹. Onunla aynı zaman diliminde Kartacalı diğer bir sufes Himilko da¹⁸² Herakles Sütunları'ndan kuzeye doğru, İber Yarımadası'ndan başlayarak Britanya Adası'na

[Ελληνῶν] πολιτευομένουσ = Ve ayrıca Kartacalılar ve Spartalılar diğerlerine [Hellenlere] nazaran en iyi yönetilenlerdir) söz konusu iki ulusun rejiminden övgüyle bahsetmektedir. Benzer bir övgü Cicero tarafından da yapılmaktadır (*rep. fr. I. 3; Nec tantum Karthago habuisset opum sescentos fere annos sine consiliis et disciplina*=Kartaca (yönetimindeki) bilgelik ve disiplin olmaksızın tam tamına altı yüz yıl boyunca böylesine bir iktidara sahip olamazdı). Kartaca yönetim sistemi hakkında ayrıca bk. Polyb. VI. 51; Warmington 1981, 452-453; Scullard 1989, 487-491. Sufes hakkında daha detaylı bilgi için ayrıca bk. Hennig 1927, 378; Wolters 1952, 193; Burns 1968⁷, 215; Brodersen 1998a, 155; Law 2002⁷, 119; Lipiński 2004, 436; Moore 2010, 54; Schoff 2014, 16, 18.

¹⁷⁹ Antikçağda kent kurumlarının ve polis kimliğinin yapılandırılması ve bir kentin bütün yapı organlarıyla mevcudiyet kazanması üzerine iki temel prensip bulunmaktadır. Bunlardan ilki ve en yaygın olarak kullanılan bir kentin baştan yapılandırılarak kurulmasını ifade eden *apoikismos* (ἀποικισμός) metoduydu. Bu metod herhangi bir mevcudiyeti ve belirli bir nüfusu bulunmayan coğrafi bir bölgenin iskân edilerek yerleşimcilere açılmasını ve bir koloni kent (apoikia) statüsünde varlığını sürdürmesini amaçlamaktaydı. Synoikismos (συνοικισμός) ise yeni bir kent kurmanın farklı ve ikincil bir türüydü. Temel anlamı doğrultusunda, antikçağda birbirlerinden uzak ve dağınık biçimde konumlanmış olan yerel yerleşim birimlerinin, küçük hane kümelerinin ve köy-mezraların belirli bir coğrafi bütünlük içerisinde bir araya getirilerek ya da söz konusu bu iskân birimlerine çevrelerindeki başka yerleşim alanlarından nüfus aktarımı yapılarak oluşturulan kent (polis) yerleşimlerine synoikismos adı verilirdi. Bununla beraber yeni bir kent-kentçik kurmanın arkasında bulunan nedenler de oldukça çeşitliydi ve genellikle politik, sosyo-kültürel, ekonomik, dini ve stratejik etmenlerden kaynaklanmakta olup oldukça karmaşık bir oluşum evresine sahiplerdi. Hellen ve Romalılar tarafından sıklıkla oluşturulan synoikismoslar kimi zaman ticaret, kimi zaman bir bölgenin tarımsal potansiyelinden ya da doğal kaynaklarından istifade etmek, kimi zaman da bir kentte oluşan fazla nüfusu başka yere taşımak için stratejik ve askerî amaçlı da kurulmaktaydılar. Synoikismos hakkında bk. Crawford – Whitehead 1983, 42-43; Hansen 2006, 52-54; Arslan 2010, 15-16. Apoikismos hakkında ayrıca bk. Hansen 2006, 34-35.

¹⁸⁰ Falconer 1797, XIV; Smith 1877, 183.

¹⁸¹ Plin. *nat. V. 1. 8*; Marindin 1910, 266.

¹⁸² Himilko'nun düzenlediği bu sefer hakkında (kısmen de olsa, ilk dört yüz satırı özelinde) içerik bilgisi sunan ve periplus tarzında yazılmış olan Latince bir kaynak mevcuttur. Söz konusu kaynak MS V. yüzyılda yaşadığı düşünülen Etrürialı Postumius (?) Rufius Festus Avienus tarafından yazılmıştır. *Ora Maritima* (Deniz Kıyıları) başlığıyla adlandırılan bu eser dışında Doğu Roma Dönemi'ne kadar Himilko'nun seferi hakkında direk bilgi veren kaynaklar mevcut olmamakla birlikte, söz konusu keşif gezisine dolaylı yoldan yapılan birtakım atıflar bulunmaktadır. Himilko'nun seferi hakkında detaylı bilgi için bk. Avien. *Ora Maritima* 110-410; Roller 2006, 27-29; 2012b, 70-71. Avienus hakkında ayrıca bk. Küppers 1997, 370-371.

kadar uzanan sahil hattı boyunca planlanan başka bir keşif seferini yönetmekteydi¹⁸³. Plinius'un vermiş olduğu bu bilgi, Hannon'un deniz yolculuğunun tarihlendirilmesi açısından oldukça önemlidir. Zira bu değerlendirmeden yola çıkılarak söz konusu seferin Kartaca'nın gücünün doruğa ulaştığı MÖ VI. yüzyıl sonu- V. yüzyıl başı arasındaki bir zaman diliminde gerçekleşmesinin yüksek ihtimalli olduğu sonucuna varılır. Bu tarihlendirme önerisi de deniz yolculuğunun gerçekleştirildiği ve akabinde bir *periplus* biçiminde kayda geçirildiği dönem açısından ortak görüş¹⁸⁴ -*communis opinio*- olarak kabul görmektedir¹⁸⁵. Söz konusu tarihlemeyle orantılı olarak, Kartaca'da hüküm sürmüş olan sufes listeleri de kronolojik bir biçimde incelendiği takdirde, Hannon ve kardeşi? Himilko'nun sufes olarak görev yapmış oldukları tarih aralığının da (MÖ 490/80-440 yılları arası) *periplus*'un tarihlendirildiği zaman dilimiyle uyduğu görülmektedir¹⁸⁶.

Bu bilgiye ek olarak, keşif seferinin tarihlendirilmesi konusunda –günümüz tarihçileri tarafından zaman zaman kanıt olarak da ileri sürülen- diğer bir önemli ipucu Herodotos'un eserinde (IV. 42-43) bulunmaktadır. Herodotos Libya'nın keşif tarihine yönelik değerlendirmelerini aktarırken Libya'nın ve de Libya kıyılarının keşfedilmesi ve Herakles Sütunları'nın aşılması hususunda bazı bilgilendirmelerde bulunmaktadır. Bu doğrultuda da MÖ 610-595 yılları arasında hüküm süren 26. Hanedan üyesi Mısır Kralı Nekhos II'nin emriyle MÖ ca. 605 senesinde gerçekleştirilerek üç yıl içinde tamamlanan ve Afrika kıyılarının büyük bir bölümünü kapsayan keşif seferine atıfta bulunmaktadır. Herodotos'un

¹⁸³ Plin. *nat.* II. 168; Tozer 1971, 104, 109; Roller 2006, 27. Akdeniz'in batısında bu tür keşif hareketleri gerçekleştirirken doğusunda da benzer keşif seyahatleri paralel yüzyıllar içinde gerçekleştirilmekteydi. Doğudaki bu keşif seyahatleri arasında en bilinenlerinden ve de önem arz edenlerinden biri de MÖ VI. yüzyıl dolaylarında Karyanda'lı Skylaks tarafından gerçekleştirilmiş olandır. Skylaks, Pers Kralı Dareios tarafından Indos'a (Hindistan'a) bir inceleme-araştırma gezisine yollanmış ve oradaki gözlemlerini tamamlayarak iki buçuk yıl sonra dönmüştür (Hdt. IV. 44). Kendisinin düzenlemiş olduğu bu keşif seferinin raporu da MÖ IV. yüzyılda, Pseudo-Skylaks olarak adlandırılan bir yazar tarafından kaleme alınmıştır. Bu raporda Afrika Kıtası'yla ilgili verilen bilgilendirmelerin büyük bir bölümü de (özellikle Skylaks *periplus* 112) Hannon'un keşif seferi sonucunda kayıt altına aldığı raporun içeriğini kapsamaktadır. Konuya ilişkin olarak ayrıca bk. Arslan 2012, 239.

¹⁸⁴ Warmington 1940, 57; 1960, 62; Huß 1985, 77; 1990, 41; Hair 1987, 48; Kitchell 1998, 488; Irby-Massie – Keyser 2002, 116; Lipiński 2004, 436; Davis 2009, 164; Ameling 2012, 44; Schoff 2014, 10.

¹⁸⁵ Söz konusu yüzyıllarda Kartaca'nın politik ve ekonomik durumu hakkında ayrıca bk. Moscati 2004, 168-169; farklı tarihlendirme önerileri hakkında bk. ve krş. Mitchell 1850, 210; Bunbury 1879, 332; Warnecke 1999, 439; Roller 2006, 31 dn. 72; Riffenburgh 2012, 9.

¹⁸⁶ *Periplus*'un gerçekleştirildiği dönemi kapsayan Kartaca *sufes*'lerinin listesi hakkında daha ayrıntılı bilgi için bk. Muller 1990, XXI.

atıfta bulunduğu diğer bir sefer de Kserkses I (MÖ 486-465) zamanında yaşamış olan Sataspes¹⁸⁷ tarafından MÖ ca. 475 yılında gerçekleştirilen ancak tamamlanamayan ve yalnızca bir keşif seferi girişimi olarak tanımlanan deniz yolculuğudur. Afrika kıyılarını kapsayan bu iki sefere Herodotos'un aktarımlarında yer verilmesi ancak Hannon'un keşif seferinden hiç bahsedilmemesi, seferin tarihlendirilmesi noktasında Hannon'un deniz yolculuğunun Herodotos'un eserinin yazılmasından hemen sonra ya da aynı zaman diliminde gerçekleştirildiğine yönelik birtakım tarihlendirme yorumlarını da beraberinde getirmektedir¹⁸⁸.

Hannon'un Kartaca'dan başlayarak yaklaşık olarak 35 gün sürdürmüş olduğu düşünülen bu keşif ve kolonizasyon hareketi¹⁸⁹ çeşitli doğal felaket-hadiseler ve de erzak sıkıntısı gibi engeller sebebiyle sonuçlanamamış, yolculuk yarıda kesilmek suretiyle başlangıç noktası olan Kartaca'ya geri dönüş yapılmıştır. Yolculuğun fırtınadan uzak ve tehlikesiz bir deniz yüzeyinde yapıldığı göz önüne alındığında (metin içerisinde de fırtınalı bir havaya veya çetin deniz şartlarına dair ibareler bulunmamaktadır), geminin ortalama bir şekilde ve belirli saatler süresince¹⁹⁰ seyrini sürdürebildiği söylenebilir¹⁹¹. Bu doğrultuda *pentekontoros* türü gemiler

¹⁸⁷ Bahis konusu olan Sataspes MÖ 522-486 yılları arasında hüküm süren Dareios I'in (adı metinde geçmeyen) kız kardeşinin oğluydu ve bu bakımdan da Kserkses I'in birinci dereceden akrabası ve kuzeniydi. Herodotos'un aktarımına göre (IV. 43) Sataspes Babil Satrabı Zopyros'un oğlu Megabyzos'un kızına karşı cinsel bir suç işlemiştir ve bu sebepten ötürü de Kserkses I tarafından kazığa vurdurulma cezasına çarptırılmıştır. Ancak annesinin Kserkses'e olan yakınlığı ve oğlunun cezasının bizzat kendisi tarafından verilmesi hususundaki ricası neticesinde Sataspes'e verilen cezanın infazı engellenmiştir. Söz konusu bu ölüm cezası Sataspes'in Libya (Afrika) kıyılarının tamamını gemiyle turlayıp o zamana kadar bütün denizcilerin gerçekleştirmeye cesaret edemeyerek kaçındıkları bir deniz yolculuğuna çıkması ve bu yolculuğu tamamlayarak büyük krala bir rapor (*periplus*) sunması olarak değiştirilmiştir. Ancak Sataspes kendisinin –kefaret olarak- çarptırıldığı deniz yolculuğunu tamamlayamadan Mısır'a geri döner ve Kserkses tarafından bir önceki cezası olan kazığa vurdurulma neticesinde öldürülür. Sataspes ve deniz yolculuğu hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. Sarton 1993, 299-300.

¹⁸⁸ Herodotos'un söz konusu pasajlarında geçen bilgiler doğrultusunda yapılmış olan bir tarihleme önerisi hakkında bk. ve krş. Hennig 1927, 379. Hannon'un seferinin Sataspes'in seferinden daha erken bir zaman dilimine tarihlendirilemeyeceği hususunda ayrıca bk. Daebritz 1912, 2360.

¹⁸⁹ Metinde verilen yolculuk sürelerinin toplamı gün hesabıyla 33,5 güne tekabül etmektedir, bu rakama metinde rakamsal olarak verilmeyen yolculuk süreleri de –azami olarak- eklenince, toplam yolculuk süresi 35 (ya da +5) güne ulaşmaktadır. Arrianos'un bu yolculuğun süresiyle ilgili vermiş olduğu bilgi için bk. Arr. *Ind.* XLIII. 11-14; yolculuk süresi hakkında farklı görüşler ve değerlendirmeler için ayrıca bk. Thomson 1948, 75.

¹⁹⁰ Denizcilikle ilgili faaliyetlerde olduğu gibi gündelik işlerin de belirli bir düzen çerçevesinde sürdürülebilmesi açısından, Mısırlılar, Babilliler, Hellenler ve Romalılar bir günü, 12'si gündüz diğer 12'si de gece olmak üzere 24 saate bölmekteydiler. Gecedeki saatler ise, genellikle hesap dâhilinde tutulmazdı. Ayrıca Hellenler

için saatlik maksimum hız sınırı olarak belirtilen 9,5 knot¹⁹² hıza zaman zaman ulaşmış olabileceği ve bu hızın yaklaşık 3 knot altındaki ortalama bir hızla da yolculuğun sürdürülebileceği ihtimal dâhilinde bir açıklama olarak görülebilir. Bu suretle seferi boyunca geminin maksimum hızına ulaştığı sürede 17,5; ortalama seyir hızı halindeyken de 12 km/h'lik bir mesafeyi geride bıraktığı hesaplanmaktadır.

Kartaca'ya dönüşün ardından Hannon liderliğindeki Kartacalılar yolculukları süresince kendi dillerinde yazdıkları seyir günlüklerini bir araya getirerek Kartaca Kenti'ndeki Fenike'de tapınımı bulunan ve aynı zamanda da Kartaca'nın baş tanrısı olan Ba'al Hammon'a¹⁹³ adakta bulunmak istemişlerdir¹⁹⁴. Bu istek sonucunda da sefer günlüklerini ihtiva eden kayıtları adak ifadeleri içeren levhalar halinde yazıya geçirerek (mermer tabletler

(= hēméra [ἡμέρα]) ve Latince'deki (dies) yani 'gün', anıtçağ halkları nezdinde güneşin doğuşuyla başladır. Bu suretle gerek Hellence'deki (= hōra [ώρα]) gerekse de Latince'deki (hora) 'saat', yani günün ilk saati, sabahın ilk ışıklarıyla başlamış olurdu (Hdt. II. 109; Plin. *nat.* II. 79. 188; Mart. *epigr.* IV. 8; ayrıca bk. Bickerman 1980², 13 vdd.; Robinson 2009, 61-62).

¹⁹¹ Bir geminin yolculuk hızını belirleyecek unsurların başında iklim şartları, rüzgâr yönü-cinsi, deniz yüzeyindeki dalga ve akıntı şiddeti gibi çevresel ve de geminin şekli, mürettebatın yetkinliği ve gemide taşınan yükün miktarı gibi fiziksel faktörler bulunmaktaydı. Örneğin, yaz aylarında kuzeyden güneye doğru yolculuk yapan denizciler kuzey rüzgârlarından faydalanarak yolculuk sürelerini kısaltabilmekte ve hızlı bir şekilde yol alabilmekteydiler. Ya da bunun tam aksine, güney-kuzey istikametindeki seferlerde yolculuk süreleri uzayabilir ve seferin hızı düşebilirdi. Bu bağlamda Hannon'un yolculuk istikametinin de kuzey-güney doğrultusunda devam ettiği dikkate alınacak olduğunda, söz konusu kuzey rüzgârlarından faydalanmış ve yolculuk süresini kısaltmış olabileceği düşünülmektedir. Antikçağda deniz seferlerinin hızı ve yolculuk süreleri hakkında ayrıca bk. Meijer – van Nijf 1992.

¹⁹² Landels 1997, 146; Knot, saatte bir deniz mili (1.852 km.) eşitliğindeki mesafeyi temel alan ve genellikle denizcilikte kullanılan hız birimidir.

¹⁹³ Ba'al-Hammon, Hellen Pantheonu'nda Kronos (ya da Zeus), Latin Pantheonu'nda ise Saturnus ile özdeşleştirilmektedir. Aynı zamanda Fenikelilerin en önemli kentlerinden biri Ugarit'in de baş tanrısı olan Ba'al, Mesopotamya tanrıları arasında oldukça önemli bir yere sahip olmakla birlikte Fenike tanrısı El ile de ortak kökene sahiptir. Öyle ki Fenike pantheonunda El olarak isimlendirilen bu tanrının yerini daha sonra Ba'al "Efendi, hükümdar" tanrı alır. Söz konusu Ba'al (Haddu olarak da bilinir ve "gürleyen tanrı" olarak tapınım görür) Mezopotamya Dini'ndeki şimşek tanrısı Adad, Anadolu Theogoniası'nda Tessub, Mitanni Dini'nde Kumarbi ve MÖ I. binyıl Suriye'sine ait Pantheon'daki Hadad ile denktir. Ba'al hakkında detaylı bilgi için bk. Warmington 1981, 453-454; Lipiński 2004, 436; Wyatt 2007, 118; Gasparini 2015, 481. Kartaca tanrılarının Hellen ve Roma Pantheonu'ndaki karşılıkları hakkında ayrıca bk. Lurker 1987, 28; Clifford 1990, 62.

¹⁹⁴ Mund-Dopchie 2003, 49.

ya da daha büyük olasılıkla bronz levhalar biçiminde, Augustus'un *Res Gestae*¹⁹⁵ veya Herakleitos'un kitabını Ephesos Artemis Tapınağı'na adanması¹⁹⁶ örneğindeki gibi) tapınak sunusunda bulunmuşlardır¹⁹⁷. Bu tabletler/levhalar daha sonradan, -muhtemelen- MÖ IV. yüzyılda özetlenerek Hellence'ye çevrilmişler ve bu suretteki halleriyle günümüze ulaşabilmişlerdir¹⁹⁸.

Hannon öncülüğünde düzenlenen bu keşif seferinin –öncelikli olarak- askeri, siyasi ya da dini açılardan bir amacı bulunmamaktaydı¹⁹⁹. Temel anlamda yeni pazar alanları arayışı odaklı ve bu arayış sürecinde keşfedilen bölgelerde yeni koloniler veya emporionlar²⁰⁰

¹⁹⁵ Roma'nın ilk imparatoru Augustus'un ölümünden yaklaşık bir yıl önce (MS 3 Nisan 13) üç rulo halinde düzenlediği vasiyetnamesine ait ikinci rulo kendisinin bireysel olarak gerçekleştirdiği başarılarının ve yaptığı faaliyetlerin bir listesidir. *Res Gestae* (Yapılan İşler) olarak isimlendirilen bu belge sunduğu bilgiler bakımından Hannon'un periplus'una benzer bir takım bilgiler içermektedir (özellikle Augustus tarafından kurulan kolonilerin sıralandığı R. Gest. div. Aug. XXVIII. ve periplus'un V. maddeleri birbirleriyle paralel bilgiler vermektedir). Öyle ki söz konusu vasiyetname ve Hannon'un keşif seferi raporu ulusal liderler tarafından yapılan-gerçekleştirilen işlerin genel bir dökümünü kapsamaları bakımından (kısmen de olsa) birbirleriyle kesişmektedir. Ayrıca Augustus *Res Gestae*'in tunç levhalar halinde yazıya geçirilerek kendisine ait anıt mezar (Mausoleum Augusti) girişinin iki yanına da dikilmesini emretmiştir. Daha sonra da *Res Gestae* belgeleri kopyalanarak ve Hellence'ye çevrilerek Asia Minor sınırları içerisindeki Apollonia, Ankyra, Pergamon ve Pisidia Antiochia'sı gibi kentlerdeki imparator tapınaklarında (Σεβαστεῖον= Sebasteion) muhafaza altına alınmış ve halkın okuması amacıyla da sergilenmiştir. Augustus'un vasiyeti hakkında G. Suetonius Tranquillus'un aktarımı hakkında bk. Suet. Aug. II. 101; Augustus'un söz konusu vasiyetinin Hellence bir kopyasını içeren Monumentum Ancyranum hakkında bilgi için ayrıca bk. Dürüşken 2009, 7-13.

¹⁹⁶ MS III. yüzyıl ortalarında yaşadığı düşünülen Diogenes Laertios'un bildirimine göre (IX. 6) Ephesos'lu Herakleitos eserini/kitabını ancak uzmanlar okuyabilsin ve halkın kolayca küçümseyebileceği bir kitap olmaması amacıyla, bazı kişiler için de özellikle anlaşılabilir bir dilde yazarak, Artemis Tapınağı'na adadı. Diogenes Laertios'un bu bildirimine dikkate alınacak olduğunda, Hannon ve keşif seferine ait kayıtların da Kartaca'nın elit- ticari (okuma yazma bilen tüccar) zümresine hitaben baş tanrı Ba'al-Hammon Tapınağı'nda muhafaza altında tutulmuş ve böylelikle sıradan halkın metne (kutsal bilgiye) erişimi sınırlandırılmak istenmiş olabilir. Bu amaca ek olarak söz konusu belgelerin devletin resmi arşivi niteliğinde Ba'al-Hammon tapınağında dokunulmaz kılınarak her türlü tahribat ve müdahaleden uzak tutulması ve kutsal bir metin olarak algılanarak korunması da amaçlanmış olabilir. Herakleitos hakkında detaylı bilgi için ayrıca bk. Osborne 1997, 80-106; Russell 1945, 38-48.

¹⁹⁷ Mommsen 1908, 152; Casson 1979², 63.

¹⁹⁸ Wright 1951⁴, 263; Tozer 1971, 104; Mund-Dopchie 2003, 49; Lipiński 2004, 436.

¹⁹⁹ Lipiński 2004, 436.

²⁰⁰ Antikçağdaki en temel anlamıyla ἐμπόριον (= empóron, Lat. emporium) ticari amaçla kurulmuş olan ve herşeyden önce mal (*emtia*) alım-satımı, değişimi, depolanması ya da nakledilmesi gibi amaçlara hizmet eden ekonomik yerleşimlere verilen terimsel adlandırmadır. Söz konusu yerleşimler genel olarak sahil

kurularak Afrika kıyılarındaki Kartaca hâkimiyetinin güçlendirilmesini hedefleyen²⁰¹ ve de her şeyden önce sosyo-ticari perspektifli bir bakış açısıyla düzenlenmiş ticari-coğrafi bir seyahatti. Hannon bu sefer süresince bir kent kurucusu-koloni lideri (*οἰκιστής/κτίστης*=oikistes/ktistes) kimliğiyle seferin yöneticiliğin yürütmekteydi. Sefere katılanların sosyal statüleri de büyük çoğunlukta siyasi-politik kaygılardan uzak sivil bir yapıya sahipti, zira metin içerisinde de askeri (örn: saldırı ya da savunma amaçlı askeri organizasyonlara dâhil), siyasi (örn: anlaşma ya da diplomatik görüşme odaklı elçilik²⁰² görevleriyle gemide bulunan) ya da dini (örn: kehanet taşıyan ya da bir bayram kutlaması-kutsal yarışlara izleyici [*theoriai*] olarak giden ya da kamusal-özel dini misyonlarla görevli²⁰³

kesimlerinde ya da gemi ulaşımının mümkün olduğu nehirlerin kıyılarında konumlandırılmakla birlikte kara ticaretinden çok deniz ticaretiyle uğraşan tüccar (*emporos*) kesimin yoğun olarak kullandığı alanlardı ve bu doğrultuda da liman-rıhtım yapılarına sahip olurlardı. Buna ek olarak emporionlar kimi zaman bağımsız ve tekil yerleşimler olarak (en önem arz edenleri Pithekoussai, Al Mina, Tartessos, Neapolis ve Naukratis örneğindeki gibi) karşımıza çıkarken kimi zaman da Atina, Korinthos ve Byzantion gibi ticaret hacmi yüksek kentlerin teritoryumlarındaki pazar alanları olarak anılmaktaydılar. Bazı durumlardaysa (örn: Mısır'da Nil Nehri deltasında kurulmuş olan İskenderiye kenti) emporion olarak kurulan yerleşim alanları zaman içerisinde gelişerek ve genişleyerek polis statüsüne sahip yerleşim alanlarına dönüşebilmekteydiler. Bu doğrultuda bir kentin ya da yerleşim biriminin emporion olarak adlandırılabilmesi için en önemli ekonomik kaynaklarının tarım, hayvancılık ve ormancılıktan ziyade ithalat ve ihracat faaliyetlerine odaklanması gerekiyordu. Ayrıca söz konusu alanlarda ikamet eden vatandaş topluluğunun büyük çoğunluğu da ticari faaliyetler kapsamında işveren, işçi, ara eleman (taşeron), nakliyecisi, komisyoncu veya tefeci gibi meslek gruplarına mensup ticari bir zümre kimliğine sahip olmakla birlikte kentin vergi gelirlerinin büyük çoğunluğu da ulusal-uluslararası ticaretten kazanılan vergi gelirlerine dayanmaktaydı. Bütün bu özelliklerine ek olarak Emporion yerleşimleri çok uluslu bir sosyal yapıya sahip olmasından dolayı farklı tanrılara ait mabetlere, hukuki geleneklere ve toplumsal ritüellere de sahip olabilmekteydi. Emporion hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Hansen 1997, 83-100; Demetriou 2012, 24-63.

²⁰¹ Öngör 1954, 5; Bevan 1859, 8; Forbiger 1877, 66.

²⁰² Tarihsel sürecin çeşitli evrelerinde *πρεσβευταί/κίηρυκες/legati* gibi terimsel kullanımlara sahip olan elçiler, antikçağda devletlerarası ya da uluslararası hukukun işleyişini sağlayan ilişkiler zincirinin başında yer almaktaydılar. Bu bağlamda da yazılı bir metne dayandırılmamakla birlikte sahip oldukları en temel haklarından biri olarak yabancı bir ülkeye gönderildiklerinde ya da yabancı bir ülkeden geldiklerinde *ἱεποὶ καὶ ἄσλοιοι/sancti*= kutsal ve haysiyetlerine dokunulmaz statüsüne sahip olmuşlardır (ayrıca bk. Hdt. VII. 134-137; Mosley 1973, 81 vdd.). Romalılar da yabancı elçilere olduğu kadar kendi elçilerine karşı da *ius gentium*'a aykırı davranışlarda bulunanlara çok sert tedbirler almışlardır (ayrıca bk. Liv. *perioch.* 52; Cic. *Leg. Man.* V. 11). Daha detaylı bilgi için bk. Weinrib 1968, 32 vdd.; Broughton 1987, 50 vdd.; Arslan 2007, 96 dn. 427.

²⁰³ Hellenler nezdinde böylesine görevler *Leiturgia* [λειτουργία] terimi ile karşılanmaktaydı. Kelime anlamı olarak "kamusal bir işi yerine getirme", "kamusal hizmet - kamu karcamalarının seçkinler/zenginler

rahipler) amaçlarla yolculuğa katılmış seyahirlere/gezginlere ilişkin herhangi bir terminolojik kullanım bulunmamaktadır. Seferin düzenleniş amacı aynı zamanda da ticari genişleme ve iktisadi açılım (ekspansiyon) odaklıydı ve bu doğrultuda keşfedilen yerlere yeni koloni kentler kurulması ve bu kentler vasıtasıyla da Kartaca'nın dış ticaret hacminin-hareketliliğinin canlandırılması hedeflenmekteydi²⁰⁴.

Sefere katılanlar toplamda yak. 30.000 kişiye ulaşan erkek ve kadın Kartaca yurttaşydı ve bu kişiler kurulacak olan yeni koloni kentlere yerleştirilmek ve böylelikle de söz konusu kentlerdeki iş gücü potansiyelini sağlamak amacıyla gemilere bindirilmiş olmalıydılar²⁰⁵. Sefere katılan toplam gemi sayısı ise altmış adet *pentekontoros* olarak verilmektedir²⁰⁶. Metin içerisinde verilen gemi ve yolcu rakamları orantısal olarak (30.000 yolcu/60 pentekontoros) birbirine bölündüğünde ise gemi başına düşen yolcu sayısı kürek çeken 50 kişi de dâhil olmak üzere, 500 kişi olarak hesaplanmaktadır. Ancak bu rakam tamamıyla abartılı bir aktarım olarak gözükmektedir, zira antikçağda bir pentekontoros'un yaklaşık olarak 500 kişilik bir yolcu taşıma kapasitesine sahip olması ve buna ek olarak da beş yüz kişinin erzağını taşıyabilmesi oldukça zorlama bir kabulü beraberinde getirmektedir. Diğer bir ihtimal ise,

tarafından karşılanması" manasına gelir. Leiturgia, Antikçağ Hellen kent devletleri genelinde polislin zengin yurttaşlarına verilen onursal bir sorumluluktur. Zira bu sorumluluğu üstlenmiş olan birey kentin kamusal harcamalarına katkıda bulunup bazı harcama kalemlerini de bizzat ve tamamen kendi kesesinden karşılardı. Örnek vermek gerekirse; bir gösterinin tertip edilmesi, triereslerin inşası, bayram düzenlemeleri etc. gibi kamusal işlerin giderleri onlara ait olurdu. Diğer yandan halk yararına yapılan bu harcamalar bazen zengin vatandaşlar tarafından bir çeşit sponsorluk gibi gönüllü bir biçimde gerçekleştirilirken; bazen de yasa yoluyla ve vergilendirme esasıyla icra edilirdi.

²⁰⁴ Kingsley 2010, 232.

²⁰⁵ Tozer 1971, 104.

²⁰⁶ Πεντηκόντορος (= *pentekontoros*): MÖ XII. yüzyıldan MÖ V. yüzyılda τριήρης (= *trieres*) kullanımının yaygınlaşmasına kadar, özellikle Hellen ve Kartaca donanmaları tarafından sıklıkla kullanım görmüş olan elli kürekli savaş gemisidir. Bu gemilerinin sağ ve sol omurgalarında yirmi beşer kürekçi bulunmaktaydı ve toplamda elli kürekçinin gücüyle hareket ettirilmekteydiler, uzunlukları ise yaklaşık olarak 38 metreydi ve 12-14 metre arasındaki genişliğe sahiptiler. Bu gemiler otuz kürekli τριακόντορος (= *triakontoros*) adlı gemilerin geliştirilmesi ve hacminin büyütülmesi sonucunda inşa edilmiştir. Pentekontoros'ların kullanıma girmesiyle birlikte bir geminin seyri için uygun rüzgârların beklenmesine gerek kalmamış, buna ek bir avantaj olarak da kürek çeken mürettebatın artırılmasıyla ters akıntılara karşı koyabilecek hıza ulaşılmıştır. MÖ XII. yüzyıl ve öncesinde Pentekontoros'un kullanımı hakkında bk. Hom. *Il.* II. 718-720; XVI. 168-170; *Od.* VIII. 34-36; 48; XIII. 20-22. Alalia Savaşı'nda Phokailılar tarafından Etrüskler'e ve Kartacalılara karşı kullanım görmüş olması hakkında ayrıca bk. Hdt. I. 166. Pentekontoros hakkında daha detaylı bilgi için ayrıca bk. Torr 1895, 21-22; Haas 1985, 35; Morrison – Coates 1987², 246; Starr 2000, 18-19; Casson 2002, 55-56; Gould 2011², 68.

metnin Kartaca Dili'nden Hellençe'ye çevrilmesi sırasında yapılan bir transkripsiyon ya da tercüme hatası neticesinde söz konusu rakamın yanlış verilmiş olmasıdır. Söz konusu bu sebeplerden ötürü belirtilen rakamı daha düşük bir miktara indirgemek ve paralelinde keşif seferine dâhil olan toplam yolcu nüfusunu bu görüş doğrultusunda yorumlamak gerekmektedir²⁰⁷. Buna ek olarak söz konusu gemiler savaş gemilerinden ziyade yük ve ticari taşımıcılıkta kullanılan nakliye gemileriydiler ve nehirlerin içerisinde dahi seyredebilecek yapıya (ince ve uzun gövdeli) sahip olmalıydılar. Zira söz konusu gemilerin savaş gemisi olarak yorumlanabilmesi için askeri herhangi bir terim bulunmadığı gibi, kadınların ve erzak maddelerinin de gemiye yüklenmiş olması bu gemilerin savaş gemisinden ziyade nakliye amacıyla kullanım gören gemiler olabileceği önerisini desteklemektedir²⁰⁸.

Antikçağda ilerleyen yüzyıllarla birlikte Hannon'un söz konusu keşif seferi hakkında direk bilgi vermeye devam eden Pomponius Mela²⁰⁹ gibi coğrafya yazarları dışında²¹⁰, Gaius Iulius Solinus²¹¹ gibi dolaylı yoldan bilgi veren yazarlar da mevcuttur. Solinus eserinde MÖ II. yüzyılda yaşadığı düşünülen ve coğrafya konusunda çalışmaları bulunan ancak kitap/kitapları günümüze ulaşmamış olan Lampsakos'lu Ksenophon'un aktarımıyla Hannon ve keşif seferi hakkında bilgilendirmelerde bulunur²¹².

Solinus'un söz konusu anekdotuyla birlikte Hannon'un keşif seferi hakkındaki tarihsel aktarımlar yaklaşık on üç yüzyıl sürecek olan derin bir sessizlik süreci içine girmiştir. Bu uzun süreli bilgi yoksunluğu Rönesans Dönemi'yle birlikte son bulmuştur. Bu dönemle birlikte, yak. 1520'li yıllarda, Hannon ve keşif seferi hakkındaki çalışmalar öncelikli olarak

²⁰⁷ Örnek olarak Demerliac – Meirat 1983, 64-67; Hannon'un keşif seferi üzerine yaptığı çalışmada sefere iştirak eden yolcu sayısını abartılı bulmakta ve otuz bin yerine beş bin yolcu sayısını önermektedir. Daebritz de (1912, 2360) yolcu rakamlarındaki abartının tercüme esnasında bir sıfırın fazla yazılmış olabileceğinden kaynaklandığını belirterek sayının üç bin olarak algılanması gerektiğini belirtmektedir.

²⁰⁸ Lipiński 2004, 444.

²⁰⁹ MS 45 yılında öldüğü bilinen ve ölümünden iki yıl önce tamamlamış olduğu *De Chorographia sive De Situ Orbis = Ülkelerin Tasvirleri ya da Dünyanın Konumu Üzerine* isimli eseriyle tanınan Mela, coğrafya üzerine Latince bir eser kaleme alan en erken Latin yazarıdır. Hakkında daha ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. Howatson 2013, 767.

²¹⁰ Mela. III. 90.

²¹¹ Latin yazarı, büyük olasılıkla MS 200 civarında *Collectanea Rerum Memorabilium – Anılmaya Değer Şeylerin Derlemesi* adlı yapıtı yazdı. Kendisi bazen *Polyhistor* cognomen'iyle de anılır. *Mediterranum Maris*, günümüzdeki Akdeniz için kullanılan Latince terimin yaratıcısı da kendisidir. Hakkında daha ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. Howatson 2013, 872-873.

²¹² Solin. LVII.

dolaylı araştırmalar vasıtasıyla bařlamıřtır²¹³. Söz konusu bu çalışmalar Pomponius Mela ve Gaius Iulius Solinus'un eserlerinin edisyon-kritik ve tercüme çalışmalarını kapsayan, bu bağlamda Hannon ve de *Periplus*'una da kısaca değinen ve yüzeysel seviyedeki araştırmalardan daha da ileriye gidemeyen bir niteliğe sahiptir²¹⁴. İlerleyen yüzyıllarla birlikte araştırmalar hız kazanmıştır ve konu hakkında bir mihenk taşı niteliğindeki ilk çalışma 1533 yılında Basel'de, Çek asıllı ünlü bilim adamı Sigismundus Gelenius tarafından gerçekleştirilmiřtir²¹⁵. Kendisi *Periplus of the Erythraean Sea = Erythre Denizi'nin (Kızıl Deniz) Keşif Seferi* başlıklı edisyon-çeviri çalışmasının sonuna *appendix* (ek) olarak Hannon'un *periplus*'unu da dâhil etmiřtir²¹⁶. Bu çalışmasının içeriğini sağlayan metne de Heidelberg Üniversitesi Kütüphanesi vasıtasıyla Basel'de ulaştığı *Codex Palatinus Graecus 398* (bk. res. 2-4) olarak isimlendirilen el yazması vasıtasıyla ulařmıřtır²¹⁷. Gelenius'un bu eserini yayınlamasının üzerinden henüz çok da zaman geçmemişken, 1550 yılında, Hannon ve *periplus*'u İtalyan filolog Giambattista Ramusio tarafından (Gelenius'un metni temel alınarak) İtalyanca'ya çevrilip yorumlanmış ve Venedik'te de yayımlanmıřtır²¹⁸. Ramusio'nun söz konusu eseri kendisinin Afrika kıyıları boyunca yapmış olduğu seyahatleri içeren bir rapordur ve Hannon'un *Periplus*'u da kendi seyahatiyle bağlantılı bir örgü içerisinde çalışmasına dâhil edilmiştir. Metnin İtalyanca'ya çevrilmesinin altı yıl sonrasında, 1556 yılında, Hannon ve *periplus*'u Fransız dilbilimci Jean Temporal tarafından Fransızca tercümesiyle birlikte yayımlanmıřtır²¹⁹.

17. yüzyıldaki ilk çalışma ise İngiliz filolog Samuel Purchas tarafından gerçekleştirilmiştir. Kendisi 1625 yılında metni (yorumuyla birlikte) İngilizce'ye çevirerek yayınlamıřtır²²⁰. Yeniçağın ünlü bilim insanlarından biri olan Isaac Vossius ise 17. yüzyıldaki çalışmalar açısından oldukça önemli diğer bir isimdir²²¹. Vossius, *Observationes ad Pomponium Melam de Situ Orbis=Pomponius Mela'nın Dünyanın Konumu İsimli Eserine Yönelik Gözlemler*

²¹³ Mund-Dopchie 2003, 50.

²¹⁴ Bahsi geçen çalışmalar ve künyeleri hakkında bk. Mund-Dopchie 2003, 50 dn. 8.

²¹⁵ Gelenius 1533; Watkins 1800, 603; Mund-Dopchie 1994, 111.

²¹⁶ Schoff 2012, 7.

²¹⁷ Lipiński 2004, 435.

²¹⁸ Ramusio 1550, 121-124.

²¹⁹ Temporal 1556.

²²⁰ Purchas 1625.

²²¹ 1618-1689 yılları arasında yaşamış olan Hollanda asıllı ünlü bir klasik filolog ve de coğrafya bilimcisi. Kendisi antik kaynaklarda geçen coğrafi metinler üzerine yorum ve analiz çalışmalarında bulunmuş ve söz konusu çalışmalarıyla ün kazanmıştır. Vossius hakkında daha detaylı bilgi için bk. Seccombe 1900, 392-396.

başlıklı çalışmasında Mela'nın Hannon hakkında vermiş olduğu anekdotlardan yola çıkarak Hannon ve *Periplus*'u hakkında önemli birtakım gözlem ve değerlendirmelerde bulunmuştur²²². Abrahamus Berkelius da 1674 yılında bir sonraki çalışmanın altına imza atan araştırmacı olmuştur. Kendisi Stephanus Byzantinus'un edisyonunu yaptığı çalışmasında Hannon ve *periplus*'unun Hellence-Latince çevirisini kullanmıştır²²³. Onun eserinde kullanmış olduğu bu çeviri İsviçre'li bibliyografi yazarı ve aynı zamanda da bir doğa tarihçisi olan Conradus Gesnerus tarafından tercüme edilen ve onun kuzeni Andreas Gesnerus tarafından da yorumlanarak 1559 yılında Zürih'te yayınlanan Latince edisyon ile aynıdır²²⁴. Hannon ve *periplus*'unu konu edinen 17. yüzyıldaki son edisyon çalışmasıysa 1698 yılında John Hudson tarafından gerçekleştirilmiştir. Hudson'un Oxford'ta yayınlamış olduğu *Geographiae Veteris Scriptores Graeci Minores=Tarihi Coğrafyanın Gözardı Edilmiş (Arka Planda Kalmış) Grek Yazarları* başlıklı eseri kapsamında *periplus*'un Hellence-Latince edisyonu da yayınlanmıştır²²⁵. 18. yüzyılla birlikteyse Hannon'un keşif seferini konu alan çalışmalar giderek hız kazanmış ve bu yolculuk üzerine birçok bilim adamı tarafından çeşitli tezler öne sürülmüştür. Sonuç olarak, toplamda 650 kelimedenden daha da uzun bir kayda sahip olmayan bu yolculuk raporu, yüzyıllar boyunca binlerce yorum, açıklama ve de bilimsel tartışma neticesinde kaleme alınan yüzlerce makale ve bir düzineyi aşkın monografik eseri de beraberinde getirmiştir²²⁶.

Gelenius vasıtasıyla tarihsel kayıtlarda yeniden anılmaya ve bilimsel çalışmalara konu olmaya başlayan Hannon ve *periplus*'unu içeren metinler antikçağdan ortaçağa kadar varlığına dair izleri sürdürebilmiş ve akabinde de klasik filologlar ve modern coğrafya-tarih araştırmacıları tarafından belirli aralıklarla kopyalanmak suretiyle (Hellence-Latince edisyonları temel alınarak) günümüze ulaşabilmiştir. Papirüslere kaydedilmiş el yazmaları formunda keşfedilen bu *periplus* belgelerinin tarihsel süreçte geçirdiği yolculuksa tam olarak bilinmemekle birlikte hakkında çeşitli görüş ve yorumlar ileri sürülebilmektedir. Söz konusu bu yorum ve görüşler ışığında, *periplus* belgeleri öncelikle Kartaca tapınak arşivlerinden Roma İmparatorluğu kütüphanelerine ve oradan da (Batı Roma'nın yıkılmasıyla birlikte) Doğu Roma İmparatorluğu kütüphanelerine nakledilmiştir. Daha sonra ise Doğu Roma İmparatorluğu'nun köklü arşivlerine sahip kentlerin birinden -muhtemelen

²²² Vossius 1658, 302.

²²³ Berkelius 1674, 66-98.

²²⁴ Mund-Dopchie 2003, 51.

²²⁵ Hudson 1698, 1-6.

²²⁶ Casson, 1979², 83.

Konstantinopolis'ten- 1453 yılında imparatorluğun yıkılışının hemen ardından, XV. yüzyıl Kardinalleri tarafından Batı Avrupa kütüphanelerine götürülmüştür²²⁷. Böylelikle Avrupa kütüphaneleri aracılığıyla Ortaçağ bilim merkezlerine ve tapınak arşivlerine ulaştırılabilen *periplus* belgeleri açısından en önemli iki el yazması da metnin çevirisi ve de yorumlanması açısından günümüze değin kaynak olarak kullanılagelmiştir. Bunlardan ilki ve en bilineni *Codex Palatinus Graecus* başlığıyla Universitätsbibliothek Heidelberg arşivinde 398 numaralı kayda sahip olan el yazmasıdır ve MS IX. yüzyılın sonlarına tarihlendirilmektedir²²⁸. İkinci ve diğer bir el yazması da *Codex Palatinus Graecus*'un XIV. yüzyılda oluşturulmuş olan kopyasıdır²²⁹. Bu kopyanın nüshaları da Avrupa'daki farklı kütüphanelerde ve de manastır arşivlerinde bulunmaktadır. Bu nüshaların en önemlisi ve diğer iki kopyasının içerik olarak temel alındığı forma sahip olan el yazması günümüzde Yunanistan'da bulunan Athos Dağı'ndaki Vatopedi Manastırı Arşivi'nde (655 arşiv kayıt numarası ile) korunmaktadır. Diğer ikisi de Londra'daki *British Library*'de (19391 arşiv kayıt numarası ile) ve Paris'teki *Bibliothèque Nationale de France*'da (suppl. grec. 443A arşiv kayıt numarası ile) muhafaza altına alınmıştır. Ancak söz konusu bu XIV. yüzyıl kopyası Hannon ve *periplus*'una ait edisyon-çeviri çalışmalarında X. yüzyıla ait el yazmasına nazaran daha az tercih edilmiş ve kullanım görmüştür. Yapılan edisyon-kritik çalışmaları genellikle Heidelberg Üniversitesi Kütüphanesi arşivindeki (günümüzde de dijital ortama da aktarılmış olan) el yazmasından okunarak gerçekleştirilmiştir.

Sonuç olarak antikçağdan günümüze kadar oldukça uzun ve de dolaylı yollardan ulaşabilmiş bu seyir kaydı güvenilirliği ve içerisindeki bilgilerin geçerliliği bakımından oldukça detaylı ve kapsayıcı tartışmaları beraberinde getirmiştir²³⁰. Bu tartışmalar yaklaşık 2500 yıl boyunca metnin geçirmiş olduğu tercüme aşamaları ve kopyalanma süreçleri göz önüne alınacak olduğunda, anlayışla karşılanabilir bir güven eksikliğini de beraberinde getirmektedir²³¹. Ancak bu çelişkiler ve de hatalar metnin aynı bölgeyle ilgili ve yaklaşık

²²⁷ Hair 1987, 44; Mund-Dopchie 2003, 49 dn. 2.

²²⁸ Blomqvist 1979, 57; Bianchetti 1999, 420.

²²⁹ Söz konusu bu nüshanın yalnızca bir bölümü Hannon ve *periplus*'una yönelik oluşturulmuş olan kayıtları içermektedir. El yazmasının içeriği hakkında detaylı bilgi için ayrıca bk. Gutschmidt 1891, 232-237.

²³⁰ Hannon ve *Periplus*'unun içeriğindeki verilerin geçerliliği ve doğruluğu konusundaki tartışma ve görüşler hakkında bk. Blomqvist 1979, 8-14.

²³¹ Kartaca'nın yönetim biçimi, kent kurumları, dini, edebi yazın geleneği ve sosyo-kültürel yapısı hakkındaki bilgilerimiz genel olarak Hellen ve Latin yazarlarının eserlerinde sunulmuş olan verilerden kaynaklanmaktadır. Ancak göz ardı edilmemesi gereken ve oldukça önemli bir hususu belirten nokta şudur ki, Latin ve Hellen yazarları Kartaca gibi köklü bir medeniyet hakkında detaylı ve geneli kapsayıcı bilgilere

aynı zaman dilimlerinde eserler kaleme almış olan antikçağ yazarlarının konuyla ilgili (birincil önem taşıyan) görüşlerine başvurularak büyük ölçüde giderilmiştir ve metin hakkındaki bu güven eksikliği asgari seviyeye indirgenmiştir. Buna ek olarak Rönesans'tan günümüze Hannon ve keşif seferi tutanakları hakkında yapılan edisyon-kritik çalışmaları neticesinde de metinde hatalı ya da konu dışı bulunan kısımlar metinden çıkartılmış ve eksik kısımlar da diğer el yazmalarıyla mukayese edilerek tamamlanmıştır²³². Söz konusu bütün bu çalışmalar neticesinde de günümüz coğrafi keşifler tarihine ışık tutan ve aynı zamanda da antikçağda edebi bir yazım tarzı haline gelen *periplus* yazım geleneği konusunda oldukça önemli niteliğe sahip bir seyri sefer arşivi günümüz bilim dünyasının ve konuyla ilgili çalışmalar yürüten bütün araştırmacıların kullanımına kazandırılmıştır. Hannon ve *periplus*'u bu yönüyle disiplinlerarası çalışmalar açısından da oldukça önemli bir belge niteliğine sahiptir²³³. Söz konusu bütün bu özellikleriyle Hannon ve *periplus*'u Kartaca ve onun Batı Akdeniz ekspansiyonunu ele alıyor olmasıyla mikro-bölgesel bir etkiye sahiptir. Diğer taraftan Afrika Kıtası'nın Atlas Okyanusu boyunca uzanan kuzey-batı sahilleri hattında sıralanan tarihteki ve günümüzdeki birçok ülkenin tarihine, coğrafyasına, etnolojisine, flora-

sahip değillerdi. Buna ek olarak, kendi dönemlerinin siyasi konjonktürleri içinde taraflı bir bakış açısıyla eserlerini yazmış olmaları da dikkate değer diğer bir varsayımdır. Bundan dolayı Hellen ve Latin kaynaklarında Kartaca hakkında bilgi aktarımı yapılırken bazı kasıtlı-kasıtsız hatalar yapılmış olabilir. Ayrıca, Antikçağ boyunca Kartaca tarihi hakkında bilgi verilmesi söz konusu olduğunda da genel eğilim birincil olarak (Kartaca Dili'nde yazılmış olan kaynakların azlığı ya da mevcut olanların okunup anlaşılması sebebiyle) Hellen ve Latin yazarlarının kullanılması üzerineydi. Konu hakkında ayrıca bk Steinby 2014, 5.

²³² 1533 yılında Gelenius tarafından başlatılan ilk metin analizi çalışmalarından yalnızca 1950'li yılların ortalarına kadar Hannon'un periplus metnine ilişkin yüzü aşkın edisyon-kritik ve çeviri-yorum çalışması gerçekleştirilmiştir. Metin üzerindeki söz konusu bu çalışmalara ilişkin bibliyografya derlemesi hakkında bk. Diller 1952, 48-101.

²³³ *Periplus* hakkındaki çalışmalar ve araştırmalar yalnızca coğrafya-edebiyat tarihi gibi konuyla çok yakından ilgili temel çalışma disiplinlerinin dışında etnoloji, astronomi, botanik ve zooloji gibi farklı bilimsel disiplinleri de bünyesinde bir araya getirmiştir. Bu açıklamaya zooloji alanından örnek vermek mümkündür. Zooloji tarihi inceleme altına alındığında, 1847 yılında Amerikan doğa bilimcisi Thomas S. Savage *periplus*'un çevirisini okuduktan sonra Batı Afrika'da keşfetmiş olduğu yeni bir antropoit (insansı-insana benzeyen hayvan, genelde maymun familyasını tanımlamak için kullanılan bir üst cins tanımlamasıdır) türünü isimlendirmek için *periplus*'un on sekizinci paragrafında geçen *Gorilla* terimini kullanmıştır. Kendisi tarafından ilk defa kullanılan bu terim de Zooloji terminolojisindeki karşılığına Hannon'un *periplus*'u vasıtasıyla kavuşmuş ve insana oldukça benzeyen, oldukça tüylü ve vahşi bir hayvan türü olan Goril bu terimle anılır olmuştur. Konu hakkında ayrıca bk. Savage 1847, 417-426; Illing 1899, 41-49; Blomqvist 1979, 5 dn. 2. Gorilla olarak tanımlanan hayvanların bölgede sıklıkla yaşadığı bilinen Şempanze ya da Babun olabileceği konusundaki tartışma hakkında ayrıca bk. Cavendish 2005, 330.

fauna yapısına ve kültürüne ışık tutması nedeniyle de makro-bölgesel bir çalışma alanını mercek altına almaktadır. Bunlara ek olarak Hannon ve keşif seferi, denizcilik tarihi açısından ileride yapılacak yeni çalışmalara farklı bir bakış açısı kazandırmakta ve denizcilikte başarı göstermiş ulus-devletlerin başarılarının yalnızca ticari, askeri ve siyasi alanlarla sınırlanmadığını, denizcilik perspektifinde edebi alanlarda da önemli çalışmalar gerçekleştirdiklerini göstermektedir²³⁴.

²³⁴ A. T. Mahan da denizciliğin tarihsel gelişimi ve deniz gücünün tarih üzerine etkisi hususunda bilgi verdiği eserinde benzer bir değerlendirmede bulunmaktadır. Mahan'a (2011, 31) göre; "*deniz gücünün tarihi hiçbir şekilde sadece ülkeler arasındaki çekişmelerin, rekabetlerin, savaşta doruğuna çıkan şiddetin anlatılması değildir. Deniz ticaretinin ülkelerin zenginliği ve kuvveti üzerine olan büyük etkisi, onun büyümesini ve başarısını etkileyen doğru prensiplerin belirlenmesinden çok daha önce fark edilmişti*". Mahan'ın deniz gücünün ana unsurları hakkındaki açıklamaları için ayrıca bk. Mahan 2013, 37-62.

2.1.3 Kartacalıların Kralı Hannon'un Herakles Sütunları'nın Ötesindeki Libya Topraklarının Bölümlerine İlişkin Seyrüsefer Raporu

ΑΝΝΩΝΟΣ ΚΑΡΧΗΔΟΝΙΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ ΤΩΝ
ΥΠΕΡ ΤΑΣ ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ ΣΤΗΛΑΣ
ΛΙΒΥΚΩΝ ΤΗΣ ΓΗΣ ΜΕΡΩΝ,

ὄν καὶ ἀνέθηκεν ἐν τῷ τοῦ Κρόνου τεμένει, δηλοῦντα τάδε.

KARTACALILARIN KRALI²³⁵ HANNON'UN²³⁶ HERAKLES SÜTUNLARI'NIN ÖTESİNDEKİ LİBYA TOPRAKLARININ BÖLÜMLERİNE İLİŞKİN SEYRÜSEFER RAPORU

... Ve de (Hannon) buralar keşfedildikten sonra bu keşif seferi raporunu Kronos Tapınağı'nda²³⁷ adak olarak sundu.

²³⁵ Burada kral olarak kullanılan βασιλεύς kelimesi, metnin Kartaca Dili'nden Hellençe'ye çevrildiği göz önüne alındığında, kral anlamından çok Kartaca yönetim mekanizmasının başında bulunan Sufes olarak algılanmalıdır. Bu nedenden dolayı "Kartacaların Kralı Hannon" yerine "Kartacaların Sufes'i Hannon" daha uygun bir çeviri olacaktır. Ancak burada metnin Hellençe aslına sadık kalınarak kral çevirisi kullanılmaktadır. Sufes hakkında ayrıca bk. dn. 178. Plinius ise Hannon'u kendi eserinde (*Nat.* VI. 200) "... Hanno Poenorum imperator =Kartacalıların (Pönler) İmparatoru Hanno" olarak zikretmektedir. Söz konusu bu tanımlama Romalıların İmparatorluk Dönemi'nde Kartacalılar ve yönetim mekanizmaları hakkındaki bilgilerinin –yüzeysel- derecedeki yansımından ibarettir ve bu suretle de Hellençe çevirisindeki βασιλεύς kelimesi Latin Dili'ne aktararak İmparator olarak verilmiştir.

²³⁶ Hannon (Hel: Ἀννων; Lat: Hanno) Kartacalılar tarafından sıklıkla kullanılan bir isimdir (bk. Hoyos 2010, 245) ve Kartaca tarihsel kayıtlarında Hannon isimli birçok generale, amirale ve de Kartaca tarihine yön veren siyasi kişiliklere ait aktarımlar bulunmaktadır. Öyle ki MÖ 254-184 yılları arasında yaşamış olan Romalı ünlü komedy yazarı Titus Maccius Plautus'un Poenulus (Küçük Kartacalı) isimli eserinde de Kartacalı başkahramanın ismi Hanno olarak verilmektedir (bk. Plaut. *Poen.* I-X). Buna ek olarak, Roma ve Hellen isim kurmalarından farklı olarak Kartacalılar yalnızca bir isme sahip olurlardı ve onların bu isimleri genellikle Kartaca ve Fenike Pantheonu'ndan seçilmiş Baal, Astarte, Melqart gibi baş tanrı ve tanrıçaların isimlerine benzer (theophorik) isimlerdi. Ancak Kartacalıların isimlerine yönelik aktarımlar da –tıpkı her konuda olduğu gibi- Hellen ve Roma kökenli yazarların eserlerinden kaynaklandığı için bu isimler yazarların kendi dillerine uyarladıkları yazılışları ya da kısaltmaları şeklinde günümüze ulaşabilmiştir. Örneğin tarihsel kayıtlarda *Hamilcar* olarak anılan ismin Kartaca Dili'ndeki karşılığı *Habdmilqart/Abdmilqart*'tır ve bu isim "Melkart'ın Hizmetine Adanmış" anlamına gelmektedir. Aynı şekilde *Bomilcar* da *Bodmilqart* olarak "Melkart'ın Emrindeki" anlamını vermektedir. Diğer bir örnek olarak Himilco ise *Himilqart* formuyla "Melkart'ın kardeşi" anlamını vermektedir. Hanno ise Hanniba[a]l (*Baal beni esirgesin*), Zakarba[a]l (*Baal beni hatırlasın*), Maharba[a]l (Baal! Yetiş!) isimleri örneğinde olduğu gibi Hannonba[a]l olarak isimlendirilmekte ve bu formuyla "Onu [Baal'i] onurlandır!" anlamını karşılıyor olmalıdır. Konu hakkında ayrıca bk. Hoyos 2010, 23-24.

²³⁷ Kronos tapınağı olarak belirtilen alan Kartaca kentinin baş tanrısı Ba'al Hammon'un tapınağı olarak algılanmalıdır. Konu hakkında bk. ve krş. dn. 193.

I. Ἔδοξε Καρχηδονίοις Ἄνωνα πλεῖν ἔξω Στηλῶν Ἡρακλείων καὶ πόλεις κτίζειν Λιβυφοινίκων. Καὶ ἔπλευσε πεντηκοντόρους ἐξήκοντα ἄγων, καὶ πλήθος ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν εἰς ἀριθμὸν μυριάδων τριῶν καὶ σίτα καὶ τὴν ἄλλην παρασκευήν.

II. Ὡς δ' ἀναχθέντες τὰς Στήλας παρημείψαμεν καὶ ἔξω πλοῦν δυοῖν ἡμερῶν ἐπλεύσαμεν, ἐκτίσαμεν πρώτην πόλιν, ἣντινα ὠνομάσαμεν Θυματήριον: πεδίον δ' αὐτῇ μέγα ὑπῆν.

- I. Kartacalılar Hannon'un Herakles Sütunları'nın ötesine yelken açmasına ve de Libya-Fenike kentlerini²³⁸ kurmasına karar verdiler. Hannon da altmış adet *pentekontoros*'u (elli kürekli gemi) yaklaşık olarak otuz bin erkek ve kadınla doldurarak ve de gerekli olan erzakla birlikte diğer ihtiyaçları da temin ederek denize açıldı.
- II. Böylece denize açıldıktan sonra Herakles Sütunları'nı²³⁹ arkamızda bırakarak iki günlük bir zaman dilimi daha denizde yol almamızın ardından ilk kenti kurduk, bu kenti de Thymiaterion²⁴⁰ olarak adlandırdık. Kentin aşağıdaysa geniş bir ova uzanıyordu.

²³⁸ Libya antikçağda Hellenlerin Afrika kıtasını belirtmek istedikleri zaman kullandıkları coğrafi bir tanımlamadır ve bu suretle metnin Kartaca Dili'nden Hellence'ye çevirisi sırasında Kartacalıların Afrika kıtası kıyılarında kurdukları kentler Λιβυφοινίκων=Libya-Fenike kentleri olarak adlandırılmıştır.

²³⁹ Metinde Herakles Sütunları (αἱ Ἡράκλειοι στῆλαι) olarak adlandırılan alan Akdeniz ile Atlas Okyanusu'nu birbirine bağlayan, Avrupa ile Afrika kıtalarını da ayıran ve günümüzde de Cebelitarık Boğazı olarak adlandırılan kıstaktır. Metin içerisinde Kartaca'dan Herakles Sütunları'na kadar olan yolculuk ve ilerleyiş süreci hakkında herhangi bir bilgi verilmeden direk Herakles Sütunları'nın geride bırakılmasından sonraki sürece odaklanılmasının asıl sebebi söz konusu coğrafyanın Kartacalılar için tamamıyla bilindik bir coğrafya olmasından kaynaklanıyor olmalıdır. Bu doğrultuda Kartaca'dan denize açılarak Herakles Sütunları'na ulaşılmasına kadarki süreçte kayda değer herhangi bir bilgiye ya da yeni bir veri olarak nitelendirilebilecek bir bulguya ulaşılmasını bu suretle de bu süreç kayıt dışı bırakılmış olabilir.

²⁴⁰ Metin içerisinde anılan ve kolonileştirilen ya da yeniden kurulan kentlerin (söz konusu yerleşim birimlerinin kent statüsüne sahip olup olamayacağı tartışmaya açık bir konudur, bu sebeple bu yerleşimleri kent kimliğinden daha küçük ölçekte tasarlanmış ve öncelikli olarak ticari amaçla kurulmuş emporionlar olarak algılamak daha uygun olacaktır) toplam sayısı yedidir. Mullerus'un edisyonu ve yorumu temel alınacak olduğunda bu kentler sırasıyla Θυματήριον (Fas'ın başkaneti Rabat'ın 40 km. kuzeyindeki Mehdiya isimli liman kentine karşılık geldiği düşünülmektedir), Καρικόν τε τεῖχος (Agauz), Γύρτη (Mogador), Ἄκρα (Agadir), Μέλιττα, Ἄραμβυς ve Κέρνη (Herne Adası) olarak verilmektedir. Seferin temel amacının Kartaca için yeni ticaret sahaları ve pazar alanları keşfedilmesi-oluşturulması olduğu dikkate alındığında, sefere katılanlardan belirli oranlardaki kadın ve erkek nüfusun yeni kurulan bu kentlerde iskân ettirilmiş olabileceği düşünülmektedir. Kartaca tarafından Libya kıyılarında kurulan koloni kentlerinin öncelikli amaçlarının ticaret ve mal nakliyesi olduğu hususundaki görüş hakkında bk. ve krş. Eichel – Todd 1976, 238. Buna ek olarak yeni kurulan kentlerin birbirleri arasında synoikismos yapmış olabilecekleri de uzak bir ihtimal olarak görülmemektedir. Metinde geçen kentlerin günümüzdeki coğrafi karşılıkları Rönesans Dönemi'nden itibaren kentlerin lokalizasyonu konusunda kapsamlı çalışmalar yürütülmüş olmasına rağmen net bir biçimde saptanamamakla birlikte yalnızca kentlerin mevcut iskân alanları hususunda birtakım öneriler ileri sürülmüştür. Ancak fikir birliği içinde kalınan tek kanı Kerne Adası'nda kurulan kent haricindeki bütün kentlerin günümüzdeki Fas sahilleri üzerinde kurulmuş olmalarıdır. Kentlerin lokalizasyonlarının değerlendirilmesi konusundaki tartışma ve görüşler için ayrıca bk. Bell 1836, 413; Mund-Dopchie 1994, 115-116; Culican 2003⁵, 543-546; Schoff 2014, 5-6.

III. Κάπειτα πρὸς ἐσπέραν ἀναχθέντες ἐπὶ Σολόεντα, Λιβυκὸν ἀκρωτήριον λάσιον δένδρεσι, συνήλθομεν.

IV. Ἐνθα Ποσειδῶνος ἱερὸν ἰδρυσάμενοι πάλιν ἐπέβημεν πρὸς ἥλιον ἀνίσχοντα ἡμέρας ἥμισυ, ἄχρι ἐκομίσθημεν εἰς λίμνην οὐ πόρρω τῆς θαλάττης κειμένην, καλάμου μεστήν πολλοῦ καὶ μεγάλου: ἐνήσαν δὲ καὶ ἐλέφαντες καὶ τᾶλλα θηρία νεμόμενα πάμπολλα.

V. Τὴν τε λίμνην παραλλάξαντες ὅσον ἡμέρας πλοῦν, κατωκίσαμεν πόλεις πρὸς τῇ θαλάττῃ καλουμένας Καρικὸν τε τεῖχος καὶ Γύττην καὶ Ἄκραν καὶ Μέλιτταν καὶ Ἄραμβυν.

VI. Κακεῖθεν δ' ἀναχθέντες ἤλθομεν ἐπὶ μέγαν ποταμὸν Λίξον, ἀπὸ τῆς Λιβύης ρέοντα. Παρὰ δ' αὐτὸν νομάδες ἄνθρωποι Λιξίται βοσκήματ' ἔνεμον, παρ' οἷς ἐμείναμεν ἄχρι τινὸς, φίλοι γενόμενοι.

- III. Daha sonra batıya doğru yelken açarak, ağaçlarla kaplı sarp bir Libya burnu olan Soloi'a²⁴¹ ulaştık.
- IV. Burada Poseidon'un bir tapınağını inşa etmemizin ardından²⁴², denizden çok da uzak olmayan, yoğun ve uzun sazlıklarla kaplı bir lagüne varıncaya kadar doğu istikameti yönünde yarım gün boyunca keşif seferini sürdürdük. Filler ve de burada otlamakta olan çeşitli cinsten pek çok vahşi hayvan bu lagünün başında toplanmıştı.
- V. Hemen hemen bir gün süren bir deniz yolculuğu yaparak lagünü geride bıraktıktan sonra deniz kıyısındaki Karikon Teikhos kentini, ayrıca da Gytte, Akra, Melitta ve Arambys olarak adlandırılan kentleri kurduk.
- VI. Buradan yelken açınca da büyük bir nehir olan ve de Libya topraklarından denize dökülen Liksos Irmağı'na²⁴³ ulaştık. Bu nehrin kıyılarında Liksitalı olarak bilinen göçmen insanlar sürülerini otlatıyorlardı, onlarla dost olana kadar belirli bir süre onların yanında kaldık.

²⁴¹ Metinde Soloi olarak adlandırılan burun günümüzdeki Fas sahilleri üzerinde bulunan Spartel Burnu (Kaplan 2012, 25) ya da (birçok araştırmacı tarafından da kabul gören, örn. Schoff 2014, 7 *et alii.*) daha güneyindeki Cantin (Meddouza) Burnu ile özdeşleştirilmektedir.

²⁴² Hellen ve Romalı yazarlar genellikle Kartaca Dini ile ilgili aktarımlarda bulunurlarken Kartaca Tanrı ve Tanrıça'larına ait isimleri ya da betimlemeleri kullanmaktan kaçınıyorlardı ve bu tanrıları kendi pantheonlarındaki tanrılarla özdeşleştirerek farklı isimlerle anıyorlardı. Bu ifadeye örnek olarak Melkart ile Herakles, Tanit ileyse Hellen Pantheonu'ndaki Hera ve Roma Pantheonu'ndaki Iuno'nun eşleştirilmesi gösterilebilir. Bu doğrultuda metinde Poseidon olarak belirtilen tanrı da günümüzde net olarak bilinmeyen (Ba'al Sapon?) bir Fenike-Kartaca deniz tanrısının Hellence karşılığı olarak algılanmalıdır. Göz önünde bulundurulması gereken diğer bir önemli husus da Kartacalılar açısından yeterince tanınmayan bir coğrafya olan Afrika'nın Kuzeybatı kıyılarına doğru deniz yolculuğuna başlanmadan önce deniz tanrısı adına tapınak inşa edilmesinin ve adakta bulunulmasının beklenmedik bir olgu olmadığıdır. Konu hakkında ayrıca bk. Lurker 1987, 28; Hoyos 2010, 94-100.

²⁴³ Metin içerisinde ποταμός Λίξοç olarak anılan nehir günümüzde Fas'ın orta kesiminde yükselen Yukarı Atlas Dağları'nın doruklarından doğan ve yine Fas sahillerinden (Kanarya Adaları karşısından) Atlas Okyanusu'na dökülen Draa Nehri'ne karşılık gelmektedir. Söz konusu nehir aynı zamanda *Dra* ya da *Draâ* olarak da telaffuz edilmektedir ve tarihsel kayıtlarda *Darha* ve *Dara* Nehri olarak da anılmaktadır. Bu nehrin diğer bir özelliği de yaklaşık 1,100 kilometrelik (680 deniz mili) uzunluğuyla Fas sınırları içerisinde akan nehirlerin en uzunudur. Bu açıklamaya ek olarak metin içinde ἄνθρωποι Λίξιται olarak adlandırılan insan topluluğunun da söz konusu nehrin havzasında ya da denize döküldüğü delta civarında ikamet eden otokton kavimlerin bir uzantısı olduğu düşünülmektedir. Nehrin lokalizasyonu hakkında ayrıca bk. Schoff 2014, 5.

VII. Τούτων δὲ καθύπερθεν Αἰθίοπες ὄκουν ἄξενοι, γῆν νεμόμενοι θηριώδη, διειλημμένην ὄρεσι μεγάλοις, ἐξ ὧν ῥεῖν φασὶ τὸν Λίξον, περὶ δὲ τὰ ὄρη κατοικεῖν ἀνθρώπους ἀλλοιομόρφους, Τρωγλοδύτας: οὓς ταχύτερους ἵππων ἐν δρόμοις ἔφραζον οἱ Λιξῖται.

VII. Bu toprakların iç kesimlerindeyse misafir sevmez Aithioplialılar ikamet etmekteydiler, büyük dağlarla bölünmüş olan topraklarındaysa vahşi hayvanlar yaşamaktaydı. Liksos Irmağı'nın da bu dağlardan aktığı söylenmektedir. Bu dağların eteklerindeyse ilginç görünümlü insanlar olan *Troglodytai*²⁴⁴ (mağara insanları) yaşamaktaydılar. Liksitali halkı onların atlardan bile daha hızlı koştuklarını beyan etmekteydi.

²⁴⁴ τρωγλοδύται kelimesinin etimolojisi net bir biçimde açıklanamamakla birlikte “τρώγλη=mağara ve δύναι (δύω fiilinin infinitive active aorist formu) =giriş yapmak, içeri dalmak” kelimelerinden oluşan bir isim-fiil kurması olduğu kabul edilmektedir. Bu suretle nominative casusta da τρωγλοδύτης olarak verilmekte ve Türkçe karşılığını da “Mağaraya girmiş, mağaraya düşmüş, mağara insanı” olarak vermektedir. Bu bilgiler ışığında antikçağ boyunca birçok kavim ve klanın mağaraları ikametgâh olarak (Karain Mağarası'nın Paleolitik Çağ'dan Roma İmparatorluk Dönemi'ne kadar ca. 500.000 yıl boyunca aralıksız olarak kullanım görmüş olması örneğindeki gibi) kullandıkları göz önüne alındığında, Hannon'un karşılaştığı bu insan topluluğunun da bölgedeki mağaralarda yaşayan otokton kavimlere mensup bir grup insan olduğu düşünülmektedir. Herodotos da eserinde (IV. 183) Troglodytai hakkında bilgilendirmede bulunurken “οἱ γὰρ τρωγλοδύται Αἰθίοπες πόδας τάχιστοι ἀνθρώπων πάντων εἰσὶ τῶν ἡμεῖς πέρι λόγους ἀποφερομένους ἀκούομεν= Zira Aithioplialı Troglodytes'ler haklarında bize anlatılan hikâyeleri işittiğimiz kadarıyla diğer bütün insanlar arasında en hızlı koşanlardır” tanımlamasını kullanır ve onun bu ifadesi Hannon'un aktarımıyla benzerlik taşır niteliktedir. Bu aktarıma ek olarak Aristoteles de (*hist. an.* 597A. 9) Troglodytai hakkında bilgilendirmelerde bulunur ve onların farklı coğrafyalarda da (Nil Nehri havzası örneğini kullanarak) aynı isimle anıldığını bildirir. Haklarındaki genel tanımlamaysa bu insanların Afrika'daki Etiyopya topraklarında yaşayan göçebe kavimler oldukları ve oldukça savaşçı bir yapıda olup savaşırken silah olarak yalnızca sapan ve taş kullandıkları ve de farklı ulusların ordularında paralı asker olarak savaştıkları yönündedir. Troglodytai hakkında ayrıca bk. Morgan 1989, 534; Higgins 2014, 543-544.

VIII. Λαβόντες δὲ παρ' αὐτῶν ἐρμηνέας, παρεπλέομεν τὴν ἐρήμην πρὸς μεσημβρίαν δύο ἡμέρας: ἐκεῖθεν δὲ πάλιν πρὸς ἥλιον ἀνίσχοντα ἡμέρας δρόμον. Ἐνθα εὗρομεν ἐν μυχῶ τινος κόλπου νῆσον μικρὰν, κύκλον ἔχουσαν σταδίων πέντε: ἦν κατωκίσαμεν, Κέρνην ὀνομάσαντες. Ἐτεκμαιρόμεθα δ' αὐτὴν ἐκ τοῦ περίπλου κατ' εὐθὺ κείσθαι Καρχηδόνος: ἐφίκει γὰρ ὁ πλοῦς ἐκ τε Καρχηδόνος ἐπὶ Στήλας κάκειθεν ἐπὶ Κέρνην.

IX. Τοῦντεῦθεν εἰς λίμνην ἀφικόμεθα, διὰ τινος ποταμοῦ μεγάλου διαπλεύσαντες, [ῶ ὄνομα] Χρετης: εἶχε δὲ νήσους ἢ λίμνη τρεῖς μείζους τῆς Κέρνης. Ἀφ' ὧν ἡμερήσιον πλοῦν κατανούσαντες, εἰς τὸν μυχὸν τῆς λίμνης ἤλθομεν, ὑπὲρ ἦν ὄρη μέγιστα ὑπερέτεινε, μεστὰ ἀνθρώπων ἀγρίων, δέρματα θήρεια ἐνημμένων, οἱ πέτροις βάλλοντες ἀπήραξαν ἡμᾶς, κωλύοντες ἐκβῆναι.

X. Ἐκεῖθεν πλέοντες εἰς ἕτερον ἤλθομεν ποταμὸν μέγαν καὶ πλατὺν, γέμοντα κροκοδείλων καὶ ἵπων ποταμίων. Ὅθεν δὴ πάλιν ἀποστρέψαντες εἰς Κέρνην ἐπανήλθομεν.

XI. Ἐκεῖθεν δὲ ἐπὶ μεσημβρίαν ἐπλεύσαμεν δώδεκα ἡμέρας, τὴν γῆν παραλεγόμενοι, ἦν πᾶσαν κατόκουσιν Αἰθίοπες φεύγοντες ἡμᾶς καὶ οὐχ ὑπομένοντες: ἀσύνετα δ' ἐφθέγγοντο καὶ τοῖς μεθ' ἡμῶν Λιξίταις.

XII. Τῇ δ' οὖν τελευταίᾳ ἡμέρᾳ προσωμίσθημεν ὄρεσι μεγάλοις δασέσιν. Ἦν δὲ τὰ τῶν δένδρων ξύλα εὐώδη τε καὶ ποικίλα.

XIII: Περιπλεύσαντες δὲ ταῦτα ἡμέρας δύο ἐγινόμεθα ἐν θαλάττης χάσματι ἀμετρήτῳ, ἧς ἐπὶ θάτερα πρὸς τῇ γῆ πεδίων ἦν: ὅθεν νυκτὸς ἀφεωρῶμεν πῦρ ἀναφερόμενον πανταχόθεν κατ' ἀποστάσεις, τὸ μὲν πλεόν, τὸ δ' ἔλαττον.

- VIII.** Onlardan (Liksitai halkından) tercümanlar alarak çorak kıyı boyunca güney istikametinde iki günlük bir sefer yaptık. Oradan da tekrar bir kişinin bir gün boyunca alabileceği yol kadar doğu istikametinde sefere devam ettik. Vardığımız yerdeki bir körfezin ucunda çevresi toplam beş stadia²⁴⁵ genişliğinde olan küçük bir ada keşfettik. Bu adayı bir kent haline getirerek Kerne²⁴⁶ olarak isimlendirdik. Bu adanın deniz yolculuğu bakımından Kartaca'nın tam hizasında (aynı paralelde) uzandığı hükmüne vardık. Öyle ki Kartaca'dan Herakles Sütunları'na ve Herakles Sütunları'ndan da Kerne'ye olan deniz yolculuğu güzergâhı da aynıdır (benzerdir).
- IX.** Buradan da geniş bir nehir boyunca ilerleyerek Khretes adında bir göle ulaştık. Bu gölün içerisinde Kerne Adası'ndan daha büyük olan üç tane ada vardı. Buradan (adalardan) itibaren bir günlük bir deniz seferi yaptıktan sonra yolculuğu sona erdirerek gölün diğer ucuna ulaştık. Bu gölün üzerinde hayvan postuna bürünmüş olan yaban insanlarla dolu yüksek dağlar uzanmaktaydı, onlar taşlar atmak suretiyle bizleri kendilerinden uzak tuttular, karaya ayak basmamızı da engellediler.
- X.** Oradan da yelken açarak timsahlarla ve de su aygırlarıyla dolu büyük ve geniş başka bir nehre ulaştık. Buradan da tekrar geriye dönerek Kerne'ye vardık.
- XI.** Oradan da güneye doğru kıyıyı takip ederek on iki gün süresince denizde yol aldık, (geçmiş olduğumuz) bu kıyılarda Aithiopia'lılar ikamet etmekteydiler ve hem bizden kaçıyorlar hem de sabit bir yerde durmuyorlardı. Onlar beraberimizdeki Liksitai halkı için bile anlaşılabilir olan şeyler (farklı bir dilde) konuşuyorlardı.
- XII.** Sonuncu günde sık ağaçlarla kaplı büyük dağların yakınında demirledik. Bu dağdaki ağaçların kütükleri güzel kokuluydu ve farklı farklıydı.
- XIII.** Bu dağların etrafında iki gün boyunca yol aldıktan sonra karaya doğru olan tarafında bir ovanın uzandığı uçsuz bucaksız bir körfeze vardık. Geceleyin buralarda belirli mesafelerle her yerde ortaya çıkan ve kâh daha büyük kâh da daha küçük ateşler gördük.

²⁴⁵ Hellen mitolojisine göre, 1 stadion olarak ölçülebilecek mesafe Herakles'in art arda 600 adım atmasıyla ya da bir solukta bu mesafeyi koşmuş olmasıyla saptanmıştır. Bu doğrultuda Antikçağda bütün stadion yapıları da yaklaşık olarak 600 adım uzunluğunda inşa edilmekteydi. Lakin söz konusu mesafenin ölçümü Hellenler arasında belirli bir standarda sahip olmadığından, 1 stadion'un uzunluğu göreceli olarak 177,6-192,28 metre arasında değişebilmekteydi (Swaddling 2000, 24).

²⁴⁶ Metinde νῆσος Κέρνη olarak adlandırılan ada günümüzde Herne Adası ile özdeşleştirilmektedir. Ada konumu bakımından Fas sınırları içerisindeki Rio de Oro bölgesinin yakınında ve Yengeç Dönencesi'nin de hemen kuzeyinde yer almaktadır. Konu hakkında ayrıca bk. Casson 1991, 121-122; Schoff 2014, 5.

XIV. Ὑδρευσάμενοι δ' ἐκεῖθεν ἐπλέομεν εἰς τοῦμπροσθεν ἡμέρας πέντε παρὰ γῆν, ἄχρι ἤλθομεν εἰς μέγαν κόλπον, ὃν ἔφασαν οἱ ἑρμηνέες καλεῖσθαι Ἑσπέρου Κέρας. Ἐν δὲ τούτῳ νῆσος ἦν μεγάλη καὶ ἐν τῇ νήσῳ λίμνη θαλασσώδης, ἐν δὲ ταύτῃ νῆσος ἑτέρα, εἰς ἣν ἀποβάντες ἡμέρας μὲν οὐδὲν ἀφεωρῶμεν ὅτι μὴ ὕλην, νυκτὸς δὲ πυρὰ τε πολλὰ καιόμενα, καὶ φωνὴν αὐλῶν ἠκούομεν κυμβάλων τε καὶ τυμπάνων πάταγον καὶ κραυγὴν μυρίαν. Φόβος οὖν ἔλαβεν ἡμᾶς, καὶ οἱ μάντις ἐκέλευον ἐκλείπειν τὴν νῆσον.

XV. Ταχὺ δ' ἐκπλεύσαντες παρημειβόμεθα χώραν διάπυρον θυμιαμάτων μεστ[ήν: μέγιστ]οι δ' ἀπ' αὐτῆς πυρώδεις ῥύακες ἐνέβαλλον εἰς τὴν θάλατταν. Ἡ γῆ δ' ὑπὸ θερμῆς ἄβατος ἦν.

XVI. Ταχὺ οὖν κἀκεῖθεν φοβηθέντες ἀπεπλεύσαμεν, Τέτταρας δ' ἡμέρας φερόμενοι, νυκτὸς τὴν γῆν ἀφεωρῶμεν φλογὸς μεστήν: ἐν μέσῳ δ' ἦν ἠλίβατόν τι πῦρ, τῶν ἄλλων μείζον, ἀπτόμενον, ὡς ἐδόκει, τῶν ἄστρον. Τοῦτο δ' ἡμέρας ὄρος ἐφαίνετο μέγιστον, Θεῶν ὄχημα καλούμενον.

XVII. Τριταῖοι δ' ἐκεῖθεν πυρώδεις ῥύακας παραπλεύσαντες ἀφικόμεθα εἰς κόλπον Νότου Κέρας λεγόμενον.

- XIV.** Oradan su aldıktan sonra büyük bir körfeze varıncaya kadar sahilin önündeki hat boyunca beş günlük yol aldık, tercümanlar bu körfezin *Batının Boynuzu* olarak adlandırıldığını söylediler. Bu körfezde büyük bir ada, bu adadaysa deniz suyundan meydana gelmiş olan bir göl vardı ve bu gölün içerisinde de başka bir ada daha vardı. Gündüz vakti bu adaya ayak bastığımızda hiçbir şey göremedik, ağaçlık bir alan dahi yoktu, ancak geceleyin yanmakta olan birçok ateş gördük. Ayrıca hem flüt hem de tef seslerini, davul gümlmelerini ve çok yoğun uğultuları da işittik. O vakit korkuya kapıldık ve rahipler bize adayı terk etmemizi salık verdiler.
- XV.** (Oradan) çabucak yelken açtıktan sonra tütsülerle dolu bu aevli toprakları transit geçtik. Buralardan (sahilin üzerinden) muazzam büyüklükteki volkanik lav dalgaları denize akmaktaydı. Sıcaklık sebebiyle sahil (kara) ayak basılmaz durumdaydı.
- XVI.** O zaman korkmuş bir biçimde oradan da ivedi bir şekilde yelken açtıktan sonra dört günlük bir sefer yapmıştık ki geceleyin alevle kaplı bir kara parçası gördük. Ortasındaysa yüksek bir alev vardı, diğer alevlerden daha büyüktü, sanki yıldızlara erişiyormuş gibi görünüyordu. Gündüz oluncaysa (alevin olduğu) bu yerin *Tanruların Arabası*²⁴⁷ olarak adlandırılan oldukça yüksek bir dağ olduğu ortaya çıktı.
- XVII.** Buradaki volkanik lav akıntılarını arkamızda bırakmamızın üç gün sonrasındaysa *Güneyin Boynuzu* olarak adlandırılan koya vardık.

²⁴⁷ Metinde Θεῶν ὄρημα olarak adlandırılan dağ etimolojik olarak *Tanruların Arabası* ya da ὄρημα kelimesinin diğer anlamı dikkate alınarak (daha az ileri sürülen bir tanımlama önerisi olan) *Tanruların Desteği/Lütfu* anlamlarını vermektedir. Hennig ise (1944², 93) söz konusu dağın aslında θεῶν οἴκημα (Tanruların İkametgâhı) olarak isimlendirildiğini ve bir aktarım ya da tercüme hatası sebebiyle söz konusu forma dönüştüğünü belirtir. Buna ek olarak sözü edilen dağın metinden elde edilen bilgiler ışığında volkanik bir dağ olduğu da ileri sürülmektedir ve bu doğrultuda volkanik dağın günümüzdeki lokalizasyonu için iki farklı öneri mevcuttur. Bu önerilerden ilki Gine sınırları içerisinde yer alan Kakoulima Dağı'nı işaret ederken, ikincisiyse Kamerun sınırları içerisindeki Kamerun Dağı'nın bahsi geçen dağ olabileceğini ileri sürmektedir. Bu iki öneriden ikincisi araştırmacılar tarafından sıklıkla kabul gören bir görüştür. Zira iki volkanik dağdan biri olan Kakoulima Dağı'nın Hannon'un sefere çıkmasından çok uzun bir süre önce sönmüş olduğu bilinmektedir. Kamerun Dağı ise günümüzde de halen aktif bir volkanıdır ve en son 2000 yılında patlamıştır. Diğer taraftan, Kamerun dağı bölgede ikamet eden yerlilerin kullandıkları dilde “*Monga ma Loba*” olarak adlandırılmaktadır ve onların dağ için kullandıkları bu ifade *Tanruların Mekânı* anlamına gelmektedir. Bu doğrultuda da Theon Okhema Dağı'nın lokalizasyonu için Kamerun Dağı'nın tercih edilmesi daha yüksek bir kabulü beraberinde getirmektedir. Okhema kelimesi için Etimolojik açıdan benzer bir kullanım da Euripides'in Troyalı Kadınlar isimli eserinde (Eur. Tro. 884) bulunmaktadır. Euripides anlatısı içinde baş tanrı Zeus'a seslenirken “ὦ γῆς ὄρημα κατὰ γῆς ἔχων ἔδραν = *Ey dünyanın dayanağı (desteği) ve dünyanın üzerindeki tahta sahip olan*” tanımlamasını kullanmaktadır.

XVIII. Ἐν δὲ τῷ μυχῷ νήσος ἦν, ἔοικυῖα τῇ πρώτῃ, λίμνην ἔχουσα: καὶ ἐν ταύτῃ νήσος ἦν ἑτέρα, μεστὴ ἀνθρώπων ἀγρίων. Πολὺ δὲ πλείους ἦσαν γυναῖκες, δασεῖαι τοῖς σώμασιν: ἃς οἱ ἑρμηνέες ἐκάλουν Γορίλλας. Διώκοντες δὲ ἄνδρας μὲν συλλαβεῖν οὐκ ἠδυνήθημεν, ἀλλὰ πάντες μὲν ἐξέφυγον, κρημνοβάται ὄντες καὶ τοῖς πέτροις ἀμυνόμενοι, γυναῖκας δὲ τρεῖς, αἷ δάκνουσαί τε καὶ σπαράττουσαι τοὺς ἄγοντας οὐκ ἤθελον ἔπεσθαι. Αποκτείναντες μέντοι αὐτὰς ἐξεδείραμεν καὶ τὰς δορὰς ἐκομίσαμεν εἰς Καρχηδόνα. Οὐ γὰρ ἔτι ἐπλεύσαμεν προσωτέρω, τῶν σίτων ἡμᾶς ἐπιλιπόντων.

XVIII. Bu koyun ucundaysa tıpkı önceki adayı andıran ve içinde bir göl olan bir ada vardı. Bu gölün içindeyse başka bir ada (daha) mevcuttu ve yaban insanlarla doluydu. Kadınlar açık arayla daha büyük bir çoğunluğa sahipti, vücutlarındaysa kıllar vardı. Tercümanlar bu kadınları *Goriller*²⁴⁸ olarak adlandırıyordu. Erkekleriyse takip etmiş olmamıza rağmen ele geçirmemiz mümkün olmadı zira hepsi tepelere tırmanarak ve de taşlarla kendilerini savunarak kaçtılar. (Yakalanan) üç kadın ise kendilerini götürmeleri hem ısırmak ve hem de tırmalamak suretiyle onlarla gitmek istemiyorlardı. Lakin bu kadınları öldürerek derilerini yüzdük ve yüzdüğümüz derileri de Kartaca'ya götürdük²⁴⁹. Artık erzağımız da bizi idare edemeyecek durumda olduğundan dolayı daha da ileriye yelken açamadık...

²⁴⁸ Bk. ve krş. dn. 233.

²⁴⁹ Yaşlı Plinius da (VI. 200) "*duarumque Gorgadum cutes argumenti et miraculi gratia in Iunonis templo posuit spectatas usque ad Carthaginem captam* = Ve (Hanno) Kartaca fethedilene kadar görünürde kalmış olan iki yerli kadına ait derileri (seyahatinin) ispatı ve de mucizeviliğinin şükranı olarak Iuno Tapınağı'na adadı." şeklinde beyanatta bulunur. Onun bu ifadesi söz konusu adağın kendi döneminde de bilindiğine dair kanıt oluşturmaktadır. Hannon'un karşılaştığı ve Goril olarak adlandırdığı kadınların aslında Şempanze ya da Babun türündeki bir hayvan topluluğu olabileceği konusundaki karşıt görüş hakkında ayrıca bk. Du Chaillu 1861, 391-395.

2.2 Dionysios ve *Periegesis*'i Özelinde *Orbis Terrae* Yazım Geleneği

2.2.1 Dionysios Periegetes ve Eserine Genel Bakış

Dionysios Periegetes (Hell: Διονύσιος ὁ Περηγητής, Türkçe karşılığını gezgin ya da rehber olarak veren bu isim, Latince'deyse Periegeticus terimiyle karşılanmaktadır), İskenderiyeli Dionysios olarak da bilinmektedir, *ca.* 1200 satırdan oluşan ve de heksameter vezin tarzıyla kaleme alınan coğrafi bir şiirin yazarı olarak tanınmaktadır. Hakkında bilinenler oldukça azdır. Bu kapsamda İskenderiye yurttaşı olmasının yanı sıra Roma İmparatorlarından Hadrianus'un döneminde (MS 117-138) yaşamış olduğu bilinmektedir, zira şiirinde vermiş olduğu coğrafi bilgilerin kent lokalizasyonlarıyla ve bölge coğrafyayla eşleştirilme çalışmaları en geç Hadrianus Dönemi'ne kadar izlenebilmekte ve daha sonraki döneme ait herhangi bir veriye rastlanılmaktadır.

Hakkındaki bilgilerin kısıtlılığı ve kendisi ile eserine yönelik aktarım yapan yazarların azlığı sebebiyle, Dionysios Periegetes'e ait bilgilerin büyük çoğunluğu onun eseri vasıtasıyla edinilmekte ve bu suretle yazar hakkında bazı gözlem ve yorumlara ulaşılmaktadır. Bu gözlemler kapsamında ulaşılan ilk ve en önemli bilgi Dionysios'un kendi döneminin en önemli ilim merkezlerinden biri olan İskenderiye Kütüphanesi'nde sürdürülen edebi çalışmaları oldukça yakından takip eden ve hatta bizzat bu çalışmalara dâhil olan entelektüel bir coğrafyacı olduğudur. Zira antikçağ coğrafya yazın metodoloji her ne kadar şiirsel ve vezinli bir yapıya sahip olsa da, Dionysios'un yazım stili alışılmış geleneğin oldukça üzerinde ve ustalık dolu bir niteliğe sahiptir. Öyle ki 1186 satırın tamamı heksameter vezin formu takip edilerek ve edebi kaygılar dikkate alınarak yazılmıştır ve bu durum yazarın kendi dönemi göz önüne alınacak olduğunda yüksek donanım ve oldukça da bilgi birikimi gerektiren bir uğraştır. Kendisinin İskenderiyeli olması Dionysios'un söz konusu bu bilgi birikimi ve donanıma sahip olabilmesini gerektirecek birtakım önemli ayrıcalıkları ona sağlamaktaydı.

Dionysios Periegetes eserinin bazı bölümlerinde kendisine ve eserinin öz niteliklerine yönelik bazı bilgilendirmelerde de bulunmaktadır. Örneğin Kaspie Denizi ve bölge coğrafyası hakkında anlatımda bulunurken yaşam hikayesi hakkında şu bilgileri aktarmaktadır;

“Onların ardından Kaspie Denizi kabarmaktadır.

Bu denizi de sana kolay bir biçimde tasvir edebilirim,

Onun engin geçitlerini görmemiş ve de bir gemi üzerinde bu denizi aşmamış olmama rağmen...

Zira kara gemilerin güvertelerinde geçen bir ömür değil benimkisi,

710 *Ne tüccar bir soyun mensubuyum, ne de Ganges Nehri'ne ulaşmışlığım vardır,*

*Tıpkı diğer denizciler gibi, Erythrae Denizi içerisinde geçerek ve
Canını hiçe sayarak, ölçsüz bir mal varlığını elde edebilsinler diye...*

Ve ne Hyrkaniyalıların arasına karıştım ne de

Erythrae Ariana'sı tarafındaki Kafkas Dağı sırtlarını gidip görmüşlüğüm vardır.

715 *Ancak Musaların bilgeliği beni hükmü altına almaktadır ki onlar*

Gezinmeksizin uçsuz bucaksız denizi dahi ölçmeye muktedirlerdir,

Ve hem dağları ya da bir kıtayı veya gökyüzündeki yıldızları da ölçebilirler”.

Farklı bir anekdotundaysa söz konusu eserinin okunmasının okuyuculara ne gibi artılar sağlayacağını şu şekilde dile getirir;

170 *“Şimdi ise sana bütün yeryüzünün görünümünden bahsedeceğim,*

Öyle ki anlattığım yerleri görmeden bile, bahsettiğim yerler hakkında

Kesin bir kaniya sahip olabileceksin, böylelikle de bu bilgilerden habersiz birine,

Bildiklerinin her birini anlattığın zaman saygıdeğer ve daha aziz biri olacaksın”.

Bu şekilde sunulan veriler ve bilgiler dâhilinde, Dionysios Periegetes'in kimliği ve eserini yazmasındaki başlıca amaçları ve de kaygıları konusunda birtakım verilere rahatlıkla ulaşılabilmektedir. Bu tür bilgiler metnin geneline göz atılacak olduğunda çoğaltılabilir ve yorumlanabilir niteliktedir.

Bu çalışmadaki amaç ise, Dionysios'un söz konusu bu metnine denizcilik perspektifinde yaklaşılmasıdır. Zira çevirisi gerçekleştirilen ve burada değerlendirme altına alınan *periegesis* yazım türü vasıtasıyla denizcilik ve bu disiplin altındaki farklı bilim dalları açısından oldukça önemli veriler elde edilebilmektedir. Bu sebepten dolayı bu bölümde metnin poetik (şiirsel) ve gramatik olarak yorumlanmasından ziyade içeriğindeki bilgilerin denizcilikle ilgili bağlantısının sorgulanmasına, bu kapsamda da bir takım gözlem ve yorumlar elde edilmesine odaklanılmıştır.

Bu hedef doğrultusunda, metnin geneli değerlendirmeye alınacak olduğunda, *ca.* 400 satırın, üzerinde denizcilik faaliyetlerinin icra edilebileceği okyanus, deniz, göl ve nehir gibi alanlara ayrıldığı görülmektedir. Bu rakam da yaklaşık olarak 1200 satıra sahip olan metnin üçte birine tekabül etmektedir. Bu oran neticesinde de, genellikle karasal alanları tasvir ettiği düşünülen *periegesis* metinlerinin aslında oldukça yoğun bir biçimde (bir metnin yüz satırından otuzunu kapsayacak şekilde) denizcilik literatürünü de bünyelerinde barındırdıkları anlaşılmaktadır. Buna ek olarak, kıyı bölgelerde yaşayan halklar ve yine bu bölgelerdeki flora-fauna yapısı, arazi türü, iskan durumu, kültürel ve dini etkileşim konularında da oldukça ayrıntılı bilgilere ulaşılabilmektedir.

Metinde denizcilikle ilgili bilgilerin en yoğun biçimde aktarıldığı yer ise 26 ile 168. satırlar arasındaki kısımdır. Bu bölüm okyanusların ve denizlerin batı, kuzey ve doğu hattındaki bölünmeler, ayrışmalar ve etkileşimler üzerine genel bir değerlendirmeyle başlar ve detaya inilmek kaydıyla anlatı sürdürülür. Bu anlatı sırasında da Akdeniz, Karadeniz, Ege Denizi, Marmara Denizi, Hazar Denizi, Kızıl Deniz, Iberia Denizi, Liguria Denizi, Galatia Denizi, Sardünya Denizi, Tiren Denizi, Sicilya Denizi, Ionia Denizi ve Adriyatik Denizi gibi başlıca bilinen ve antikçağ dünyası açısından daha fazla öneme sahip denizlere yer verilir. Diğer bir yandan da Girit Denizi, Sidon Denizi, Issos Denizi ve Pharia Denizi gibi daha kısıtlı karasuyu alanına sahip yerel nitelikteki denizler de anlatıya dâhil edilir.

Eser genel kapsamıyla ve denizcilik özelinde değerlendirilecek olduğunda, seyrü seferlere rehberlik edebilecek ve *periplus* çalışmalarına destek sunabilecek disiplinlerarası bir bilgi birikimini bünyesinde barındırmaktadır. Buna ek olarak söz konusu çalışmanın sadece edebi bir şiir türü olarak değerlendirilmesi, metnin içeriğindeki bilgilerin geneli değerlendirilecek olduğunda, oldukça sığ ve yetersiz bir tanımlama olmaktadır. Bu sebepten ötürü, Dionysios ve *periegesis*'i arkeoloji, etnoloji, teoloji, zooloji, botanik, astronomi ve jeoloji gibi birçok bilim disiplinine yönelik oldukça kapsayıcı ve bütünleştirici verilere sahip tamamlayıcı bir metin olarak algılanmalı ve de eser bu yönüyle (*yeniden*) ele alınmalıdır. Zira 1186 satırın neredeyse her biri, kapsamı itibarıyla birbirinden görece olarak farklı konuları ihtiva etmektedir. Bu yönü dikkate alındığında (denizcilik ve denizcilik tarihiyle ilgili elde edilen bilgiler kapsamında) bu şiirin gerek su altı arkeologları, gerek denizcilik tarihi araştırmacıları gerekse de denizcilik konusunda uzmanlaşmakta olan bireyler açısından oldukça önemli bir niteliğe sahip olduğu tespit edilmektedir.

Bütün bu özellikleri sebebiyle, Dionysios Periegetes ve söz konusu bu şiiri, antikçağ denizcilik tarihi çalışmalarını kapsayıcı ve karanlıkta kalan bazı noktaları da aydınlatıcı bir eser olarak ön plana çıkmaktadır. Diğer bir yandan, *periplus* (seyrü sefer kaydı) olarak adlandırılan çalışmaların yanında *periegesis* (seyahatname) başlığıyla günümüze ulaşmış olan bu yazınsal türün metodolojik yönden de birbirleriyle örtüşen yönlerinin bulunduğu tespit edilebilmektedir. Yukarıda belirtilen bütün bu yönleriyle aşağıda çevirisi sunulmuş olan metin, özelde kıyı kentlerinin tarihçesi, seyrü sefer rotaları, deniz flora-faunası ve de gemicilik yöntemleri konusunda detaylı bilgiler sunarken, geneldeyse antikçağ denizciliğini farklı bir perspektifte değerlendirmeyi ve bu doğrultuda da yeni gözlem ve yorumlar üretmeyi amaçlamaktadır.

2.2.2 İskenderiyeli Dionysios: Bilinen Dünyanın Tasviri²⁵⁰

Διονυσίου Ἀλεξανδρέως Οἰκουμένης Περιήγησις

- Ἀρχόμενος γαίαν τε καὶ εὐρέα πόντον αἰεΐειν
καὶ ποταμοὺς πόλιάς τε καὶ ἀνδρῶν ἄκριτα φύλα,
μνήσομαι Ὠκεανοῖο βαθυρρόου. ἐν γὰρ ἐκείνῳ
πᾶσα χθών, ἅτε νῆσος ἀπείριτος, ἐστεφάνωται,
5 οὐ μὲν πᾶσα διαπρὸ περιδρομος, ἀλλὰ διαμφίς
ὄξυτέρῃ βεβαυῖα πρὸς ἡελίοιο κελεύθους,
σφενδόνη εἰοικυῖα· μίαν δέ ἐ καίπερ εὐῶσαν
ἄνθρωποι τρισσῆσιν ἐπ' ἠπείροισι δάσαντο·
πρώτην μὲν Λιβύην, μετὰ δ' Εὐρώπην Ἀσίην τε.
10 ἀλλ' ἦτοι Λιβύη μὲν ἀπ' Εὐρώπης ἔχει οὖρον
λοξὸν ἐπὶ γραμμῆσι, Γάδειρά τε καὶ στόμα Νείλου,
ἔνθα βορειότατος πέλεται μυχὸς Αἰγύπτιοιο
καὶ τέμενος περίπυστον Ἀμυκλαίοιο Κανώβου·
Εὐρώπην δ' Ἀσίας Τάναϊς διὰ μέσσον ὀρίζει,
15 ὅς ῥά θ' ἐλισσόμενος γαίης διὰ Σαυροματάων
σύρεται ἐς Σκυθίην τε καὶ ἐς Μαιώτιδα λίμνην,

²⁵⁰ Söz konusu metnin edisyon kritiği aşamasında J. L. Lightfoot'un *Dionysius Periegetes, Description of the Known World* isimli çalışması temel alınmakla birlikte Y. Z. N. Khan'ın *A Commentary on Dionysius of Alexandria's Guide to the Inhabited World, 174-382* başlığında sahip doktora tezi çalışmasından da yararlanılmıştır.

İskenderiyeli Dionysios: Bilinen Dünyanın Tasviri

Yeryüzünün, uçsuz bucaksız denizlerin, nehirlerin ve kentlerin;
 Ve de sayılamayacak kadar çok insandan meydana gelen kabilelerin hikâyelerini
 Dillendirmeye başlarken, derinlerden çağlayan okyanusu hatırlayacağım...
 Öyle ki; uçsuz bucaksız bir adaya benzeyen yeryüzü bu okyanusla sarmalanmıştır.

- 5 Lakin bu sarmalanma tamamen çepeçevre (dairesel) de değildir,
 Aksine, her iki taraftaki güneşin yollarına doğru (doğu-batı istikametinde) genişler,
 Tıpkı bir sapan gibi... Yeryüzü bir parçadan ibaret iken,
 İnsanlar onu üç kıta haline getirerek aralarında pay ettiler.
 İlk olarak Libya'yı, sonra ise Avrupa ve de Asya'yı ilhak ettiler.
- 10 Velakin Libya, harita üzerinde yatay bir ayırım çizgisine sahip olarak Avrupa'dan ayrılır,
 Gadeira ve Nil Nehri'nin ağzı da,
 Mısır'ın en kuzeydeki kısmını meydana getirir ve ayrıca;
 Amyklaia Kanabos'unun iyi bilinen (meşhur) kutsal alanı da (oradadır).
 Tanais Nehri Avrupa'yı Asya'dan ayırmak suretiyle tam ortadan böler,
- 15 Bu Nehir Sauromatae topraklarından dolanarak,
 Skythia ve de kuzeydeki Maiotis Gölü'ne²⁵¹ boşalır.

²⁵¹ Hell: ἡ Μαῖωτις λίμνη; Lat: *lacus* ya da *palus Maeotis* isimleriyle de anılan Maiotis Gölü, Dionysios Periegetes'in ilk olarak andığı göl niteliğine sahiptir. Günümüzde Azak Denizi olarak da bilinen bu deniz, güney doğu Avrupa istikametinde yer almakla birlikte Kırım'ın kuzey doğu tarafındadır ve Kimmer Boğazı'yla Karadeniz'den ayrılır. 38.000 km² toplam yüzey genişliğine sahip olan Azak Denizi'nin kıyılarında antikçağda Skythler ve de Kimmerler olarak bilinen otokton halklar ikamet etmekte ve büyük ölçüde geçimlerini bu denizden elde ettikleri deniz ürünleri vasıtasıyla gerçekleştirmekteydiler. Bu göl ortalama olarak 9 metre derinliğe sahip olmasından dolayı da kış mevsimlerinde kolayca donmakta ve bu suretle nehir üzerindeki yüzey ulaşılabilir bir yapıya sahip olmaktaydı. İlkbahar mevsiminde güney batı rüzgârları Karadeniz'in suyunu bu göle taşımakta ve denizin derinliği artmaktaydı. Buna ek olarak bu göle pek çok nehir boşalmaktadır (örn: Euripides, *Herakles* isimli tragedyasında (str. 409) bu nehri Μαῖωτις πολυπόταμος, yani çok nehirli Maiotis olarak anmaktadır) ve bu nehirler gölü balık popülasyonu açısından verimli kılmaktaydı. Antikçağda da bu verimliliğin daha fazla miktarda olduğu düşünüldüğünde söz konusu gölün çevresinde ikamet eden halkların da denizcilikle ilgili oldukça aktif bir ilgiye sahip oldukları varsayılmaktadır. Öyle ki Aristoteles (*Hist. An.* 620b) göl kıyılarında yaşayan vahşi kurtların dahi bu gölde balık avlayan balıkçılar tarafından yemlenerek beslendiğini aktarmakta ve söz konusu gölün verimliliğinin doğal yaşama da katkısı olduğunu belirtmektedir. Antikçağda gölün büyüklüğünün abartılması ve de neredeyse Karadeniz kadar büyük olduğunun belirtilmesi ve ayrıca da Karadeniz'in annesi olarak (ἡ Μαῖωτις τε καλέεται καὶ μήτηρ τοῦ Πόντου) adlandırılması hakkında ayrıca bk. Hdt. IV. 86.

- πρὸς βορέην· νότιον δὲ μεσούριον Ἑλλάσποντος·
 σῆμα δ' ὑπερτέταται νοτιώτερον ἐς στόμα Νείλου.
 ἄλλοι δ' ἠπεύροισι διὰ χθόνα νοσφίζουσιν.
- 20 ἰσθμὸς ἄνω τέταται τις ὑπέρτατος Ἀσίδος αἴης,
 Κασπίης τε μεσηγὺ καὶ Εὐξείνιοιο θαλάσσης·
 κείνον δ' Εὐρώπης Ἀσίας θ' ὄρον ἠὺδάξαντο·
 ἄλλος δ' αὖ μακρὸς καὶ ἀθέσφατος ἐς νότον ἔρπει,
 Ἀραβίου κόλποιο καὶ Αἰγύπτιοιο μεσηγύ,
- 25 ὅς ῥά τε νοσφίζοι Λιβύην Ἀσιήτιδος αἴης.
 Τοῖα μὲν ἀμφ' οὖροισι βροτοὶ διεφημίζαντο.
 πάντη δ' ἀκαμάτου φέρεται σθένος Ὠκεανοῖο,
 εἷς μὲν ἐών, πολλῆσι δ' ἐπωνυμίησιν ἀρηρώς·
 ἦτοι μὲν Λοκροῖο παρ' ἐσχατιὴν ζεφύροιο
- 30 Ἄτλας Ἑσπέριος κικλήσκειται, αὐτὰρ ὑπερθεν
 πρὸς βορέην, ἵνα παῖδες ἀρειμανέων Ἀριμασπῶν,
 πόντον μιν καλέουσι πεπηγότα τε Κρόνιον τε·
 ἄλλοι δ' αὖ καὶ νεκρὸν ἐφήμισαν εἵνεκ' ἀφαιροῦ
 ἡελίου· βράδιον γὰρ ὑπεῖρ ἄλα τήνδε φαίνει,
- 35 αἰεὶ δὲ σκιερῆσι παχύνεται ἐν νεφέλησιν·

Güneydeki sınır ise Hellespontos'tur²⁵².

Bu hat ise daha güneydeki Nil Nehri'nin ağzına kadar uzanır.

Ancak kimileriye arazi yapısına göre bir ayırım yapar.

- 20** Asya toprakları üzerinde bulunan oldukça yüksek bir dağ sırası, Kaspie²⁵³ ve Eukseinos²⁵⁴ denizlerinin ortasında uzanmış durumdadır. Burasını da hem Asya'nın hem de Avrupa'nın sınırı olarak belirlemişlerdir. Tarifi yapılamayacak kadar büyük olan başka bir dağ sırtı ise Arabistan Körfezi ve Mısır'ın ortasından güneye doğru kıvrım yapar
- 25** Ve akabinde de Libya'yı Asya Kıtası'ndan ayırır. İnsanlar (karaların) sınırları hakkında böyle bilgi vermişlerdir. Her bir yandan da dinmek bilmeyen okyanusun akıntısı deveren eder, Bu okyanus da aslında bir tane olmasına rağmen birçok isimle anılır olmuştur. Gerçekten de Lokyrs melteminin en ötesinde,
- 30** Batı Atlası olarak isimlendirilir, ancak (oranın) yukarısında, kuzey istikametinde, Savaş tutkunu Arimaspehlilerin çocukları ikamet eder, (onlar) bu denizi ise kâh donmuş kâh da Kronos'un denizi²⁵⁵ olarak adlandırırılar. Diğer bir yandan başkalarıysa bu denizi güneşten mahrum kalmış olduğu için Ölü Deniz olarak adlandırırılar... Zira bu denizin üzerinde güneş daha da sönük
- 35** Işıldar ve daima da kara bulutlarla gölgelenir.

²⁵² Hellespontos hakkında bk. dn. 34.

²⁵³ Kaspie Denizi hakkında bk. dn. 169.

²⁵⁴ Pontos Eukseinos hakkında bk. dn.167.

²⁵⁵ Dionysios Periegetes söz konusu edilen ancak günümüzde de konumu tartışma konusu olarak kalmaya devam eden deniz hakkında bilgilendirmede bulunurken (*πόντον μιν καλέουσι πεπηγότα τε Κρόνιον τε: ἄλλοι δ' αὖ καὶ νεκρὸν ἐφήμισαν εἴνεκ' ἀφαιροῦ ἡελίου*) bu deniz hakkında hem donmuş, hem Kronos'a ait ve hem de güneşten mahrum kaldığı için ölmüş deniz tanımlamalarını kullanmaktadır. Bu verilerden yola çıkılarak söz konusu denizin kuzey kutbu eksenine yakın bir konumda olduğu düşünülmektedir ve benzer bir bilgiye Plinius Maior (*nat.* IV. 95) vasıtasıyla da ulaşılmaktadır. Plinius bu doğrultuda Skythia coğrafyasının kuzeyine yönelik aktarımlarında, şüpheli bir yaklaşımla, söz konusu denizin paralel bilgilerini alıntılanmaktadır.

- αὐτὰρ ὅθι πρότιστα φαίνεται ἀνθρώποισιν,
 ἠῶν καλέουσι καὶ Ἴνδικὸν οἶδμα θαλάσσης·
 ἄγχι δ' Ἐρυθραῖόν τε καὶ Αἰθίοπιον καλέουσιν
 πρὸς νότον ἔνθα τε πολλὸς ἀοικήτου χθονὸς ἀγκῶν
40 ἐκτέταται, μαλεροῖσι κεκαυμένος ἠελίοισιν.
 οὕτως Ὠκεανὸς περιδέδρομε γαίαν ἅπασαν,
 τοῖος ἐὼν καὶ τοῖα μετ' ἀνδράσιν οὐνόμαθ' ἔλκων.
 Κόλπους δ' ἔνθα καὶ ἔνθ' ἀπερεύγεται, ἔνδοθι βάλλων
 εἰς ἄλλα, τυτθοὺς μὲν πλέονας, πίσυρας δὲ μεγίστους.
45 ἦτοι μὲν πρότιστον, ὃς ἐσπερίην ἄλλα τίκτει,
 συρόμενος Λιβύηθεν ἔσω Παμφυλίδος αἴης·
 δεύτερος αὖτ' ὀλίγος μὲν, ἀτὰρ προφερέστατος ἄλλων,
 ὅστ' ἀποκιδνάμενος Κρονίης ἀλὸς ἐκ βορέαο
 Κασπίη αἰπὺ ῥέεθρον ἐπιπροΐησι θαλάσση,
50 ἦν τε καὶ Ὑρκανίην ἕτεροι διεφημίζαντο.
 τῶν δ' ἄλλων, οἳ τ' εἰσὶν ἀπαὶ νοτίης ἀλὸς ἄμφω,
 εἷς μὲν ἀνώτερος εἷσι, τὸ Περσικὸν οἶδμα προχεύων,
 ἀντία Κασπίης τετραμμένος Ἀμφιτρίτης·
 ἄλλος δ' Ἀρραβικὸς κυμαίνεται ἔνδοθι κόλπος,

Ancak, güneşin insanlar için ilk olarak ışıldadığı yerdeki deniziye Doğu ya da denizin Hint Karasuyu²⁵⁶ olarak adlandırırlar.

Yakındaki deniziye Erythrae ve güney istikametindeki de Aithopia Denizi olarak isimlendirirler. Oradaki ıssız arazidense

- 40 kızgın güneş ışınlarıyla kavrulmuş büyük bir çöl uzanmıştır. Böylelikle Okyanus bu şekilde olarak ve de insanlar arasında böyle aktarımlar Yapılarak bütün yeryüzünü çevrelemiştir.

Okyanus kâh orada kâh da şurada üzerindikileri denize savurarak körfezleri döver, Körfezlerin küçük olanları daha fazlayken, büyük olanlarıysa dört tanedir.

- 45 Öyleyse en önde geleni ki bu körfez Batı Denizi'ni oluşturur, Libya'dan Pamphylia topraklarına kadar yayılım gösterir.

Bunu takiben ikinci körfez ise küçüktür,

Ancak yine de kuzeydeki Kronos Denizi'nden uzanan diğer körfezden oldukça üstündür,

Kaspie Denizi'ne güçlü bir akıntı gönderir,

- 50 Bazı kimseler bu denizi Hyrkanie Denizi olarak da adlandırırlar.

(Bu körfezlerin) diğer ikisi de Güney Denizi'nden doğar,

Bunlardan bir tanesi daha yukarıdadır, Pers Denizi bu körfeze dökülür,

Ve bu körfez de Kaspie Denizi'nin tam karşısına dönüktür.

Diğer bir körfez olan Arap Körfezi de buradan çağlar,

²⁵⁶ Metin içerisinde *Ἰνδικὸν οἶσμα θαλάσσης* şeklinde şiirsel bir üslupla anılan bu deniz günümüzdeki Hint Okyanusu'nun belirli bir kısmı için kullanılmış olan bir terimdir. Bu deniz antikçağda her ne kadar Erythrae Denizi'nin ismini paylaşmış olsa da Erythrae Denizi'nin kâh Akdeniz kâh da Kızıl Deniz'i niteleyen bir kavram olarak ortaya çıkmasından dolayı mevcudiyet kazanan terimsel karmaşa MS II. yüzyılla birlikte kademeli olarak giderilmeye başlanmış ve söz konusu deniz için Dionysios Perigetes'in çağdaşı diğer bir yazar Claudius Ptolemaios tarafından *Ἰνδικὸν πέλαγος* (Ptol. *geo.* VII. 1. 1; VII. 2. 1; ayrıca bk. Burri 2013, 42, 138) terimi kullanılmıştır. Bu süreçle birlikte ilerleyen yüzyıllardan giderek bu tabir daha yaygın bir biçimde kullanılmaya başlanmış ve *Ἰνδικὸς ὠκεανός*; *Ἰνδική θάλασσα* ve *Ἰνδική πόντος* ya da Oceanus Indicus (Mela I. 9; Sen. *Q. Nat.* IV. 2. 4) gibi daha farklı ve belirleyici kavramlar kullanım görmeye başlamıştır.

- 55 Εὐξείνου πόντου νοτιώτερον ὄλκον ἐλίσσων.
 Τόσσοι μὲν κόλποι βαθυκύμονος Ὠκεανοῖο
 οἱ μείζους· ἄλλοι δὲ τ' ἀπειρέσιοι γεγάασιν.
 νῦν δ' ἀλὸς ἐσπερίης ἐρέω πόρον, ἥτ' ἐπὶ πάσαις
 ἠπείροις λοξοῖσιν ἐπιστρέφεται πελάγεσσιν,
- 60 ἄλλοτε μὲν νήσοισι περιδρομος, ἄλλοτε δ' αὖτε
 ἢ ὀρέων ἢ πέζαν ὑποξύουσα πολλήων.
 ὑμεῖς δ', ὦ Μοῦσαι, σκολιάς ἐνέποιτε κελεύθους,
 ἀρξάμεναι στοιχηδὸν ἀφ' ἐσπέρου Ὠκεανοῖο.
 ἔνθα τε καὶ στήλαι περὶ τέρμασιν Ἡρακλῆος
- 65 ἐστᾶσιν, μέγα θαῦμα, παρ' ἐσχατόωντα Γάδαιρα,
 μακρὸν ὑπὸ πρηῶνα πολυσπερέων Ἀτλάντων,
 ἦχί τε καὶ χάλκειος ἐς οὐρανὸν ἔδραμε κίων,
 ἠλίβατος, πυκνοῖσι καλυπτόμενος νεφέεσσιν.
 Πόντος μὲν πρότιστος Ἰβηρικὸς ἀρχομένοισιν
- 70 ἀγκέχυται, ὅσπερ τε καὶ Εὐρώπης πέλει ἀρχὴ
 καὶ Λιβύης· μέσσος γὰρ ἐλίσσεται ἀμφοτεράων.
 στήλαι δ' ἔνθα καὶ ἔνθα παρὰ πλευρῆσι κέονται,
 ἢ μὲν ἐπ' Εὐρώπην, ἢ δ' ἐς Λιβύην ὀρώσα.
 τὸν δὲ μετ' ἐκδέχεται Γαλάτης ῥόος, ἔνθα τε γαῖα
- 75 Μασσαλίη τετάνυσται, ἐπίστροφον ὄρμον ἔχουσα.
 ἐξείης δ' ἐπὶ τοῖσι Λιγυστιᾶς ἔλκεται ἄλμη,
 ἔνθ' Ἰταλῶν υἷηες ἐπ' ἠπείροιο νέμονται,
 ἐκ Διὸς Αὐσονιῆος, ἀεὶ μέγα κοιρανέοντες,
 ἀρξάμενοι βορέηθεν ἔσω Λευκὴν ἐπὶ πέτρην,

- 55 Ve Eukseinos Denizi'nden daha güneye doğru bir yay (kavis) çizer.
Derinden çağlayan okyanusun daha büyük olan körfezleri bu kadardır.
Diğerleriyle sayılamayacak bir hal almışlardır.
Şimdi ise batı denizinin rotasını açıklayacağım,
Ki bu deniz dolambaçlı sularıyla bütün kara parçalarını dolandır,
- 60 Bazen de adaları çepeçevre sarar ve bazen de;
Ya dağların ya da kentlerin kıyılarını aşındırır.
Şimdi siz! Ey Musalar! Batı Okyanusu'ndan başlayan bir düzlemde,
Yılkavi geçitleri (boğazları) dillendirin.
Orada (en batıda), Herakles'in sınırının yakınlarında sütunlar dikilmiştir,
- 65 Muazzam derecede şaşkınlık vericilerdir, Gadir kentinin en öte ucunda,
Oldukça büyük Atlantes'lerin yüksek kayalıklarının eteğinde...
Ayrıca orada neredeyse gökyüzüne ulaşacak bronz bir sütun da vardır,
Oldukça yüksektir ve bu sütun yoğun bir bulut tabakasıyla da örtülüdür.
En önde gelen denizlerden biri olarak İber Denizi ilk olarak (o tarafa) sularını boşaltmıştır,
- 70 Böylelikle Avrupa ve Asya'nın ilk halini (başlangıcını) meydana getirmiştir.
Bu iki kıtanın ortasındaysa bir rüzgâr esmektedir ve karşılıklı olarak,
hem bu tarafta hem de öteki tarafta Herakles Sütunları yer almaktadır.
Bu sütunların biri Avrupa'ya ötekisiyse Libya'ya bakar vaziyetteydi.
Bunu takiben Galatia Denizi gelir, orada ise Massalie arazisi (toprağı) uzanır,
- 75 Ve de kıvrımlı bir demirleme alanına sahipti.
Buraların ilerisindeyse Liguria Denizi sularını akıtır,
Bu denizin kıyılarındaki arazide İtalyanların Çocukları ikamet etmektedirler,
Zeus Ausonian'ın soyundandırılar ve daima muktedir hükmedicilerdir,
Kuzey istikametinden başlayarak kökenini Sicilya'dan alan,

- 80 ἢ ῥά τε Σικελίης ἐπὶ πορθμίδος ἐρρίζωται
 ἐξείης δ' ἐπὶ Κύρνον ἐρεύγεται ἀλμυρὸν ὕδωρ.
 τῇ δ' ἐπὶ Σαρδάνιος μορμύρεται ἔνδοθι πόντος·
 τὸν δὲ μετ' ὠρύεται Τυρσηνίδος οἶδμα θαλάσσης
 πρὸς νότον. αὐτὰρ ἔπειτα πρὸς αὐγὰς ἡελίοιο
- 85 κυρτὸς ἐπιστρέφεται Σικελὸς ῥόος. αὐτὰρ ἔνερθεν
 ἀγκέχυται καὶ μέχρι πολυκλύστοιο Παχύνου
 καὶ Κρήσσης ἄκρης, ἢ τ' εἰς ἄλλα πουλὸ νένευκε,
 πάρ' θ' ἱερὴν Γόρτυνα καὶ ἠπειρώτιδα Φαιστόν,
 προπρηνῆς, κριοῖο παραυγάζουσα κάρηνον.
- 90 τοῦνεκα μιν καὶ κριοῦ ἐφημίξαντο μέτωπον.
 ναὶ μὴν καὶ τετάνυσται Ἴηπυγίην ἐπὶ γαίαν.
 κεῖθεν δ' εὐρυνθείσα τιταίνεται Ἀδριας ἄλμη
 πρὸς βορέην, αὐτίς δὲ πρὸς ἐσπέριον μυχὸν ἔρπει,
 ἦντε καὶ Ἴονίην περιναιέται ἠὺδάξαντο.
- 95 δισσὰς δ' ἠπείρους ἐπερεύγεται. ἐς μὲν ἰόντι
 δεξιτερὴν κατὰ χεῖρα φαείνεται Ἴλλυρις αἶα,
 Δελματίη δ' ἐφύπερθεν, ἐνυαλίων πέδον ἀνδρῶν.
 σκαιῆ δ' Αὔσονίων παραπέπταται ἄπλετος ἰσθμός,
 πουλυτενῆς, τρισσῆσι περιδρομος Ἀμφιτρίταις,

- 80** Beyaz Kaya'ya kadar olan alan onların hükmü altındadır.
Akabindeyse tuzlu sular Kyrnos'a doğru köpürmektedir,
Oradan sonra ise o civardaki Sardunya Denizi çağlamaktadır.
Daha sonraysa Tyrrhen Denizi'nin dalgaları güneye doğru uğuldar,
Ancak daha sonra güneş ışınlarına (doğuya) doğru,
- 85** Kavisli (kıvrımlı) bir Sicilya akıntısı deveran eder. Ancak buranın aşağısındaysa,
Çok dalgalı Pakhynos ve Girit Burnu'na kadar akıntı bırakır.
(Ki bu burun denize doğru oldukça çıkıntı yapar,
Yakınında Kutsal Gortyn ve de iç kesimindeyse Phaistos yer alır,
Bu burun bir koçbaşı görünümü vererek ileriye doğru çıkıntı yapmıştır.
- 90** Bundan dolayı da orasını Koçun Başı olarak adlandırmışlardır).
Velakin (bu) deniz Iepygian topraklarına dahi uzanmıştır.
Oradan da Adriyatik Denizi genişleyerek kuzey istikametine yayılır (uzanır),
Oradan da geriye doğru batı köşesine (ucuna) meyil yapar,
Ve bu çevrede ikamet edenler bu denizi Ionia Denizi olarak isimlendirmişlerdir.
- 95** Ionia Denizi iki bölgeye dolar. Bir tanesi,
Sağ el istikametinde (sağa doğru) seyrederken beliren Illyria Bölgesi'dir,
Savaş tutkunu adamların diyarı Dalmatia ise buranın üzerindedir.
Sol taraftaysa Ausonialıların engin berzahı uzanmıştır,
Oldukça geniştir, üç deniz ile de çevrilmiştir;

- 100 Τυρσηνῆ Σικελῆ τε καὶ Ἀδριάδι πληθούσῃ·
 ἢ μία δ' εἰς ἄνεμον τεκμαίρεται ὄλκον ἐκάστη,
 Τυρσηνῆ ζέφυρον, Σικελῆ νότον, Ἀδριάς εὖρον.
 αὐτὰρ ὑπὲρ Σικελῆς χθονὸς ἔλκεται οἶδμα κορύσσων
 πόντος ἔσω Λιβύης, νοτίην περὶ Σύρτιν ἐλίσσω
- 105 τὴν ἐτέρην, ἦνπερ τε καὶ εὐρυτέρην ἐνέπουσιν·
 ἄλλη δ', ἦτις ἀφαιρὸν ἔχει πόρον, ἔνδον ἐοῦσα,
 τηλόθεν ἐρχομένου δέχεται πλημυρίδα πόντου.
 ὧς οἱ μὲν βοόωσιν ἐλισσόμενοι δύο κόλποι·
 ἐκ δ' ὀρέων Σικελῶν Κρήτης ἀναπέπταται οἶδμα
- 110 μακρὸν ἐπ' ἀντολίην Σαλμωνίδος ἄχρι καρήνου,
 ἦν Κρήτης ἐνέπουσιν ἐώϊον ἔμμεναι ἄκρην.
 Δοιαὶ δ' ἐξείης προτέρω φρίσσουσι θάλασσαί,
 Ἴσμαρικοῦ πνοιῆσιν ἐλαυνόμεναι βορέας,
 Ὀρθὸν φυσιόωντος, ἐπεὶ κατεναντία κεῖται·
- 115 Ναῦται δὲ πρώτην Φαρίην ἄλα κικλήσκουσιν,
 ὕστατον ἐς πρηῶνα τιταινομένην Κασίοιο
 Σιδονίην δ' ἐτέρην, ὅθι τείνεται ἐς μυχὰ γαίης
 [Ἴσσοῦ ἄχρι πτόλιος, Κιλίκων χώραν παραμείβων]
 Ἴσικὸς ἐλκόμενος βορέην ἐπι πόντος ἀπείρων,
- 120 Οὐ μὲν πολλὸν ἀνευθεν ἰσόδρομος. ἄγχι γὰρ ἤδη
 ὕσπληγι δνοφερῆ Κιλίκων ἀποπαύεται αἴης·
 Τῆμος ἐπὶ ζέφυρον στρεπτήν ἐπερεύγεται ἄλμην.
 Ὡς δὲ δράκων βλοσυρωπὸς ἐλίσσεται, ἀγκύλος ἔρπων,
 Νωθῆς, τῷ δ' ὑπὸ πᾶσα βαρύνεται οὖρεος ἄκρη

- 100** Tyrrhen Denizi, Sicilya Denizi ve derin Adriyatik Denizi ile...
 Bu denizlerin her biri ise bir rüzgâr hattı ortaya çıkartır;
 Tyrrhen Denizi batı, Sicilya Denizi Güney, Adriyatik Denizi ise doğu rüzgârı hattını...
 Ancak deniz Sicilya topraklarının ötesinde akıntılarını birleştirmek suretiyle
 Libya'ya doğru akar (gürülde), Güney Syrtis etrafından da diğer tarafa dolanır,
- 105** Orasının da Büyük Syrtis olduğu söylenir.
 Bir diğer deniz ise içinde oluşan sığ bir geçide sahiptir,
 Denizin uzaktan gelen bir akıntısını içine alır.
 Böylece de bu kıvrımlı iki körfez uğuldar.
 Girit Denizi ise Sicilya Dağları'ndan başlar (ortaya çıkar),
- 110** Doğunun ötesinde Salmonia Burnu'na kadar devam eder,
 Ki burasının da Girit'in doğu ucu olduğu söylenir.
 Daha sonra ise, (buradan) ilerideki iki tane deniz
 Ismaros'tan getirilen kuzey rüzgârlarıyla kabarır,
 Zira Ismaros karşıda bulunduğu için, rüzgâr da dümdüz eser (dosdoğru eser).
- 115** Denizciler ise ilk denizi Pharia Denizi olarak adlandırırılar,
 Bu deniz en uçta (en sonda) Kasios Burnu'na uzanır.
 Bir diğeri de Sidon Denizi'dir ve karanın içine kadar sokulur,
 (Kilikya sahilini geride bıraktıktan sonraki Issos şehrine kadar)
 Issos'un engin deniziye kuzeye doğru yayılır (uzanır).
- 120** Bu deniz uzunca bir mesafe boyunca aynı devam etmez,
 Zira Kilikya sahilinin bulanık girişinin tam da yakınında sona erer.
 Daha sonraysa kıvrımlı (kavisli) tuzlu sularını batıya fişkirtir.
 Korkunç (nemrut) görünümlü bir yılan gibi kıvrılırken kavisli bir biçimde ilerler,
 Ulaştığı yerdeki dağın bütün eteğini yavaşça istila eder (suyla doldurur)

- 125 Ἐρχομένῳ τὼς κείνος ἐλίσσεται εἰν ἀλί κόλπος,
 Νήχυτος, ἔνθα καὶ ἔνθα βαρυνόμενος προχοῆσιν.
 Τοῦ μὲν ἐπὶ προχοῆς Παμφύλιοι ἀμφινέμονται,
 Ὅσσον ἐπιπροβέβηκε Χελιδονίων ἐπὶ νήσων·
 Σῆμα δ' ἔχει ζεφύρου Παταρηΐδα τηλόθεν ἄκρην.
- 130 Φράζεο δ', ἐκ κείνου τετραμμένος αὐτίς ἐπ' ἄρκτοις,
 Αἰγαίου πόντοιο πλατὺν ῥόον, ἔνθα τε κῦμα
 Ῥησσόμενον νήσοισι περιβρέμεται Σποράδεσσιν·
 Οὐ γάρ τις κείνῳ ἐναλίγκια κύματ' ὀφέλλει,
 Ὑψόθι μορμύρων, ἕτερος πόρος Ἀμφιτρίτης·
- 135 οὖρον δ' ἐς Τένεδον τεκμαίρεται ἐσχατόωσαν,
 Ἴμβρον ἔχων ἐτέρωθεν, ὅθεν στενὸς ἔρχεται αὐλών,
 συρόμενος βορέηνδε Προποντίδος ἔνδοθι πάσης.
 τῆς δ' ὕπερ ἄσπετα φῦλα τιταίνεται Ἀσίδος αἴης
 πρὸς νότον. ἠπείρου γὰρ ἐπὶ πλατὺς ἔρχεται ἰσθμός.
- 140 τῇ δ' ἐπὶ Θρηϊκίου στόμα Βοσπόρου, ὃν πάρος ἰὼ
 Ἴηρης ἐννεσίησιν ἐνήξατο, πόρτις ἐοῦσα.
 στεινότατος δὴ κείνος ἀπάντων ἔπλετο πορθμὸς
 τῶν ἄλλων, οἳ τ' εἰσὶ πολυκλύστοιο θαλάσσης,
 κυανέας ὅθι μῦθος ἀναιδέας εἰν ἀλί πέτρας

- 125** Bu suretle denizin içinde bu körfez uzanır,
Gürül gürül, oradan buraya çağlayan akıntılarla da sıkıştırılır.
Bu suların etrafında Pamphyliyalılar ikamet ederler,
Onların bu bölgesi Khelidonia Adaları'na kadar dayanmıştır,
Ötedeki Patara Burnu ise batı sınırını oluşturur.
- 130** Oradan da tekrar yönünü kuzeye verdiğinde,
Ege Denizi'nin engin berzahına dikkat et,
Oradaki dalgalar Sporad Adaları'nı döverken civardan gürlmeleri yükselir.
Zira denizin başka hiçbir yerinde dalgalar böyle yükselmez,
Denizin başka bir kısmı da yükselerek böylesine çağıldamaz.
- 135** Ege Denizi'nin en uç sınırını Tenedos belirler,
Tenedos'un karşısında Imbros bulunur, oradan dar bir boğaz devam eder,
Bu boğaz bütün Propontis'in içinden kuzey istikametinde ilerler.
Buradan sonra, güneye doğru olan Asya topraklarında, sayısız kabileler yayılım
gösterir,
Zira bu toprakların üzerinde geniş bir kıstak uzanır,
- 140** Bu kıstağın üzerinde de Thrake Boğazı'nın ağzı bulunmaktadır,
Öyle ki bir vakitler Io, Hera'nın buyruğuyla yavru bir inek olarak orada yüzdü.
Bu boğaz ise dalgalarla dövülen denizin üzerinde uzanan
diğer geçitlerin en dar olanıdır, bir efsaneye göre bu boğazın
denizinde bulunan amansız Kyaneai Kayaları²⁵⁷ yer değiştirdi

²⁵⁷ Hellenler arasında, “*karanlık, siyaha yakın/koyu lacivert renkli adalar/kayalar*” (= Kyaneai nēsoi/petraia [Κυάνεαι νῆσοι/πέτραι]) ya da “*çarpişan adalar/kayalar*” (= Symplēgades nēsoi/petraia [Συμπληγάδες νῆσοι/πέτραι]) isimleriyle adlandırılan, Roma ve de Doğu Romalıların ise, “*kutsal/tapınak*” (Fanari) ismini verdikleri bu adalar İstanbul Boğazı'nın Karadeniz'e açılan kısmında konumlanmaktaydı. Daha detaylı bilgi için bk. Arslan 2005, 166 vd. Ayrıca, P. Gyllius'un (*Bosp.* II. 24) aktarımlarına göreyse, gemi üzerinde Karadeniz'den boğaza doğru seyrü sefer edenler açısından, Kyaneai Adaları karaya o kadar yakındır ki, yanlarına kadar sokulmadan onları karadan ayırt etmek olanak dâhilinde değildir. Öyle ki Paneion (Fener) Burnu olarak adlandırılan bir burun da, Kyaneai'a paralel konumda ve Kyaneai'ın tam karşısındadır. Söz konusu adalar da bu burnun sonunda, karadan oldukça yakın bir mesafede –kıydan yaklaşık 70 Roma passus'u (ca. 103 m) uzaklıkta– bulunur. Diğer yandan bu adalar karadan kısa deniz arasıyla ayrılmış ve sığ bir denize sahip olduğundan, sadece çok hafif ve küçük tekneler bu aralıktan geçebilir. Kyaneai'ın kuzeyi ve doğusundan ise, tüm gemiler tarafından geçilebilir bir deniz geçidi bulunur. Byzantionlu Dionysios'a (II. 24 fr. 53-53a) göre, ister yerin çok biçimli yapısından dolayı ister denizin kırıp parçalaması sonucu peygamber çiçeğine benzeyen keskin ve sivri kayalar olan Kyaneai burada yükselir ve deniz üzerine çıkarlar. Kyaneai'da

- 145 πλαζομένας καναχηδὸν ἐπ' ἀλλήλησι φέρεσθαι.
 ἐκ δὲ τοῦ οἰγόμενος παραπέπταται ἐγγύθι Πόντος
 πολλὸς ἐὼν καὶ πολλὸν ἐπ' ἀντολίας μυχὸν ἔρπων.
 τοῦ δ' ἦτοι λοξαὶ μὲν ἐπιτροχάουσι κέλευθοι,
 αἰεὶ πρὸς βορέην τε καὶ ἀντολίην ὀρόωσαι.
- 150 μέσσαι δ' ἔνθα καὶ ἔνθα δύο ἀνέχουσι κολῶναι,
 ἢ μὲν ὑπαινοτίη, τήν τε κλείουσι Κάραμβιν,
 ἢ δὲ βορειοτέρη γαίης ὑπερ Εὐρωπείης,
 τήν ῥα περικτίονες Κριοῦ καλέουσι μέτωπον·
 αἴτ' ἄμφω συνίασιν ἐναντία, οὐ μὲν ἐοῦσαι
- 155 ἔγγυθεν, ἀλλ' ὅσον ὀλκὰς ἐπὶ τρίτον ἡμαρ ἀνύσσαι.
 ἐκ τοῦ δ' ἂν καὶ Πόντον ἴδοις διθάλασσον ἐόντα,
 τὸρνῶ ἐειδόμενον περιηγέος ἄμματι τόξου.
 ἀλλ' εἴη νευρῆς σημήϊα δεξιὰ Πόντου,
 εὐθὺ διαγραφθέντα, μέση δέ τοί ἐστι Κάραμβις,
- 160 γραμμῆς ἐκτὸς ἐοῦσα καὶ ἐς βορέην ὀρόωσα·
 σῆμα δ' ἔχει κεράων σκαιὸς πόρος, ὅστ' ἐπὶ δισσην
 εἰλεῖται στροφάλιγγα, βιοῦ κεράεσσιν ἐοικώς.
 τοῦ καὶ πρὸς βορέην Μαιώτιδος ὕδατα λίμνης
 ἀγκέχυται. τῆ μὲν τε περὶ Σκύθαι ἀμφινέμονται,

ayrıca Romalılar tarafından dikilmiş bir Apollon sunağı da yer alır. Diğer bir yandan M. Arslan tarafından (2010, 470 dn. 1958), “Byzantionlu Dionysios (II. 24 fr. 53 a; 58), her ne kadar Kyaneai'in birer ada olduklarını belirtse de, boğazın tüm kıvrımlarına symplegades denilebileceğini ileri sürmekten geri kalmaz. Boğazın düz değil; fakat birbirini izleyen koşut burunlarla birbirinden ayrıldığını ve bunların birbirlerine çelme takıyor gibi izlenim uyandırdıklarını yazar. Birbirini aldatıyor gibi görünen burunların gemicilerin daha ötelere geçmesini engellemiÇçesine birbiri ardına sıralandığını ifade eder” aktarılan farklı bir anlatı da mevcuttur.

- 145** büyük bir gürültüyle birbirleriyle çarpışır.
 Oradan da açıklık kazanır ve Pontos yakınlarında genişler,
 Doğu tarafına doğru da gittikçe genişleyerek usulca ilerler.
 Ve oradan da dolambaçlı rotalar (güzergâhlar) ise
 Daima kuzeye ve de doğuya bakarak ilerler.
- 150** Karadeniz'in tam ortasında, karşılıklı taraflarda iki tane tepe yükselir,
 Bunların daha güneyde olanı Karambys olarak adlandırılır,
 Daha kuzeyde olup da Avrupa Kıtası üzerinde yer alanını ise,
 O civarda yaşayanlar koçun başı olarak adlandırırılar.
 Bu tepelerin ikisi de karşılıklı olarak bir arada dururlar, ancak yakın değildir,
155 zira ikisinin arasında bir tüccar gemisi ancak üç günde seyrini tamamlar.
 Tam da burada Pontos'u sanki iki denizmiş gibi görebilirsin,
 Ve haritada da kavisli bir yayın kirişi görünümünü verir.
 Bilakis Pontos'un sağ kıyısı bu yayın kirişinin belirteci olabilir,
 Dümdüz bir hat çekildikten sonra, Karambys tam ortada kalır,
- 160** Bu çizginin dışında kalarak da kuzeye bakar.
 Sol taraftaki hat ise boynuz biçimine sahiptir,
 Zira çift kavis kıvrılmaktadır, tıpkı bir yayın boynuzları gibi...
 Onun kuzey istikametindeyse Maiotis Gölü'nün suları çağlamaktadır.
 Bu gölün çevresindeyse Skythai halkı ikamet etmektedir ve sayılamayacak kadar

- 165 ἄνδρες ἀπειρέσιοι, καλέουσι δὲ μητέρα Πόντου·
 ἐκ τῆς γὰρ Πόντοιο τὸ μυρίον ἔλκεται ὕδωρ
 ὀρθὸν Κιμμερίου διὰ Βοσπόρου, ᾧ ἔνι πολλοὶ
 Κιμμέριοι ναίουσιν ὑπὸ ψυχρῷ ποδὶ Ταύρου.
 τοίη μὲν μορφή κυαναυγέος Ἀμφιτρίτης·
- 170 νῦν δέ τοι ἠπείρου μυθήσομαι εἶδος ἀπάσης,
 ὄφρα καὶ οὐκ ἐσιδὼν περ ἔχοις εὐφραστον ὀπωπὴν·
 ἐκ τοῦ δ' ἂν γεραρός τε καὶ αἰδοιέστερος εἴης,
 ἀνδρὶ παρ' ἀγνώσσοντι πιφασκόμενος τὰ ἕκαστα.
 Ἦτοι μὲν Λιβύη τετανυσμένη ἐς νότον ἔρπει,
- 175 ἐς νότον ἀντολίην τε, τραπεζίῳ εἶδος ὁμοίη,
 ἀρξαμένη πρώτιστα Γαδειρόθεν, ἥχι περ ἄκρη
 ἐς μυχὸν ὄξυνθείσα τιταίνεται Ὠκεανοῖο·
 οὖρον δ' Ἀρραβίης τεκμαίρεται ἄγχι θαλάσσης
 εὐρύτερον, τόθι γαῖα κελαινῶν Αἰθιοπῶν
- 180 τῶν ἐτέρων, τῶν ἄγχι τιταίνεται οὐδας Ἐρεμβῶν·
 παρδαλέη δέ μιν ἄνδρες ἐπικλείουσιν ὁμοίην·
 ἧ γὰρ διψηρὴ τε καὶ ἀχμήεσσα τέτυκται,
 τῆ καὶ τῆ κυανῆσι κατάστικτος φολίδεσσιν.
 Ἄλλ' ἦτοι πυμάτη μὲν ὑπὸ γλωχίνι νέμονται
- 185 ἀγχοῦ στηλάων Μαυρουσίδος ἔθνεα γαίης.
 τοῖς ἐπι δὴ Νομάδων ἀναπέπταται ἄσπετα φύλα,
 ἔνθα Μασαισύλιοί τε καὶ ἀγρονόμοι Μασυλῆες
 βόσκονται σὺν παισὶν ἀν' ἠπειρόν τε καὶ ὕλην,
 μαιόμενοι βιότοιο κακὴν καὶ ἀεικέα θήρην,

- 165** çok insan vardır, bu gölü ise Pontos'un Annesi olarak adlandırırlar.
Zira Pontos Denizi'nin engin suları Kimmer Boğazı (geçidi-kanalı) aracılığıyla
Dümdüz akar, oradaki Touros'un dondurucu eteğindeyse,
Birçok Kimmer yaşamaktadır.
Siyah parıltılı denizin şekli de böyledir işte.
- 170** Şimdi ise sana bütün yeryüzünün görünümünden bahsedeceğim,
Öyle ki anlattığım yerleri görmeden bile, bahsettiğim yerler hakkında
Kesin bir kaniya sahip olabileceksin, böylelikle de bu bilgilerden habersiz birine,
Bildiklerinin her birini anlattığın zaman saygıdeğer ve daha aziz biri olacaksın.
Velakin, Libya toprakları güneye doğru uzanarak
- 175** Hem güneye hem de doğuya doğru yayılım gösterir, tıpkı bir sehpa görünümü verir.
Bu topraklar ilk olarak Gadeira'dan başlar,
Tam da orada, okyanusun içine doğru keskinleşen bir burun uzanır.
Libya'nın daha ötedeki sınırının (ucunun) ise Arap Denizi yakınlarında
Olduğu belirtilir. Orası yanık tenli Etiyopyalıların ülkesidir.
- 180** Etiyopyalıların diğer kısmı Erembilerin toprakları yakınlarında yayılım gösterir.
İnsanlar Libya'nın (arazisinin) bir leopar postunu andırdığını söylerler,
Zira orada kuraklık ve çoraklık hüküm sürer,
Ve toprakları kâh orada kâh da şurada siyah beneklerle alacalanmıştır.
Velakin Libya'nın en öte ucunun aşağıdaysa, Herakles Sütunları'nın yakınında,
- 185** Maurasia Ülkesi'nin kavimleri ikamet etmektedir.
Onların ötesinde (ilerisinde) Nomadların sayısız kabileleri yayılım gösterirler,
Oralarda Masaisylii ve de barbar Masyliiler çocuklarıyla beraber
Ovaya ya da ormana hayvan otlatmaya giderler,
Karınlarının doyması içinse korkunç ve de pespaye avların peşlerinden koşarlar.

- 190 οὐ γὰρ γειομόροιο τομὴν ἐδάησαν ἀρότρου,
 κείνοις οὔποτε τερπνὸς ἀκούεται ὄλκὸς ἀμάξης,
 οὐδὲ βοῶν μυκηθμὸς ἐς αὐλίον ἐρχομενάων·
 ἀλλ' αὐτως, ἅτε θήρες, ἀνὰ δρία βουκολέονται,
 νήϊδες ἀσταχύων καὶ ἀπευθέες ἀμητοῖο.
- 195 τοῖς δ' ἐπὶ Καρχηδῶν πολυήρατον ἀπέχει ὄρμον,
 Καρχηδῶν, Λιβύων μὲν, ἀτὰρ πρότερον Φοινίκων,
 Καρχηδῶν, ἦν μῦθος ὑπαὶ βοῖ μετρηθῆναι.
 ἐξείης δ' ἐπὶ Σύρτις ἀγάρροον ὄλκον ἐλίσσει
 βαιοτέρῃ μετὰ τὴν δὲ πρὸς αὐγὰς ἔλκεται ἄλλη,
- 200 ἄσπετος, εὐρυτέρῃσι βαρυνομένη προχοῆσιν·
 ἔνθα, κορυσσομένης Τυρσηνίδος Ἀμφιτρίτης,
 ἄλλοτε μὲν πλημυρὶς ἐγείρεται, ἄλλοτε δ' αὖτε
 ἄμπωτις ξηρῆσιν ἐπιτροχάει ψαμάθοισιν.
 τᾶων ἀμφοτέρων μεσάτη πόλις ἐστήρικται,
- 205 ἦν ῥά τε κικλήσκουσι Νέην πόλιν· ἧς ὑπὲρ αἶαν
 Λωτοφάγοι ναίουσι, φιλόξεينوι γεγαῶτες·
 ἔνθα ποτ' αἰολόμητις ἀλώμενος ἦλθεν Ὀδυσσεύς.
 κείνον δ' ἂν περὶ χῶρον ἐρημωθέντα μέλαθρα
 ἀνδρῶν ἀθρήσειας ἀποφθιμένων Νασαμώνων,
- 210 οὓς Διὸς οὐκ ἀλέγοντας ἀπώλεσεν Αὔσονις αἰχμῆ.
 Ἀσβύσται δ' ἐπὶ τοῖσι μεσήπειροι τελέθουσιν
 καὶ τέμενος Λιβυκοῖο θεοῦ ψαμάθῳ ὑπο πολλῆ,
 Κυρήνη τ' εὐίππος, Ἀμυκλαίων ἔδος ἀνδρῶν·
 ἄγχι δὲ Μαρμαρίδαι προνενευκότες Αἰγύπτιοι,

- 190** Zira onlar çiftçilik hususunda bir sabanın biçişini dahi öğrenmemişlerdir,
Ve onlar için bir yük arabasına ait mutluluk verici iz asla bilinmemiştir
(anlaşlamamıştır),
Ne de ahıra giriş yapan ineklerin böğürmelerini duyabilmişlerdir,
Bilakis öylece, tıpkı hayvanlar gibi ağaçlık alanlar boyunca dolanırlar,
Buğday başağından bir haberdirlere ve hasat konusunda da cahildirler.
- 195** Onların ardından Kartaca imrenilen limanını muhasara eder,
Kartaca evvelden Fenike'nin bir parçası olmasına rağmen, şu an Libya'ya aittir.
Ve Kartaca'ya ait bir mit kent alanının bir öküz derisi vasıtasıyla ölçüldüğünü anlatır.
Oranın ötesindeyse küçük Syrtis güçlü akıntısını deveran ettirir,
Bunun ilerisindeki öteki (Büyük Syrtis) ise doğuya doğru akıntı bırakır, engindir.
- 200** Daha büyük (yoğun) taşkınlarla da sıkıştırılır...
Orada, Tiren Denizi şaha kalkar,
(Ve orada) bazen bir tufan patlar ve bazen de,
yeniden, dinmiş olan su kurak sahile yönelir...
Bunların ikisinin tam ortasında bir kent bulunmaktadır,
- 205** Orasını da Neapolis olarak adlandırır, burasının ilerisindeki araziye
Lotosiyenler iskân etmektedir ve onlar misafirseverdirler...
Bir zamanlar kurnaz Odysseus seyahat ederken de buraya gelmişti.
Oradaki bölge civarında, helak olmuş olan
Nasamonların terkedilmiş evlerini görebilirsin, zira Ausoniahıların mızrağı
- 210** Zeus'a saygı göstermediklerinden dolayı onları deşerek öldürdü.
Onlardan sonra iç kesimlerdeki Asbystai kavmi mevcudiyet kazanır,
Ve Libya tanrısının kutsal alanı da bir kum yığını (tepesi) eteğindedir,
Ve de iyi atların (ülkesi) Kyrene, Amylaios erlerinin meskenidir,
Bitişindeyse, Mısır'a doğru (kadar) dayanmış Marmaridai kavmi bulunur,

- 215 Γαίτουλοί τ' ἐφύπερθε καὶ ἀγχίγυοι Νίγρητες.
 ἐξείης δ' ἐπὶ τοῖς Φαυρούσιοι, ὧν ὑπὸ γαῖαν
 ναίουσιν Γαράμαντες ἀπείριτοι· ἐν δὲ μυχοῖσι
 βόσκοντ' ἠπείριοιο πανύστατοι Αἰθιοπῆες,
 αὐτῶ ἐπ' Ὀκεανῶ, πυμάτης παρὰ τέμπεα Κέρνης.
- 220 Τῶν πάρος αἰθαλέων Βλεμύων ἀνέχουσι κολῶναι,
 ἔνθεν πιωτάτοιο κατέρχεται ὕδατα Νείλου,
 ὃς δ' ἦτοι, Λιβύηθεν ἐπ' ἀντολίην πολὺς ἔρπων,
 Σῆρις ὑπ' Αἰθιόπων κικλήσκειται· οἱ δὲ Συήνης
 ἐνναέται στρεφθέντα μετ' οὔνομα Νεῖλον ἔθεντο.
- 225 κείθεν δ' ἐς βορέην τετανυσμένος ἄλλυδις ἄλλη,
 ἑπτὰ διὰ στομάτων εἰλιγμένος εἰς ἄλα πίπτει,
 ὕδασι πιαίνων λιπαρὸν πέδον Αἰγύπτιοιο.
 οὐ γάρ τις ποταμῶν ἐναλίγκιος ἔπλετο Νεῖλω,
 οὔτ' ἰλὸν βαλέειν, οὔτε χθονὸς ὄλβον ἀέξειν·
- 230 ὃς ῥά τε καὶ Λιβύην ἀποτέμνεται Ἀσίδος αἴης,
 ἐς λίβα μὲν Λιβύην, ἐς δ' αὐγὰς Ἀσίδα γαῖαν.
 τῶ πέρι ναιετάουσιν ἀριπρεπέων γένος ἀνδρῶν,
 οἱ πρῶτοι βιότοιο συνεστήσαντο κελεύθους,
 πρῶτοι δ' ἡμερόεντος ἐπειρήθησαν ἀρότρου
- 235 καὶ σπόρον ἰθυτάτης ὑπὲρ αὔλακος ἀπλώσαντο,
 πρῶτοι δὲ γραμμῆσι πόλον διεμετρήσαντο,
 θυμῶ φρασσάμενοι λοξὸν δρόμον ἠελίοιο.
 τῶν δὲ κεν αὐδήσαιμι καὶ αὐτῆς πείρατα γαίης
 καὶ μορφήν· οὐ μὲν γὰρ ὀλίζονος ἔμμορε τιμῆς·

- 215** Onların üzerinde (yukarısında) ise Gaetuli ve yanı başındaysa Nigretes (halkları) vardır.
Onlardan sonra ise Pharusii (halkı) gelir, onların aşağısındaki topraklar boyunca da
Sayılamayacak kadar kalabalık olan Garamantes (halkı) yaşamaktadır.
Kıtanın iç kesimlerindeyse en uzaktaki Aethioplialılar yaşamlarını sürdürürler,
En ötedeki Kerne'nin otlakları boyunca, okyanusun tam kıyısındadırlar.
- 220** Onların önünde (karşısında) sisli (dumanlı) Blemyes'in dorukları yükselir,
Ve oradan da (tepelerden) verimli Nil Nehri'nin suları akmaktadır,
Velakin Libya'dan doğuya doğru boylu boyunca ilerlerken,
Aethioplialılar onu Siris Nehri olarak adlandırırılar, ancak oradan kıvrım yapınca,
Syene yerlileri (kavmi) onun adını Nil Nehri olarak belirlemiştir...
- 225** oradan da kuzey istikametinde, bir o yana bir bu yana
Uzlamak suretiyle yedi dağın üzerinden kıvrılarak denize boşalır,
Sularıyla da Mısır'ın verimli ovasını bereketli hale getirir.
Nehirlerin hiç birisi de Nil'e benzemez,
Ne taşıdığı balçık ne de toprağın zenginliğini arttırması yönünden...
- 230** Hem bu Nehir Libya'yı Asya kıtasından ayırmaktadır da,
Nehrin batısında Libya yer alırken, doğusundaysa Asya toprakları uzanır.
Bu nehrin çevresinde seçkin adamlardan oluşan bir ırk ikamet etmektedir,
Ki onlar ilk olarak hayatın (yaşamın) biçimlerini ayırt etmişlerdir,
Ve yine sevgili sabanı ilk olarak onlar tecrübe etmişlerdir,
- 235** Velakin dümdüz bir saban hattı üzerinde de tohumlarını serperler,
Ve ayrıca çizimlerle (haritalarla) dünyanın eksenini ilk olarak hesaplamışlardır,
Öyle ki güneşin kavisli ekseninin de buranın kalbinde olduğunu saptamışlardır.
Bizzat onların bu ülkesinin de sınırlarından ve şeklinden bahsetmeliyim,
Zira bu konu daha az bir önem (değer) payına da sahip değildir.

- 240 οὐδὲ μὲν οὐδ' ὀλίγη μέγεθος πέλει, ἀλλὰ τις ἄλλων
εὖβοτος εὐλείμων τε καὶ ἀγλαὰ πάντα φέρουσα.
σχῆμα μὲν οὖν τρισσῆσιν ἐπὶ πλευρῆσι βέβηκεν,
εὐρὺ μὲν ἀμφ' ἀκτὰς βορεώτιδας, ὄξυ δ' ἐπ' ἠῶ
ἐλκόμενον καὶ μέχρι βαθυκρήμοιο Συήνης,
- 245 οὖρεσιν ἀμφοτέροισι περισκεπέεσσιν ἐρυμνόν,
τῶν μέσα καλλιρόιο κατέρχεται ὕδατα Νείλου.
καὶ τὴν μὲν πολλοὶ τε καὶ ὄλβιοι ἄνδρες ἔχουσιν,
ἡμὲν ὅσοι Θήβην ἐρικυδέα ναιετάουσιν,
Θήβην ὠγυγίην, ἑκατόμυλον, ἔνθα γεγωνῶς
- 250 Μέμων ἀντέλλουσαν ἐὴν ἀσπάζεται Ἡῶ·
ὅσοι θ' ἐπτάπολιν μεσάτην ἠπειρον ἔχουσιν,
ἠδ' ὅσοι νοτερῆσιν ἐπ' ἠϊόνεσσι θαλάσσης
παρραλίην ναίουσιν ἔσω Σερβωνίδα λίμνην.
τῆς πρὸς μὲν ζεφύροιο Μακηδόνιον πτολίεθρον,
- 255 ἔνθα Σινωπίταο Διὸς μέγαλοιο μέλαθρον,
χρυσῶ τιμήεντι κεκασμένον. οὐκ ἂν ἐκείνου
νηὸν ἐν ἀνθρώποισι θεώτερον ἄλλον ἴδοιο,
οὐδὲ μὲν ἀφνειὴν ἐτέρην πόλιν, ἥχι τε μακρὰ
φαίνονται σκοπιαὶ Παλληνίδος Εἰδοθεείης.
- 260 τὴν δὲ μετ' ἀντολίηνδε παραὶ Κασιώτιδα πέτρην
Πηλῆος πτολίεθρον ἐπώνυμον ἄνδρες ἔχουσιν
ἔξοχα ναυτιλίας δεδαημένοι. οὐ μὲν ἐκείνοι
ἀνέρες ἐν Λιβύεσσιν ἀρίθμιοι· ἦ γὰρ ἐς αὐγὰς
ἐπταπόρου Νείλοιο νενασμένον ἔλλαχον ἄστυ·

- 240** Ne de daha küçük bir arazi genişliği vardır, aksine diğer arazilerden hem otlaklar hem de çayırlıklar bakımında daha zengindir, hem de her türlü mükemmel ürünü verir. Velakin, şekil (görünüm) açısından üç taraf (kısım) mevcuttur, Kuzey sahilleri civarı geniştir, güney (şafak) istikametindeyse, Keskin bir biçimde dik yamaçlı Syenelere kadar uzanır,
- 245** Her iki taraftan (yandan) sarılı olduğu dağlar ile de korunur, Bu dağların arasından ise güzel akıntılı Nil Nehri'nin suları çağlar. Ve orasını da birçok ve varlıklı insan iskân etmektedir, Tıpkı şanlı Thebai'ı iskân edenler gibi, Kadim Thebai, yüz kapılı ki orada Memnon,
- 250** Çıglıklar atarak doğan şafağını kucaklar... En ortadaki Yedi Kent mıntikasını (bölgesini) da bir o kadar insan iskân etmektedir, Ve bir o kadar insan da Serbonis Gölü'ne kadar ki Denizin nemli sahil hattı üzerinde ikamet etmektedir. Batı istikametindeyse bir Makedon kenti mevcuttur,
- 255** orada da yüce Zeus Sinopita'nın malikânesi vardır, Değerli cinsten altın ile kaplanmıştır, bundan daha kutsal bir mabedi insanlar alemindeki başka bir yerde göremezsin, ne de böylesine varlıklı başka bir kent daha görebilirsin, ve orada Pallenian Eidothea'nın yüksek kuleleri de görünmektedir.
- 260** Buradan sonraysa, doğu istikametinde, Kasios Kayalıkları yakınında, İnsanlar Peleus'un ismiyle andıkları bir kente sahiptirler, Ve o kentte yaşayanlar bilhassa denizcilikte uzmandırlar, bu insanlarsa Libyalılara dâhil edilmezler (Libyalı olarak sayılmazlar), zira onlara tahsis edilen kent Yedi ağızlı Nil Nehri'nin doğusunda konumlanmıştır.

- 265 ἄλλοι δὲ πλείστοι τήνδε χθόνα ναιετάουσιν·
οἱ μὲν ἐπ' Ὠκεανῶ, τοὶ δ' ἠπείρους ἀνὰ μέσσας,
οἱ δ' ἀμφ' εὐρείης Τριτωνίδος ὕδατι λίμνης,
ἢ τε μέση Λιβύης ἀμφέλκεται εὐρέα πόντον.
Τοίη μὲν Λιβύης μορφή καὶ σχῆμα τέτυκται·
- 270 εἰ δὲ καὶ Εὐρώπης ἐθέλεις πόρον, οὗ τί σε κεύσω.
αὐτὸς μὲν Λιβύης ῥυσμός πέλει, ἀλλὰ μετ' ἄρκτους
τέτραπται, καὶ τοῖος ἐπ' ἀντολίην πάλιν ἔρπει,
οἷος καὶ νοτίης Λιβύης ἐπὶ τέρμα βέβηκεν·
ἄμφω δ' ἴσον ἔχουσιν ἐπ' Ἀσίδα νείατον ἶχνος,
- 275 ἢ μὲν πρὸς βορέην, ἢ δ' ἐς νότον. εἰ δέ κε θεῖης
ταύτας ἀμφοτέρας γαῖαν μίαν, ἢ κεν ἐπιπρὸ
σχῆμα πέλοι κώνου πλευροῖς ἴσον ἀμφοτέροισιν,
ὄξυ μὲν ἐσπέριον, πλατὺ δ' ἀντολίην ἐπὶ μέσσην.
τοῦνεκά μοι, τοιοῦτον ἰδὼν πόρον ἀμφοτερῶν
- 280 ἠπείρων, ῥέα τέρμα κιχήσεται Εὐρωπείης.
Τῆς ἤτοι πυμάτης μὲν ἐπὶ πλευρῆσι νέμονται
ἀγχοῦ στηλάων μεγαθύμων ἔθνος Ἰβήρων,
μῆκος ἐπ' ἠπείροιο τετραμμένον, ἦχι βορείου
Ὠκεανοῦ κέχυται ψυχρὸς ῥόος, ἔνθα Βρετανοὶ
- 285 λευκά τε φύλα νέμονται ἀρειμανέων Γερμανῶν,
Ἐρκυνίου δρυμοῖο παραθρώσκοντες ὀρόγκους.
ἠπειρον κείνην ἰκέλην ἐνέπουσι βοεῖη.
τοῖς δ' ἔπι Πυρρηναῖον ὄρος καὶ δώματα Κελτῶν,
ἀγχόθι πηγῶν καλλιρροῦ Ἠριδανοῖο,

- 265** Ancak birçok farklı insan bu araziyi iskân etmektedir.
 Bir kısmı okyanus kıyısında bir kısmıysa iç kesimdeki araziler boyunca
 Ve bir kısmı da engin Triton Gölü'nün suyu etrafında ikamet ederler,
 bu göl de Libya'nın ortasından engin denize doğru çepeçevre uzanır,
 İşte Libya'nın görünümü ve şekli de böyle biçimlenmiştir...
- 270** Ve şayet Avrupa'nın da ana hattını bilmek istersen, senden gizlemeyeceğim.
 Libya'nın şekli ile aynıdır, ancak kuzey istikametinde
 Bir kıvrım yapmıştır ve oradan da yeniden doğuya doğru uzanır,
 Böylelikle de Güney Libya'nın sınırına dayanmıştır.
 Asya istikametinde her ikisi de benzer en uç hatta sahiptirler,
- 275** (bu uç hatlarından) biri Kuzey diğeri Güney taraftadır. Ve şayet
 Bunların ikisini (Avrupa ve Libya'yı) tek bir kıta olarak görebilecek olsaydın,
 Tamı tamına eşit kenarlı bir koninin görüntüsü (şekli) ortaya çıkardı,
 Batı istikametine sivrilen, doğuya doğruysa ortasından genişleyen...
 Böylelikle, her iki kıtanın da bu şekilde olan sınır hattını (sınırını) görmek suretiyle
- 280** Avrupa'nın sınırını kolayca kavrayacaksın...
 Orasının (Avrupa'nın) en uç noktasına ait bölgeler üzerinde,
 Herakles Sütunları'nın yakınlarında, cesur yürekli Iberialıların kavmi yaşamaktadır,
 Uzunlamasına arazinin iç kesimine uzanan, kuzey okyanusunun
 Soğuk akıntısının deveran ettiği coğrafyadaysa Britonlar ve de
- 285** Savaş tutkunu Germenlerin beyaz tenli kavimleri ikamet etmekteydiler,
 Ve onlar Herkynia koruluğunun kayalıklarını da istila etmişlerdir.
 Bu arazinin bir öküz derisine benzediğini söylemektedirler.
 Onlardan (Iberialılardan) sonra Pyrene dağı ve Keltlerin barmakları vardır,
 (bu barmaklar) güzel akıntılı Eridanos'un yakınındadır,

- 290 οὐδ' ποτ' ἐπὶ προχοῆσιν ἐρημαίην ἀνὰ νύκτα
 Ἥλιάδες κώκυσαν, ὀδυρόμεναι Φαέθοντα·
 κεῖθι δὲ Κελτῶν παῖδες, ὑφήμενοι αἰγείροισι,
 δάκρυ' ἀμέλγονται χρυσαυγέος ἠλέκτροιο.
 τὸν δὲ μεθ' ἐξείης Τυρσηνίδος ἦθεα γαίης·
- 295 τῆς δὲ πρὸς ἀντολίην ἀναφαίνεται Ἄλπιος ἀρχή,
 τῆς διὰ μεσσατίας κατασύρεται ὕδατα Ῥήνου
 ὑστάτιον ποτὶ χεῦμα βορειάδος Ἀμφιτρίτης.
 Ῥήνω δ' ἐξείης ἐπιτέλλεται ἱερὸς Ἴστρος
 αὐτός, ἐς ἀντολίην τετραμμένος ἄχρι θαλάσσης
- 300 Εὐξείνου, τόθι πᾶσαν ἐρεύγεται ὕδατος ἄχνην,
 πενταπόροις προχοῆσιν ἐλισσόμενος περὶ Πεύκην.
 τοῦ μὲν πρὸς βορέην τετανυσμένα φῶλα νέμονται
 πολλὰ μάλ' ἐξείης Μαιώτιδος ἐς στόμα λίμνης,
 Γερμανοὶ Σαμάται τε Γέται θ' ἅμα Βαστάρναι τε,
- 305 Δακῶν τ' ἄσπετος αἶα καὶ ἀλκήμεντες Ἄλανοί,
 Ταῦροί θ', οἳ ναίουσιν Ἀχιλλῆος δρόμον αἰπὺν,
 στεινὸν ὁμοῦ δολιχόν τε, καὶ αὐτῆς ἐς στόμα λίμνης.
 Τῶν δ' ὑπὲρ ἐκτέταται πολυῖππων φῶλον Ἀγαυῶν.
 Ἔνθα Μελάγχλαινοὶ τε καὶ ἀνέρες Ἴππημολγοί,
- 310 Νευροὶ θ' Ἴππόποδές τε Γελωνοὶ τ' ἠδ' Ἀγάθουρσοι.
 Ἔχι Βορυσθένεος ποταμοῦ τετανυσμένον ὕδωρ
 μίσγεται Εὐξείνω Κριοῦ προπάροιθε μετώπου,
 ὀρθὸν ἐπὶ γραμμῇ κατεναντία Κυανεάων.
 κεῖθι καὶ Ἀλδήσκοιο καὶ ὕδατα Παντικάπαιο

- 290** Öyle ki bir zamanlar onun çağlayan suları üzerinde, kasvetli bir gece sırasında,
Phaeton için gözyaşı dökten Heliades feryat ediyordu (ağıt yakıyordu).
Ve orada kavak ağaçlarının altında yaşayan Keltlerin çocukları vardır,
Altın parıltılı ambar ağacının reçinesini sağlarlar,
Burasının ilerisindeyse Tyrhen arazisinin meskenleri bulunur.
- 295** Burasının doğu istikametinde Alp Dağları'nın başlangıcı belirir,
Bu dağların arasındansa Rhen Nehri'nin suları akmaktadır,
Bu nehir Kuzey Denizi'nin en ötedeki (uçtaki) çağlayanına kadar akar.
Rhen Nehri'nin ötesinde o bilindik kutsal Istros Nehri ortaya çıkar,
Eukseinos Denizi'ne kadar doğu istikametinde kıvrım yapar,
- 300** Orada suyunun bütün köpüğünü boşaltır,
Peuke etrafında beş ağızlı kanallarıyla kıvrılarak...
Orasının kuzey tarafında dağılım göstermiş pek çok kabile
Maiotis Gölü'nün ağzına doğru birbiri ardına ikamet eder,
Germanler, Samatlar, Getalar ve aynı zamanda da Bastarnai,
- 305** Dacialıların uçsuz bucaksız arazisi ve de cesur Alanlar
Ve de Tauroi, ki onlar Akhilleus'un çetrefilli parkurunun üzerinde otururlar,
Dar ve bununla birlikte bizzat gölün ağzına kadar da uzayan...
Onların üzerindeyse atı bol Agauların kabilesi yayılım gösterir,
Orada Melankhlainoi (siyah mantolular) ve de Hippemolgoi erleri vardır,
- 310** Ve Neuri, Hippopodes, Geloni ve de Agathyrsi (kabileleri)...
O tarafta da Borysthenes Nehri'nin suları çağlar,
Koçbaşının önünden de Karadeniz'e karışır,
Harita üzerinde Kyaneai Adaları'nın tam karşısından...
Orada Aldeskos ve de Pantikapés nehirlerinin suları da

- 315 Ῥιπαίοις ἐν ὄρεσσι διάνδιχα μορμύρουσι.
 τῶν δὲ παρὰ προχοῆσι πεπηγότος ἐγγύθι πόντου
 ἠδυφαῆς ἤλεκτρος ἀέξεται, οἷά τις αὐγῆ
 μήνης ἀρχομένης· ἀδάμαντα δὲ παμφανόωντα
 ἐγγύθεν ἀθήσειας ὑπὸ ψυχροῖς Ἀγαθύροισι.
- 320 Ἴστρου μὲν τοσσοῖδε βορειότεροι γεγάασιν·
 πρὸς δὲ νότον Γέρραι καὶ Νωρίκι' ἄστε' ἐρεμνά,
 Παννόνιοι Μυσοί τε, βορειότεροι Θρηϊκῶν,
 αὐτοί τε Θρηϊκῆς, ἀπείρονα γαίαν ἔχοντες,
 οἱ μὲν ἐπὶ πλευρῆσι Προποντίδος Ἀμφιτρίτης,
- 325 οἱ δ' ὑπὲρ Ἑλλήσποντον ἀγάρροον, οἱ δ' ὑπὲρ αὐτῆς
 Αἰγαίης βαθὺ κῦμα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης.
 ἔνθα μελισσοβότοιο κατὰ σκοπιάς Παλλήνης
 φύεται ἀστέριος καλὸς λίθος οἷά τις ἀστήρ
 μαρμαίρων, λυχνίς τε πυρὸς φλογὶ πάμπαν ὁμοίη.
- 330 Ἴστρον μὲν ποταμὸν τόσσοι περιναιετάουσιν.
 φράζω δ' Εὐρώπης λοιπὸν πόρον, ὅστ' ἐπὶ τρισσὴν
 ἐκτέταται κρηπίδα πρὸς ἠῶ, τὴν μὲν Ἰβήρων,
 τὴν δὲ Πανελλήνων, τὴν δ' αὐτῶν Αὔσονιῶν.
 ἀλλ' ἦτοι πυμάτη μὲν ἀγαυῶν ἐστὶν Ἰβήρων,
- 335 γείτων Ὠκεανοῖο πρὸς ἐσπέρου· ἐν δέ οἱ ἄκρη
 στηλάων Ἀλύβη κεῖται μία· τῆς ὑπένερθεν
 Ταρτησὸς χαρίεσσα, ῥυηφενέων πέδον ἀνδρῶν,
 Κεμψοί θ', οἳ ναίουσιν ὑπαὶ πόδα Πυρηναῖον.
 Μέσσω δ' ἀμφοτέρων παραπέπταται Αὔσονις ἄκρη,

- 315** Rhipaion Dağları üzerinde çift hatlı olarak gürüldür...
 Oranın yakınında ise, donmuş olan denizin yanında,
 Güzel parıltılı elektron (kehribar) yetişmektedir,
 Tıpkı doğmakta olan bir ayın herhangi bir parıltısı gibidir. Parıldayan elmasları da
 Oranın çok yakınındaki donmuş Agathyrsi'nin aşağısında görebilirsin...
- 320** Bir o kadar kuzeyli de Istros'un hâkimidir,
 Güney istikametindeyse Gerrhae ve de Noricumluların tahkimatlı kentleri vardır,
 Thrakelilerin kuzeyindeyse Pannonialılar ile Mysialılar vardır,
 Ve bu Thrakeliler da uçsuz bucaksız bir araziye sahiptirler,
 Bazılarıysa Propontis Denizi'nin kıyılarında yaşamaktadırlar,
- 325** Ve bazıları da güçlü bir akıntısı olan Hellespontos'un ötesinde ve kimisi de
 Bizzat gürültüyle çağlayan Ege Denizi'nin derin dalgasının ötesindedir...
 Orada, arıları besleyen Pallene Dağı'nın dorukları boyunca
 Güzel bir taş olan Asterios bulunmaktadır, tıpkı bir yıldız gibi de
 Parıldar ve de Lykhnis taşı ise tamamen bir ateşin koruna benzer.
- 330** Istros Nehri civarında da bir o kadar insan ikamet eder.
 Avrupa'nın geri kalan kısmına da bir göz at,
 Bu hat şafağa doğru üç ana arazi üzerinde uzanmaktadır, bunların biri
 Iberialıların, diğer Panhellenlerin ötekisi de (soylu) Ausonialıların arazisidir.
 O halde, şanlı Iberialıların arazisi en geridedir,
- 335** Batı okyanusunun da bitişiğindedir. Ve oradaysa Herakles'in
 Sütunlarından birinin üzerinde bulunduğu Alybe burnu uzanmaktadır.
 Oranın üzerinde sevgili Tartessos bulunmaktadır, varlıklı adamların toprağıdır,
 Ve Kempse kabilesi ise Pyrene Dağı'nın eteğinde yaşar.
 Diğer ikisinin ortasında Ausonia Burnu (arazisi) boylu boyunca uzanmaktadır,

- 340 πουλυτενής· τὴν μὲν τε μέσην ὄρος ἄνδιχα τέμνει
 ὀρθόν, ἄτε στάθμης ἰθυμμένον· οὐκ ἂν ἐκεῖνο
 ἴδρις μωμήσαιτο σοφῆς ὑποεργὸς Ἀθήνης.
 ὄν ῥά τε κικλήσκουσιν Ἀπέννιον· ἐκ δὲ βορείης
 Ἄλπιος ἀρχόμενον Σικελὴν ἐπὶ πορθμίδα λήγει.
- 345 πολλὰ δέ μιν φῦλ' ἀμφί, τὰ τοι ῥέα πάντ' ἀγορεύσω,
 ἀρξάμενος πλευρῆς ζεφυρίτιδος ἐκ βορέαο·
 Τυρσηνοὶ μὲν πρῶτ', ἐπὶ δέ σφισι φῦλα Πελασγῶν,
 οἳ ποτε Κυλλήνηθεν ἐφ' ἐσπερίην ἄλα βάντες,
 αὐτόθι ναιήσαντο σὺν ἀνδράσι Τυρσηνοῖσιν.
- 350 τοῖς δ' ἔπι μέρμερον ἔθνος ἀγαυῶν ἐστί Λατίνων,
 γαῖαν ναιετάοντες ἐπήρατον, ἧς διὰ μέσσης
 Θύμβρις ἐλισσόμενος καθαρὸν ῥόον εἰς ἄλα βάλλει,
 Θύμβρις ἐϋρρείτης, ποταμῶν βασιλεύτατος ἄλλων,
 Θύμβρις, ὃς ἱμερτὴν ἀποτέμενεται ἄνδιχα Ἰώμην,
- 355 Ἰώμην τιμήσσαν, ἐμῶν μέγαν οἶκον ἀνάκτων,
 μητέρα πασάων πολίων, ἀφνειὸν ἔδεθλον.
 τῇ δ' ἐπὶ Καμπανῶν λιπαρὸν πέδον, ἦχι μέλαθρον
 ἀγνῆς Παρθενόπης, σταχύων βεβριθὸς ἀμάλλαις,
 Παρθενόπης, ἣν πόντος ἐοῖς ὑπεδέξατο κόλποις.
- 360 πρὸς δὲ νότον, μάλα πολλὸν ὑπὲρ Σειρηνίδα πέτρην,
 φαίνονται προχοαὶ Πευκεντίνου Σιλάρου·
 ἄγχι δὲ Λευκανοὶ καὶ Βρέντιοι ἄνδρες ἔασι,
 τοσσάτιον ναίοντες, ὅσον Λευκὴν ἐπὶ πέτρην.
 κεῖθεν δ' ἐς βορέην Ζεφύρου παραφαίνεται ἄκρη·

- 340** Uçsuz bucaksızdır (engindir). Burasını da ortasından dimdik bir dağ ikiye böler,
Tıpkı bir marangozun cetvelinin düzleştirdiği şekilde... O civarda
Bilge Athena'nın hiçbir marifetli hizmetkârı bir kusur bulamaz...
Bu dağı da Apenin olarak adlandırırılar. Kuzey istikametinde
Alp Dağları'ndan başlar ve Sicilya Boğazı'na kadar uzanarak son bulur.
- 345** Bu dağın çevresindeyse birçok kabile yaşar, o kabilelerin tamamını,
Kolay bir biçimde anlatacağım sana, kuzey istikametinin sol yamacından başlayarak.
İlk olarak Tyrrhenler, onların ardından ise Pelasg kabileleri vardır,
Onlar evvel zaman içinde Kyllene'den gelerek batı denizini aşmışlardır,
Trryhen erleri ile beraber orada yerleşmişlerdir...
- 350** Onlardan sonra ise soylu Latinlerin asi bir ırkı gelmektedir,
Hoş bir toprağı iskân etmektedirler, bu arazinin ortasından da
Tiber Nehri dolanmak suretiyle berrak akıntısını denize boşaltır,
Güzel akan Tiber Nehri, diğer bütün nehirlerin en azametlisidir,
Tiber Nehri ki o nehir sevgili Roma'yı iki kısma ayırır,
- 355** Onurlara nail olmuş olan Roma'yı, efendilerimizin yüce evini,
Bütün kentlerin annesini, o zengin yurdu...
Oradan sonra ise Campanialıların verimli ovası bulunmaktadır, orası iffetli
Partenope'nin meskenidir ve mısır demetleriyle yüklüdür,
Partenope ki onu deniz kendi yüreğinde misafir etmiştir,
- 360** Güneye doğruysa, Sirenlerin kayalıklarının oldukça ilerisinde,
Peukentine Silarus'un akıntısı (akışı) görülmektedir.
Yakınlardaysa Lucania ve Brenti erleri vardır,
Beyaz kayalıklara kadar olan geniş bir alanı iskân etmektedirler.
Oradan kuzeye doğruysa Zephyros (Batı) Burnu görünür.

- 365 τῆ δ' ὑπὸ Λοκροὶ ἕασιν, ὅσοι προτέροις ἐτέεσσι
 ἦλθον ἐπ' Αὔσονίην, σφετέρῃς μιχθέντες ἀνάσσης,
 τῶν καὶ νῦν γένος ἐστὶν ἐπὶ προχοῆσιν Ἄληκος.
 τοὺς δὲ μεθ' ἐξείῃς Μεταπόντιοι· ἐγγύθι δέ σφεων
 ἱμερτὸν πτολίεθρον ἐϋστεφάνοιο Κρότωνος,
- 370 ναιόμενον χαρίεντος ἐπ' Αἰσάρου προχοῆσιν,
 ἔνθα κεν αἰπὺν ἴδοιο Λακινιάδος δόμον Ἥρης.
 ἔστι δέ τοι κἀκεῖθι, Διὸς μέγα χωσαμένοιο,
 δειλαίῃ Σύβαρις, ναέτας στενάχουσα πεσόντας,
 μηναμένους ὑπὲρ αἶσαν ἐπ' Ἀλφειοῦ γεράεσσι.
- 375 Σαυνίται δ' ἐπὶ τοῖσι μέσην χθόνα ναιετάουσι
 καὶ Μαρσῶν θοὰ φῦλα· Τάρας δ' ἀλὸς ἐγγύθι κεῖται,
 ἣν ποτ' Ἀμυκλαίων ἐπολίσσατο καρτερὸς Ἄρης.
 ἐξείῃς δ' ἐπὶ τοῖσι Καλαβρίδος ἦθεα γαίης,
 φῶλά τ' Ἰηπύγων τετανυσμένα μεσφ' Ὑρίοιο
- 380 παρραλίας, Ὑρίου, τόθι σύρεται Ἄδριας ἄλμη
 πόντον ἐς ἀγχίπορον Ἀκυλῆϊον ἔνθα νένασται
 ἄστυ Τεγεστραίων, μυχάτου ἐπὶ πείρασι πόντου.
 Τόσσα μὲν Αὔσονίην περιβόσκεται ἔθνεα γαῖαν.
 κεῖθεν δ' εἰς ἀνὰ στρεπτὴ περισύρεται ἄλμη,
- 385 θίνας ὑποξύουσα Λιβυρνίδας, ἀμφὶ τ' ἐρυμνὴν
 Ἑλλάων χθόνα πᾶσαν, ὅση παρακέκλιται ἰσθμῶ,
 Βουλιμέων τ' ἀκτάς· ἐπὶ δ' ἄσπετον ὄλκον ἄγουσα,
 Ἰλλυρικὴν ἐπὶ χέρσον ἐλίσσεται ἄχρι κολώνης
 οὐρέων τ' ἠλιβάτων, τὰ Κεραύνια κικλήσκουσιν.

- 365** Oranın aşağısındaysa Lokrisliler bulunmaktadır, onların tamamı geçmiş yıllar içinde
Ecelerine katıldıktan sonra Ausonia'ya vardılar,
Şimdi ise onların kavmi Aleks'in ağzında ikamet etmektedir...
Onların ardından ise sırada Metapontioslular bulunmaktadır, onların yanındaysa
İyi tahkim edilmiş Kroton'un sevimli kasabası vardır,
- 370** Bu kent tatlı Aisaros'un ağzında konumlanmıştır,
Ve orada Lakinia Hera'sının azametli mabedini de görebilirsin...
Orada da Yüce Zeus'un öfkesinden dolayı
Perişan bir hale gelmiş olan Sybaris bulunur, helak olmuş yurttaşları için yas tutar,
Ki bu yurttaşlar Alpheios'un payına düşen onurlar için hiddete kapılmışlardı...
- 375** Onların ardından ise Samnitler orta bölgeyi iskân etmektedir,
Ve bir de Marsilerin çevik kabileleri. Tarentum ise denizin yakınında uzanmaktadır,
Orasını bir zamanlar Amyklai'nin hükmedicisi güçlü Ares kent haline getirmişti.
Onların ilerisindeyse Calabria arazisinin meskenleri vardır,
Ve de Iepygi kabileleri sahildeki Hyrion'a kadar uzanmaktadır,
- 380** Hyrion, o civarda Adriyatik Denizi'nin akıntısı
Bitişindeki Akuleia Denizi'ne karışmaktadır, orada da
Tegestralıların kenti sıkışıp kalmıştır, oldukça kuytu bir denizin kenarında...
Bir o kadar kavim de Ausonia arazisini iskân etmektedir.
Oradan doğuya doğru kıvrımlı bir deniz çepeçevre akmaktadır,
- 385** Liburna sahillerini süpürür ve Hyles'in bütün
Tahkimatli arazisi etrafını da ki bu arazi de bir kıstak üzerinde boylu boyunca
Kıvrılmış durumdadır ve Boulimes sahillerini de (süpürür). Daha sonra tarifsiz
Bir akıntıyı deveran ettirerek Illyria arazisine, yüksek ve dik dağlara kadar sokulur,
Bu dağlarıysa Keraunia olarak isimlendirmektedirler.

- 390 κείνον δ' αὖ περὶ χῶρον ἴδοις περιηγέα τύμβον,
 τύμβον, ὃν Ἀρμονίης Κάδμοιό τε φῆμις ἐνίσπει·
 κείθι γὰρ εἰς ὀφίων σκολιὸν γένος ἠλλάχθησαν,
 ὀππότη' ἀπ' Ἴσμηνοῦ λιπαρὸν μετὰ γῆρας ἴκοντο.
 ἔνθα σφιν τέρας ἄλλο θεοὶ θέσαν. ἀμφὶ γὰρ αἴαν
- 395 κείνην ἀμφοτέρωθεν ἐρηρέδαται δύο πέτραι,
 αἷ τ' ἄμφω συνίασι δονεύμεναι, εὐτέ τις ἀρχὴ
 γίνεται ἐνναέτησι κυλινδομένοιο κακοῖο.
 Πρὸς δὲ νότον, μάλα πολλὸν ὑπὸ Θρήκην ἐρίβωλον
 Ὠρικήν θ' ὑπὲρ αἴαν, ἐρείδεται Ἑλλάδος ἀρχή,
- 400 πολλὸν ἀνερχομένη, δισσή ζωσθεῖσα θαλάσση,
 Αἰγαίῃ Σικελῆ τ' ἄνεμον δέ τοι ἔλλαχ' ἐκάστη,
 ἐσπέριον Σικελή, τὸν τε ζέφυρον καλέουσιν,
 Αἰγαίῃ δ' εὐρον. Πέλοπος δ' ἐπὶ νῆσος ὀπηδεῖ,
 εἰδομένη πλατάνοιο μουρίζοντι πετήλω.
- 405 ἄκρω μὲν γὰρ ἔοικεν ἐεργόμενος στενὸς Ἴσθμὸς
 πρὸς βορέην, καὶ ξυνὸν ἐφ' Ἑλλάδος ἵχνος ἐρείδων·
 φύλλω δ' ἠπειρος πολυδινήτω περίμετρος,
 κόλποις εἰναλίοις ἐστεμμένη ἔνθα καὶ ἔνθα.
 τῆς πρὸς μὲν ζεφύροιο Τριφυλίδος ἤθεα γαίης
- 410 ἔνθ' ἐρατεινότατος ποταμῶν Ἀλφειὸς ὀδεύει,
 σχιζόμενος προχοῆσι Μεσηνίου Εὐρώταο,
 οἷτ' ἄμφω Ἀσέθηεν ἀναφλύουσι ῥεέθρα.
 ἀλλ' ὁ μὲν Ἠλείων, ὁ δ' Ἀμυκλαίων χθόνα τέμνει.
 καδ δὲ μέσην νῆσον κοίλην χθόνα ναιετάουσιν

- 390** Ayrıca, o bölge civarında dairesel bir mezar da görmüşündür,
 Bu mezarın Kadmos ve Harmonia'nın olduğuna dair bir söylenti dillendirilmektedir.
 Zira tam orada bir yılanın kıvrımlı biçimine bürünmüşlerdir,
 Ismenos'tan olgun bir yaşta gelmelerinden hemen sonra...
 Orada tanrılar onlar için başka bir mucize daha tesis etmişlerdir. Zira
- 395** Bu arazinin etrafında her iki taraftan iki tane kaya dikmişlerdir,
 Bu kayaların her ikisi de sarsılarak birleşir,
 Orada yaşayanlar için kol gezen bir hastalığın herhangi bir başlangıcı olduğu anda...
 Güney istikametinde ise, bereketli Thrake'nin oldukça aşağısında
 Ve de Orikia arazisinin ötesinde, Hellas'ın başlangıcı belirir,
- 400** Epeyce yükseltilidir, ikiz (çifte) bir denizle çevrelenmiştir,
 Ege ve Sicilya Denizi ile. Denizlerin her biri bir rüzgârı sahiplenmiştir,
 Batı rüzgârını Sicilya sahiplendi ve onu da Zephyros olarak adlandırırılar,
 Ege Denizi ise doğu rüzgârını (Euros). Devamında ise Pelops'un adası (Sparta) gelir,
 Bu ada bir çınar ağacının giderek sivrilen yaprağına benzer.
- 405** Zira kuzey istikametine doğru sıkışmış dar bir kıstak bir tepe izlenimini vermiştir,
 Ve bu kıstak umumi bir yol güzergâhını da Hellas'a kadar dayandırır.
 Ucu bucağı olmayan anakara ise savrulmuş bir yaprağa benzer,
 Denizin içerisine uzanmış körfezlerle de kâh orada kâh da şurada çevrelenmiştir.
 Batı istikametindeyse Triphylia arazisinin meskenleri bulunmaktadır,
- 410** O bölgede ırmakların en tatlısı olan Alpheios Nehri akmaktadır,
 Sularıyla (akıntılarıyla) Mesenia Eurotas'ından ayrılarak,
 Bu nehirlerin her ikisi de sularını Asea'dan köpürtür (kaynatır),
 Ancak bu nehirlerin biri Eleialıların diğeryse Amyklaialıların arazisinden geçer.
 Adanın ortası boyunca uzanan oyuk bir araziye ise

- 415 Ἀρκάδες Ἀπιδανῆες ὑπὸ σκοπιὴν Ἐρυμάνθου,
 ἔνθα Μέλας, ὅθι Κρᾶθις, ἵνα ῥέει ὑγρὸς Ἰάων,
 ἦχι καὶ ὠγύγιος μηκύνεται ὕδασι Λάδων.
 ἀγχοῦ δ' Ἀργείων ἄροσις καὶ γαῖα Λακώνων,
 ἢ μὲν ἐς ἀντολίην, ἢ δ' ἐς νότον εἰσορόωσα.
- 420 δοιαὶ δ' Ἴσθμια νῶτα περιβρομέουσι θάλασσαι,
 ἢ τ' Ἐφύρης ἀντικρὺ ποτὶ ζόφον, ἢ τε πρὸς ἠῶ
 ἐλκομένη, τήνπερ τε Σαρωνίδα κικλήσκουσιν.
 πρόσθε γε μὴν Ἴσθμοῖο πρὸς αὐγὰς Ἀττικὸν οὐδας,
 τοῦ διὰ θεσπεσίου φέρεται ῥόος Ἰλισσοῖο,
- 425 ἔνθεν καὶ Βορέης ποτ' ἀνήρπασεν Ὠρεΐθιαν,
 τῷ δ' ἐπὶ Βοιωτῶν πεδίον καὶ Λοκρὶς ἄρουρα,
 Θεσσαλίη τ' ἐπὶ τοῖσι Μακεδονίης τε πόλῃες.
 τῆς δ' ἐπὶ φαίνονται κορυφαὶ χιονώδεος Αἴμου
 Θρηϊκίου· τοῦ δ' ἄντα ποτὶ ῥιπὴν ζεφύροιο
- 430 Δωδώνης ἠπειρος ἀπείριτος ἐστεφάνωται.
 τῆς δ' ὑπὲρ ἐς νότον εἶσιν, ὑπὸ σκοπιὴν Ἀρακύνθου,
 ἀνδρῶν Αἰτωλῶν πεδίον μέγα· τοῦ διὰ μέσσου
 σύρεται ὄλκον ἄγων Ἀχελώϊος ἀργυροδίνης,
 Τρινακρίας ἐπὶ πόντον ἐλισσόμενος διὰ μέσσων
- 435 νήσων, ἃς καλέουσιν Ἐχινάδας, ἦσιν ὁμούρων
 ἔσπεται ἄλλυδις ἄλλα Κεφαλλήνων πτολίεθρα.
 τῷ δ' ἐπὶ Φωκίς ἄρουρα, πρὸς ἀντολίην τε καὶ ἠῶ
 ἐλκομένη βορέηνδε κατὰ στόμα Θερμοπυλάων,
 Παρνησοῦ νιφόεντος ὑπὸ πτυχί· τῆς διὰ μέσσης

- 415** Eumantos'un eteğindeki Apidania Arkadialıları iskân eder,
 O civarda bir yanda Melas, diğer taraftaysa Kratis ve nem taşıyan Iaon nehirleri akar,
 Ve yine orada kadim Ladon Nehri sularıyla çağlar...
 Yakınındaysa Argosluların bir tarlası ve de Lakonia yurdu bulunur,
 Birisi doğuya ötekisiyse güneye doğru bakar.
- 420** Kıstak düzlüğünün çevresindeyse iki tane deniz gürülde,
 Bu denizlerden biri batı istikametinde Korinthos'un tam karşısında diğeriye doğu
 İstikametinde akmaktadır, bu deniziye Saronia Denizi olarak adlandırırlar.
 İsthmos'un önündeysen, doğu istikametinde, Attika arazisi bulunur,
 Bu arazinin üzerinden ise kutsal Ilissos Nehri'nin akıntısı ilerler,
- 425** Evvel zaman içinde buradan esen bir kuzey rüzgârı da Oreithyia'yı yerle bir etmişti,
 Oradan sonra ise Boeotialıların ovası ve Lokris toprağı yer alır,
 Ve de Thessalia, buralardan sonra da Makedon kentleri vardır.
 Buranın ilerisindeyse karlı Trakya Haimos (Dağı'nın) dorukları görünür.
 Oranın karşı istikametindeyse, batı rüzgârının (Zephyros'un) patladığı yere doğru,
- 430** Dodona'nın uçsuz bucaksız arazisi çepe çevre uzanır.
 Oranın ötesindeyse, Arakynthos'un etekleri boyunca, Aitolia erlerinin engin ovası
 güney istikametinde bulunur. Bu ovanın ortası boyunca
 Gümüş anafırlu Akheloios Nehri akıntısını sürükleyerek akar,
 Adaların ortasından Trinakria (Sicilya) Denizi'ne doğru kıvrılır,
- 435** bu adaları da Ekkinades Adaları olarak isimlendirirler,
 Yakınlarda konumlanan Kephalleia kentleri ise kâh orada kâh da şurada yayılır.
 Buradan sonra Phokis arazisi bulunur, bu arazi doğu ve güney istikametinde
 Kuzeydeki Thermopylai Boğazı'na doğru kıvrım yapar,
 Bu geçit karla kaplı Parnesos Dağı'nın sırtının aşağısındadır. Bu arazinin ortası boyunca

- 440 Κηφισοῦ μέγα χεῦμα κατερχόμενον κελαρύζει.
 τῷ πάρα Πυθῶνος θυόεν πέδον, ἦχι δράκοντος
 Δελφύνης τριπόδεσσι θεοῦ παρακέκλιται ὄλκος,
 ὄλκος, ἀπειρεσίησιν ἐπιφρίσσων φολίδεσσι,
 νηῶ ἐν μεγάλῳ, τόθι πολλάκις αὐτὸς Ἀπόλλων
- 445 ἰσταμένος χρυσέης ἀναλύεται ἄμμα φαρέτρης,
 ἢ ἀπὸ Μιλήτιοιο ἢ ἐκ Κλάρου ἄρτι βεβηκώς.
 ἀλλ' ὁ μὲν ἰλήκοι· σὺ δέ μοι, Διός, ἔννεπε, Μοῦσα,
 νήσων πασάων ἱερὸν πόρον, αἶ τ' ἐνὶ πόντῳ
 ἀνδράσι φαίνονται, τετραμμέναι ἄλλυδις ἄλλη.
- 450 ἦτοι μὲν κατὰ μέσσον ὑφ' ἑσπερίων στηλάων
 ἔσχατόωντα Γάδεια φαίνεται ἀνθρώποισι,
 νήσου ἐπ' ἀμφιρύτης, παρὰ τέρμασιν Ὠκεανοῖο.
 ἐνθάδε Φοινίκων ἀνδρῶν γένος ἐνναίουσιν,
 ἀζόμενοι μέγαλοιο Διὸς γόνον Ἡρακλῆα·
- 455 καὶ τὴν μὲν ναετῆρες, ἐπὶ προτέρων ἀνθρώπων
 κληζομένην Κοτινοῦσσαν, ἐφημίξαντο Γάδεια.
 νῆσοι δ' ἐξείης Γυμνησίαι· ἄγχι δ' Ἐβοῦσος,
 Σαρδῶ τ' εὐρυτάτη καὶ ἐπήρατος εἰν ἀλὶ Κύρνος,
 ἦν ῥά τε Κορσίδα φῶτες ἐπιχθόνιοι καλέουσιν·
- 460 ὕλη δ' ἀμφιλαφῆς οὔτις τόσον, ὅσσον ἐκείνη.
 τὴν δὲ μετ' Αἰόλου εἰσὶ περιδρομοὶ εἰν ἀλὶ νῆσοι,
 Αἰόλου Ἴπποτάδαο, φιλοξείνου βασιλῆος,
 Αἰόλου, ὃς θηητὰ μετ' ἀνδράσιν ἔλλαχε δῶρα,
 κοιρανίην ἀνέμων κλονεόντων θ' ἰσταμένων τε.

- 440** Kephisos Nehri'nin muazzam akıntısı sürüklenerek çağıldar.
Oranın yakınında Python'un mis kokan arazisi (vardır),
Orada dişi yılan Delphyne'nin kıvrımlı bedeni tanrının uçayağının dibine kıvrılmıştır,
Bu kıvrımlı beden sayısızca nasırlı pul ile de pütürlenmiştir,
Büyük bir tapınağın içindedir ki o tapınakta bizzat Apollon sıklıkla
- 445** Mola vererek altın sadağının bağlarını çözer,
Ya Miletos ya da Klaros'tan gelir gelmez...
Böylelikle de Apollon bağışlayıcı olabilir. Ve sen, Zeus'un Musası, söyle bana!
Bütün adaların ilahi rotasını ki bu adalar denizdeki erlere görünmektedirler,
Ve kâh orada kâh da şurada kıvrılmaktadırlar.
- 450** O halde; batı sütunlarının aşağısında, orta hat boyunca,
En ötedeki Gadeira Kenti insanlara görünür olmaktadır.
Etrafı denizle çevrili bir adanın üzerindedir, okyanus sınırınınsa bitişiğindedir.
Orada (Gadeira'da) Fenike erlerinin bir boyu ikamet etmektedir,
Onlar yüce Zeus'un soyundan gelen Herakles'e hürmet ederler,
- 455** daha önceden orada ikamet edenler bu adayı Kotinussa olarak adlandırmaktayken,
Şu anki iskâncılar Gadeira olarak isimlendirmektedirler.
Oradan sonra ise Gymnasiai Adaları gelir. Bitişiğinde de Ebousos (İbiza) Adası,
Ve de oldukça geniş Sardo (Sardinia) Adası ve de denizin ortasındaki şirin
Kyrnos (Korsika) Adası vardır,
Bu adayı (Korsika'yı) bölgenin otokton (yerli) erleri Korsis olarak isimlendirirler.
- 460** Başka hiçbir yer (ada) böylesine gür bir ormana sahip değildir.
Bu adadan sonra Aiolos'un dairesel adaları denizin içindeki yerini alır,
Misafirperver kral Hippotas'ın oğlu Aiolos'un,
İnsanlar âleminde fevkaledede hediyelere nail olmuş olan Aiolos'un,
Kâh kabaran kâh da dinen rüzgârların efendiliğine de o vakıf olmuştur.

- 465 ἐπὰ δέ τοι ταί γ' εἰσίν, ἐπώνυμοι ἀνδράσι Πλωταί,
 οὔνεκα μέσσον ἔχουσι περίπλοον ἀμφιέλικτον.
 Τρινακρὴ δ' ἐπὶ τῆσιν ὑπὲρ πέδον Αὔσονιῶν
 ἐκτέταται, πλευρῆσιν ἐπὶ τρισὶν ἐστηυῖα.
 ἄκρα δέ οἱ Πάχυνός τε Πελωρίς τε Λιλύβη τε.
- 470 ἀλλ' ἦτοι Λιλύβη μὲν ἐπὶ ρίπην ζεφύροιο
 εἰσανέχει, Πάχυνος δὲ πρὸς αὐγὰς, αὐτὰρ ἐπ' ἄρκτους
 ἠνεμόεσσα Πελωρίς, ἐς Αὔσονίην ὀρόωσα.
 τῆς πρὸς μὲν βορέην ὀλοὴ ναύτησι κέλευθος,
 στενὴ τε σκολιή τε καὶ ἄσχετος, ἦχι θάλασσα
- 475 συρομένη μακρῆσι περιβρέμεται σπιλάδεσσιν,
 Ἄονίῳ τμηθεῖσα πολυγλώχινι σιδήρῳ.
 πρὸς δὲ νότον Λιβυκός τε πόρος καὶ Σύρτιος ἀρχὴ
 τῆς ἐτέρης· ἐτέρην δ' ἂν ἴδοις προτέρωσε περήσας,
 ἔσπερίην· τῆς πρόσθε δύο νησίδες ἔασι,
- 480 Μῆνιγξ καὶ Κέρκιννα, Λιβυστικὸν ὄρμον ἔχουσαι.
 ἀλλ' ὀπότε Ἀδριάδος σκαιὸν πόρον Ἀμφιτρίτης
 εἰσελάσῃς ἐπὶ νηός, Ἴηπυγίην ἐπὶ γαῖαν,
 δῆεις ἰφθίμου Διομήδεος αὐτίκα νῆσον,
 ἔνθ' ἦρως ἀφίκανε, χαλεψαμένης Ἀφροδίτης,
- 485 ὀπότε τηλίστων μετεκίαθεν ἔθνος Ἰβήρων,
 ἧς ἀλόχου βουλῆσι κακόφρονος Αἰγιαλείης.
 ἐξείης δὲ πόροιο πρὸς αὐγὰς ἠελίοιο
 Ἀψύρτου νήσων ἀναφαίνεται ἄσπετος ὄλκος,
 ἄς ποτε Κόλχων υἱὲς ἐπέδραμον, εὖτ' ἐμόγησαν

- 465** Oradaysa tamı tamına yedi tane ada vardır, bu adalar insanlar nezdinle Plotai (seyrüsefer edilebilir) olarak zikredilirler,
Zira bu adalar ortalarından geçen kıvrımlı bir seyrüsefer güzergâhına sahiptirler.
Bu adaların ardından, Ausonialıların ovasının ötesinde, Trinakria (Sicilya) Adası Uzanmaktadır, üç tane kenar üzerine yaslanmış durumdadır.
Hem Pakhynos hem Peloris ve hem de Lilybe bu adanın burunlarıdır.
- 470** Velakin Lilybe Burnu ise Zephyros'un estiği yöne (batıya) çıkıntı yapar,
Pakhynos ise doğuya doğru uzanır, ancak rüzgârlı Peloris burnu ise Kuzey istikametinde uzanır, Ausonia'ya bakar durumdadır.
Onun (Sicilya'nın) kuzeyindeyse denizciler için ölüm saçan bir geçit yer almaktadır, Burası hem dar, hem dolambaçlı ve hem de üstesinden gelinemez bir geçittir, orada
- 475** deniz akıntı halindeyken büyük kayaç resifleri üzerinde gürülür,
Ve deniz çok sivri bir Aonia kılıcı ile yarılmış durumdadır.
Güneye doğru ise hem Libya'nın yolu ve hem de Syrtis'lerden bir tanesinin girişi vardır. Ötekisini de daha ileriye devam ettikten sonra, batı istikametinde görmüş olabileceksin. Buradan önce iki tane adacık mevcuttur.
- 480** Meninks ve Kerkinna Adacıkları, bu adalar birer Libya limanına sahiplerdir.
Ancak her ne zaman bir gemi üzerinde Adriyatik Denizi'nin sol hattına, Iapygia arazisi istikametine yelken açacak olursan,
Anında yiğit Diomedes'in adasını keşfedersin,
Yiğit Diomedes Aphrodite'nin hiddetine uğradıktan sonra oraya ulaştı,
- 485** O zamanlarda en uzaktaki Iberia kavminin izini sürmekteydi,
Kötü niyetli zevcesi Aigialeia'nın isteğiyle...
Bu hattın yakınında, güneşin ışıklarına (doğuya) doğru,
Apsyrtos Adaları'nın engin akıntısı zuhur eder,
Bu adaları evvelden Kolkhislilerin oğulları istila etmişlerdi, o zamanlarda

- 490 ἴχνια μαστεύοντες ἀλήμονος Αἰητίνης.
 ἐξείης δ' ἐπὶ τῆσι Λιβυρνίδες ἐρρίζωνται.
 πρὸς δὲ νότον μετὰ δρυμὰ Κεραύνια νηῖ θεούση
 νῆσοί κεν φαίνοντο περαιόθεν Ἀμπρακιήων
 καὶ λιπαρὴ Κέρκυρα, φίλον πέδον Ἀλκινόοιο.
- 495 τῆ δ' ἐπὶ Νηρικίης Ἰθάκης ἔδος ἐστήρικται
 νήσων τ' ἀλλάων, ὅσας τ' ἀπὸ Χαλκίδος ἔρπων
 δίνης ἀργυρέης Ἀχελώϊος ἀμφὶς ἐλίσσει.
 πολλαὶ δ' Ἀμνισοῖο βορειότεραι ὀρόωνται,
 Αἴγιλά τ' ἠδὲ Κύθηρα Καλαυρία τε τρηχεῖα·
- 500 Κάρπαθος αὖθ' ἐτέρωθε. ποτὶ ζόφον, ἐγγύθι δ' αὐτῆς,
 Κρήτη τιμήεσσα, Διὸς μέγαλοιο τιθήνη,
 πολλή τε λιπαρὴ τε καὶ εὐβοτος, ἧς ὕπερ Ἴδη,
 Ἴδη, καλλικόμοισιν ὑπὸ δρυσὶ τηλεθόωσα·
 καὶ τῆς τοι μέγεθος περιώσιον. ἅντα δὲ πέζης
- 505 Αἰγυπτίης Ῥόδος ἐστίν, Ἰηλυσίων πέδον ἀνδρῶν.
 τὴν δὲ μετ' ἀντολίηνδε Χελιδόνιαι γεγάασι
 τρεῖς νῆσοι μεγάλης Παταρηίδος ἔνδοθεν ἄκρης.
 Κύπρος δ' εἰς ἀγὰς Παμφυλίου ἔνδοθι κόλπου
 κλύζετ', ἐπήρατος αἶα Διωναίης Ἀφροδίτης·
- 510 ἄγχι δὲ Φοινίκης Ἄραδος μέγαλῳ ἐνὶ κόλπῳ.
 πρόσθε δὲ Σουνιάδος κορυφῆς, ἐφύπερθεν Ἀβάντων,
 φαίνονται Σαλαμὶς τε καὶ Αἰγίνης πτολίεθρον.
 Θηητὸς δὲ τίς ἐστι βαθὺς πόρος Αἰγαίοιο,
 Ἐντὸς ἔχων ἑκατέρθεν ἀπειρεσίων στίχα νήσων,

- 490** Gezgin Aietine'nin izlerini aruyor olmalarından dolayı yorgun düşmüşlerdi.
Bu adalardan sonra ise Libyrna Adaları kök salmış durumdadırlar.
Güneye doğru ise, Keraunia koruluğunu geçtikten sonra, seyir halindeki geminin
üzerinde açıklardaki Amprakia Adaları belirginlik kazanır,
Ve de bereketli Kerkyra, Alkinoos'un sevgili toprağı (yurdu).
- 495** Buradan sonra ise Nerike Ithake'sinin iskân alanı öteki adalardan daha cüsseli bir
pozisyonda durmaktadır, yakınlardaki Kalkhis'ten akan Akheloios Nehri ise
Gümüşi anaforlarıyla çepeçevre dolanır.
Amnisos'un kuzeyinde de birçok ada görülür,
Aigila ve Kythera ve de kayalık Kalauria Adaları...
- 500** Karşı taraflarında ise tek başına olan Karpathos Adası vardır, karanlığa (batıya) doğru,
Karpathos'un yakınındaysa onurlara nail olmuş olan Krete Adası vardır, yüce Zeus'un
sütanesi olan Krete Adası, oldukça verimlidir ve bir o kadar da müreffeh, Adanın
üzerinde Ida Dağı vardır,
Bu Ida Dağı güzel yapraklı meşe ağaçların altında yemyeşildir.
Ve bu dağ yüksekliği bilinemeyecek kadar yücedir, Mısır sahilinin karşısındaysa
- 505** Rhodos Adası bulunmaktadır, Ialysos erlerinin yurdudur,
Buradan sonra, doğu istikametinde, Kırlangıç Adaları yer alır,
Bu adalar büyük Patara Burnu'nun içindeki üç adadır.
Doğu istikametindeyse Pamphylia Körfezi'nin içindeki Kypros Adası
Denizin sularıyla dövülmektedir, burası Dione'nin kızı Aphrodite'nin sevgili toprağıdır.
- 510** Yakınlardaki büyük bir körfezin içindeyse bir Fenike kenti olan Arados bulunur.
Sunion Burnu'nun önündeysen, Abantes'in üzerinde,
Salamis Adası ve de Aigina Adası'nın kenti zuhur eder.
Ege Denizi'nin derin geçidi ise tam bir harikadır,
Bu geçit, içerisinde her iki tarafındaki sayısız adalardan oluşan bir hatta sahiptir,

- 515 Ὅσσον ἐπὶ στεινωπὸν ὕδωρ Ἀθαμαντίδος Ἑλλης,
 Σηστός ὄπη καὶ Ἄβυδος ἐναντίον ὄρμον ἔθεντο.
 Εὐρώπης δ' αἶ μὲν λαιῆς ὑπὸ νεύματι χειρὸς
 Ῥώνθ' ἐξείης, Ἀσίης δ' ἐπὶ δεξιὰ κεῖνται,
 Μῆκος ἐπ' ἀρκτόιο τιταινόμεναι βορέαο.
- 520 Ἦτοι δ' Εὐρώπης μὲν Ἀβαντιάς ἔπλετο Μάκρις
 Σκῦρός τ' ἠνεμόεσσα καὶ αἰπεινὴ Πεπάρηθος·
 Ἐνθεν καὶ Λῆμνος, κραναὸν πέδον Ἡφαίστοιο,
 Πέπταται, ὠγγυγίη τε Θάσος, Δημήτερος ἀκτὴ,
 Ἴμβρος Θρηϊκίη τε Σάμος, Κυρβάντιον ἄστυ.
- 525 Αἶ δ' Ἀσίης πρώτην αἶσαν λάχον, ἀμφὶς ἐούσαι
 Δῆλον ἐκυκλώσαντο, καὶ οὖνομα Κυκλάδες εἰσί.
 Ῥύσια δ' Ἀπόλλωνι χοροὺς ἀνάγουσιν ἅπασαι,
 Ἴσταμένου γλυκεροῦ νέον εἶαρος, εὐτ' ἐν ὄρεσσιν
 Ἀνθρώπων ἀπάνευθε κύει λιγύφωνος ἀηδών.
- 530 Νῆσοι δ' ἐξείης Σποράδες περὶ παμφαίνουσιν,
 Οἶον ὅτ' ἀνεφέλοιο δι' ἠέρος εἶδεται ἄστρα,
 Ὑγρὰ νέφη κραιπνοῖο βησημένου βορέαο.
 ταῖς δ' ἐπὶ νῆσοι ἔασιν Ἰωνίδες· ἔνθα δὲ Κῶος
 καὶ Σάμος ἡμερόεσσα, Πελασγίδος ἔδρανον Ἥρης,
 535 καὶ Χίος ἠλιβάτοιο Πελινναίου ὑπὸ πέζαν.
 κεῖθεν δ' Αἰολίδων ἀναφαίνεται οὖρεα νήσων,
 Λέσβου τ' εὐρυχόριο καὶ ἡμερτῆς Τενέδοιο.
 κεῖθι Μέλας καὶ κόλπος ἐφ' Ἑλλάσποντον ἴησιν
 ἀφρόν ἐρευγόμενος· βορέη δ' ἐπὶ πολλὸν ἰόντι

- 515** Bu hat Akhamas'ın kızı Helle'nin dar bir alana sahip olan karasuyuna kadar sürer,
 Tam da orada Sestos ve de Abydos karşılıklı birer liman konumlandırmışlardır.
 Avrupa'nın adalarıysa gökkubbenin altındaki sol hatta peşi sıra fırlarlar,
 Asia'nın adalarıysa sağ tarafta konumlanmışlardır,
 Bu adalar Kuzey Boreas'ı boyunca uzanır.
- 520** Ve sonra, Abantias Makris'i (Adası) Avrupa'nındır,
 Ve rüzgârlı Skyros ve de azametli Peparethos adaları da.
 Ve daha sonra Hephaistos'un sarp ve kayalık yurdu olan Lemnos Adası
 Uzanır ve de kadim Thasos Adası, Demeter'in sahili,
 Imbros Adası ve de Thrake Samos'u (Samothrake Adası), ve Korybantentes kenti.
- 525** Birincil öneme sahip olan Asia'nın adaları ise Delos Adası'nı dört bir tarafından
 Sarmalamışlardır, bu adaların ismi ise Kyklades Adaları'dır.
 Bu adaların hepsi Apollon'a adak olarak korolar tertip ederler,
 Tatlı bir baharın başlangıcı belirlediğinde ki o zaman da dağlardaki
 İnsanlardan kaçan güzel sesli bir bülbül yavrular...
- 530** Daha sonra ise Sporades Adaları o civarda ışıldar,
 Tıpkı şiddetli bir biçimde esen Boreas'ın nemli bulutları alı koyduğu zamandaki
 bulutsuz bir gökyüzünde yıldızların görüldüğü şekilde.
 Sporades Adaları'ndan sonra Ionia Adaları vardır. Orada da Kos Adası
 Ve de sevgili Samos Adası bulunmaktadır, orası Pelasg Hera'sının meskenidir,
- 535** Ve de Khios Adası, engin Pellinaion Dağı'nın aşağısındadır.
 Oradan Aiolis Adaları'nın dağları görülmektedir,
 Engin Lesbos ve de sevgili Tenedos adalarının...
 Oralarda Melas Körfezi Hellespontos'a doğru akıntı bırakır,
 Köpük püskürterek... Kuzeye doğru oldukça yol almış birisi için

- 540 πέπταται ἔνθα καὶ ἔνθα Προποντίδος οἶδμα θαλάσσης.
 ἔστι δέ τις καὶ σκαιὸν ὑπὲρ πόρον Εὐξείνιοι
 ἄντα Βορυσθένης μεγαλώνυμος εἰν ἄλι νῆσος
 ἠρώων· Λευκὴν μιν ἐπωνυμίην καλέουσιν,
 οὐνεκά οἱ τάπερ ἔστι κινώπετα λευκὰ τέτυκται·
- 545 κεῖθι δ' Ἀχιλλῆός τε καὶ ἠρώων φάτις ἄλλων
 ψυχὰς εἰλίσσεσθαι ἐρημαίας ἀνὰ βήσας·
 τοῦτο δ' ἀριστήεσσι Διὸς πάρα δῶρον ὀπηδεῖ
 ἀντ' ἀρετῆς· ἀρετὴ γὰρ ἀκήρατον ἔλλαχε τιμῆν.
 Κιμμέριον δέ κέ τοι ἀνὰ Βόσπορον ἰθὺς ἰόντι
- 550 ἄλλη ἀπειρησίη νῆσος πέλοι, ἥ ρά τε λίμνης
 ἔνδοθι δεξιτερῇ Μαιώτιδος ἐστήρικται,
 ἧ ἔνι Φαιναγόρη τε καὶ εὐκτιτος Ἑρμώνασσα,
 ἔνθα δὲ ναιετάουσιν Ἴωνίδος ἔγγονοι αἴης.
 Αἶδε μὲν ἀνθρώποισιν ἀγακλέες εἰν ἄλι νῆσοι·
- 555 ἄλλας δ' Ὠκεανοῖο περὶ ῥόος ἐστεφάνωται·
 τάων δ' ἂν περίσημον ἐγὼ θέσιν ἐξενέποιμι,
 ὅπποτέρου τ' ἀνέμοιο παρὰ σφυρόν ἐστιν ἐκάστη.
 ἦτοι μὲν ναίουσι βοοτρόφον ἀμφ' Ἑρύθειαν
 Ἄτλαντος περὶ χεῦμα θεουδέες Αἰθιοπῆες,
- 560 Μακροβίων υἱῆς ἀμύμονες, οἳ ποθ' ἴκοντο
 Γηρυόνης μετὰ πότμον ἀγήνορος· αὐτὰρ ὑπ' ἄκρην
 Ἴρην, ἣν ἐνέπουσι κάρην ἔμεν Εὐρωπείης,
 νήσους Ἑσπερίδας, τόθι κασσιτέριοι γενέθλη,
 ἀφνειοὶ ναίουσιν ἀγαυῶν παῖδες Ἰβήρων·

- 540** Kâh o tarafta kâh da şu tarafta Propontis Denizi'nin suları çağlar.
Eukseinos'un ilerisinde, sol tarafta,
Borysthenes'in karşısında, denizin içerisinde, kahramanların şanlı
İsmine sahip olan bir ada vardır. Burasını Leuke Adası olarak adlandırırlar,
Zira o adada beyaz renkte yaratılmış zehirli yılanlar mevcuttur.
- 545** Oradaysa Akhilleus'un ve de diğer başka yiğitlerin ruhlarının
Tehna ve dar vadiler boyunca gezindiğine yönelik bir söylenti mevcuttur.
Böylesine bir mükâfat en asil kişiler için Zeus tarafından
Bir erdem karşılığı olarak bahşedilir. Zira erdem saf bir değere naildir.
Ve de Kimmer Boğazı istikametinde dosdoğru yelken açan birisi için
- 550** Başka bir engin ada daha mevcuttur, bu ada
Maiotis Gölü'nün içinde, sağ tarafta konumlanmıştır,
Bu adada da Phainogore ve de iyi konumlu Hermonassa kentleri vardır,
Ve oralarda Ionia toprağının soyundan gelenler ikamet ederler.
Denizdeki bu adalar insanlar arasında üne sahip olanlardır.
- 555** Diğer adalar ise okyanus akıntısının çevresinde halka biçiminde sıralanırlar.
Bu adaların da dikkate değer konumlarından bahsetmeliyim,
Bu adaların sırtı boyunca rüzgârın her çeşidi bulunmaktadır.
Daha sonraysa, sığırlara otlaklık yapan Erytheia civarında,
Atlas Okyanusu'nun akıntısı etrafında, dindar Aithiopiialılar yaşarlar,
- 560** Onlar Makrobiosların soylu çocuklarıdır ve evvelden
Yiğit Geryon'un ölümünden sonra buraya geldiler. Ve de Kutsal
Burun'un aşağısında, bu burnun da Avrupa'nın başlangıcı olduğunu belirtirler,
Hesperides Adaları bulunmaktadır, bu adalar kalay yatağı niteliğindedirler,
Bu adaları soylu Iberialıların varlıklı çocukları iskân ederler.

- 565 ἄλλαι δ' Ὠκεανοῖο παραὶ βορεώτιδας ἀκτὰς
 δισσαὶ νῆσοι ἔασι Βρετανίδες, ἀντία Ῥήνου·
 κείθι γὰρ ὑστατίην ἀπερεύγεται εἰς ἄλα δίνην.
 τᾶων τοι μέγεθος περιώσιον οὐ κέ τις ἄλλη
 νήσοις ἐν πάσῃσι Βρετανίσιν ἰσοφαρίζοι.
- 570 ἄγχι δὲ νησιάδων ἕτερος πόρος, ἦχι γυναῖκες
 ἀνδρῶν ἀντιπέρηθεν ἀγαυῶν Ἀμνιτάων
 ὀρνύμεναι τελέουσι κατὰ νόμον ἱερὰ Βάκχῳ,
 στεψάμεναι κισσοῖο μελαμφύλλοιο κορύμβοις,
 ἐννύχιαι· παταγῆς δὲ λιγύθροος ὄρνυται ἠχή.
- 575 οὐχ οὕτω Θρηϊκὸς ἐπ' ἠόσιν Ἀψύνθοιο
 Βιστονίδες καλέουσιν ἐρίβρομον Εἰραφιώτην,
 οὐδ' οὕτω σὺν παισὶ μελανδίνην ἀνά Γάγγην
 Ἴνδοὶ κῶμον ἄγουσιν ἐριβρεμέτη Διονύσῳ,
 ὥς κείνον κατὰ χῶρον ἀνευάζουσι γυναῖκες.
- 580 πολλὴν δὲ προτέρωσε ταμῶν ὁδὸν Ὠκεανοῖο,
 νήσόν κεν Θούλην εὐεργεῖ νηϊ περήσαις·
 ἔνθα μὲν, ἡελίοιο βεβηκότος ἐς πόλον ἄρκτων,
 ἤμαθ' ὁμοῦ καὶ νύκτας ἀειφανὲς ἀγκέχυται πῦρ·
 λοξοτέρη γὰρ τῆμος ἐπιστρέφεται στροφάλιγγι,
 585 ἀκτίνων ἰθεῖαν ἐπὶ κλίσιν ἐρχομενάων,
 μέσφ' ἐπὶ κυανέους νοτίην ὁδὸν αὖτις ἐλάσση·
 ἀλλ' ὅπῃ Σκυθικοῖο βαθὺν πόρον Ὠκεανοῖο
 νηϊ τάμης, προτέρω δὲ πρὸς ἠφῆν ἄλα κάμψης,
 Χρυσεῖην τοι νήσον ἄγει πόρος, ἔνθα καὶ αὐτοῦ

- 565** Okyanus'un kuzey sahilleri yakınında ise farklı
İki ada daha mevcuttur, bunlar Britania Adalarıdır, Rhen Nehri'nin karşısındadırlar.
Zira Rhen Nehri tam bu adaların karşısında en son akıntısını denize döker.
Bu adaların büyüklüğü muazzamdır ve diğer bütün adalar içerisinde
Başka hiçbir ada Britania Adaları kadar büyük değildir.
- 570** Yakınlarında ise küçük adacıklardan oluşan bir başka hat daha vardır,
O tarafta, adacıkların karşısındaki sahilde soylu Amnithia erlerinin eşleri ikamet eder,
Bu kadınlar coşkuya kapılmış bir şekilde adet olarak Bakkhos için ayinler tertip ederler,
Geceleri de siyah yapraklı sarmaşık demetleriyle sarmalanırlar,
Bu curcunadansa hoş uğultulu bir ses yankılanır...
- 575** Ne Thrake Apsynthos'unun kıyılarındaki Bistonis
Kavmi gür sesli Eiraphiotes'i böylesine ulular,
Ne de evlatlarıyla birlikte kara akıntılı Ganj Nehri boyunca ikamet eden
Hintliler gürleyen Dionysos için böylesine bir cümbüş tertip ederler,
Bu bölge civarındaki kadınların işte böyle haykırırlar...
- 580** Okyanusun engin hattını da ileri istikamette yarıncı,
İyi yontulmuş geminin üzerinde Thule Adası'na ulaşmış olursun.
Tam da o tarafta, güneşin kuzey kutbuna varmış olduğu anda,
Gündüzler ve aynı zamanda geceler boyunca daima parıldayan gün ışığı saçılmış olur,
Ancak güneş daha sonra daha kıvrımlı bir kavisle geriye döner,
- 585** Dosdoğru gün batımı istikametinde ışıklarını ilerleterek,
Siyah tenli insanlara kadar tekrar güney hattına doğru yönelir.
Velakin her ne zaman Skythia Okyanusu'nun engin hattını
Bir gemi üzerinde aşacak olursan ve her ne zaman da daha ilerideki doğu karasularına
Geminin yönünü çevirecek olursan,
O rota seni Khrysie Adası'na çıkarır ve orada da bizzat

- 590 ἀντολίη καθαροῖο φαίνεται ἡελίοιο.
 κείθεν δὲ στρεφθεὶς νοτίης προπάροιθε κολώνης,
 αἰψά κε Κωλιάδος μεγάλης ἐπὶ νῆσον ἴκοιο,
 μητέρα Ταπροβάνην Ἀσιηγενέων ἐλεφάντων,
 ἥς ὑπερ, οὐρανίησιν ἀειρόμενος στροφάλιγξι,
 595 δινεῖται κατὰ κύκλον ἐν αἰθέρι Καρκίνος αἴθων·
 αὐτὴ δ' εὐρυτάτη μέγεθος πέλει· ἀμφὶ δὲ πάντη
 κήτεα θίνες ἔχουσιν, Ἐρυθραίου βοτὰ πόντου,
 οὔρεσιν ἠλιβάτοισιν ἑοικότα. τῶν δ' ὑπὲρ ἄκρων
 τέτρηχεν νώτων περιμήκετος ὄλκος ἀκάνθης.
- 600 δυσμενέων τοι παῖδες, ἐλισσόμενοι κατὰ πόντον,
 κείνοις ἀντιάσειαν ἀλώμενοι· οὐ γὰρ ἔρωή
 λυγροῖς ἐν στομάτεσσιν, ἐπεὶ μέγα χάσμα τέτυκται.
 πολλάκι δ' ἂν καὶ νῆα σὺν αὐτοῖς ἀνδράσι νηὸς
 κείνα καταβρόξειε τεράατα· τοῖς γὰρ ἀλιτροῖς
 605 εἶν ἀλὶ καὶ γαίῃ κακὰ μυρία θήκατο δαίμων.
 ἔστι δὲ τοι προτέρω Καρμανίδος ἔκτοθεν ἄκρης
 Ὠγυρις, ἔνθα τε τύμβος Ἐρυθραίου βασιλῆος·
 ἐκ τῆς δ' ἂν περάσειας ἐπὶ στόμα Περσίδος ἄλμης,
 ὀρμηθεὶς βορέηνδε, καὶ Ἴκαρον εἰσαφίκοιο,
- 610 Ἴκαρον εἰναλίην, ὅθι Ταυροπόλοιο θεοῖο
 βωμοὶ κνισήεντες ἀδευκέα καπνὸν ἔχουσι.
 Τόσσας μὲν νήσους ἐπέχει ῥόος Ὠκεανοῖο
 εὐρυτέρας· ἕτεραι δὲ τ' ἀπειρέσιαι γεγάασιν,
 αἱ μὲν ἐπὶ προχοῆσι Λιβυστίδος Ἀμφιτρίτης,

- 590** apaçık olan güneşin doğuşu görülür.
Oradan da güneydeki tepeliğin önünden dönüş yapıldıktan sonra,
Hemen ulu Kolias'ın adasına varmış olursun,
Asya fillerinin anası Taprobane Adası'na...
Burayı geride bıraktıktan sonra, devasa bir kavisle göklere erişen
- 595** Alevli Yengeç Dönencesi gökyüzündeki bir eksen boyunca dönüş yapar.
Bu ada oldukça engin bir genişliktedir. Adanın tüm çevresi etrafındaki
Kıyıları da deniz yaratıkları mesken edinmiştir, Erythrae Denizi'nin hayvanları,
Bu hayvanlar heybetli dağları andırırlar. Onların yüksek sırtlarının üzerinde bulunan
Oldukça uzun bir diken hattı korku salmıştır.
- 600** Onlar düşmanların çocuklarıdır, deniz boyunca oradan buraya dolaşarak
Seyahat eden denizciler onlara çatarlar. Kocaman ağızları bir defa açılmışsa,
Azap dolu bir ölüm getiren ağızlarının girdabından kaçış yoktur.
Ve hatta sıklıkla bu canavarlar bir gemiyi bizzat içindeki erlerle birlikte
Bile yutabilir. Zira tanrı karada ve denizde
- 605** günah işlemiş olan kişilerin başına sayısızca azap musallat etmiştir.
Daha ileride ise, Karmania Burnu'nun açıklarında,
Ogyris Adası bulunmaktadır, orada ise kral Erythraios'un mezarı vardır.
Bu adadan da Pers Denizi'nin ağzına geçiş yapabilirsin,
Kuzey istikametine devam edildiğinde, Ikaros Adası'na da ulamış olursun,
- 610** Etrafı denizle sarılı Ikaros'a ki orada tanrı Tauropolos'un
Kurban kokularıyla kaplanmış sunakları keskin bir dumana sahiptir.
Okyanus'un akıntısı işte böylesi adalara doğru boşalır,
Bilhassa daha büyük olanlarına. Ancak adaların diğerleriye sayılamayacak bir haldedir,
Bazıları Libya Denizi'nin karasuları üzerindeyken,

- 615 αἰ δ' Ἀσίας, αἰ δ' αὖτε περὶ κλίσιν Εὐρωπείης.
 ἄλλαι δ' ἄλλοθι νῆσοι ἀπείριτοι, αἰ μὲν ὑπ' ἀνδρῶν
 ναιόμεναι καὶ νηυσὶν ἐπήρατον ὄρμον ἔχουσαι,
 αἰ δὲ βαθύκρημοί τε καὶ οὐ ναύτησιν ἐτοίμαι,
 τῶν οὐ ῥηϊδίον μοι ἐνισπέμεν οὔνομα πασέων.
- 620 Σχῆμα δέ τοι Ἀσίας ῥυσμὸς πέλει ἀμφοτεράων
 ἠπείρων, ἐτέρωθεν ἀλίγκιον εἶδει κώνου,
 ἐλκόμενον κατὰ βαιὸν ἐπ' ἀντολίας μυχὰ πάσης,
 ἔνθά τε καὶ στήλαι Θηβαιγενέος Διονύσου
 ἐστᾶσιν, πυμάτιο παρα ῥόον Ὠκεανοῖο,
- 625 Ἴνδῶν ὑστατίοισιν ἐν οὔρεσιν, ἔνθά τε Γάγγης
 λευκὸν ὕδωρ Νυσαῖον ἐπὶ πλαταμῶνα κυλίνδει.
 ἀλλ' οὐκ ἂν τόσσον μέγεθος πέλοι Ἀσίδος αἴης,
 οὐδ' ἅπαν εἶδος ἔοικεν ἀλίγκιον. ἐν γὰρ ἐκείναις
 ἠπείροις εἷς πόντος ἔσω ῥόον ἠγεμονεύει,
- 630 ἐν δ' Ἀσίῃ πολὺς Ὠκεανός· τρισσοὺς γὰρ ἐλίσσων
 κόλπους κυμαίνοντας ἐρεύγεται, ἔνδοθι βάλλων,
 Περσικὸν Ἀρράβιον τε καὶ Ὑρκάνιον βαθυδίνην,
 τοὺς δύο μὲν νοτίους, τὸν δ' ἐς βορέην ὀρόωντα,
 ἐς βορέην ὀρόωντα καὶ εἰς λίβα γείτονα πόντου
- 635 Εὐξείνου, τόθι φῶτες ἀπείριτοι ἀμφινέμονται.
 μέσσον δ' ἀμφοτέρων χθονὸς ἄσπετος ἰσθμὸς ὀρίζει,
 τῇ καὶ τῇ μακροῖσι τιταινόμενος πεδίοισιν.
 μέσσα γε μὴν πάσης Ἀσίας ὄρος ἀμφιβέβηκεν,
 ἀρξάμενον γαίης Παμφυλίδος ἄχρι καὶ Ἴνδῶν,

- 615** Bazıları da Asya ya da Avrupa kıtasının arazisi civarındadır.
Farklı yerlerdeki diğer adalar sayılamayacak kadar çoktur, bu adaların bazıları
İnsanlar tarafından iskân edilmiş ve gemiler için elverişli bir demirleme alanına da
sahipken, bazılarıysa dik kayalıdır ve gemiciler için faydalanılabilir özellikte değildir,
Bu adaların tamamının ismini zikretmem benim için hiç de kolay değildir.
- 620** Asya'nın ana hattı da her iki kıtanın biçimine sahiptir,
Karşı taraftan bir huninin şeklini andırır,
Ve usul usul doğunun tamamının köşelerine doğru sokulur,
O civardaysa Thebai soylu tanrı Dionysos'un sütunları
Durmaktadır, okyanusun en uç akıntısı kıyısında,
- 625** Hindistan'ın en ötesindeki dağlarda, o tarafta ise Ganges Nehri'nin
Bembeyaz suyu Nysaion Düzlüğü'ne (Plato'suna) doğru sürüklenir.
Lakin Asya Kıtası'nın büyüklüğü de çok fazla değildir,
Ne de bir bütün olarak diğer kıtaları andırır.
Zira bu topraklarda bir tane deniz içeriye doğru bir akıntı yönlendirir,
- 630** Ve Asya'da yer alan engin bir okyanustur. Öyle ki bu okyanus üç tane körfezi
Dolanarak, körfezlerin içindekileri de denize savurarak dalgalarını boşaltır,
Bu körfezler ise Pers, Arap ve de derin akıntılı Hyrkania körfezleridir,
Bu körfezlerden ikisi güneye, diğeriye kuzeye bakmaktadır,
Kuzeye ve batıya bakan körfez Eukseinos Denizi'nin yakınındadır,
- 635** o mıntıkadaki sayısız er çevredeki arazilerde ikamet etmektedir...
Bu iki denizin ortasından geçen bir arazi kıstağı bunları bölmektedir,
Kâh orada kâh da şurada uçsuz bucaksız ovalara uzanarak...
Bütün Asya'nın tam ortasınıysa bir dağ sırası çevrelemiş durumdadır,
Bu dağ sırası Pamphylia toprağından başlayarak Hindistan'a kadar uzanır,

- 640 ἄλλοτε μὲν λοξόν τε καὶ ἀγκύλον, ἄλλοτε δ' αὖτε
 ἴχνεσιν ὀρθότατον. Ταῦρον δέ ἐ κικλήσκουσιν,
 οὔνεκα ταυροφανές τε καὶ ὀρθόκραιρον ὀδεύει,
 οὔρεσιν ἐκταδίοισι πολυσχιδῆς ἔνθα καὶ ἔνθα.
 ἐκ τοῦ ἀπειρέσιοι ποταμοὶ καναχηδὰ ῥέουσιν,
- 645 οἱ μὲν πρὸς βορέην, οἱ δ' ἐς νότον, οἱ δ' ἐπὶ ῥιπὴν
 εὗρου καὶ ζεφύριοιο· τίς ἂν πάντων ὄνομ' εἴποι;
 οὐ μὲν ἐπωνυμίην μίαν ἔλλαχεν, ἀλλ' ἐν ἐκάστη
 οὔνομ' ἔχει στροφάλιγγι· τὰ δ' ἂν κείνοισι μέλοιτο
 ἀνδράσιν, οἳ κατὰ χῶρον ὁμούριον οἶκον ἔχουσι.
- 650 Νῦν γε μὲν ἔθνεα πάντα διῖξομαι, ὅσσ' ἀρίδηλα
 ἐνναίει. Μοῦσαι δ' ἰθύντατον ἴχνος ἄγοιεν.
 ἦτοι μὲν λίμνης Μαιώτιδος ἄγχι νέμονται
 αὐτοὶ Μαιῶταί τε καὶ ἔθνεα Σαυροματάων,
 ἐσθλὸν ἐνναλίου γένος Ἄρεος· ἐκ γὰρ ἐκείνης
- 655 ἰφθίμης φιλότητος Ἀμαζονίδων ἐγένοντο,
 τήν ποτε Σαυρομάτησιν ἐπ' ἀνθρώποισι μίγησαν,
 πλαγχθεῖσαι πάτρηθεν ἀπόπροθι Θερμώδοντος.
 τοὔνεκα καὶ παῖδες μεγαλήτορες ἐξεγένοντο,
 ὕλην ναιετάοντες ἀπείριτον, ἧς διὰ μέσσης
- 660 συρόμενος Τάναϊς Μαιώτιδος ἐς μέσα πίπτει,
 ὅς τε καὶ Εὐρώπην ἀποτέμνεται Ἀσίδος αἴης,
 ἐς δύοσιν Εὐρώπην, ἐς δ' ἀγὰς Ἀσίδα γαῖαν.
 τοῦ δ' ἦτοι πηγαὶ μὲν ἐν οὔρεσι Καυκασίοισι
 τηλόθι μορμύρουσιν· ὁ δὲ πλατὺς ἔνθα καὶ ἔνθα

- 640** Kimi zaman kavisli ve de eğimli bir biçimde, kimi zaman da tam tersine
Yollarıyla oldukça düzgün bir biçimde... Bu dağ sırasını Tauros olarak adlandırırılar,
Zira bu dağ bir boğa görünümündedir ve de dümdüz bir boynuz çıkarır,
Kâh oraya kâh da şuraya uzanmış dağlarıyla da birçok parçaya ayrılmıştır.
Bu dağdan sayısızca nehir yüksek bir uğultuyla çağlar,
- 645** Bu nehirlerin bazıları kuzeye, bazıları güneye ve bazılarıysa
Doğu ya da batı rüzgârlarının estiği yöne doğru çağlar. Kim bütün bu nehirlerin
İsmi sayabilir?
Velakin her nehir bir tane isme de sahip değildir, zira her bir kıvrımla birlikte
Farklı bir isimle anılırlar. Bu isimler o nehrin civarındaki
Arazide bir barınağı bulunan erler ile de alakalı olabilir.
- 650** Şimdiyse oralarda ikamet eden meşhur ulusları detaylıca anlatacağım,
Musalar ise en kestirme yolu gösterebilirler...
O halde, Maiotis Gölü'nün yakınında, bizzat Maiotialılar
Ve de Sauromatia kabileri ikamet etmektedirler,
Sauromatialılar savaş tutkunu Ares'in asil soyuna mensupturlar. Ayrıca onlar
- 655** Amazonların o sarsılmaz aşkıdan doğmuşlardır,
Amazonlar bir zamanlar Sauromatialılarla birlikte olarak o bölgeye dâhil oldular,
Uzaktaki anavatanları Thermedon'dan buraya geldikleri zaman...
Böylelikle de cengâver çocuklar olarak dünyaya geldiler,
Bu çocuklar uçsuz bucaksız bir ormanı mesken edinmektedirler, bu ormanın ortasından
- 660** Geçen Tanais Nehri Maiotis Gölü'nün ortasına dökülür,
Bu nehir de Avrupa Kıtası'nı Asya Kıtası'ndan ayırır,
Nehrin batısında Avrupa, doğu istikametindeyse Asya kıtası vardır.
Bu nehrin kaynaklarıysa Kafkas Dağları'nın
Ötelerinde çağıldamaktadır. Nehir ise kâh orada kâh da şurada genişçe

- 665 ἔσσύμενος Σκυθικοῖσιν ἐπιτροχάει πεδίοισιν.
τοῦ δ' ἄν, κυμαίνοντος ἀπείριτον ἐκ βορέαο,
πηγετὸν ἀθρήσειας ὑπὸ κρυμοῖο παγέντα.
σχέτλιοι, οἳ περὶ κείνον ἐνοίκια χῶρον ἔχουσιν·
αἰεὶ σφιν ψυχρὴ τε χιῶν κρυμός τε δυσαῆς·
- 670 καὶ δέ κεν, ἐξ ἀνέμων ὁπότεν πλεῖστον κρύος ἔλθη,
ἢ ἵππους θνήσκοντας ἐν ὀφθαλμοῖσιν ἴδιοιο,
ἢ καὶ ἡμιόνους ἢ ἀγραύλων γένος οἰῶν·
οὐδὲ μὲν οὐδ' αὐτοὶ κεν ἀπήμαντοι τελέθειεν
ἀνέρες, οἳ κείνησιν ὑπὸ ῥιπῆσι μένοιεν·
- 675 ἀλλὰ γὰρ ἠλάσκουσιν, ὑποζεύξαντες ἀπήνας,
χῶρην εἰς ἑτέρην, λείπουσι δὲ γαίαν ἀήταις
χειμερίοις, οἷτε σφι κακῇ θυῖοντες ἀέλλη
γαίαν τε κλονέουσι καὶ οὔρεα πευκήεντα.
Τόσσοι μὲν Τάναϊν ποταμὸν περιναιετάουσιν·
- 680 Σαυρομάτας δ' ἐπέχουσιν ἐπασσύτεροι γεγαῶτες
Σινδοὶ Κιμμέριοί τε καὶ οἱ πέλας Εὐξείνιοιο
Κερκέτιοι Τορέται τε καὶ ἀλκήμεντες Ἀχαιοί,
οὓς ποτ' ἀπὸ Ξάνθοιο καὶ Ἰδαίου Σιμόεντος
πνοιαὶ νοσφίσσαντο νότοιό τε καὶ ζεφύροιο,
- 685 ἔσπομένους μετὰ δῆριν Ἀρητιάδῃ βασιλῆϊ.
τοῖς δ' ἐπὶ ναιετάουσιν, ὁμούριον αἴαν ἔχοντες,
Ἕνίοχοι Ζύγιοί τε, Πελασγίδος ἔκγονοι αἴης.
πὰρ δὲ μυχὸν Πόντοιο, μετὰ χθόνα Τυνδαριδάων,
Κόλχοι ναιετάουσι, μετήλυδες Αἰγύπτιοιο,

- 665** şarıldayarak Skythia ovalarının üzerinden akar.
 Bu nehir kuzeyden esen rüzgâr tarafından durmaksızın sürükledikten sonra
 Son derece soğuk bir ayaz tarafından bir buzula dondurulduğunu göreceksin.
 Bu civardaki arazi boyunca evleri olanlar acınacak bir haldedirler.
 Onlar için daima dondurucu bir kış ve de yoğun bir don söz konusudur.
- 670** Ve üstelik rüzgârlar tarafından en dondurucu ayaz getirilince,
 Gözlerinin önünde donarak ölmüş olan atları dahi görebilirsin,
 Ya da katırları veya çayırlarda otlamakta olan koyunların bir türünü...
 Ve ne bu hayvanlar ne de bizzat erler sağ sağlam bir şekilde kalabilirler,
 Öyle ki onlar dahi oralardaki tipinin altında kalabilirler.
- 675** Ancak bu erler yük arabalarını boyunduruk altına aldıktan sonra,
 Başka bir ülkeye doğru seyahat ederler, dorndurucu bir iklime sahip olan topraklarını da
 terkederler; bu sert rüzgârlar onlar için zalim bir fırtınayla daha da kudurduğu anda
 Hem toprağı alt üst eder hem de çam ağaçlarıyla dolu olan dağları...
 Tanais Nehri civarında yaşayanlar işte bu kadardır.
- 680** Sauromatialıları ise dip dibe peydahlanmış olan şu kavimler sarmalamıştır;
 Sindiler, Kimmerler ve de Eukesinos Denizi yakınındaki
 Kerketialılar ve Toretler ve de yürekli Akhalar,
 Bu Akhaları bir zamanlar Ksanthos'tan ve de Ida Dağı'ndaki Simoeis Nehri'nden
 Güneyden ve kuzeyden esen kasırgalar ayrı düşürmüştür,
- 685** Savaştan sonra kralları Aretiades'in peşinden gittikleri sırada...
 Buralardan sonra ise, bitişikteki toprağı iskân edenler,
 Heniokhoi ve de Zugioi kavimleridir, bu kavimler Pelasg ülkesinin varsıllarıdır.
 Pontos'un ücra bir köşesinde ise, Tyndarislilerin yurdunun ötesinde,
 Kolkhisliler ikamet ederler, Mısır göçmenidirler,

- 690 Καυκάσου ἐγγύς ἐόντες, ὃς Ὑρκάνιον περὶ πόντον
οὔρεσιν ἠλιβάτοισιν ἀέξεται ἔνθά τε Φᾶσις,
Κιρκαίου κατὰ νῶτον ἐλισσόμενος πεδίοιο,
Εὐξείνου ποτὶ χεῦμα θοὴν ἀπερεύγεται ἄχνην,
ἀρξάμενος τὸ πρῶτον ἀπ' οὔρεος Ἀρμενίοιο.
- 695 τοῦ δὲ πρὸς ἀντολίην βορέην τ' ἐπικέκλιται ἰσθμός,
ἰσθμός Κασπίης τε καὶ Εὐξείνιοιο θαλάσσης.
τῷ δ' ἐνὶ ναιετάουσιν ἑωθινὸν ἔθνος Ἰβήρων,
οἳ ποτε Πυρήνηθεν ἐπ' ἀντολίην ἀφίκοντο,
ἀνδράσιν Ὑρκανίοισιν ἀπεχθέα δῆριν ἔχοντες,
- 700 καὶ Καμαριτάων φύλον μέγα, τοί ποτε Βάκχον
Ἰνδῶν ἐκ πολέμοιο δεδεγμένοι ἐξείνισσαν
καὶ μετὰ Ληνάων ἱερὸν χορὸν ἐστήσαντο,
ζώματα καὶ νεβρίδας ἐπὶ στήθεσσι βαλόντες,
"εὐοὶ Βάκχε" λέγοντες· ὁ δὲ φρεσὶ φίλατο δαίμων
- 705 κείνων ἀνθρώπων γενεὴν καὶ ἦθεα γαίης.
Τοῖς δ' ἐπὶ Κασπίῃ κυμαίνεται Ἀμφιτρίτη.
ρεῖα δέ τοι κἄν τήνδε καταγράψαιμι θάλασσαν,
οὐ μὲν ἰδὼν ἀπάνευθε πόρους, οὐ νηϊ περήσας·
οὐ γάρ μοι βίος ἐστὶ μελαινάων ἐπὶ νηῶν,
- 710 οὐδέ μοι ἐμπορὴ πατρώϊος, οὐδ' ἐπὶ Γάγγην
ἔρχομαι, οἷά περ ἄλλοι, Ἐρυθραίου διὰ πόντου,
ψυχῆς οὐκ ἀλέγοντες, ἴν' ἄσπετον ὄλβον ἔλονται,
οὐδέ μὲν Ὑρκανίοις ἐπιμίσγομαι, οὐδ' ἐρεεῖνω
Καυκασίας κνημίδας Ἐρυθραίων Ἀριηνῶν·

- 690** Kafkas Dağı'nın hemen yakınındadırlar, bu dağ Hyrkania Denizi civarında
Engin doruklarıyla göğe yükselmektedir. Tam da orada Phasis Nehri
Bulunmaktadır, bu nehir Kirkaios Ovası'nın düzlüğü boyunca kıvrılır,
Hızla akan suyunu da Eukseinos Denizi'nin dalgalarına boşaltır,
Başlangıcını da ilk olarak Armenia Dağı'ndan alır...
- 695** Burasının doğu ve de kuzey istikametindeyse bir kıstak uzanmaktadır,
Burası Kaspie ve de Eukseinos denizlerinin kıstağıdır.
Bu kıstak üzerinde ise Iberlerin doğu kökenli bir kavmi ikamet eder,
Onlar bir zamanlar Pyrene Dağları'ndan doğuya göçmüşlerdir,
Hyrkania erleriyle amansız bir savaşa tutuştukları sırada,
- 700** Ve bir de Kamarialıların ulu kabilesi vardır ki onlar da bir zamanlar Bakkhos'u
Hintlilerle olan savaşından sonra aralarına kabul etmek suretiyle misafir ettiler
Ve Lenaialılar ile birlikte kutsal bir koro tertip etmişlerdir,
Bu korolar sırasında da göğüslerinin üzerine kuşaklar ve de geyik postları atarlar,
Bu sırada da “Ey Bakkhos! Euoi!” diye nidalar atarlar. Ve tanrı da bu insanların
- 705** Soyu ve de arazilerinin meskenlerine karşı yüreğinde sevgi barındırır.
Onların ardından Kaspie Denizi kabarmaktadır.
Bu denizi de sana kolay bir biçimde tasvir edebilirim,
Onun engin geçitlerini görmemiş ve de bir gemi üzerinde bu denizi aşmamış olmama
rağmen...
Zira kara gemilerin güvertelerinde geçen bir ömür değil benimkisi,
- 710** Ne tüccar bir soyun mensubuyum, ne de Ganges Nehri'ne ulaşmışlığım vardır,
Tıpkı diğer denizciler gibi, Erythrae Denizi içerisinden geçerek ve
Canını hiçe sayarak, ölçüsüz bir mal varlığını elde edebilsinler diye...
Ve ne Hyrkanialıların arasına karıştım ne de
Erythrae Ariana'sı tarafındaki Kafkas Dağı sırtlarını gidip görmüşlüğüm vardır.

- 715 ἀλλά με Μουσάων φορέει νόος, αἶ τε δύνανται
 νόσφιν ἀλημοσύνης πολλὴν ἄλα μετρήσασθαι
 οὔρεά τ' ἠπειρόν τε καὶ αἰθερίων ὁδὸν ἄστρον.
 ἀλλ' εἶη τοι σχῆμα περίτροχον, ἀμφιελικτόν,
 πάσης Κασπίης μεγάλης ἀλός· οὐκ ἂν ἐκείνην
- 720 νηϊ περήσειας τριτάτης ἐπὶ κύκλα σελήνης·
 τόσσοι γὰρ πόροι ἐστὶν ἀμείλιχοι· ὄξυ δ' ἐπ' ἄρκτους
 ἐλκόμενος, προχοῆς ἐπιμίσγεται Ὠκεανοῖο.
 ἦ δὴ πολλὰ μὲν ἄλλα μετ' ἀνδράσι θαύματ' ἀέξει,
 φύει δὲ κρύσταλλον ἰδ' ἠερόεσσιν ἴασπιν,
- 725 ἐχθρὴν Ἐμπούσησι καὶ ἄλλοις εἰδώλοισιν.
 πάντα δέ τοι ἐρέω, ὅσα οἱ περὶ φῦλα νέμονται,
 ἀρξάμενος πλευρῆς ζεφυρίτιδος ἐκ βορέαο.
 πρῶτοι μὲν Σκύθαι εἰσὶν, ὅσοι Κρονίης ἀλός ἄγχι
 παρραλίην ναίουσιν ἀνὰ στόμα Κασπίδος ἄλμης·
- 730 Θῦνοι δ' ἐξείης· ἐπὶ δ' αὐτοῖς Κάσπιοι ἄνδρες,
 Ἀλβανοὶ τ' ἐπὶ τοῖσιν ἀρήϊοι, οἳ θ' ὑπὲρ αἴαν
 τρηχεῖαν ναίουσι Καδούσιοι· ἄγχι δὲ Μάρδοι,
 Ὑρκάνιοι Τάπυροί τ'· ἐπὶ δὲ σφισιν ὄλκον ἐλίσσει
 Μάρδος, Δερκεβίων τε καὶ ἀφνειῶν πόμα Βάκτρων·
- 735 ἀμφοτέρων γὰρ μέσσοι ἐς Ὑρκανίην ἄλα βάλλει·
 ἀλλ' ἦτοι Βάκτροι μὲν ἐπ' ἠπειροῖο νέμονται
 χώραν εὐρυτέραν κνημοῖς ὑπο Παρνησοῖο,
 Δερκέβιοι δ' ἐτέρωθεν ἐφ' ὕδασι Κασπίοισιν.
 τοὺς δὲ μετ' ἀντολίηνδε, πέρην κελάδοντος Ἀράξεω,

- 715** Ancak Musaların bilgeliği beni hükmü altına almaktadır ki onlar
Gezinmeksizin uçsuz bucaksız denizi dahi ölçmeye muktedirlerdir,
Ve hem dağları ya da bir kıtayı veya gökyüzündeki yıldızları da ölçebilirler.
Ve lakin engin bir deniz olan Kaspie Denizi'nin şekli
Yuvarlak ve her iki taraftan kıvrımlı (eliptik) bir biçimde olmalıdır.
- 720** Bu denizi bir gemi üzerinde ayın üçüncü evresinde olduğun zaman aşabilirsin.
Zira öylesine bitmek tükenmek bilmeyen bir rotası vardır ki... Tam da kuzeye doğru
Kıvrım yaparak okyanusun ağzıyla buluşur.
Bu deniz insanlar arasında birçok başka harikalar da yetiştirir,
Mesela kristal taşı ve ayrıca da koyu renkli yeşim taşı çıkarır,
- 725** Bu yeşim taşı Empusa cinleri ve diğer hayaletlerin savuşturucusudur.
Sana bu denizin etrafındaki tüm kabilelerden de bahsetmeliyim,
Kuzey istikametinden, denizin batı yakasından başlayarak...
İlk olarak Skythialılar vardır, birçoğu Kronos Denizi yakınlarından
Kaspie Denizi'nin ağzına kadarki sahil hattını iskân etmektedirler.
- 730** Daha sonra ise Thynoi halkı vardır. Onlardan sonra ise Kaspie erleri vardır,
Onlardan sonraysa savaş tutkunu Albanialılar, onların ilerisindeki
Kayalık araziye ise Kadusialılar iskân ederler. Bitişiklerindeyse Mardoï,
Hyrkanioi ve de Tapyroi halkları vardır. Onların ardından da Mardos Nehri
Derkebialıların ve de varlıklı Baktrialıların topraklarından geçerek denize doğru kıvrılır.
- 735** Bu iki kavmin ortasından da Hyrkanie Denizi'ne dökülür.
Velakin Baktrialılar da Parnasos Dağı'nın sırtlarının aşağısındaki
Geniş bir alan üzerinde ikamet ederler,
Derkebialılar ise diğer tarafta, Kaspie Denizi'nin suları kıyısında ikamet etmektedir.
Onlardan sonraysa, doğu istikameti yönünde, şarıldayan Arakses Nehri'nin karşısında,

- 740 Μασσαγέται ναίουσι, θοῶν ῥυτῆρες οἷστῶν,
 ἀνέρες, οἷς μήτ' αὐτὸς ἐγώ, μήθ' ὅστις ἑταῖρος
 ἐμπελάσαι· μάλα γάρ τε κακοξεινώτεροι ἄλλων·
 οὐ γάρ σφιν σίτιοιο μελίφρονός ἐστιν ἐδωδή,
 οὐδὲ μὲν οὐδ' οἶνος μεταδήμιος· ἀλλὰ γὰρ ἵππων
- 745 αἵματι μίσγοντες λευκὸν γάλα, δαῖτα τίθενται.
 τοῖς δ' ἐπὶ πρὸς βορέην Χωράσμιοι, οἷς ἔπι γαῖα
 Σουγδιάς, ἧς ἀνὰ μέσσοις ἐλίσσεται ἱερὸς Ὠξος,
 ὅστε λιπῶν Ἠμωδὸν ὄρος μετὰ Κασπίδα βάλλει.
 τὸν μετ' ἐπὶ προχοῆσιν Ἰαξάρταο νέμονται
- 750 τόξα Σάκαι φορέοντες, ἃ μὴ κέ τις ἄλλος ἐλέγχοι
 τοξευτής· οὐ γάρ σφι θέμις ἀνεμώλια βάλλειν·
 καὶ Τόχαροι Φροῦροί τε καὶ ἔθνεα βάρβαρα Σηρῶν,
 οἷτε βόας μὲν ἀναίνονται καὶ ἴφια μῆλα,
 αἰόλα δὲ ξαίνοντες ἐρήμης ἄνθεα γαίης,
- 755 εἶματα τεύχουσιν πολυδαίδαλα, τιμήεντα,
 εἰδόμενα χροίῃ λειμωνίδος ἄνθεσι ποιῆς·
 κείνοις οὐ τί κεν ἔργον ἀραχνάων ἐρίσειεν.
 ἄλλοι δὲ Σκύθαι εἰσὶν ἐπήτριμοι, οἷτε νέμονται
 ἐσχατιάς. παρὰ δέ σφι δυσήμενος ἐκτέταται χθῶν,
- 760 χειμερίοις ἀνέμοισι κεκλειμένη ἠδὲ χαλάζης.
 Τόσσοι μὲν φῶτες περὶ Κάσπια κύματ' ἔασιν·
 φράζεο δ' ἐκ Κόλγων καὶ Φάσιδος ἐς δύσιν ἤδη,
 Εὐξείνου παρὰ χεῖλος, ἐπιλαδὸν ἔθνεα Πόντου
 ἄχρι Θρηϊκίου στόματος, τόθι Χαλκίς ἄρουρα.

- 740** Massagetler ikamet ederler, oklarını süratli bir biçimde geren erlerdir,
Onlara ne bizzat ben ne de bir başkası yaklaşabilir.
Zira diğer halklardan çok daha fazla misafir düşmandırlar.
Ayrıca onlar nezdinde pek tatlı tahıldan yapılan bir yiyecek de mevcut değildir,
Ve hatta o mıntıkada şarap bile yoktur. Ancak,
- 745** Beyaz sütü atların kanıyla karıştırarak ziyafetler tertip ederler.
Onların ardından, kuzey istimametinde, Khorasmioi kavmi vardır, onlardan sonraysa
Sogdia toprağı, bu arazinin ortasından ise kutsal Oksos Nehri kıvrılmaktadır.
Ki bu ırmak Emodos Dağı'ndan ayrıldıktan sonra Kaspie Denizi'ne dökülür.
Oradan sonra, Iaksartes Nehri'nin suları kıyılarında,
- 750** Üzerlerinde yaylar bulunduran Sakalar vardır ki bu yayları da başka hiçbir okçu
Gölgede bırakamaz. Zira onlar nezdinde bir okun hedefi tutturamaması adet değildir.
Ve daha sonra Tokharoi, Phrouroi ve de barbar Seres kabileleri vardır,
Onlar sığırları ve de yağlı koyunları geri çevirirler,
Ancak ıssız arazilerinin rengârenk çiçeklerini topladıktan sonra,
- 755** iyi işçiliğe sahip olan elbiseler dokurlar ve bu elbiseler değerlidir de,
Renk olarak çayırılık bir otlanın çiçeklerini andırırlar.
Örümceklerin bir eseri bile bu elbiseler ile boy ölçüşemez.
Bir de çok sayıdaki diğer Skythialılar mevcuttur ve onlar da
En ötedeki arazileri iskân ederler. Onların yakınıdaysa iklimi sert bir arazi uzanır,
- 760** Bu arazi soğuk rüzgârlara ve de tipi fırtınalarına teslim olmuş durumdadır.
Kaspie Denizi'nin dalgalarının etrafında böylesine çok insan vardır işte.
Şimdiyse Kolkhis'ten ve Phasis'ten batıya doğru dikkatini ver.
Eukseinos'un kıyısı boyunca olan Pontos'un kalabalık kabilelerine.
Thrake'nin ağzına kadar, o tarafta Kalkhedon²⁵⁸ arazisi vardır.

²⁵⁸ Metin içerisinde *Χαλκις ἄρουρα* olarak adlandırılan bölge günümüzdeki Kadıköy, yani antik Kalkhedon arazisiyle özdeşleştirilmektedir. Cicero tarafından *patrem historiae* (= tarihin babası [*Leg. I. 1. 5*]) ünvanıyla onurlandırılan Halikarnassoslu Herodotos'un (IV. 144) yapmış olduğu aktarım ışığında, Pers Kralı I. Dareios'un en önemli komutanlarından biri olan Megabazos, Kalkhedon kentinin kuruluşuyla alakalı olarak oldukça önemli ve bir o kadar da nüktedan bir söylevde bulunmuştur. Bu doğrultuda Megabazos, Khersonesos (Gelibolu Yarımadası) ve Hellespontos (Çanakkale Boğazı) yörelerinde henüz Pers buyruğu altına girmeyi kabul etmeyen polisler için askeri seferler düzenlediği sırada, MÖ ca. 511 yılında Byzantion kentine de ulaşmıştır. Burada bulunduğu sırada ise, Kalkhedonluların kentlerini Byzantionlulardan 17 sene önce kurmuş olduklarını öğrenmiştir. Bunun üzerine; "*Kalkhedonluların o zamanlar kör olmaları gerektiğini; zira eğer kör olmasalardı; ellerinin altında böylesine güzel bir mevki varken, gidip de o kadar*

- 765 Βύζηρες τοι πρώτα καὶ ἀγχόθι φύλα Βεχείρων,
 Μάκρωνες Φίλυρες τε καὶ οἱ μόσσυνας ἔχουσι
 δουρατέους· τῶν δ' ἄγχι πολύρρηνες Τιβαρηνοί·
 τοῖς δ' ἐπὶ καὶ Χάλυβες στυφελὴν καὶ ἀπηνέα γαίαν
 ναίουσιν, μογεροῦ δεδαηκότες ἔργα σιδήρου,
- 770 οἳ ῥα, βαρυγδούποισιν ἐπ' ἄκμοσιν ἐστηῶτες,
 οὔποτε παύονται καμάτου καὶ οἷζύος αἰνῆς.
 τοὺς δὲ μετ' Ἀσσυρίας πρόχυσις χθονὸς ἐκτετάνυσται,
 ἔνθα δ' Ἀμαζονίδεσσιν ἀπ' οὔρεος Ἀρμενίοιο
 λευκὸν ὕδωρ προΐησιν ἐνυάλιος Θερμῶδων,
- 775 ὅς ποτ' ἀλωομένην Ἀσωπίδα δέκτο Σινώπην
 καὶ μιν ἀκηχεμένην σφετέρῃ παρενάσσατο χώρα
 Ζηνὸς ἐφημοσύνησιν· ὁ γὰρ φιλότητος ἐραννῆς
 ἰσχανόων, πάτρης ἀπενόσφισεν οὐκ ἐθέλουσαν·
 ἐκ τῆς καὶ πτολίεθρον ἐπώνυμον ἄνδρες ἔχουσιν.
- 780 κείνου δ' ἂν ποταμοῖο περὶ κρυμώδεας ὄχθας
 τέμνοις κρυστάλλου καθαρὸν λίθον, οἷά τε πάχνην
 χειμερίην. δήεις δὲ καὶ ὑδατόεσσιν ἴασπιν.
 Ἴρις δ' ἐξεΐης καθαρὸν ῥόον εἰς ἄλα βάλλει.
 τῷ δ' ἐπὶ μορμύρουσι ῥοαὶ Ἄλυος ποταμοῖο,
- 785 ἐλκόμεναι βορέηνδε Καραμβίδος ἐγγύθεν ἄκρης,
 ἀρξάμεναι τὸ πρῶτον ἀπ' οὔρεος Ἀρμενίοιο.
 Παφλαγόνες δ' ἐπὶ τοῖσιν ἐπ' ἠϊόνεσσι νέμονται,
 καὶ Μαριανδυνῶν ἱερὸν πέδον. ἔνθ' ἐνέπουσιν
 οὐδαίου Κρονίδαο μέγαν κύνα χαλκεόφωνον,

- 765** ilk olarak Byzeres ve yakınındaysa Bekheira boyları mevcuttur,
 Ve Makronlar ile Phlyres kabileri vardır ve onlar da tahta kulübelere sahiptirler
 Onların yakınında ise bolca koyuna sahip olan Tibarenoi kavmi mevcuttur.
 Ve onlardan sonra ise Khalybes kavmi kayalık ve aynı zamanda da çetrefilli bir araziyi
 İskân etmektedir, pek bir yorucu olan demircilik sanatında yetkindirler,
- 770** Ve onlar yüksek sesle çağıldayan örslerinin yanibaşında kala kalmışlardır,
 Asla da bu zahmetin ve kahredici azabın bir sonu gelmez.
 Onlardan sonra ise Assuria'nın balçıklı toprağı yayılım göstermiştir,
 Orada Armenia Dağı'ndan çağlayan hiddetli Thermedon Nehri
 Bembeyaz suyunu Amazonların diyarına doğru akıtmaktadır.
- 775** Ki bu nehir de bir vakitler yurdundan ayrı Asopos'un kızı düşen Sinope'yi ağırladı,
 Ve gözyaşları içindeki Sinope'yi kendi kıyılarına yerleştirdi,
 Zeus'un buyruklarına uyarak... Zira Zeus tatlı bir aşkın
 Esiri olunca hiç istememesine rağmen Sinope'yi vatanından ayrı düşürdü
 İsmi ondan olan bir şehir de kendi erlerine sahiptir.
- 780** Bu nehrin donmuş kıyıları etrafında
 Kristalin saf taşını yontabilirsin, donmuş bir kırağı
 Parçasına benzemektedir. Ve aynı zamanda şeffaf yeşim taşını da bulabilirsin.
 Daha ötede ise Iris Nehri berrak suyunu denize boşaltmaktadır.
 Bu nehirden sonra ise Halys Nehri'nin suları çağlamaktadır.
- 785** Karambis Tepesi yakınlarından kuzeye doğru kıvrım yapar,
 Bu nehrin suları kaynağını Armenia Dağı'ndan almaktadır.
 Oralardan sonraki kıyılarda ise Paphlagonialılar ikamet etmektedirler,
 Ve bir de Mariandyalıların kutsal ovası vardır. Bu ovada
 Kronos'un cehennemdeki oğlunun devasa ve gür sesli köpeğini

- 790 χερσὶν ἀνελκόμενον μεγαλόφρονος Ἡρακλῆος,
 δεινὸν ἀπὸ στομάτων βαλέειν σιαλώδεα χυλόν,
 τὸν μὲν ἐδέξατο γαῖα καὶ αὐτόθι πῆμ' ἐφύτευσεν.
 ἄγχι δὲ Βιθυνοὶ λιπαρὴν χθόνα ναιετάουσι,
 Ῥήβας, ἔνθ' ἐρατεινὸν ἐπιπροΐησι ῥέεθρον,
- 795 Ῥήβας, ὃς Πόντοιο παρὰ στομάτεσσιν ὀδεύει,
 Ῥήβας, οὗ κάλλιστον ἐπὶ χθονὶ σύρεται ὕδωρ.
 Τόσσοι μὲν Πόντοιο περικτίται ἄνδρες ἕασι·
 κείνα δέ τοι Σκυθίης προλελεγμένα φύλα πελέσθω.
 Νῦν δ' αὖ παρραλίας Ἀσίης πόρον ἐξενέποιμι,
- 800 ὃς ῥά τε πρὸς νότον εἶσιν ἐφ' Ἑλλήσποντον ὀδεύων
 καὶ ποτὶ μηκίστου νότιον ῥόον Αἰγαίιο
 μέσφ' αὐτῆς Συρίας τε καὶ Ἀραβίης ἐρατεινῆς.
 Χαλκιδέες μὲν πρῶτα παρὰ στόμα γαῖαν ἔχουσιν,
 οὐδας ἐς ἀντιπέρην Βυζάντιον εἰσορόωντες·
- 805 Βέβρυκες δ' ἐπὶ τοῖσι καὶ οὔρεα Μυσίδος αἴης,
 ἦχί περ ἡμερόεντα Κίος προΐησι ῥέεθρα,
 τοῦ ποτ' ἐπὶ προχοῆσιν Ὕλαν ἀπενόσφισε Νύμφη,
 ὀτρηνδὸν θεράποντα πελωρίου Ἡρακλῆος·
 ἔνθεν ἐς Ἑλλήσποντον ἀνατρέχει ἄσπετος ἀγκῶν

- 790 yiğit Herakles'in elleriyle gün ışığına çıkartmış olduğunu söylerler,
 Çenelerinden iğrenç bir salya sıvısı akıtan bir köpektir bu,
 Öyle ki bu salyayı toprak emer ve o noktada da bir zehir zuhur eder.
 Yakınlardaki verimli araziye ise Bithynialılar iskân etmektedir,
 O civarda Rhebas Nehri tatlı bir akıntı bırakır,
- 795 Rhebas Nehri ki bu nehir Pontos'un boğazının yakınından geçer,
 Rhebas Nehri ki bu nehir yeryüzü üzerindeki en tatlı suyu akıtır.
 Pontos civarında ikamet eden yurttaşlar da işte bu kadardır.
 Tabi ki Skythia'nın önceden zikredilen o kabileleri de hesap dâhilinde olsun.
 Şimdiyse sıra Asya sahilinin kıyı hattını anlatmam da,
- 800 Ki bu hat güney istikametindedir ve Hellespontos'a kadar ilerler,
 Ve oradan da en uç Ege'nin güney istikametindeki akıntısına doğru,
 Bizzat Suriye'ye ve de sevgili Arabistan'a kadar...
 İlk olarak Kalkhedonlular²⁵⁹ boğazın kıyısındaki araziye iskân etmektedirler,
 Karşı kıyılarındaki Byzantion²⁶⁰ toprağına bakarlar.
- 805 Onlardan sonra Bebrykes kavmi ve de Mysia arazisinin dağları vardır.
 O taraftan Kios Nehri tatlı sularını geçirir,
 Bir zamanlar bu nehrin sularında yıkanan Hylas'ı bir Nymphe (su perisi) kaçırmıştı,
 Cengâver Herakles'in atik yoldaşı Hylas'ı...
 O taraftan Hellespontos'a doğru Küçük Phrygia'nın

²⁵⁹ Khalkedon kentinin kuruluş tarihi (MÖ 685) Byzantion kentinin kuruluş tarihiyle oldukça yakın bir zaman dilimine denk gelmekle birlikte antikçağ yazarların birçoğu da söz konusu tarih hakkında birbirlerine oldukça yakın tarihlenmeler saptamaktadırlar. Bu doğrultuda, Eusebios'a (*chron.* 165h) göre Byzantion, Kalkhedon kentinden 26 yıl (yani MÖ ca. 659); Miletoslu Hesykhios'a (*Patr. Const.* 20) göre, 19 yıl (yani MÖ ca. 666); Herodotos'a (*IV.* 144) göre ise, 17 yıl sonra (MÖ ca. 668) kurulmuştur (*Eust. Comm. in Dion. Per.* 764). Daha detaylı bilgi için bk. Arslan 2010, 12 dn. 33.

²⁶⁰ Byzantion kentinin Trakya kökenli bir dil yapısına ait olduğu düşünülen ismi (Arslan 2010, 7), daha sonraları bölgede koloni kentler kurmak üzere gelen Hellenler tarafından efsaneleştirilerek Megaralı kahraman Byzas ile özdeşleştirilmiştir. Daha detaylı bilgi ve tartışmalar için ayrıca bk. Georgacas 1947, 349 vdd.; Kentin ismine yönelik gözlemler ve değerlendirmeler için ayrıca bk. Arslan 2010, 1-7. Buna ek olarak Antikçağda Byzantion isimiyle anılan iki ayrı kent daha mevcut olduğu bilinmektedir. Bunların biri Lybia/Kuzey Afrika'da yer alırken (*Steph. Byz. Ethnika* s.v. Βύδαληο=Byzantes; *Etym. Magn.* s.v. Βύδαληο=Byzantes; *Eust. Comm. in Dion. Per.* 803; Dessau 1970², col. 1115) diğeri ise, India/Hindistan'da bulunmaktaydı (*Peripl. m. r.* 53; *Ptol. geo.* VII. 1. 7; *Steph. Byz. Ethnika* s.v. Βόζπνζγο=Bosporos; s.v. Βπδαληεϊνλ=Byzanteion; Georgacas 1947, 348 dn. 4; Tomaschek 1970², col. 1158).

- 810 βαιοτέρης Φρυγίης· ἑτέρη δέ τοι ἔνδοθι κεῖται,
 εὐρυτέρη γεγαυῖα, παρ' ὕδασι Σαγγαρίοιο·
 ἀλλ' ἦτοι μεγάλη μὲν ἐπ' ἀντολίην τετάνυσται,
 ἰππόβοτος λιπαρή τε· πρὸς ἑσπερίην δ' ἂν ἴδοιο
 τὴν ἑτέρην, ἣ κεῖται ὑπὸ ζαθέης πόδας Ἴδης,
- 815 Ἴλιον ἠνεμόεσσαν ἐπὶ πλευρῆσιν ἔχουσα,
 Ἴλιον ἀγλαὸν ἄστυ παλαιγενέων ἠρώων,
 Ἴλιον, ἣν ἐπόλισσε Ποσειδάων καὶ Ἀπόλλων,
 Ἴλιον, ἣν ἀλάπαξαν Ἀθηναίη τε καὶ Ἥρη,
 Ξάνθῳ ἐπ' εὐρυ ρέοντι καὶ Ἰδαίῳ Σιμόεντι.
- 820 τὴν δέ μετ' Αἰόλιδος παραπέπταται ἦθεα γαίης
 Αἰγαίου παρὰ χεῖλος, ὑπὲρ μέγαν Ἑλλήσποντον.
 τῇ δ' ἐπὶ ναιετάουσιν ἀγαυῶν παῖδες Ἴώνων,
 ἀγχίαλοι γεγαῶτες, ἐπὶ χθονός, ἥς διὰ μέσσης
 Μαίανδρος λιπαρῆσι κατέρχεται εἰς ἄλλα δίνης,
- 825 Μιλήτου τε μεσηγὺ καὶ εὐρυχόροιο Πριήνης.
 τάων δ' ἀμφοτέρων γε βορειοτέρην ἐσίδοιο
 παρραλίην Ἐφεσον, μεγάλην πόλιν Ἰοχεαίρης,
 ἔνθα θεῆ ποτε νηὸν Ἀμαζονίδες τετύκοντο
 πρέμνω ἔνι πτελέης, περιώσιον ἀνδράσι θαῦμα.
- 830 Μηρονίη δ' ἐπὶ τῆσιν ἐπ' ἀντολίην τετάνυσται
 Τμώλῳ ὑπ' ἠνεμόεντι, τόθεν Πακτωλὸς ὄδεύων
 χρυσὸν ὁμοῦ δίνησιν ἐφελκόμενος κελαρύζει.
 τοῦ δ' ἂν ἐπὶ πλευρῆσι καθήμενος εἶαρος ὄρη
 κύκνων εἰσαΐοις λιγυρῆν ὄπα, τοί τε καθ' ὕδωρ

- 810** Engin kıvrımı yükselmektedir. Diğer Phrygia ise iç kesimde uzanmaktadır,
Bu Phrygia daha büyüktür ve Sangarios Nehri'nin havzasındadır.
Velakin Büyük Phrygia doğu istikametine uzanmıştır,
Atlar için iyi bir otlaktır ve ayrıca da verimlidir. Batı istikametindeyse diğer
Phrygia'yı görebilirsin. Ki bu da kutsal Ida Dağı'nın etekleri altındadır.
- 815** Bu Ida Dağı bir kenarında rüzgârlı Ilion Kenti'ne ev sahipliği yapar,
Kadim kahramanların şanlı kenti Ilion'a,
Poseidon ve Apollon'un kurmuş olduğu Ilion'a,
Athena ve Hera'nın yok etmiş olduğu Ilion'a,
Bu kent Engin Ksanthos ve de Ida Dağı'ndan akan Simoeis nehirleri üzerindedir.
- 820** Oradan sonra ise Aiolis Bölgesi'nin meskenleri yayılım göstermektedir,
Ege Denizi'nin eşiğinden engin Hellepontos'un ötesine doğru.
Oranın bitişiğindeyse soylu İonialıların çocukları ikamet etmektedir,
İonialılar deniz kenarındadırlar, onların toprakları üzerinde, tam ortadan,
Maiandros Nehri verimli anaforlarıyla birlikte denize dökülür.
- 825** Miletos ve de engin Priene kentlerinin arasından.
Bu iki kentin kuzey istikametinde de sahildeki
Ephesos kentini görebilirsin, Iokheaira'nın (Artemis) devasa kenti Ephesos'u,
Bir zamanlar Amazonlar orada tanrıça için bir tapınak inşa etmişlerdir,
Bir ağaç kütüğünün içerisinde, insanlar için oldukça sıradışı bir harikadır bu.
- 830** Oralardan sonra ise Maeonia (Lydia) doğu istikametinde uzanır,
Rüzgârlı Tmolos Dağı'nın eteklerinde, bu dağdan akan Paktalos Nehri
Akıntısıyla birlikte taşıdığı altını sürükleyerek gürülür...
Bahar mevsimi sırasında bu nehrin kıyılarında oturduğu zaman
Kuğuların tatlı uğultusunu işitebilirsin ki bu kuğular nehir suyunun üzerinde

- 835 ἔνθα καὶ ἔνθα νέμονται ἀεξομένης ἐπὶ ποίης·
πολλοὶ γὰρ λειμῶνες ἐν Ἀσίδι τηλεθάουσιν,
ἔξοχα δ' ἄμ πεδίον Μαιάνδριον, ἔνθα Καῦστρου
ἦσυχα παφλάζοντος ἐπιρρέει ἀγλαὸν ὕδωρ.
οὐ μὰν οὐδὲ γυναῖκας ὀνόσσει, αἶ περι κείνο
- 840 θεῖον ἔδος, χρυσοῖο κατ' ἰξύος ἄμμα βαλοῦσαι,
ὄρχεῦνται, θηητὸν ἐλισσόμεναι περὶ κύκλον,
εἴτε Διωνύσοιο χοροστασίαι τελέθειεν·
σὺν καὶ παρθενικαί, νεοθηλῆες οἰά τε νεβροί,
σκαίρουσιν. τῆσιν δὲ περὶ σμαραγεῦντες ἀῆται
- 845 ἱμερτοὺς δονέουσιν ἐπὶ στήθεσσι χιτῶνας.
ἀλλὰ τὰ μὲν Λυδοῖσι μετ' ἀνθρώποισι μέλονται·
πρὸς δ' ἄλα κεκλιμένοι Λύκιοι χθόνα ναιετάουσι
Ἐάνθου ἐπὶ προχοῆσιν, ἐϋρρείτου ποταμοῖο·
ἔνθα βαθυκρήμνοιο φαίνεται οὔρεα Ταύρου
- 850 Παμφύλων καὶ μέχρι· Κράγον δέ ἐ κικλήσκουσιν.
κεῖθι δ' ἄν ἀθρήσειας ὑπειράλιον πτολίεθρον
Ἄσπενδον, ποταμοῖο παρὰ ῥόον Εὐρυμέδοντος,
ἔνθα συοκτονίησι Διωναίην ἰλάονται.
ἄλλαι δ' ἐξείης Παμφυλίδες εἰσὶ πόλῃες,

- 835** Kâh orada kâh da şurada yeşermekte olan bir çayırılığın üzerinde otlanırlar.
Zira Asya Kıtası'nda pek çok otlak daha yeşermektedir.
Bilhassa da Maiandros Ovası boyunca ki orada
Şarıl şarıl akmakta olan Kaystros Nehri'nin berrak suyu usul usul ilerler.
O ilahi toprakların civarında yaşayan kadınları kınamaya falan da yeltenmeyesin,
- 840** Ki bu kadınlar bellerine altın bir kemer takıştırmak suretiyle
Dans ederler, harikülade bir çember etrafında da dönerler,
Dionysos'un korolarını tertip ettikleri zamanlarda...
Onlarla birlikteyse tıpkı bir geyik yavrusuna benzeyen bakireler
Hoplayıp zıplamaktadır. Bu bakirelerin etrafında patlayan rüzgârlar ise
- 845** Göğüslerinin üzerindeki tatlı tunikleri uçuruverir.
Velakin Lydialı insanlar ile alakalı şeyler de bu kadardır.
Denize doğru yaslanmış Lykialılar ise güzel akıntılı
Ksanthos Nehri'nin suları etrafındaki araziye iskân ederler.
O civarda yalçın Tauros Dağları görünmektedir.
- 850** Bu dağlar Pamphylia arazisine kadar devam eder. Orada da Kragos olarak anılır.
Oradan sahildeki Aspendos kentini dahi görebilirsin,
Bu kent Eurymedon Irmağı'nın²⁶¹ suyu kenarındadır,
Orada Dione'nin kızını (Aphrodite'yi) domuz kurbanlarıyla sakinleştirirler,
Akabindeyse diğer Pamphylia kentleri vardır,

²⁶¹ Günümüzdeki Köprüçay, Isparta İli Sütçüler İlçesi istikametinde yer alan ve de Toros dağlarından doğan, dar ve derin kanyonlardan geçerek Serik yakınlarında Akdeniz'e dökülün akarsudur. Antikçağda Eurymedon (Εὐρυμέδων) adıyla bilinen bu ırmak için en önemli tarihsel anlatı Pers ve Hellen savaşları sırasında iki ulusa ait donanmaların bu ırmağın ağzında, MÖ 468 yılındaki Eurymedon Deniz Savaşı olarak bilinen çarpışma kapsamında karşı karşıya gelmesi ve Hellenlere ait müttefik donanmanın Pers donanmasına karşı ezici galibiyetiyle alakalı olmalıdır. Thukydides'in (I. 100. 1) savaşla ilgili yaptığı aktarım ışığında, bu savaş esnasında Atinalı amiral Kimon 200 kadar Fenike savaş gemisini ele geçirerek yok etmiştir. Plutarkhos'a (Kim. XII. 6) göreyse Atinalar, Perslerin birçok savaş gemisini tahrip edip yaklaşık 200 gemiyi de ele geçirmiş olmalarına rağmen, Pers donanmasının büyük bir bölümü kaçmayı başarmıştır. Diodoros ise (XI. 60. 6-7) Atina donanmasının, Perslerden daha az sayıda gemiye sahip olmasına karşın, deniz savaşı sırasında önemli miktarda savaş gemisi batırmış olduğunu ve 100'den fazla Pers gemisini de mürettebatlarıyla birlikte ele geçirmiş olduğunu kaydeder. Savaş sonucundaysa ise Pers donanmasının geri kalanı Kıbrıs'a kaçabilmiştir. Konuya ilişkin olarak ayrıca bk. Mela I. 78; Iust. 15. 18-20.

- 855 Κώρυκος Πέργη τε καὶ ἠνεμόεσσα Φάσηλις.
 τῶν δὲ πρὸς ἀντολίην μεσάτην χθόνα ναιετάουσιν
 ἴδριες ἐν πολέμοισι Λυκάονες ἀγκυλότοξοι.
 τοῖς δ' ἐπι Πισιδέων λιπαρὸν πέδον, ἦχι πόλῃες
 Τελμησσὸς Λύρβη τε καὶ ἦν ἐπολίσσατο λαὸς
- 860 πρὶν ποτ' Ἀμυκλαίων μεγαλόνυμος ἐν χθονὶ Σέλγη.
 κεῖθεν δ' εἰς αὐγὰς σκολιὸν περιτέλλεται οἶμον
 πολλὸν ἔσω βεβαυῖα περιδρομος Ἀμφιτρίτη,
 γείτων Εὐξείνιοιο πολυκλύστοιο θαλάσσης.
 κείνός τοι Κιλικῶν περισύρεται ἔθνεα κόλπος
- 865 μακρὸς ἐπ' ἀντολίην. Ἀσίης δὲ στεινὰ καλεῦσιν.
 καὶ τῷ μὲν πολέων ποταμῶν ἐπιμίσγεται ὕδωρ
 τηλόθεν ἐρχομένων, Πυράμοιό τε καὶ Πινάροιο,
 Κύδνου τε σκολιοῖο, μέσῃν διὰ Ταρσὸν ἰόντος,
 Ταρσὸν εὐκτιμένην, ὅθι δὴ ποτε Πήγασος ἵππος,
- 870 ταρσὸν ἀφείξ, χώρῳ λίπεν οὖνομα, τῆμος ἀφ' ἵππου
 ἐς Διὸς ἰέμενος πέσεν ἦρως Βελλεροφόντης.
 κεῖθι δὲ καὶ πεδίον τὸ Ἀλήϊον, οὗ κατὰ νῶτα
 ἀνθρώπων ἀπάνευθεν ἀλώμενος ἐνδιάσκειν.
 πολλαὶ δ' ἐξείης Κιλικῶν γεγάασι πόλῃες,
- 875 Λυρνησσὸς Μαλλός τε καὶ Ἀγχιάλεια Σόλοι τε,
 αἱ μὲν ἐν ἠπειρῷ, αἱ δ' αὐτῆς ἄγχι θαλάσσης.
 τῆς δ' ἐπι Κομμαγεηνὸν ἔδος Συρίας τε πόλῃες
 θινὸς ἐπι στρεπτῆς περιμήκεες· ἀμφὶ γὰρ ὀλκὸς
 ἐς δύοσιν ἔστραπται πολιῆς ἀλός, ἄχρι κολώνης

- 855** Korykos, Perge ve de rüzgârlı Phaselis...
Onların doğusunda yer alan iç kesimdeki araziye iskân edenler ise
Savaş hususunda marifetli ve kavisli yaylara sahip olan Lykaonialıdır.
Onların ardından ise Pisidialıların bereketli ovası vardır, o ovada yer alan
Kentler Telmessos, Lrybe ve de evvel zaman içinde
- 860** Amyklaia (Sparta) halkının bölgede kurmuş olduğu şanlı Selge kentleridir.
Oradan da doğu istikametine doğru kavisli bir geçidi iç kesime doğru
Oldukça ilerletmiş kavisli bir deniz kıvrılır.
Fırtınalı Eukseinos Denizi'nin benzeridir.
Bu engin körfez doğu istikametinde
- 865** Kilikia halklarını sarmalar. Asya Kıtası'nın da geçidi olarak adlandırılır.
Ve de uzaktan gelen pekçok nehrin suyu bu körfeze karışır,
Pyramos ve de Pınara nehirlerinin suyu.
Ve de kıvrımlı Kydnos Nehri'nin suyu, bu nehir Tarsos kentinin içinden geçer,
Güzel konumlu Tarsos'un ki orada bir zamanlar Pegasos atı
- 870** Toynağını yitirmişti ve bu toynak bölgeye de bir isim bıraktı,
Yiğit Bellerophontes göğe doğru arzuya kapılmışken atından düştükten sonra.
Ve orada Aleion Ovası da vardır, bu ovanın sırtı boyunca
İnsanlarda uzakta gezinip oyalanıyordu Bellerophontes.
Oradan sonra ise Kilikia'nın pek çok kenti daha bulunuyordu,
- 875** Lrynessos, Mallos, Ankhialeia ve de Soloi,
Bu kentlerden bazıları iç kesimdeyken bazılarıysa bizzat denizin kıyısındadır.
Oradan sonraysa Kommagene mabedi ve de kıvrımlı bir sahil
Hattının üzerindeki devasa Suriye kentleri vardır. Velakin köpüklü
Denizin bir kıvrımı bu civarda batıya doğru bir kavis yapmıştır,

880 οὔρεος ἀγχιάλιοι, βαθυκρήμνου Κασίοιο.

Ῥηϊδίως δ' ἄν τοι λοιπὸν πόρον αὐδήσαιμι
 γαιάων Ἀσίης· ὁ δέ τοι λόγος ἐν φρεσὶν ἔστω,
 μηδ' ἀνέμοις φορέοιτο πονηθέντων χάρις ἔργων.
 εἰ γάρ μοι σάφα τήνδε καταφράσσαιο κέλευθον,

885 ἦ τάχα κἄν ἄλλοισιν ἐπισταμένως ἀγορεύοις
 καὶ ποταμοὺς πολίων τε θέσιν καὶ γαίαν ἐκάστην.

Σχῆμα μὲν οὖν πισύρεσσιν ἐπὶ πλευρῆσι τετύχθω,
 πεπταμένον δολιχοῖσιν ἐπ' ἀντολίην πεδίοισιν.
 οἶσθα γάρ, ἐν πρώτοισιν ἐμεῦ εἰπόντος ἀκούσας,

890 πᾶσαν ἕως Ἰνδῶν Ἀσίην ὄρος ἀνδιχα τέμνειν.

κεῖνό τοι ἐν πλευροῖσι βορειότερον τελέοιτο,
 Νεῖλος δ' ἐσπέριον πλευρὸν πέλοι· αὐτὰρ ἐφών
 Ἰνδικὸς Ὠκεανὸς· νότιον δ' ἄλὸς οἶδματ' Ἐρυθρῆς.
 φράζεο δ' ὡς ὑπὸ πέζαν ἐπ' αὐγὰς ἴξομαι ἤδη,

895 ἀρξάμενος Συρίηθεν, ὅθεν λίπον· οὐδ' ἂν ἔμοιγε
 μύθου ἅτε ψευσθέντος ἀνὴρ ἐπιμωμήσαιτο.

Ἄλλ' ἦτοι Συρίη μὲν ὑπεῖρ ἄλὸς ἐγγύθεν ἔρπει
 ἐς νότον ἀντολίην τε, πολύπτολιν αἶαν ἔχουσα,
 ἦν Κοίλην καλέουσιν ἐπώνυμον, οὔνεκ' ἄρ' αὐτήν

- 880** Deniz kenarındaki sarp Kasios Dağı'nın zirvesine kadar.
 Asya topraklarının arda kalan kısmını da bir çırpıda açıklayıvereyim sana...
 Bu hikâye yüreğinin derinliklerinde dursun,
 Ve ne de binbir zahmetle biraraya getirilen çalışmalarımın değeri
 Rüzgârlarla savrulup gitsin...
 Ve bana göre, şayet bu hattı net bir biçimde idrak edebildiysen,
- 885** Nehirleri, kentlerin konumunu ve hem de ülkelerin her birini
 Hızlı bir şekilde olduğu kadar usta bir biçimde de başkalarına açıklayabilirsin.
 O halde dört tane kenar üzerinde bir şekil mevcut olsun,
 Engin ovalar üzerinden doğuya doğru genişleyen...
 Lakin bilgilisin de, zira önceden benim anlattıklarımı işittin,
- 890** Bir dağın Hindistan'a varıncaya değin Asya Kıtası'nı iki parçaya ayırdığımı biliyorsun.
 Bu dağın yamaçlarında daha kuzeydeki taraf mevcut olsun,
 Nil Nehri ise batı yakasını belirlesin. Velakin Hint Okyanusu da doğuyu...
 Güney taraftaysa Erythrae Denizi'nin dalgaları mevcuttur.
 Şimdiyse kıyı üzerinden doğu istikametinde nasıl ilerleyeceğime dikkat et,
- 895** Syria'dan başlayarak, zira orada anlatımı kesmiştim. Hiçbir yurttaş
 Hikâye uydurduğumdan ötürü bana iftirada bulunamaz.
 Pekâlâ, Syria ise yakınındaki deniz boyunca hem güneye
 Hem de doğuya doğru sokulur ve üzerinde pekçok kent bulunan bir araziye sahiptir.
 Bu araziyi "kovuk" olarak isimlendirmektedirler, zira batıdaki

- 900 μέσσην καὶ χθαμαλὴν ὀρέων ὑπὸ πρῶνες ἔχουσιν,
 ἔσπεριου Κασίοιο καὶ ἠώου Λιβάνοιο.
 καὶ τὴν μὲν πολλοὶ τε καὶ ὄλβιοι ἄνδρες ἔχουσιν,
 οὐχ ἅμα ναιετάοντες ὁμώνυμοι, ἀλλὰ διαμφίς,
 οἱ μὲν ἐπ' ἠπεύρω, τοίπερ Σύριοι καλέονται,
- 905 οἱ δ' ἀλὸς ἐγγυὺς ἐόντες, ἐπωνυμίην Φοίνικες,
 τῶν ἀνδρῶν γενεῆς, οἱ Ἐρυθραῖοι γεγάσιν,
 οἱ πρῶτοι νήεσσιν ἐπειρήσαντο θαλάσσης,
 πρῶτοι δ' ἐμπορίας ἀλιμηδέος ἐμνήσαντο
 καὶ βαθὺν οὐρανίων ἄστρον χορὸν ἐφράσσαντο,
- 910 οἷτ' Ἰόπην καὶ Γάζαν Ἐλαΐδα τ' ἐνναίουσι,
 καὶ Τύρον ὠγυγίην Βηρυτοῦ τ' αἶαν ἐραννὴν,
 Βύβλον τ' ἀγχίαλον καὶ Σιδῶν' ἀνθεμόεσσαν,
 ναιομένην χαρίεντος ἐφ' ὕδασι Βοστρηνοῖο,
 καὶ Τρίπολιν λιπαρὴν, Ὀρθωσίδα τε Μάραθόν τε
- 915 Λαοδίκην θ', ἣ κεῖται ἐπ' ἠϊόνεσσι θαλάσσης,
 καὶ Ποσιδήϊα ἔργα καὶ ἱερὰ τέμπεα Δάφνης
 [ἦχί περ Ἀντιόχοιο ἐπώνυμος Ἀντιόχεια]
 αὐτὰρ ἐνὶ μέσσησιν Ἀπαμείης πτολίεθρον
 τῆς δὲ πρὸς ἀντολίην κατασύρεται ὑγρὸς Ὀρόντης,
- 920 ἄσπετος, Ἀντιόχοιο μέσσην διὰ γαῖαν ὀρίζων.
 πᾶσα δέ τοι λιπαρὴ τε καὶ εὐβοτος ἔπλετο χώρα,
 μῆλά τε φερβέμεναι καὶ δένδρεσι καρπὸν ἀέξειν.
 τῆς δ' ἂν ἴδοις προτέρω, νοτιώτερον οἶμον ὀδεύσας,
 Ἀραβικοῦ κόλπου μύχατον πόρον, ὅστε μεσηγυὺς

- 900** Kasios ve de doğudaki Libanos Dağlarının aşağısındaki yükseltiler
Bizzat arazinin ortasını ve de zeminini kaplar.
Ve bu araziye de pekçok varlıklı yurttaş iskân eder,
Ancak tek bir isimle ikamet etmezler, bilakis ayrı isimlerle anılırlar,
Bazıları iç kesimdedirler ve onlar Syrialılar olarak adlandırırırılar,
- 905** Denize yakın olanlar ise Phoinikeliler lakabına sahiptirler,
Bu erlerin atası ise Erythraelılar olmaktadır,
Bu Fenikeliler gemilerle denizi ilk olarak tecrübe edenlerdir,
Ve de ilk olarak deniz ticaretini akıllarına koyanlar da
Ve de gökyüzünün derinlerindeki yıldızların kümesini de fark etmişlerdir.
- 910** Onlar Iope'yi, Gaza'yı ve de Elais'i iskân etmektedirler,
Ve de kadim Tyros'u ve Berytos'un şirin toprağını...
Sahildeki Byblos'u ve de çiçekler içindeki Sidon'u,
Tatlı Bostrenos Nehri'nin suları kıyısında iskân edilmiş olan Sidon'u,
Ve de verimli Tripolis'i ve Orthosis'i ve de Marathon'u
- 915** Ve de Laodike'yi ki burası da deniz kıyısında uzanmaktadır,
Ve Posideion işliklerini ve de Daphne'nin kutsal vadisini
(Tam da Antiokhos'un ismiyle anılan Antiokheia kentinin orada yer almaktadır)
Velakin iç kesimlerde ise Apameia hisarı vardır.
Buranın doğusunda sakin Orontes Nehri boylu boyunca akar,
- 920** Engin bir ırmaktır, Antiokhos'un toprağını orta kısımdan böler.
Bütün arazi verimli ve de otlaklar bakımından müreffeh bir durumdadır,
Hem koyun yetiştirilmesi hem de ağaçlardaki ürün yönünden de.
Buranın ilerisinde, daha güneydeki yolu katettikten sonra,
Arap Körfezi'nin en uç hattını görmüş olacaksın, bu hat ise

- 925 εἰλεῖται Συρίας τε καὶ Ἀραβίης ἐρατεινῆς,
 τυτθὸν ἐπ' ἀντολίην τετραμμένος, ἄχρῖς Ἑλάνων.
 Κεῖθεν δ' ὀλβίστων Ἀράβων παρακέκλιται αἶα,
 πολλὸν ἀνερχομένη, δισση ζωσθεῖσα θαλάσση,
 Περσίδι τ' Ἀραβίῃ τ'· ἄνεμον δέ τοι ἔλλαχ' ἐκάστη,
- 930 Ἀραβίη ζέφυρον, Περσίς δ' εὐροιο κελεύθους.
 πέζα δέ τοι νοτίη, τετραμμένη ἀντολίηνδε,
 κλύζετ' Ἐρυθραίοις ὑπὸ κύμασιν Ὠκεανοῖο.
 καὶ τῆς τοι θέσιας μυθήσομαι· ἔξοχα γάρ μιν
 γαιάων πολυόλβα καὶ ἀγλαὰ φύλα νέμονται.
- 935 ἄλλο δέ τοι καὶ θαῦμα μέγ' ἔξοχον ἔλλαχ' ἐκείνη.
 αἰεὶ κηώεσσα θύοις ὑπο λαρὸν ὄδωδεν
 ἢ θύου ἢ σμύρνης ἢ εὐόδμου καλάμοιο
 ἢ καὶ θεσπεσίοιο πεπαινομένου λιβάνοιο
 ἢ κασίης· ἔτεδὸν γὰρ ἀνὰ χθόνα λύσατο κείνην
- 940 Ζεὺς αὐτὸς Διόνυσον εὐρραφέος μηροῖο·
 τῷ καὶ γεινομένῳ κηώδεα γείνατο πέζαν.
 μῆλα δὲ καὶ τῆμος λασίοις ἐβαρύνετο μαλλοῖς
 ἐν νομῷ, αὐτόματοι δὲ κατέρρεον ὕδασι λίμναι.
 ὄρνιθες δ' ἐτέρωθεν ἀοικητῶν ἀπὸ νήσων
- 945 ἦλθον φύλλα φέροντες ἀκηρασίων κιναμώμων.
 αὐτὰρ ὁ νεβρίδας μὲν ἐπωμαδίας ἐτάνυσσε,
 κισσῷ δ' ἱμερόεντι καλάς ἔστεψεν ἐθείρας
 ἀκροχάλιξ οἴνω, πλεκτοὺς δ' ἀνεδήσατο θύρσους,
 μειδιῶν, καὶ πολλὸν ἐπ' ἀνδράσιν ὄλβον ἔχευεν.

- 925** Syria ve de sevgili Arabistan'ın ortasından kıvrılır,
 Biraz da doğuya doğru meğil yapar, Elenalılara kadar.
 Oradan sonra da neşe dolu Arapların arazisi kıvrılır,
 Oldukça içeri sokulur, iki tane deniz tarafından da kuşatılmıştır.
 Pers ve de Arap denizleriyle. Bu denizlerin her birine de bir rüzgâr hâsıl olmuştur.
- 930** Arap Denizi'ne batı, Pers Denizi'neyse doğu rüzgârı hatları düşmüştür.
 Arazinin güney kıyısıysa doğuya doğru meğil yapmıştır,
 Ve bu kıyı Erythrae Okyanusu'nun dalgaları tarafından yıkanır.
 Ve arazinin konumundan da bahsedeceğim sana. Ayrıca özellikle
 Buradaki toprakların oldukça varlıklı ve de soylu kabileleri bu araziye iskân eder.
- 935** Bu arazi oldukça harika başka bir mucizeye daha nail olmuştur.
 Bu arazi daima yakılan ağaçların kokularıyla tütsülenerek hoş bir koku yaymıştır,
 Ya bir tütsü ağacından, ya da mürden veya hoş rahiyalı bir sazlıktan...
 Ya da olgunlaşmış kutsal bir günlük ağacından,
 Ya da çin tarçınından güzel bir koku yayılmıştır. Ve gerçekten de bizzat Zeus
- 940** Dionysos'u bu toprak üzerinde iyi dikilmiş olduğu baldırından serbest bıraktı.
 Ve de onun doğduğu yerde hoş kokulu bir sahil ortaya çıktı.
 Daha sonra ise çayırdaki koyunlar tüylü yünler ile yüklendi,
 Ve de kendi kendine oluşan göller sularıyla çağıldadı.
 Öte taraftaki ıssız adalardan gelen kuşlar ise
- 945** El değmemiş tarçın yapraklarını getirdiler.
 Ve tanrı da omuzlarının üstüne geyik postlarını attı,
 Sevimli bir sarmaşıkla da güzel saçlarını sardı,
 Şaraptan mahmur olmuş bir halde, sarmaşık dallarına dolanmış değneklerini kuşandı.
 Gülümseyerek, insanlar için büyük bir servet dağıttı.

- 950 τοὔνεκεν εἰσέτι νῦν λιβάνῳ κομόωσιν ἄρουραι,
οὔρεα δὲ χρυσῶ, ποταμοὶ δ' ἐτέρωθι θυηλαῖς·
αὐτοὶ δ' ἐνναέται μάλα πίονα δῆμον ἔχουσι,
χρυσεῖοις πέπλοισιν ἀγαλλόμενοι μαλακοῖσιν·
ἀλλ' ἦτοι πρῶτον μὲν ὑπὲρ κλιτὸν Λιβάνοιο
- 955 ἀφνειοὶ ναίουσιν ἐπωνυμίην Ναβαταῖοι·
ἄγχι δὲ Χαυλάσιοί τε καὶ Ἀγρέες, οἷς ἔπι γαῖα
Χατραμῖς ἐνναίει κατεναντία Περσίδος αἴης.
αὐτὰρ Ἐρυθραίης πλευρὸν ναίουσι θαλάσσης
Μινναῖοί τε Σάβαι τε καὶ ἀγχίγυοι Κλεταβηνοί.
- 960 τόσσα μὲν Ἀραβίην περιώσια φῦλα νέμονται,
ἄλλα δέ τοι καὶ πλείστα· περιπρὸ γάρ ἐστι μεγίστη.
Τῆς δὲ πρὸς ἀντιπέραιαν ὑπὸ ῥιπὴν ζεφύροιο
λυπρὸν ὄρεσκῶν παραφαίνεται οὔδας Ἐρεμβῶν,
οἱ βίον ἐν πέτρῃσι κατωρυχέεσσιν ἔθεντο,
- 965 γυμνοὶ καὶ κτεάνων ἐπιδευέες· ἀμφὶ δ' ἄρα σφιν
εἶδεῖ θαλπομένοισι μελαίνεται ἀυαλέος χρώς·
αὐτῶς δ', οἷά τε θῆρες, ἀλώμενοι ἄλγε' ἔχουσιν,
οὐχ ὡς ἀβροβίων Ἀρράβων γένος· οὐ γὰρ ἐν ὄλβῳ
ἴσῃν μοῖραν ἅπασιν ἐπ' ἀνδράσι θήκατο δαίμων.
- 970 Αὐτὰρ ὑπὲρ Λιβάνοιο πρὸς αὐγὰς ἡελίοιο
τῆς ἐτέρης Συρίας δολιχὴ μηκύνεται αἶα,
ἐλκομένη καὶ μέχρῃς ἀλικλύστοιο Σινώπης·
τῆς δ' ἦτοι μέσσης μὲν ἐπ' ἠπείροιο βαθείης
Καππαδόκαι ναίουσι, δαήμονες ἵπποσυνάων,

- 950** Bundan dolayı günümüzde dahi tarlalar günlük ağaçlarıyla kaplıdır,
Dağlar ise altınla ve nehirler de kurban kanlarıyla kaplıdır.
Bizzat orada ikamet edenler oldukça bereketli bir araziye de sahiptirler,
Altından yapılmış hoş giysiler ile süslenmişlerdir.
Velakin ilk olarak ise Libanos Dağı'nın eteği üzerini
- 955** Nabataioi olarak anılan varlıklı insanlar iskân etmektedir.
Yakınlarındaysa Khaulasioi ve de Agrees kavimleri vardır, onların ötesinde
Khatramis arazisi vardır, Pers toprağının tam karşısındadır.
Ancak Erythrae Denizi'nin kıyısını hem Minnaioi
Hem Sabai ve hem de bitişiklerindeki Kletabenoî kavimleri iskân etmektedir.
- 960** İşte bu kadar çok kavim Arabia'yı mesken tutmuştur,
Ancak çok daha fazlası da mevcuttur. Zira bu arazi oldukça fazla büyüklüktedir.
Burasının karşı tarafına doğruysa, batı rüzgârının patladığı yerin aşağısında,
Dağlarda yaşayan Erembi kavminin virane yurdu görünmektedir,
Onlar çökmüş kayalıklar üzerinde yaşamlarını sürdürmektedirler,
- 965** Çıplaktırlar ve mal varlığından da uzak bir yaşam sürerler. Onların çevresinde
Mevcut olan kavurucu sıcaklar ile yanan tenleri siyahlaşmış bir görünümde dir.
Ve ayrıca da, tıpkı vahşi hayvanlar gibi, sağda solda sürünerek ızdırap çekerler,
Gül gibi yaşayıp giden Arapların hiçbir boyunu andırmazlar. Zira tanrı da
Zenginlik bakımından tüm insanlara eşit bir pay sunmamıştır.
- 970** Velakin Libanos Dağı'nın ötesinde, güneşin ışıklarına doğru,
Diğer Syria'nın engin arazisi uzanmaktadır.
Dalgalarla dövülen²⁶² Sinope'ye kadar da uzanır bu toprak.
Bu arazinin ortasındaki engin toprak üzerinde
Kappadokialılar ikamet ederler, ata binme sanatının ehlidirler.

²⁶² Dalgalarla dövülen terimsel kullanımı ile burada vurgulanmak istenen kavram söz konusu Sinope kentinin deniz kenarında olduğudur ve değişmeceli anlatım yoluna gidilmiştir.

- 975 Ἀσσύριοι δ' ἄλως ἄγχι παρὰ στόμα Θερμώδοντος.
 Τῆς δὲ πρὸς ἀντολίην ὀρέων ἄπο παιπαλοέντων
 φαίνεται' ἀπειρεσίου ποταμοῦ ῥόος Εὐφρήταιο,
 ὃς δ' ἦτοι πρῶτον μὲν ἀπ' οὖρεος Ἀρμενίοιο
 μακρὸς ἐπὶ νότον εἶσι, πάλιν δ', ἀγκῶνας ἐλίξας,
- 980 ἄντην ἡελίοιο μέσσην Βαβυλῶνα περήσας,
 Περσίδος εἰς ἄλως οἶδμα θοὴν ἀπερεύγεται ἄχνην,
 ὑστατίης προχοῆσι Τερηδόνος ἐγγὺς ὀδεύων.
 τὸν δὲ μετ' εἰς αὐγὰς ποταμῶν ὄκιστος ἀπάντων
 Τίγρις εὐρρείτης φέρεται ῥόον ἴσον ἐλαύνων,
- 985 τόσσον ἀνευθεν ἐὼν ὅσον ἕβδομον ἡμαρ ὀδεύσας
 ἴφθιμος καὶ κραιπνὸς ἀνὴρ ἀνύσειεν ὀδίτης.
 ἔστι δὲ τις κατὰ μέσσα περίτροχος ὕδασι λίμνη,
 οὖνομα Θωνίτις, ἣς ἔλκεται ἐς μυχὰ Τίγρις,
 δύνων πολλὸς ἔνερθε· πάλιν δ' ἐξαύτις ἀνασχών,
- 990 ὀξύτερον προΐησι κάτω ῥόον· οὐκ ἂν ἐκείνου
 ἐν πᾶσιν ποταμοῖσι θωότερον ἄλλον ἴδοιο.
 ὄσση δ' Εὐφρήτεω καὶ Τίγριος ἐνδοθι γαῖα,
 τήνδε περικτίονες Μέσσην ποταμῶν ἐνέπουσιν.
 οὐ μέντοι κείνης γε νομοὺς ὠνόσσατο βούτης,
- 995 οὐδ' ὄστις, σύριγγι κερώνυχα Πᾶνα γεραίρων,
 μήλοισ ἀγραύλοισιν ἐφέσπεται· οὐδὲ μὲν ὕλην
 παντοίην φυτοεργὸς ἀνὴρ ἀθερίσσατο καρπῶν,
 τοίη ἐπεὶ κείνης ἄροσις πέλει, ἐν μὲν ἀέξειν
 ποίην, ἐν δὲ νομοὺς εὐανθέας, ἐν δὲ καὶ ἀνδρῶν

- 975** Assurialılar ise denizin yakınında Thermodon kıstağı boyunca olan alanı iskân ederler.
Oranın doğu istikametinde, sarp dağlardan akan
Engin Euphrates Nehri'nin akıntısı belirir,
Bu nehir ise ilk olarak Armenia Dağı'ndan doğarak
Güney istikametine doğru oldukça ilerler, daha sonra ise yeniden kavisler dolandırarak
- 980** Güneşi karşısına almış bir şekilde Babil'in ortasından geçer,
Ve çağılıtlı köpüğünü Pers Denizi'nin akıntısına boşaltır,
Sularıyla en son Teredon kentinin yakınından geçer.
Buradan sonra, doğu istikametinde bütün nehirlerin en tezi
Tatlı akıntılı Tigris Nehri dümdüz bir akıntı sürükleyerek ilerlemektedir,
- 985** bu nehir öylesine uzağa ulaşır ki, ancak yedi günlük bir yolculuk sonucunda
Güçlü ve de çevik bir gezgin adam nehrin sonuna ulaşabilir.
Nehrin orta kısımlarında Tigris'in sularıyla çevrelenmiş bir göl mevcuttur,
Bu göl Thonitis olarak adlandırılır, Tigris Nehri bu gölün içerisine doğru meyleder.
Oldukça da derine nüfuz eder. Tekrardan da ters istikamette çağlayarak
- 990** güney istikametine doğru daha sert bir akıntı gönderir,
Bütün nehirler arasında bu nehirden daha hızlı akan başka bir nehir göremezsin.
Euphrates ve de Tigris nehirleri arasındaki bütün bölgeyi
O civarda yaşayanlar nehirlerin ortası (Mesopotamia) olarak adlandırırılar.
Hiçbir sığırtmaç da bu arazinin otlaklarını yabana atmamıştır,
- 995** Ne de boynuzlu ve toynaklı Pan'ı bir kaval ile ulularken kırdaki sürülerini güden birisi
yabana atmıştır. Ve ne de bağ bahçe işleriyle uğraşan bir adam arazinin ürünlerinden
Olan her türlü keresteyi küçümsemiştir. Zira bu arazinin öylesine fazla ekilebilir toprağı
Vardır ki hem çayır çimen yetişmesi açısından
Hem de bol çiçekli otlakların yeşermesi bakımından ve hem de insanların

- 1000 φύτλην καλλίστην τε καὶ ἀθανάτοισιν ὁμοίην.
 τῆς πρὸς μὲν βορέην λιπαρὴν χθόνα ναιετάουσιν
 ἀνέρες Ἀρμένιοί τε καὶ ἀγγέμαχοι Ματιηνοί,
 οὔρεσι κεκλιμένοι, ποταμοῦ πρόπαρ Εὐφρήταο,
 πίνες ἀφνειοί τε καὶ Ἄρεος εὖ δεδαῶτες.
- 1005 πρὸς δὲ νότον Βαβυλῶν ἱερὴ πόλις, ἣν ῥά τε πᾶσαν
 τείχεσιν ἀρραγέεσσι Σεμίραμις ἐστεφάνωσεν·
 αὐτὰρ ἐπ' ἀκροπόλῃ μέγαν δόμον εἶσατο Βήλω,
 χρυσῶ τ' ἠδ' ἐλέφαντι καὶ ἀργύρῳ ἀσκήσασα.
 καὶ τῆς τοι πεδίων περιώσιον, ἔνθα τε πολλοὶ
- 1010 ἀκρόκομοι φοίνικες ἐπηρεφέες πεφύασιν.
 ναὶ μὴν καὶ χρυσοῖο φέρει χαριέστερον ἄλλο,
 ὑγρῆς βηρύλλου γλαυκὴν λίθον, ἣ περιὶ χῶρον
 φύεται ἐν προβολῆς ὀφιήτιδος ἔνδοθι πέτρης.
 Αὐτὰρ ὑπὲρ Βαβυλῶνος ἐπὶ πνοιὴν βορέαο
- 1015 Κισσοὶ Μεσσαβάται τε Χαλωνίται τε νέμονται·
 ἀλλ' ὀπότε Ἀρμενίων ὀρέων προπάροιθεν ὀδεύσης
 εἰς αὐγὰς, τότε ἔπειτα τὰ Μηδικὰ τέμπεα δῆεις.
 τῶν πρὸς μὲν βορέην ἐριθηλέα γαῖαν ἔχουσι
 Γηλοὶ τε Μάρδοι τε καὶ ἀνέρες Ἀτροπατηνοί.
- 1020 πρὸς δὲ νότον ναίουσιν ἀγαυῶν ἔθνεα Μήδων,
 κείνης τοι γενεῆς ἐρικυδέος ἐκγεγαῶτες
 Αἰήταο θυγατρός, ἀμύμονος ἠρωΐνης.
 εὔτε γὰρ Ἀκταίοιο παρὰ ῥόον Ἴλισσοῖο
 φάρμακ' ἐμήσατο λυγρὰ γόνῳ Πανδιονίδαο,

- 1000** En güzel ve de ölümsüzleri andıran bir ırkını çıkarması bakımından küçümsenemez.
 Burasının kuzeyindeki bereketli arazi ise Armenia erleri ve de
 Yakından çarpışan Matienoi kavmi iskân eder,
 Ephrates Nehri boyunca uzanan dağlarda yaşarlar,
 Hem varlıklı hem zengin ve hem de savaşın ehlidirler.
- 1005** Burasının kuzey istikametinde ise kutsal Babylon kenti vardır,
 Ve Semiramis bütün bu kenti sapasağlam surlar ile çevrelemiştir.
 Ayrıca da akropolis üzerinde Belos için büyük bir tapınak da yaptırmıştır,
 Bu tapınağı da hem altın hem fildişi ve hem de gümüş ile kaplatmıştır.
 Ve bu Babil'in uçsuz bucaksız bir ovası da vardır, orada da
- 1010** Uzun yaprakları yerlere sarkmış birçok palmiye ağacı serpilmiştir.
 Aslında altından bile kıymetli birşeyi daha üzerinde taşır bu ova,
 Saf Beril'in sevimli taşını, bu taş arazi etrafında
 Kıvrılan bir kayalığın içerisindeki çıkıntının yakınında çıkar.
 Ve lakin Babylon'un ötesinde kuzey rüzgârının estiği doğrultuda
- 1015** Kissoi, Messabatai ve de Khalonitai kabileleri ikamet eder.
 Ancak her ne zaman Armenia Dağları'nın ötesinde doğu istikametine yola düşecek
 olursan, o zaman bir müddet sonra Med vadilerini karşına almış olursun.
 Bu vadilerin kuzey istikametindeki bereketli bir araziye ise
 Geloi ve Mardoï kavimleri ve de Atropatenoi erleri iskân etmektedir.
- 1020** Güney istikametine doğruysa müreffeh Medlerin boyları ikamet eder.
 Bu Medler Aietes'in kızının o şanlı soyundan
 Var olmuşlardır, o alını açık kadın kahramanın soyundan...
 Zira Attika'daki Ilissos Nehri'nin suyu kenarında
 Pandion'un oğlu için zehirli ilaçlar hazırlayınca

- 1025 αἰδοῖ μὲν χῶρον κείνον λίπεν, ἔς δὲ βαθεῖαν,
 πλαζομένη κατὰ φῶτας, ὁμώνυμον ἴκετο γαῖαν,
 οὐ μὲν ἑκάς Κόλχων· Κόλχων γε μὲν αἶαν ἰκέσθαι
 οὐ οἱ ἔην· μῆνιν γὰρ ἐοῦ δειδίσσετο πατρός.
 τοῦνεκεν εἰσέτι νῦν πολυφάρμακοι ἄνδρες ἔασι
- 1030 χῶρην ναιετάοντες ἀπείριτον, οἱ μὲν ἐπ' αὐτὰς
 πέτρας, αἱ φύουσιν ἀφεγγέα ναρκισσίτην,
 οἱ δὲ καὶ ἐν λασίησι νενασμένοι εἰαμενῆσι,
 πῶεα καλὰ νέμοντες, ἄδην βεβριθότα μαλλοῖς,
 τόσσον ἐπ' ἀντολίην τετραμμένοι, ἄχρι πυλάων
- 1035 Κασπιάδων, αἱ τ' εἰσὶ βαθυνομένας ὑπὸ πέτρας,
 κληῖδες γαίης Ἀσιήτιδος, ἦχι κέλευθος
 ἐκτέτατ' ἔς βορέην τε καὶ ἔς νότον ἐρχομένοισιν,
 ἢ μὲν ἔς Ὑρκανίους, ἢ δ' οὔρεα Περσίδος αἴης.
 Ἄλλ' ἦτοι πυλέων μὲν ὑπαὶ πόδα Κασπιάων
- 1040 Πάρθοι ναιετάουσιν ἀρήϊοι, ἀγκυλότοξοι,
 παντοίου πολέμοιο δαήμονες. οὐ γὰρ ἀρότρῳ
 αὔλακ' ἐπιθύνουσι, διασχίζοντες ἀρούρας,
 οὐδὲ μὲν ἐν νήεσσιν ἄλλα τμήγουσιν ἐρετμοῖς,
 οὐδὲ νομοῖς φέρβουσι βοῶν γένος· ἐκ δὲ γενέθλης
- 1045 νηπίαχοι τόξοισι καὶ ἵπποσύνησι μέλονται,
 αἰεὶ δ' ἠχῆεσαν ἀνὰ χθόνα δοῦπος ἀκόντων
 ἢ βελέων, πάντη δέ τ' ἀελλοπόδων δρόμος ἵππων
 θυνόντων· οὐ γὰρ σφι θέμις δόρποιο πάσασθαι,
 πρὶν πολέμου μόχθοισι κάρην ἰδρῶτι παλύνειν·

- 1025** Oradaki toprağı da utanç içerisinde terk etti, insanlar arasında başıboş
Gezindikten sonra, kendi ismiyle anılan Verimli araziye ulaştı, bu arazi
Kolkhis'ten çok da uzakta değildir. Kolkhislilerin toprağına ayak basması içinse
Zaten ona müsaade yoktu. Zira babasının hiddettinden de korkuyordu.
Bu sebepten dolayı günümüzde dahi büyüclük konusunda hünerli kişiler
- 1030** Bu ucu bucağı olmayan arazide ikamet ederler, kimileri tam da kayalıkların
Üzerindedir ve bu kayalıklar da soluk renkteki Narkissos taşını çıkartır,
Ve bazılarıysa ot bürümüş çayırıklarda kümelenmişlerdir,
Buralarda güzel sürülerini otlatırlar, bu sürüler ziyadesiyle yünle yüklüdürler,
Bu insanlar Kaspie geçitlerine kadarki doğu hattını kaplamışlardır,
- 1035** Bu Kaspie geçitleri de sarp kayalıkların altındadır,
Ve bu geçitler Asya toprağının kilididirler, oraya varanlar için
Hem kuzey hem de güney istikametine uzanan bir hat mevcuttur,
Bu hattın bir ucu Hyrkaniyalılara diğer ucuysa Pers ülkesinin dağlarına doğrudur.
Velakin, Kaspie geçitlerinin eteklerinin aşağısında ise
- 1040** savaş tutkunu Parthlar ikamet ederler, kavisli yaylara sahiptirler,
Savaşın her türlüşünün ehlidirler. Zira
Tarlalarını sürerken saban ile bir pulluk hattı çekmezler,
Ve ne de gemiler üzerinde kürekleriyle denizi yararlar,
Ve ne de otlaklarda herhangi bir sığır türünü yetiştirirler. Atalarından bu yana
- 1045** Çocukluk çağlarında okçuluk ve de ata binme sanatıyla ilgilenirler,
Ve her daim de mızrakların ve de okların kulakları Sağır eden gürültüsü bu topraklar
üzerinde mevcuttur ve her yerde de koşuşturmakta olan fırtına ayaklı atların bir
müsabakası vardır. Ayrıca da onlar nezdinde bir akşam yemeğinin
Bir savaşın zahmetleriyle kafalarının terle kaplanmasından evvel yenmesi adet değildir.

- 1050 φέρβονται δ' ἄγρησι δορικτήτου βιότιοι·
 ἀλλ' ἔμπης κατὰ δῆριν ἀμαιμακέτους περ ἐόντας
 Αὔσονίου βασιλῆος ἀπεπρήυνεν ἀκωκή.
 Εἰ δέ σε καὶ Πέρσας ἰδέειν γλυκὺς ἴμερος αἰρεῖ,
 εὐφραδέως ἄν σοι καὶ τῶν γένος αὐδήσαιμι,
- 1055 καὶ πόρον ἀενάων ποταμῶν ὀρέων τε κελεύθους.
 μῶνοι γάρ τ' Ἀσίης βασιλεύτατον ἔθνος ἔχουσι,
 μῶνοι δ' ἄσπετον ὄλβον ἐνὶ μεγάροισιν ἔθεντο,
 ὅππότε Μηονίην καὶ Σάρδιας ἐξαλάπαξαν.
 χρύσεά τοι κείνων μὲν ἐπὶ χροῖ τεύχεα φωτῶν,
- 1060 χρύσεια δ' ἰππέοισιν ἐπὶ στομάτεσσι χαλινά,
 χρυσῶ δ' ἀμφὶ πόδεσσιν ἐκοσμήσαντο πέδιλα·
 τόσσοι γάρ σφισιν ὄλβος ἀπείριτος· ἀλλὰ τοι εἶη
 Περσὶς ὅλη μεγάλοισι περίδρομος οὖρεσι γαῖα,
 Κασπιάδων πυλέων νοτιώτερον οἶμον ἔχουσα
- 1065 ἔλκομένη καὶ μέχρις ὁμωνύμου Ἀμφιτρίτης.
 τριχθὰ δέ μιν ναίουσι διασταδόν, οἳ μὲν ὑπ' ἄρκτους
 τοξοφόρων σκιεροῖσι παρήμενοι οὖρεσι Μήδων,
 οἳ δὲ μεσήπειροι, οἳ δ' ἐς νότον ἄχρι θαλάσσης.
 πρῶτα Σάβαι, μετὰ τοὺς δὲ Πασαργάδαι, ἄγχι δὲ Τασκοῖ
- 1070 ἄλλοι θ', οἳ ναίουσι διάνδιχα Περσίδα γαῖαν.
 καὶ τὴν μὲν πολέες ποταμοὶ περιπιαίνουσι,
 τῇ καὶ τῇ σκολιῆσιν ἐλισσόμενοι προχοῆσι.
 χωρὶς μὲν Κόρος ἐστὶ μέγας, χωρὶς δὲ Χοάσσης,
 ἔλκων Ἰνδὸν ὕδωρ, παρά τε ρείων χθόνα Σούσων.

1050 Avlarda mızrakları vasıtasıyla ulaştıkları etlerle yaşamlarını sürdürürler.

Ancak bir savaş esnasında her ne kadar durdurulamaz olsalar da,

Bir Ausonia (Roma) kralının pençesi onları dize getirdi...

Ve şayet seni de Persleri öğrenmek için tatlı bir tutku kaplarsa,

Açık bir biçimde onların ırkından bahsedebilirim sana,

1055 ve uçsuz bucaksız nehirlerinin hattından da, ya da dağlarının güzergâhlarından...

Zira yalnızca onlar Asya'nın en soylu ırkının sahibidirler,

Ve yine sadece onlar saraylarında ölçüsü olmayan bir serveti bulundurlar,

Bu serveti Maeonia (Lydia) ve de Sardeis'i talan etmelerinden sonra elde etmişlerdir.

Onların erkeklerinin vücutları üzerinde altın zırhlar vardır,

1060 Atlarının ağızlarındaysa altın dizginler,

Ve de ayaklarını saran sandaletler altın ile kaplanmıştı.

Böylesine muazzam bir zenginlik onlarındır işte... Mamafih,

Bütün Pers toprağı da engin dağlar ile sarılmış bir durumdadır,

Ve bu toprak Kaspie geçitlerinden daha güneydeki hatta sahiptir,

1065 Ve de aynı isme sahip olan denize kadar da uzanır.

O bölgeyi de üç ayrı kısımda iskân etmektedirler, kuzey istikametinde olanları,

Yay taşıyan okçu Medlerin puslu dağlarının eteklerinin yakınındadır,

Bazılarıysa iç kesimlerde ve bazılarıysa güney istikametinde denize kadarki araziyi yurt edinmişlerdir.

İlk olarak Sabai, onlardan sonra Pasargadai ve bitişiğindeyse Taskoi kavimleri vardır.

1070 Ve de diğerleri, onlar da Pers toprağının diğer yarısını iskân ederler.

Birçok nehir de bu araziye baştan aşağı verimli bir hale getirir,

Kâh orada kâh da şurada kavisli akıntılarıyla kıvrılarak...

Bir yanda büyük Koros Nehri varken diğer taraftaysa Khoaspes Nehri vardır,

Hint Okyanusu'nun suyunu taşıyarak Sousalıların arazisi yakınlarında boşaltır.

- 1075 τοῦ δ' ἂν ἐπὶ πλευρῆσιν ἴδοις εὐωπὸν ἀχάτην,
 κείμενον οἶα κύλινδρον ἐπὶ χθονός, ὄν ρ' ἀπὸ πέτρης
 χειμερίου ποταμοῖο κάτω σύρουσι χαράδραι.
 αἰεὶ δ' αὖ λιαροῖο γεγηθότες ἐξ ἀνέμοιο
 καρποὶ τηλεθάουσιν ἐπήτριμοι ἀλλήλοισιν.
- 1080 φράζω δ' εἰς αὐγὰς λεπτὸν πόρον Ἀσίδος αἴης·
 ἐγγύθι γάρ τοι πέζα τελείεται ἠπειροιο.
 ἦτοι μὲν παρὰ χεῦμα τὸ Περσικὸν Ὠκεανοῖο
 Καρμανοὶ ναίουσιν ὑπ' ἠελίῳ ἀνιόντι,
 Περσίδος οὐκ ἀπάνευθε διάνδιχα γαίαν ἔχοντες,
- 1085 οἱ μὲν ὑπειράλιοι, τοὶ δ' ἔνδοθεν ἠπειρώται.
 τῶν δὲ πρὸς ἀντολίην Γεδρωσῶν ἔλκεται αἶα,
 γείτων Ὠκεανοῦ μεγακήτεος, οἷσι πρὸς αὐγὰς
 Ἴνδὸν παρ ποταμὸν νότιοι Σκύθαι ἐνναίουσιν,
 ὅς ρά τ' Ἐρυθραίης κατεναντίον εἴσι θαλάσσης,
- 1090 λαβρότατος ῥόον ὠκὺν ἐπὶ νότον ὀρθὸν ἐλαύνων,
 ἀρξάμενος τὰ πρῶτ' ἀπὸ Καυκάσου ἠνεμόεντος.
 δισσὰ δέ οἱ στόματ' ἐστί· μέσην δ' ἐπιδέδρομε νῆσον,
 νῆσον, τὴν καλέουσιν ἐπιχθόνιοι Παταλήνην.
 κείνός τοι πολέων ἀποτέμνεται ἔθνεα φωτῶν·
- 1095 ἦτοι μὲν δύνοντος ἐπὶ κλίσιν ἠελίοιο
 Ὠρείτας τ' Ἄριβας τε λινοχλαίνους τ' Ἀραχώτας,
 Σατραΐδας θ', ὅσσοις τε παρὰ πτυχὶ Παρπανισοῖο
 ξυνῆ ὁμῶς μάλα πάντας ἐπωνυμίην Ἀριηνοῦς,
 οὐ χθόνα ναιετάοντας ἐπήρατον, ἀλλ' ὑπὸ λεπτῆ

- 1075** Bu nehrin kıyılarında görülmeye değer bir taş olan Akik taşı bulabilirsin,
Toprağın üzerinde bir misket biçiminde uzanmaktadır,
Bu taş kabaran nehrin taşkın suları kayalıklardan sökerek aşağıya sürükler.
Diğer taraftan da her daim esen ılık bir rüzgârdan dolayı
Serinleyen meyveler birbirleriyle dip dibe (sarlaş dolaş biçimde) olgunlaşmaktadırlar.
- 1080** Doğu istikametindeki Asya arazisinin dar hattına da dikkat et!
Zira yakınlarda bir yerlerde bu kıtanın kenarının sonuna gelinir.
Velakin, okyanusun Pers akıntısı kıyısında
Karmanialılar ikamet etmektedir, doğan güneşin tam altındadırlar,
Pers arazisinden uzakta olmayan iki ayrı toprağa sahiptirler,
- 1085** Bazıları deniz kıyısındaiken bazılarıysa iç kesimdeki arazilerde yaşarlar.
Onların doğu istikametinde Gedrosialıların arazisi uzanmaktadır,
Engin okyanusun kıyısındaırlar, o taraflarda, doğruya doğru,
Indos Nehri'nin kenarında güney Skythialılar ikamet ederler,
Indos Nehri ise Erythrae Denizi'nin karşı istikametinden akarak ilerler,
- 1090** Süratli akıntısını tam güney istikametinde oldukça şiddetli bir biçimde sürükler,
İlk olaraksa rüzgârlı Kafkasya Dağı'ndan akmaya başlar.
Ve bu nehrin iki tane de ağzı vardır. İki ağzın ortasındaysa bir adayı ihtiva eder,
Çevrede yaşayanlar bu adayı Patalene olarak adlandırmaktadırlar.
Bu nehir birçok erin soyunu birbirinden ayırmaktadır.
- 1095** Yani, bir yandan batan güneşin eşiğinde yer alan
Oreitaları, diğer yandan Aribaları ve de keten mantolar giyen Arakhotaları ayırır,
Ve bir de Satraidahlıları ve hem de Parpanisos Dağı'nın vadisi yakınında olan
Ve de aynı şekilde genel olarak Arienos ismine sahip olanların tamamını,
Onlar hoş bir yanı bulunmayan bir toprağı iskân ederler, ancak kaliteli bir kum

- 1100 ψάμμω πεπληθυΐαν ἰδὲ ῥώπεσσι δασεΐαν.
 ἀλλ' ἔμπης ζωοΐσιν ἐπαρκέες εἰσὶ κέλευθοι.
 ἄλλον γάρ σφισιν ὄλβον ἀκήρατον αἶα κομίζει.
 πάντη γὰρ λίθος ἐστὶν ἐρυθροῦ κουραλίοιο,
 πάντη δ' αὖ πέτρησιν ὑπο φλέβες ὠδίνουσι
- 1105 χρυσεΐης κυανῆς τε καλὴν πλάκα σαπφείριοιο,
 τῆς ἀποτεμνόμενοι βιοτήσιον ὦνον ἔχουσιν.
 Πρὸς δ' αὐγάς Ἰνδῶν ἐρατὴ παραπέπταται αἶα,
 πασάων πυμάτη, παρὰ χεῖλεσιν Ὠκεανοΐο,
 ἦν ῥά τ' ἀνερχόμενος μακάρων ἐπὶ ἔργα καὶ ἀνδρῶν
- 1110 ἠέλιος πρῶτησιν ἐπιφλέγει ἀκτίνεσσιν.
 τῷ γαίης ναέται μὲν ὑπὸ χροῶ κυανέουσι,
 θεσπέσιον λιπόωντες, ἐειδομένας δ' ὑακίνθῳ
 πιωτάτας φορέουσιν ὑπὸ κροτάφοισιν ἐθείρας,
 τῶν δ' οἱ μὲν χρυσοῖο μεταλλεύουσι γενέθλην,
- 1115 ψάμμον ἐϋγνάμπτησι λαχαίνοντες μακέλησιν·
 οἱ δ' ἴστους ὑφόωσι λινεργέας· οἱ δ' ἐλεφάντων
 ἀργυφέους πρισθέντας ἀποξύουσιν ὀδόντας·
 ἄλλοι δ' ἰχνεύουσιν ἐπὶ προμολῆσιν ἀναύρων
 ἢ που βηρύλλου γλαυκὴν λίθον ἢδ' ἀδάμαντα
- 1120 μαρμαίροντ' ἢ χλωρὰ διαυγάζουσαν ἴασπιν
 ἢ καὶ γλαυκιόωντα λίθον καθαροῖο τοπάζου
 καὶ γλυκερὴν ἀμέθυστον ὑπηρέμα πορφυρέουσιν·
 παντοῖον γὰρ γαῖα μετ' ἀνδράσιν ὄλβον ἀέξει,
 ἀενάοις ποταμοῖσι κατάρρυτος ἔνθα καὶ ἔνθα.

1100 Ve de fundalıklar ile dolu çalılık bir araziye sahiptirler.

Ancak yine de orada yaşayanlar için yeteri kadar besin kaynağı mevcuttur.

Arazi onlara farklı bir doğal servet de sunar.

Zira her tarafta kıvılcık mercan taşı mevcuttur.

Ve yine her tarafta kayalıkların altındaki yataklar

1105 Altının ve de koyu mavi renkteki safir taşının bir parçasını sunar.

Bu safirden parçalar yontarak ekmek paralarını çıkartırlar.

Doğu yönündeysen Hintlilerin sevgili toprağı uzanır,

Heryerden ıraktır, okyanusun kıyılarındadır,

Güneş ölümsüzlerin ve de ölümlülerin eserleri üzerinde

1110 yükselirken, ilk ışıklarıyla burasını kavurur.

Bu sebepten dolayı arazinin sakinleri de ciltleri bakımından esmerdirler,

Tanrısal bir şekilde de gösterişlidirler, alınların aşağısında

Bir sümbülü andıran gür saçlara sahiptirler,

Onlardan kimileri altın yataklarını araştırırlar,

1115 iyi kıvrılmış kazmalarıyla kumu kazmak suretiyle...

Kimileri ise keten bezleri dokurlar. Ve kimileri de

Fillerin kesilmiş gümüş beyazı dişlerini tıraşlarlar...

Kimileri ise dağ akıntılarının dehlizlerindeki bir yerdeki

Mavimsi yeşil renkteki Beril taşının veya

1120 Işıl ışıl parıldayan bir elmas taşının ya da açık yeşil ışıltılı yeşim taşının

Veyahut saf topazın mavi ve yeşile çalan taşının

Ya da hafifçe mora çalan tatlı kuvars taşının izini sürerler.

Velakin toprak da insanlar için her türden zenginliği sunar,

Durmak bilmeden akan nehirlerce kâh o tarafta kâh da şu tarafta sulanarak.

- 1125 ναὶ μὴν καὶ λειμῶνες ἀεὶ κομόωσι πετήλοισ·
 ἄλλοθι μὲν γὰρ κέγχρος ἀέξεται, ἄλλοθι δ' αὖτε
 ὕλαι τηλεθόωσιν Ἐρυθραίου καλάμοιο.
 φράζεο δ' ὥς τοι σχῆμα καὶ ὡς ποταμοὺς ἐνέποιμι
 οὔρεά τ' ἠνεμόεντα καὶ αὐτῆς ἔθνεα γαίης.
- 1130 ἦτοι μὲν πισύρεσσιν ἐπὶ πλευρῆσιν ἄρηρε
 πάσῃσιν λοξῆσιν, ἀλιγκίη εἶδει ῥόμβου.
 ἀλλὰ τοι ἐσπερίοις μὲν ὁμούριος ὕδασιν Ἴνδός
 γαῖαν ἀποτμήγει, νότιον δ' ἀλὸς οἶδματ' Ἐρυθρῆς,
 Γάγγης δ' εἰς αὐγὰς, ὃ δὲ Καύκασος ἐς πόλον ἄρκτων.
- 1135 καὶ τὴν μὲν πολλοὶ τε καὶ ὄλβιοι ἄνδρες ἔχουσιν,
 οὐχ ἅμα ναιετάοντες ὁμώνυμοι, ἀλλὰ διαμφίς
 κεκριμένοι, ποταμοῦ μὲν ἀπειρεσίου πέλας Ἴνδοῦ
 Δαρδανέες, τόθι λοξὸν ἀπὸ σκοπέλων Ἀκεσίνην
 συρόμενον δέχεται πλωτὸς νήεσσιν Ὑδάσπης.
- 1140 τοῖς δ' ἐπὶ καὶ Κώφης τρίτος ἔσπεται ἀργυροδίνης.
 τῶν δὲ μέσοι ναίουσι Σάβαι καὶ Τοξίλοι ἄνδρες,
 Σκόδροι θ' ἐξείης· ἐπὶ δ' ἔσπεται ἄσπετα φύλα
 Πευκαλέων· μετὰ τοὺς δὲ Διωνύσου θεράποντες
 Γαργαρίδαι ναίουσιν, ὅθι χρυσοῖο γενέθλην
- 1145 δαιδαλέην Ὑπανίς τε φέρει θεῖός τε Μάγαστος,
 λαβρότατοι ποταμῶν· ἀπὸ δ' οὔρεος Ἡμωδοῖο
 ὀρνύμενοι προρέουσιν ἐπὶ Γαγγήτιδα χώραν,
 πρὸς νότον ἐλκομένην παρὰ τέρματα Κωλίδος αἴης.
 ἢ δ' ἦτοι προνένευκεν ἐπ' Ὠκεανὸν βαθυδίνην,

1125 Nitekim otlaklar dahi daima serpilmiş bir halde olan çayırlarla kaplıdır.

Ayrıca bir tarafta darı yetişmekteyken öteki taraftaysa

Erythrae kamışının sazlıkları serpilmiştir.

Hindistan'ın şeklinden, ırmaklarından ve rüzgârlı dağlarından

Ve de bu ülkenin kavimlerinden bahsettiğim sırada dikkatini iyice ver.

1130 Velakin arazi dört tane kenarın üzerine oturmuştur,

Dördü de eğimli olan kenarlar üzerine ve bu arazi bir eş kenar dörtgenin şeklini andırır.

Öyle ki bitişikteki Indos Nehri batı istikametindeki sularıyla

Araziyi sonlandırır, güney istikametindeyse Erythrae Denizi'nin dalgaları mevcuttur,

Doğu tarafındaysa Ganges Nehri ve kuzey kutbu yönündeysa Kaukasos Dağı bulunur.

1135 Hint arazisini çok sayıda ve hem de zengin pek çok yurttaş iskân eder,

Ancak bununla birlikte aynı isimde olmayan iskâncılardır, bilakis münferit olarak

Ayrılmış durumdadırlar, ucu bucağı olmayan Indos Nehri'nin kıyısında

Dardania kavmi vardır, o civardaki kayalıklardan kıvrılarak akan Akesines Nehri'ni

Gemiler için aşılabilir nitelikte olan Hydaspes Nehri içine alır.

1140 Bunlardan sonra ise üçüncü nehir olan gümüşü anafolu Kophes Nehri uzanır.

Bu nehirlerin ortasındaysa Sabai ve de Toksiloi kavimleri erleri vardır,

Devamında ise Skordoï kavmi bulunur. Ve ek olarak da Peukales'in sayısız

kabileleri... Onların ardındansa Dionysos'un hizmetkârları olan

Gargaridai kavmi ikamet eder, nehirlerin en çağılılıları olan

1145 Hypanis ve de kutsal Magarsos nehirleri şahane bir altın membağını

Oraya taşımaktadır. Bu nehirler Emodos Dağı'ndan da doğmak suretiyle

Tüm hiddetleriyle Ganges arazisine doğru akar,

Bu Ganges arazisi de Kolis toprağının sınırları yakınlarında güneye doğru kıvrılır.

Bu arazi bir de derinden çağlayan okyanusun üzerine doğru çıkıntı yapmıştır,

- 1150 ἠλίβατος, ταχινοῖσι δυσέμβατος οἰωνοῖσιν·
 τοῦνεκά μιν καὶ φῶτες ἐπικλείουσιν Ἄορνιν.
 ἔστι δέ τις θηητὸς ἐϋρρείτην παρὰ Γάγγην
 χῶρος τιμήεις τε καὶ ἱερός, ὃν ποτε Βάκχος
 θυμαίνων ἐπάτησεν, ὅτ' ἠλλάσσοντο μὲν ἄβραι
- 1155 Ληνάων νεβρίδες ἐς ἀσπίδας, ἐς δὲ σίδηρον
 θύρσοι μαιμῶοντο καὶ ἐς σπεῖρημα δρακόντων
 ζωστῆρές θ' ἔλικές τε πολυγνάμπτης ἐλίνοιο,
 ἦμος ὅτ' ἀφραδίησι θεοῦ ἀτίτησαν ἑορτήν.
 τοῦνεκα Νυσαίην μὲν ἐφημίζαντο κέλευθον,
- 1160 κισσῶ δ' ἐστήσαντο σὺν υἰάσιν ὄργια πάντα.
 αὐτὸς δ' ὀππότε φῦλα κελαινῶν ὄλεσεν Ἰνδῶν,
 Ἥμωδῶν ὀρέων ἐπεβήσατο, τῶν ὑπὸ πέζαν
 ἔλκεται ἠώοιο μέγας ῥόος Ὀκεανοῖο.
 ἔνθα δύο στήλας ἐρύσας περὶ τέρματα γαίης,
- 1165 καγχαλόων μέγα χεῦμα κατήλυθεν Ἰσμηνοῖο.
 Τόσσοι μὲν κατὰ γαίαν ὑπέρτατοι ἄνδρες ἔασιν·
 ἄλλοι δ' ἔνθα καὶ ἔνθα κατ' ἠπείρους ἀλόωνται
 μυρίοι, οὓς οὐκ ἂν τις ἀριφραδέως ἀγορεύσαι
 θνητὸς ἐών· μοῦνοι δὲ θεοὶ ῥέα πάντα δύνανται.

- 1150** Oldukça sarp bir biçimde, yırtıcı ve atik kuşlar için bile erişilmez durumdadır,
 Bundan dolayı da insanlar o bölgeyi “Aornis” (kuşkonmaz) olarak adlandırırlar.
 Tatlı tatlı akan Ganges Nehri’nin yakınında hayranlık uyandıran
 Bir arazi mevcuttur, saygı değer ve de kutsal bir topraktır, Bakkhos bir zamanlar
 Bu araziye öfkeli bir şekilde arşınladı, işte tam da o zaman Lenaiların
- 1155** parlak yavru geyik postları kalkanlara dönüştü ve Dionysos değnekleri ise
 Kılıçlara çevrildi ve de kuşaklar ile kıvrımlı asma
 Filizinin sarmaşıkları ise yılanların boğumuna dönüştü,
 Zira o zamanlar budalalığa kapılmak suretiyle tanrının bayramını yok saymışlardı...
 Bundan dolayı da burayı Nysa olarak isimlendirmişlerdir,
- 1160** bir sarmaşık eşliğinde de oğullarıyla birlikte tüm dini törenleri tesis etmişlerdir.
 Tanrı bizzat yanık tenli Hintilerin kavimlerini helak ettikten sonra,
 Emedos Dağları’nın üzerine yükseldi, o dağlarının yamacı altında
 Doğu okyanusunun muazzam akıntısı yayılır.
 Tam o tarafta arazinin sınırları yakınına iki tane steli konuşlandırdıktan sonra
- 1165** Coşkulu bir biçimde Ismenos Nehri’nin engin akıntısına kendini bıraktı.
 Yeryüzü üzerinde ikamet eden başlıca insanlar bu kadardır işte...
 Ancak kâh o taraftaki kâh da bu taraftaki araziler boyunca sayısızca farklı insan da
 Dolanıp durmaktadır ve bu insanları da hiç kimse tam olarak tarif edemez.
 Yani ölümlü olan hiç kimse... Zira yalnızca tanrılar kolayca hepsini açıklamaya naildir.

- 1170 αὐτοὶ γὰρ καὶ πρῶτα θεμεΐλια τορνῶσαντο
καὶ βαθὺν οἶμον ἔδειξαν ἀμετρήτοιο θαλάσσης·
αὐτοὶ δ' ἔμπεδα πάντα βίῳ διετεκμήραντο,
ἄστρα διακρίναντες, ἐκληρώσαντο δ' ἐκάστω
μοῖραν ἔχειν πόντοιο καὶ ἠπείροιο βαθείης.
- 1175 τῷ ῥα καὶ ἀλλοίην ῥυσμοῦ φύσιν ἔλλαχ' ἐκάστη·
ἡ μὲν γὰρ λευκὴ τε καὶ ἀργινόεσσα τέτυκται,
ἡ δὲ κελαινοτέρη, ἡ δ' ἀμφοτέρων ὑπὸ μορφῇ.
ἄλλη δ' Ἀσσυρίης ἐναλιγκίη ἄνθεσι μίλτου,
ἄλλαι δ' ἀλλοῖαι· τὼς γὰρ μέγας ἐφράσατο Ζεὺς.
- 1180 οὕτως ἀνθρώποις ἑτεροῖα πάντα τέτυκται.
Ἵμεῖς δ' ἠπειροὶ τε καὶ εἰν ἀλλὶ χαίρετε νῆσοι
ὑδατὰ τ' Ὠκεανοῖο καὶ ἱερὰ χεύματα πόντου
καὶ ποταμοὶ κρήναί τε καὶ οὔρεα βησσήεντα.
ἦδη γὰρ πάσης μὲν ἐπέδραμον οἶδμα θαλάσσης,
- 1185 ἦδη δ' ἠπείρων σκολιὸν πόρον· ἀλλὰ μοι ὕμνων
αὐτῶν ἐκ μακάρων ἀντάξιος εἶη ἀμοιβή.

- 1170** Çünkü ilk olarak onlar dünyanın temellerini yuvarlak bir hale getirmişlerdir
 Ve de uçu bucağı olmayan denizin engin güzergâhını tayin etmişlerdir.
 Hayatta kadim olan her ne varsa, onlar belirlemişlerdir.
 Yıldızları yerleştirdikten sonra, onların her birine de
 Denizin ve de uçsuz bucaksız yeryüzünün bir kısmına hâkim olma kudretini pay
 etmişlerdir.
- 1175** Bundan dolayı da her bir yıldız görünüşü bakımından farklı bir biçime sahip olmuştur.
 Zira yıldızlardan biri beyaz ve de parıltılı bir halde ortaya çıkmış olurken,
 Bir diğeryise daha siyahtır, kimisi de her ikisinin görünümündedir.
 Bir diğeryise kızıl topraklı Assyria'nın çiçeklerini andırır,
 Diğerleriyse bambaşkadır. Zira yüce Zeus böyle tasavvur etmiştir.
- 1180** Velakin insanlar için herşey farklı farklı yaratılmıştır.
 Elveda, siz ey kıtalar ve de ey denizin üzerindeki adalar,
 Okyanusun suları ve ey denizin ilahi akıntıları,
 Ve ırmaklar ve de su pınarları ve ağaçlarla kaplı dağlar, elveda...
 Zira artık hem denizin tamamının dalgasından bahsetmiş oldum
- 1185** Hem de kıtaların kavisli hattından... Tanrılardan da bana,
 Bütün bu anlattıklarımaya eş değerde bir mükâfat nasip olsun...

2.3 Rhodos Denizcilik Yasaları Özelinde Deniz Hukuku Yazım Geleneği

2.3.1 Iustinanus, Digesta XIV. 2: Gemiden Mal Atımına İlişkin Rhodos Yasası Hakkında: de Lege Rhodia de Iactu

IUSTINIANUS, DIGESTA XIV. 2: GEMİDEN MAL ATIMINA İLİŞKİN RHODOS YASASI HAKKINDA

Ege Denizi'nin güneydoğusundaki jeopolitik konumuna paralel olarak Rhodos Adası antikçağdan günümüze kadar süre gelen süreçte ticari, sosyal, kültürel ve dini yaşamın etkileşim merkezlerinden biri olarak ön plana çıkmıştır. Söz konusu coğrafi önemine ek olarak Rhodos; Hellas, Küçük Asya ve Mısır üçgenindeki antik ticaret rotasının da başkenti statüsüne erişmiştir²⁶³. Adanın sahip olduğu bu coğrafi ve ticari üstünlüğü doğrultusunda Rhodos ve Rhodoslular tarihi, siyasi, ekonomik ve askeri konulardaki birçok tarihsel olayda başat role sahip olmuşlardır. Bu çerçevede, Rhodos'un Akdeniz'deki gücünü belirgin bir şekilde ortaya koyduğu ve bu gücün uzunca bir süre etkisini sürdürdüğü (özellikle MÖ VII-II. yüzyıllar arası) alan ise denizcilik olmuştur. Rhodoslular denizcilik özelinde sahip oldukları üstünlükleriyle aynı doğrultuda bölge genelindeki (ticari, askeri, siyasi, dini vb.) erkleri de bünyelerinde birleştirmişlerdir. Öyle ki Hellenistik Dönem'de *thalassokrasik*²⁶⁴ bir yönetim

²⁶³ Witzthum 2002, 2.

²⁶⁴ Hellenic “θάλασσα” (deniz) ve “κρατεῖν” (güçlü olmak, muktedir olmak) sözcüklerinin birleşiminden oluşturulan θαλασσοκρατία (*thalassokratia* = denizde muktedir, denizlere hâkim) kelimesi, genellikle denizlerde kurulmuş olan askeri ve ticari egemenliği tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır. Aynı zamanda deniz gücünün esas alındığı ve devlet politikasının da merkezi otoritenin sahip olduğu deniz gücü orantısında oluşturulduğu yönetim şekline verilen terimsel adlandırmadır. Örnek olarak Bronz Çağı'nda Girit (Minos) Uygarlığı, Arkaik Dönem'de Fenike ve Etruria, Klasik Dönem'de (MÖ 478 yılında kurulmuş olan) Attika-Delos Deniz Birliği'nin liderliğini üstlenen Atina ve Hellenistik Dönem süresince de Kartaca, Rhodos, Girit ve Mısır merkezli Ptolemaios Devleti *thalassokrasik* bir rejim çerçevesinde politikalar geliştirmişlerdir. *Thalassokrasi* rejiminin ortaya çıkışı hakkında en erken dönemlere ait bilgilendirmede bulunan Thukydides (I. 4) ve Strabon (I. 3. 2) eserlerinde Girit'in efsanevi kralı Minos'u antikçağda bilinen ilk donanmayı oluşturan amiral olarak aktarmaktadırlar. Buna ek olarak Thukydides Minos'un Akdeniz'i korsanlardan temizleyebilmek ve Girit'in vergi gelirlerini daha düzenli bir hale getirebilmek ve bu suretle de Akdeniz'in güvenlik garantörü olabilmek adına büyük bir mücadele verdiğini ve bu doğrultuda da *thalassokrasi* rejiminin kurucusu olduğunu belirtmektedir. *Thalassokrasi* rejimi hakkında farklı akarımlarda bulunan diğer yazarlardan Herodotos da eserinde (I. 171, 172; III. 122) Minos'un denizlerdeki hâkimiyetine yönelik benzer gönderimlerde bulunmaktadır. Platon da Yasalar (νόμοι) adlı eserinde (*leg.* 706a) Minos'un Atina'dan vergi

politikası benimseyerek Doğu Akdeniz'in en önemli ve en etkili güç odaklarından biri haline gelmişlerdir. Söz konusu çevirinin içeriğini oluşturan ve Rhodoslulara atfedilen denizcilik yasaları da Rhodosluların Hellenistik Dönem boyunca sürdürmüş oldukları deniz hâkimiyetinin ve denizcilik geleneklerinin bir yansıması olarak ortaya çıkmıştır²⁶⁵. Bu bağlamda, aşağıda çevirisi sunulan metin bu yansımanın bir ürünü olarak, Rhodoslu denizciler tarafından geliştirilen ve ardından da Klasik-Hellenistik Dönemler boyunca çeşitli uluslar-milletler tarafından kullanım görmeyi sürdüren deniz hukuku külliyyatının (sözlü [jargon] ve yazılı [kanun] biçimlerdeki) bir derlemesini içermektedir. Daha sonra bu yasalar Romalı²⁶⁶ ve Doğu Romalı hukukçular tarafından imparatorluklarının kamusal-özel yasal mevzuatlarına dâhil edilmiş²⁶⁷ ve Ortaçağ'a kadar da yürürlükte kalmaya devam etmiştir.

Söz konusu çevirinin tarihsel geçmişine kısaca değinilecek olduğunda, bu yasal

alabilecek kadar denizlerde muktedir bir kral olmasından bahseder ve Minos'un deniz gücünü Atina'nın deniz gücüyle mukayese eder. Apollonios Rhodios da (*Argon*. IV. 1564) Minos'un hüküm sürdüğü Girit Adası periferisindeki Ege Denizi karasuları hakkında aktarımda bulunurken Girit kralının bölge coğrafya üzerindeki etkisine ve gücüne işaret eden Minos'un Denizi (πέλαγος Μινώϊον) tabirini kullanır. Diodoros (IV. 79. 1) ise, Minos'un Sicilya'ya düzenlemiş olduğu deniz seferi hakkında bilgi verirken Girit kralını Μίνως δ' ὁ τῶν Κρητῶν βασιλεὺς θαλαττοκρατῶν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους = *O zamanlarda denizlerin hâkimi (hükmedicileri) olan Giritlilerin kralı Minos* şeklinde tanıtır. *Thalassokrasi* rejimi hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Constantakopoulou 2007, 90-99; Hauben 2013, 40-41; Abulafia 2014, 39 vd.. Rhodos'un Hellenistik Dönem'deki deniz hâkimiyeti hakkında ayrıca bk. Magie 1950, 71-72; Gabrielsen 1997, 61-62. Kartaca'nın denizcilik konusunda diğer uluslardan üstün olduğuna yönelik Polybios'un değerlendirmesi hakkında ayrıca bk. Polyb. VI. 52; Kartaca limanının 220 gemi alabilecek bir kapasiteye ve oldukça geniş bir iç hacme sahip olduğu konusunda Appianos'un aktarımı hakkında ayrıca bk. *Pun*. 96.

²⁶⁵ Denizcilik konusunda deneyim kazanmış halkların-ulusların gemicilik konusunda kapsamlı bir bilgi biri kimine sahip olmaları beklenmedik bir olgu değildir. Bu doğrultuda, denizlerde uzunca bir süre egemenlik kurmuş ve üst düzey bir tecrübe seviyesine ulaşmış ulusların geleceğe yönelik bilgi aktarımları yalnızca tarihi ve coğrafi alanlarda değil, hukuki konularda da gerçekleştirilmekteydi. Rhodos da bu kapsamda yaklaşık beş yüz yıllık (MÖ VII-II yüzyıllar arası) gemicilik tecrübesine sahip *thalassokrasik* bir rejim olarak oldukça kapsamlı bir deniz hukuku külliyyatını gelecek uluslara miras bırakmıştır. Rhodos Denizcilik Yasaları hakkında ayrıca bk. Anonym. *Nom. Rhod.*; Kurul 2014, 527-534.

²⁶⁶ Gofas'a (1995, 31) göre Romalılar'ın bu yasal düzenlemelerle ilk olarak karşılaştıkları zaman dilimi Kartaca Savaşları'nın sona erdiği ve paralelinde de Roma'nın Akdeniz genelindeki deniz hâkimiyetini güçlendirdiği döneme denk gelmektedir. Buna ek olarak Romalıların Rhodos'u bir eğitim merkezi olarak kullanmaları ve adadaki hatipleri, hukukçuları ve sofistleri sıklıkla ziyaret etmeleri bu yasal sistemle tanışmalarını sağlayan diğer bir etmen olmalıdır. Roma ve Kartaca arasındaki denizcilik özelindeki ilişkiler ve Roma-Kartaca savaşlarının bu perspektiften özet bilgisi için bk. Kurul 2015b, 231-234.

²⁶⁷ Sanchez – Ellart 2013, 3970.

düzenlemelerin Doğu Roma İmparatoru I. Iustinianus Dönemi'nin (MS 527-MS 565) önde gelen hukukçuları tarafından metin haline getirildiği bilinmektedir²⁶⁸. Yönetimi devralmasıyla birlikte imparatorluk sınırları içerisindeki siyasal ve toplumsal birliği baştan tahsis etmeye çalışan I. Iustinianus bu hedefi doğrultusunda öncelikli olarak imparatorluğun içinde bulunduğu buhran ve kargaşa ortamına refah getirecek bir yasama sistemi oluşturma amacını ortaya koydu²⁶⁹. Bu kapsamda hızlı bir şekilde hukuksal odaklı reformlar gerçekleştirmeye başladı. Zira hüküm sürdüğü dönemde yürürlükte olan Roma Hukuku'nun içeriği, devrin yöneticilerinin ve yargıçlarının bağlı kalmaya çalıştığı, ancak uygulama aşaması bakımından uygulayıcılarının ve de magistratların kavrayış güçlerini aşan, hem çok kapsamlı hem de oldukça çeşitli bir mevzuatlar karmaşası oluşturuyordu. Buna ek olarak, MS VI. yüzyıl hukukçuları, bu devr metinler yığınıyla başa çıkamıyorlardı. Bu gibi sebeplerden dolayı Roma Hukuku'ndaki birçok çelişki ve tutarsızlık, çeşitli dönemlerde, Doğu Roma bünyesindeki memurlara adli açıdan mahkemelerde taraf tutma, davaları sürüncemede bırakma, adil olmayan kararlar verme, zorla para toplama vb. fırsatları veriyordu.

I. Iustinianus, bu doğrultuda tahta çıkışından kısa bir süre sonra, eski imparatorluk kararnamelerini baştan sona inceleyip mevcut yasal mevzuatı tekrardan derleme işine girişti. Iustinianus bu derlemenin temel amacını, davaların süresini (*prolixitas litium*) kısaltmak, rüşvetçiliğin önüne geçmek, kurumsal-bireysel kayırmaları engellemek ve hukukçuların denetimini sağlamak olarak belirlemiştir. Belirlemiş olduğu bu amaçları kapsamında, MS 13 Şubat 528'de, bir önceki *codex*'in yayınlanmasından tam 90 yıl sonra, *Codex Theodosianus*'un hükümlerinden artık hukuki geçerliliğini yitirenler ve de eski imparatorluk emirnameleri elendikten sonra geriye kalan yasa maddelerini tek bir kitapta toplamak üzere döneminin ünlü hukukçusu Tribonianus²⁷⁰ başkanlığında bir komisyon kuruldu²⁷¹. Bu

²⁶⁸ Kurul 2014, 532.

²⁶⁹ De Giovanni 2012, 105; “Roma hukuku her zaman üniter bir özellik sergilemiştir ve hiçbir zaman kanunlaştırılmamıştır. Ancak V. yüzyılda Batı Roma İmparatorluğu nihai çöküş dönemine girerken, Doğu Roma'da Roma hukuk malzemelerinin derlenmesine başlanr, ama bu kısmi bir işlemdir, çünkü Constantinus'tan itibaren yayımlanmış yasalarla sınırlıdır. Ancak Doğu Roma imparatoru Iustinianus VI. yüzyılda hem Roma yasaları hem de içtihat hukuku açısından büyük bir derleme hazırlar ve gelecek nesiller için paha biçilmez değerde, birçok Avrupa ülkesinde yüzyıllar boyu geçerli olan hukukun temelini oluşturacak bir hukuk mirası bırakmış olur”.

²⁷⁰ Tribonianus'un doğum tarihi tam olarak bilinmemektedir ancak kendisinin MS 545 yılında ölmüş olabileceği düşünülmektedir. Büyük olasılıkla Pamphylia Bölgesi'ndeki Side Kenti vatandaşıdır. Özellikle hukuk tarihi alanında derin bilgi sahibi bir hukukçudur. İmparator I. Iustinianus zamanında saray quaestor'u olarak görevde bulunmuştur. I. Iustinianus Dönemi'nde yapılan yasal düzenlemeleri gerçekleştiren heyetin

komisyona imparatorluğun tüm yasal metinleri üzerinde değişiklik yapma, gereksiz bulunan yasa maddelerini çıkarma, kelime-cümle ekleme veya farklı başlıklar altında dağınık halde bulunan yasa maddelerini tek bir düzen formatında toplama konusunda sınırsız yetkiler verildi. Belirtilen yetkilerle donatılmış komisyon tarafından yürütülen bu kapsamlı çalışma oldukça hızlı bir biçimde tamamlanarak MS 7 Nisan 529 yılında *Codex Iustinianus* başlığıyla yayınlandı. Yayınlanmış olan yeni *codex*, Roma ve Doğu Roma imparatorluklarına ait tüm kararnameleri tek bir ciltte toplamış oldu. Yapılan bu düzenlemenin hemen ardından yeni bir çalışmaya daha el atıldı; bu çalışma eski Roma hukukçularının adli düzenlemeler kapsamındaki tüm eserlerinin ortak bir hukuk külliyyatı başlığında toplanmasını hedeflemekteydi. Oluşturulacak olan yeni hukuk sisteminde tam bir birlik oluşturulabilmesi amacıyla, yasal metinlerde geçen tekrarların ve çelişkilerin de ayıklanması gerekiyordu. MS 530 yılında bu hedefi gerçekleştirebilmek amacıyla, olağanüstü bir dikkatle çalışan, döneminin en önde gelen hukuk âlimlerinden biri olan Tribonianus'un başkanlığında ve çeşitli alanlarda (özel, kamusal, ticari, medeni ve askeri hukuk) uzmanlığa sahip olan on altı hukukçunun bir araya gelmesiyle kurulan yeni bir komisyon daha toplandı. Bu kapsamlı ve bir o kadar da ayrıntı içeren çalışma ise üç yılda tamamlanabildi. Böylelikle çeviriye kaynaklık eden elli ciltlik *Digesta*, ya da Hellençe'deki tabiriyle *Pandektes* (πανδέκτης) MS 16 Aralık 533'te yayınlandı. Diğer bir hukuk külliyyatı olan ve Yeni Roma Medeni Hukuku'nun temel ilkelerini dört ciltte özetleyen *Institutiones* (İlkeler) de aynı yılda çıkartıldı (MS 21 Kasım 533). Böylelikle *Institutiones*, *Digesta* ve *Codex*, Roma Hukuku'nun sınırlandırıldığı ve tamamıyla kontrol altına alındığı yeni bir yasal mevzuatlar bütünü temsil eder hale geldi. MS 534'ten sonra çıkartılan diğer İmparator emirnameleriye *Novellae Constitutiones* (Yeni Düzenlemeler) başlığıyla farklı bir derleme çatısı altında bir araya getirildi ve Hellençe'ye çevrilerek yayınlandı. Bu dört parçalık muazzam hukuk külliyyatı, Batı Avrupa'da Roma Hukuku'nun incelenmeye başladığı XII. yüzyıldan itibaren, *Corpus Iuris Civilis* (Medeni Hukuk Yasası) diye adlandırılan hukuk sisteminin de temelini oluşturmuştur. Öyle ki öncelikle Roma ve ardından Doğu Roma İmparatorluğu hukukçularının böylesine usta bir düzen formatında oluşturdukları "Denizcilik Hukuku" külliyyatı (mal üreticilerinden meydana gelen bir toplumun ilk ve tek evrensel hukuku, yani en basit anlamıyla mal sahibi-

içinde yer almıştır. Hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Enßlin 1937, 2419-2426; Browning 1980, 19; Kaegi – Kazhdan 1991, 2114; Gibbon 1995, 309-310. Tribonianus'un Iustinianus tarafından quaestor olarak atanmış olması hususunda bk. Proc. *anek*, XX. 16; Yasaları kötüye kullanmış olduğu konusundaki iddia hakkında bk. Proc. *de Bell*, I. XXIV. 16; Ölümü hakkında bk. Proc. *de Bell*, I. XXV. 2.

²⁷¹ Mousourakis 2012, 73.

müşteri arasındaki alım-satım, aidiyet, borç, sözleşme ve diğer yükümlülükler gibi ilişkileri ortaya koyan Roma Denizcilik Hukuku) hakkında bilinenler ışığında, özel denizcilik hukukuna ilişkin en kusursuz hukuksal sistem olma özelliğine sahiptir²⁷².

²⁷² Witzthum 2002, 1. Söz konusu hukuki derlemeler Avrupa'da, denizcilik konusunda önde olan devletlerin hukuksal sistemlerinde de yer almıştır. Konu hakkında ayrıca bk. Zimmermann 1992², 411.

IUSTINIANI DIGESTA

XIV. 2: De Lege Rhodia de Iactu

XIV. 2. 1

PAULUS, libro 2 [secundo] Sententiarum

Lege Rhodia cavetur, ut, si levandae navis gratia iactus mercium factus est, omnium contributione sarciatur quod pro omnibus datum est.

XIV. 2. 2

PAULUS, libro 34 [trigesimo quarto] ad Edictum

Si laborante nave iactus factus est, amissarum mercium domini, si merces vehendas locaverant, ex locato cum magistro navis agere debent: is deinde cum reliquis, quorum merces salvae sunt, ex conducto, ut detrimentum pro portione communicetur, agere potest. Servius quidem respondit ex locato agere cum magistro navis debere, ut ceterorum vectorum merces retineat, donec portionem damni praestent. Immo etsi non²⁷³ retineat merces magister, ultro ex locato habiturus est actionem cum vectoribus: quid enim si vectores sint, qui nullas sarcinas habeant? Plane commodius est, si sint, retinere eas. At si²⁷⁴ non totam navem conduxerit, ex conducto aget, sicut vectores, qui loca in navem conduxerunt: aequissimum enim est commune detrimentum fieri eorum, qui propter amissas res aliorum consecuti sunt, ut merces suas salvas haberent.

²⁷³ Metinde buraya *non* olarak yapılan ekleme T. Mommsen ve P. Krüger tarafından yapılmıştır. Bk. Mommsen – Krüger 1870, 187 dn. 9.

²⁷⁴ *Quis*: Bk. Mommsen – Krüger 1870, 187 dn. 10.

IUSTINIANUS, DIGESTA, XIV. 2²⁷⁵

GEMİDEN MAL ATIMINA İLİŞKİN RHODOS YASASI HAKKINDA²⁷⁶

XIV. 2. 1: PAULUS, Görüşler, 2. Kitap:

Şayet bir geminin hafifletilmesi maksadıyla (gemiden) kargo-yük atımı (= *müşterek avarya*) gerçekleştirilmişse, (bu avarya işlemi sırasında oluşan) kayıp herkesin yararı uğruna verilmiş olduğundan söz konusu zararın yine her bir kişinin (müşterek) katkısıyla telafi edilmesi *Rhodos Yasası* uyarınca güvence altına alınmıştır.

XIV. 2. 2: PAULUS, Duyurulara (İlanlara) İlişkin, 34. Kitap:

Şayet bir gemi tehlikeli bir durumdayken avarya işlemi gerçekleşmişse ve eğer ki avaryaya uğramış malların sahipleri naklettikleri malları için bir sözleşme de yapmışlarsa, bu sözleşme uyarınca geminin kaptanını dava etmelidirler. Daha sonra o (kaptan) ise sözleşmeye uygun olarak zararın müşterek bir biçimde paylaşılması için malları sağlam kalmış (hasar görmemiş) kişilere karşı dava açabilir. Örneğin Servius (konuyla alakalı olarak) zararın tazmini sağlanıncaya kadar geminin kaptanıyla yapılmış olan sözleşme gereğince kaptanın diğer yolcuların kargolarını (mallarını) alıkoyması gerektiği önerisinde bulundu. Ancak kaptan malları alıkoymasa bile, sözleşme uyarınca yolculara karşı ayrıca bir dava açma hakkına sahip olacaktır: Ve lakin hiçbir yüke sahip olmayan yolcular varsa ne olacak? Eğer (onların gemide yüklü herhangi bir eşyası) varsa elbette onların alıkonması çok daha uygun olur. Diğer yandan bir geminin tamamı kiralanmamış olsa dahi, sözleşme uyarınca tıpkı gemide belirli bir alanı kiralamış olan yolcular gibi dava açılabilir: zira başkalarının kayıpları aracılığıyla kendi mallarını hasarsız bir şekilde kurtaranların da (avarya sonucunda ortaya çıkan) zarara ortak olmaları (iştirak etmeleri) en doğrusudur.

²⁷⁵ Söz konusu çeviride Paul Krueger ve Theodor Mommsen'in birlikte editörlüğünü üstlendikleri ve Iustinianus Dönemi hukukçuları tarafından derlenen *Corpus Iuris Civilis* isimli eserin birinci cildindeki *Digesta* edisyonu (*Dig.* XIV. 2) temel alınmıştır. Buna ek olarak metnin çevirisi sırasında A. Watson'un (1985, 419-422) İngilizce ve C. Eduard Otto ile Bruna Schilling'in (1831, 146-151) ortaklaşa hazırladıkları Almanca edisyonlardan da yararlanılmıştır.

²⁷⁶ Maddenin ana başlığını oluşturan "*De Lege Rhodia de Iactu*" Türkçe'de "*(Gemiden) Mal Atımına İlişkin Rhodos Yasası*" karşılığını vermektedir ve bu madde başlığı Türk hukuk terminolojisinde "*Müşterek Avaryaya İlişkin Rhodos Yasası*" tabiriyle (Çağa 1978⁵, 9; Erdoğan 2011³, 79; Kaner 2013³, 3) adlandırılmaktadır. Çevirideyse başlığın söz konusu terminolojik çevirisi yerine metnin aslına sadık kalınarak ana başlığın filolojik tercümesi tercih edilmiştir.

1. Si conservatis mercibus deterior facta sit navis aut si quid exarmaverit, nulla facienda est collatio, quia dissimilis earum rerum causa sit, quae navis gratia parentur et earum, pro quibus mercedem aliquis acceperit: nam et si faber incudem aut malleum fregerit, non imputaretur ei qui locaverit opus. Sed si voluntate vectorum vel propter aliquem metum id detrimentum factum sit, hoc ipsum sarciri oportet.

2. Cum in eadem nave varia mercium genera complures mercatores coegissent praetereaque multi vectores servi liberique in ea navigarent, tempestate gravi orta necessario iactura facta erat: quaesita deinde sunt haec: an omnes iacturam praestare oporteat et si qui tales merces imposuissent, quibus navis non oneraretur, velut gemmas margaritas? Et quae portio praestanda est? Et an etiam pro liberis capitibus dari oporteat? Et qua actione ea res expediri possit? Placuit omnes, quorum interfuisset iacturam fieri, conferre oportere, quia id tributum observatae²⁷⁷ res deberent: itaque dominum etiam navis pro portione obligatum esse. Iacturae summam pro rerum pretio distribui oportet. Corporum liberorum aestimationem nullam fieri posse. Ex conducto dominos rerum amissarum cum nauta, id est cum magistro acturos. Itidem agitatum est, an etiam vestimentorum cuiusque et anulorum aestimationem fieri oporteat: et omnium visum est, nisi si qua consumendi causa imposita forent, quo in numero essent cibaria: eo magis quod, si quando ea defecerint in navigationem²⁷⁸, quod quisque haberet in commune conferret.

²⁷⁷ *Quia Tributum ob id servatae*: Bk. Mommsen – Krüger 1870, 187 dn. 12.

²⁷⁸ *Navigazione*: Bk. Mommsen – Krüger 1870, 187 dn. 13.

XIV. 2. 2. 1: Şayet herhangi bir mal kaybı olmadığı halde gemi hasar görmüşse ya da donanımından bir parça kaybetmişse ve (taşınan) mallar için de nakliye ücreti alınmışsa (geminin hasarına yönelik) hiçbir iştirak yapılmamalıdır, zira geminin donanımının durumu ile bir kişinin yanında götürdüğü malların bedeli birbirinden farklıdır. Şayet bir usta (kendisine verilen işi yaparken) örsünü ya da çekicini kırmışsa (bu durumda) işi yaptıran kişiye herhangi bir mesuliyet de yüklenemez. Ama eğer yolcuların tutumundan veya bir panik neticesinde bir hasar gerçekleşmişse bizzat bu (hasara ait) zararın (yolcular tarafından) telafi edilmesi gereklidir.

XIV. 2. 2. 2: Aynı gemideki birçok tüccar farklı türden malları güvertede bir araya getirmişken ve de buna ek olarak bu aynı gemide köleler ve özgür kişilerden oluşan birçok yolcu seyahat ettiği sırada vuku bulan şiddetli bir fırtına esnasında gemiden mal atılması (avarya) işlemi zaruri bir hale gelir. Bu durumda sorgulanması gerekenler şunlardır; Acaba gemi için yük teşkil etmeyen (yükte hafif) değerli taş ya da inci türünden mal yükleyenler de dâhil herkesin mi, gemiden mal atması gerekir? (Böyle bir durumda) atılması gerekli mal hangisi olmalıdır? Özgürlerin yanısıra tutsaklar tarafından da mal atılması gerekir mi? Ve bu durum nasıl bir davayla çözümlenebilir? (Avarya işlemine ilişkin) bu yükümlülük gemi kargosunun hayrına olduğu için gemiden mal atımı yapmış olan kişiler arasında bulunan herkese geri ödeme yapılması herkesi hoşnut eder. Bu suretle geminin kaptanının dahi yükümlülük altına alınmış olması doğru olur. Atılacak olan malın miktarını ise malların değerine göre tevzi etmek gereklidir. Özgür insanlar için hiçbir değer biçilmez (özgür insanlar için bir fiyat bildiriminde bulunulamaz). Sözleşme gereği kayıp malların sahipleri denizciye, yani kaptana dava açabileceklerdir. Aynı şekilde her bir kimsenin giysilerinin ve yüzüklerinin değerlerinin de saptanmasının gerekli olup olmadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Ve tüketilmek amacıyla gemiye yüklenmiş olan erzağın dışında belirli bir miktardaki gıda maddeleri de tamamıyla göz önünde (hesap dâhilinde) bulundurulmuştur: bunun da ötesinde şayet sefer boyunca bir erzak sıkıntısı vuku bulacak olursa zaten her bir kimse sahip olduğu yiyeceği umumi kullanıma sunması gerekmektedir.

3. Si navis a piratis redempta sit, Servius Ofilius Labeo omnes conferre debere aiunt: quod vero praedones abstulerint, eum perdere cuius fuerint²⁷⁹, nec conferendum ei, qui suas merces redemerit.
4. Portio autem pro aestimatione rerum quae salvae sunt et earum quae amissae sunt praestari solet, nec ad rem pertinet, si hae quae amissae sunt pluris veniri poterunt²⁸⁰, quoniam detrimenti, non lucri fit praestatio. Sed²⁸¹ in his rebus, quarum nomine conferendum est, aestimatio debet haberi non quanti emptae sint, sed quanti venire²⁸² possunt.
5. Servorum quoque qui in mare perierunt non magis aestimatio facienda est, quam si qui aegri in nave decesserint aut aliqui sese praecipitaverint.
6. Si quis ex vectoribus solvendo non sit, hoc detrimentum magistri navis non erit: nec enim fortunas cuiusque nauta excutere debet.

²⁷⁹ *Fuerit*: Bk. Mommsen – Krüger 1870, 187 dn. 14.

²⁸⁰ *Potuerunt*: Bk. Mommsen – Krüger 1870, 187 dn. 15.

²⁸¹ *sed et*: Bk. Mommsen – Krüger 1870, 187 dn. 16.

²⁸² *Veniri*: Bk. Mommsen – Krüger 1870, 187 dn. 17.

XIV. 2. 2. 3: Şayet bir gemi korsanların elinden fidye ödenmek kaydıyla kurtarılmışsa Servius, Ofilius ve Labeo herkesin (ödenmiş olan fidyeden dolayı ortaya çıkan) zarara iştirak etmesi gerektiğini beyan etmektedirler. Bununla birlikte korsanlar bir gaspta bulunmuşlar ve bu suretle herhangi birinin zararına sebebiyet vermişlerse, bu durumda mallarını kurtarmayı başaran bir kişiye herhangi bir destekte (ödemede) bulunulmasın.

XIV. 2. 2. 4: Ancak kurtarılmış veya yitirilmiş olan malların değerlerine göre (gerekli) payın temin edilmesi (karşılanması) genel bir kaidedir. Zira (yitirilmiş olan malların tazminine yönelik yapılacak) ödeme (maldan elde edilecek) kazanca göre değil de (malın yitirilmesinden doğan) zarara göre olduğundan bu kayıp (yitirilmiş) malların daha yüksek bir fiyata satılabilecek olması dikkate alınmaz. Ancak kalemine göre ödeme yapılması gereken mallarda bu malların ne kadara alınacakları değil de ne kadara satılacakları göz önünde bulundurulmalıdır.

XIV. 2. 2. 5: Denizde ölmüş köleler için hasta olup da gemide yaşamını yitiren ya da bir şekilde kendini denize atmış olan kimselerden daha fazla değer biçilmemelidir.

XIV. 2. 2. 6: Şayet yolculardan birisinin (sefer esnasında) ödeme yapması bakımından gücü tükenmişse (iflas etmişse) bu durumdaki zarar geminin kaptanını ilgilendirmeyecektir, zira gemideki bir yolcunun mal varlığını sorgulamak da kaptanın sorumluluğunda olmamalıdır.

7. Si res quae iactae sunt apparuerint, exoneratur collatio: quod si iam contributio facta sit, tunc hi qui solverint agent ex locato cum magistro, ut is ex conducto experiatur et quod exegerit reddat.

8. Res autem iacta domini manet nec fit adprehendentis, quia pro derelicto non habetur.

XIV. 2. 3

PAPINIANUS, libro 19 [nono decimo] Responsorum

Cum arbor aut aliud navis instrumentum removendi communis periculi causa deiectum est, contributio debetur.

XIV. 2. 4

CALLISTRATUS, libro 2 [secundo] Quaestionum

Navis onustae levandae causa, quia intrare flumen vel portum non potuerat cum onere, si quaedam merces in scapham traiectae sunt, ne aut extra flumen²⁸³ periclitetur aut in ipso ostio vel portu, eaque scapha summersa est, ratio haberi debet inter eos, qui in nave merces salvas²⁸⁴ habent, cum his qui in scapha perdiderunt, proinde tamquam si iactura facta esset: idque Sabinus quoque libro secundo responsorum probat. Contra si scapha cum parte mercium salva est, navis periit, ratio haberi non debet eorum, qui in nave perdiderunt, quia iactus in tributum nave salva venit.

²⁸³ *sunt aut extra flumen*: Bk. Mommsen – Krüger 1870, 187 dn. 18.

²⁸⁴ *Solvas*: Bk. Mommsen – Krüger 1870, 187 dn. 19.

XIV. 2. 2. 7: Şayet denize atılmış olan mallar (sonradan) su yüzeyine çıkmışlarsa (batmamışlarsa) (kaybın telafisi için) iştirak zorunluğu ortadan kalkar. Ancak iştirak için bir ödeme çoktan yapılmışsa, o zaman ödeme yapmış olan kişiler (kaptanla yaptıkları nakliye amaçlı) sözleşme uyarınca, kaptanın taşıma sözleşmesinin gereğini yapması ve tahsil ettiği parayı geri ödemesi için dava açabileceklerdir²⁸⁵.

XIV. 2. 2. 8: Ve ayrıca bir mal denize atılmış olsa dahi sahibine ait olmaya devam eder, zira bu mal aslında terk edilmemiş olduğundan başkaları tarafından mülk de edinilemez.

XIV. 2. 3: PAPINIANUS, Yanıtlar, 19. Kitap:

Bir geminin direği ya da başka bir donanımı umumi bir tehlikeyi savuşturmak amacıyla (gemiden sökülerek denize) atıldığı takdirde (ortaya çıkacak olan) zarar için katılım gereklidir (zaruridir).

XIV. 2. 4: CALLISTRATUS, Muhakemeler, 2. Kitap:

Kargosuyla beraber bir ırmağa ya da limana yanaşamayan yüklü bir geminin bir ırmağın dışında ya da bizzat ağzında veya bir limanda iken herhangi bir tehlikeye maruz kalmaması amacıyla (geminin) hafifletilmesi için (güvertede yüklü bulunan) bazı mallar bir filikaya nakledilsin. Şayet o filika batarsa gemide malları sağlam bir şekilde kalanlarla filikadaki mallarını yitirmiş olan mal sahipleri arasında tıpkı gemiden mal atma (müşterek avarya) işlemi gerçekleştirilmiş gibi bir yöntem izlenmelidir. Sabinus da *Düşünceler* adlı eserinin ikinci kitabında aynı kaideyi tasvip etmektedir. Diğer taraftan, eğer filika (üzerinde yüklü bulunan) mallarının bir kısmıyla birlikte kurtulmuş, ancak gemi de batmışsa, gemide malları telef olanlar için herhangi bir muamele (uygulama) yapılmasına gerek yoktur, çünkü gemiden mal atma (avarya) yükümlülüğü yalnızca gemi sağlam kaldığı (batmadığı) müddetçe geçerliliğini korur.

²⁸⁵ Madde hakkında ayrıca bk. ve krş. Ertekin 2012, 78.

1. Sed si navis, quae in tempestate iactu mercium unius mercatoris levata est, in alio loco summersa est et aliquorum mercatorum merces per urinatores extractae sunt data mercede, rationem haberi debere eius, cuius merces in navigatione levandae navis causa iactae sunt, ab his, qui postea sua per urinatores servaverunt, Sabinus aequae respondit. Eorum vero, qui ita²⁸⁶ servaverunt, invicem rationem haberi non debere ab eo, qui in navigatione iactum fecit, si quaedam ex his mercibus per urinatores extractae sunt: eorum enim merces non possunt videri servandae navis causa iactae esse, quae perit.

2. Cum autem iactus de nave factus est et alicuius res, quae in navi remanserunt, deteriores factae sunt, videndum, an conferre cogendus sit, quia non debet duplici damno onerari et collationis et quod res deteriores factae sunt. Sed defendendum est hunc conferre debere pretio praesente rerum: itaque verbi²⁸⁷ gratia si vicenum merces duorum fuerunt et alterius asparagine decem esse coeperunt, ille cuius res integrae sunt pro viginti conferat, hic pro decem. Potest tamen dici etiam illa sententia distinguentibus nobis, deteriores ex qua causa factae sunt, id est utrum propter iacta nudatis rebus damnum secutum est an vero alia ex causa, veluti quod alicubi iacebant merces in angulo aliquo et unda penetravit.

²⁸⁶ *Non:* Bk. Mommsen – Krüger 1870, 187 dn. 20.

²⁸⁷ *Verbis:* Bk. Mommsen – Krüger 1870, 187 dn. 21.

XIV. 2. 4. 1: Ancak; şayet bir fırtına esnasında gemi sadece bir tüccarın mallarının (denize) atılması sayesinde hafifletilmişse ve (bu aynı gemi rotası üzerindeki) başka bir mevkide batmışsa ve diğer tüccarların malları kendilerine ücret ödenmiş olan dalgıçlar vasıtasıyla denizden çıkartılmışsa, Sabinus şöyle bir kanaatte bulunur;

“Sefer esnasında malları geminin hafifletilmesi maksadıyla gemiden atılmış olan bir kişiyle malları sonradan dalgıçlar vasıtasıyla kurtarılmış olan kişiler arasında bir hesaplama (anlaşma) olmalıdır”.

Yalnız buna karşın, (bir fırtına söz konusu olduğunda) yine de mallarını kurtaramamış olan kişiler, seyir halindeyken mal atımında bulunmuş ve bu mallardan bir kısmı dalgıçlar vasıtasıyla yüzeye çıkartılmış (kurtarılmış) olan bir kişiyle karşılıklı bir anlaşmaya dâhil edilmemelidirler. Zira bu kişilerin (batan gemide malların yitirmiş olanların) malları batmış geminin kurtarılması amacıyla atılmış mallar olarak algılanmamalıdır (görülmemelidirler).

XIV. 2. 4. 2: Ancak gemiden mal atımı yapıldığında, bir kimsenin malları gemide kalmış olmasına rağmen yine de zarar gördüğü takdirde, bu kişinin malı her halükarda zarar görmüş olduğu için o kişiden (zarar için) iştirak talebinde bulunularak onun iki katı bir zarara maruz bırakılmaması gerektiğinden (müşterek avaryadan doğan zarar için yapılacak olan) ödeme yapmaya zorlanıp zorlanmayacağı düşünülmelidir. Ayrıca, bu müzakerenin malların güncel değerlerine göre yapılmasının gerekli olduğu düşüncesi korunmalıdır. Öyle ki söz gelimi, eğer iki kişinin malı da yirmişer (*solidus*)²⁸⁸ ise ve birinin malının değeri islanmış olmasından dolayı on'a (*solidus*) düşmüşse, malı zarar görmemiş olan kişi yirmi (*solidus*) üzerinden, zarar görmüş olan kişiye on (*solidus*) üzerinden (iştirak sürecine) katkıda bulunmalıdır. Zararlar şu gibi nedenlerden dolayı vuku bulmuşsa; misalen gemiden mal atımı yapıldığı sırada muhafazasız durumda bulunan malların başına bir zarar geldiğinde (hasar aldığı) veya başka bir nedenden dolayı; örneğin güvertede bir köşede duruyorken mallar bir dalganın nüfuz etmesi sebebiyle zarar gördüğünde bir anlaşmazlığa düşersek şu hususları müzakare etmek gerekecektir.

²⁸⁸ Metin içerisinde söz konusu para birimine yönelik herhangi bir bilgilendirmede ya da gönderimde bulunulmamıştır. Ancak; metnin Roma ve Doğu Roma Dönemi'ne ait yasal düzenlemeleri bünyesinde barındırması ve özellikle de Doğu Roma Dönemi'ne ait hukuki derlemeleri içeriyor olması sebebiyle söz konusu para-değer birimi, Doğu Roma Dönemi'nin temel para birimi olarak kullanım gören *solidus* olarak tamamlanmış ve bu doğrultuda çeviriye dâhil edilmiştir. *Solidus* hakkında bk. Wroth 1908, LXXIV; Er 2006, 363.

Tunc enim conferre debet: an ex priorē causa collationis onus pati non debet, quia iactus etiam hunc laesit? Adhuc numquid et si aspargine propter iactum res deteriores factae sunt? Sed distinctio subtilior adhibenda est, quid plus sit, in damno an in collatione: si verbi gratia hae res viginti fuerunt et collatio quidem facit decem, damnum autem duo, deducto hoc, quod damnum passus est, reliquum conferre debeat. Quid ergo, si plus in damno erit quam in collatione? Ut puta decem aureis res deteriores factae sunt, duo autem collationis sunt. Indubitate utrumque onus pati non debet: sed hic videamus, num et ipsi conferre oporteat. Quid enim interest iactatas²⁸⁹ res meas amiserim an nudatas deteriores habere coeperim: nam sicut ei qui perdiderit subvenitur, ita et ei subveniri oportet, qui deteriores propter iactum res habere coeperit. Haec ita Papirius Fronto respondit.

XIV. 2. 5

HERMOGENIANUS, libro 2 [secundo] Iuris Epitomarum

Amissae navis damnum collationis consortio non sarcitur per eos, qui merces suas naufragio liberaverunt: nam huius aequitatem tunc admitti placuit, cum iactus remedio ceteris in communi periculo salva navi consultum est.

²⁸⁹ *Iactas*: Bk. Mommsen – Krüger 1870, 188 dn. 1.

(Dalga sebebiyle malları zarar görmüş kişi için) ödeme yapmak kaçınılmaz olacaktır; zira bu kimse de gemiden mal atma (avarya) yükümlülüğünden dolayı zarara uğratıldığı için (o kimse de) söz konusu nedenden dolayı ödeme yükümlülüğüne dâhil edilmese mi? Fırtınadan dolayı ıslanması suretiyle mallarının zarar görmüş olması durumunda bile mi (iştirake katılacaktır)? Ancak kaybın mı, yoksa malın zararı için toplanan iştirak meblağının mı daha fazla olduğu konusunda daha net bir ayırım gözetilmelidir. Örneğin söz konusu bu mallar yirmi (*solidus*) değerindeyse ve gerçekte iştirak on (*solidus*) ise, ancak zarar iki (*solidus*) değerinde ise, bu iki (*solidus*) değerindeki zarar düşüldükten sonra, katkı kalan miktar üzerinden yapılmalıdır. Peki ya zarar miktarı katılım (iştirak) miktarından daha fazla olursa ne olacak? Diyelim ki zarar görmüş olan mallar on (*solidus*) ediyorsa, ancak iki (*solidus*) miktarında bir para toplanmışsa... Şüphesiz ki (zarara uğrayan kişi) iki yükümlülüğe birden maruz bırakılamaz. Bilakis bu noktada kendisinin bir ödeme yapmasının gerekli olup olmadığını da düşünmemiz gerekir. Zira mallarımı gemiden atarak kaybetmemle muhafaza edilmediği için hasar görmesi sonucunda kaybetmem arasında ne fark vardır? Çünkü nasıl ki gemiden mallarını atması sebebiyle mallarını yitirmiş bir kişiye destek sunmak gerekiyorsa, aynı şekilde malı işlevsiz bir hale gelmiş olan kişiye de destek olunmalıdır. Papirius Fronto da bunu bu şekilde teyit eder.

XIV. 2. 5: HERMOGENIANUS, Kanun Derlemeleri, 2. Kitap:

Batmış olan bir geminin zararı batan gemiden mallarını kurtarmış olan kişiler tarafından (yapılan) iştirak yoluyla karşılanamaz. Şayet müşterek bir tehlike esnasında başkalarının hayrına geminin kurtarılması amacıyla gemiden mal atımı (avarya) yapıldıysa ancak o zaman eşit bir katılımın (iştirakin) kabul edilmesi uygundur.

1. Arbore caesa, ut navis cum mercibus liberari possit, aequitas contributionis habebit locum.

XIV. 2. 6

IULIANUS, libro 86 [octogesimo sexto] Digestorum

Navis adversa tempestate depressa²⁹⁰ ictu fulminis deustis armamentis et arbore et antenna Hipponem delata est ibique tumultuariis armamentis ad praesens comparatis Ostiam navigavit et onus integrum pertulit: quaesitum est, an hi, quorum onus fuit, nautae pro damno conferre debeant. Respondit non debere: hic enim sumptus instruendae magis navis, quam conservandarum mercium gratia factus est.

XIV. 2. 7

PAULUS, libro 3 [tertio] Epitomarum Alfeni Digestorum

Cum depressa navis aut deiecta esset, quod quisque ex ea suum servasset, sibi servare respondit, tamquam ex incendio.

XIV. 2. 8

IULIANUS, libro 2 [secundo] ex Minicio

Qui levandae²⁹¹ navis gratia res aliquas proiciunt, non hanc mentem habent, ut eas pro derelicto habeant, quippe si invenerint eas, ablatturos et, si suspicati fuerint, in quem locum eiectae sunt, requisituros: ut perinde sint, ac si quis onere pressus in viam rem abiecerit mox cum aliis reversurus, ut eandem auferret.

²⁹⁰ *Deprensa*: Bk. Mommsen – Krüger 1870, 188 dn. 2.

²⁹¹ *Levanda*: Bk. Mommsen – Krüger 1870, 188 dn. 4.

XIV. 2. 5. 1: Geminin (üzerinde yüklü bulunan) mallarıyla beraber kurtarılabilmesi amacıyla seren direği kesildiği zaman (ortaya çıkan zararın telafisi için) iştirakin eşit bir dağılımı söz konusu olacaktır.

XIV. 2. 6: IULIANUS, Düzenlemeler, 86. Kitap:

(Diyelim ki) kötü bir hava sırasında yıldırım çarpması sonucunda harap olan bir gemi donanımları, direği ve yelkenleri mahvolduğu için Hippo Limanı'na²⁹² sığındı ve orada alelacele yeni donanımlarını sağladıktan sonra sefere hazır hale gelir gelmez Ostia Limanı'na²⁹³ doğru denize açıldı. Ve kargoyu da sapa sağlam ulaştırdı; gemide malı olan kimseler gemiciye zararından dolayı ödeme yapılması gerekip gerekmediğini sordular. Verilmiş olan cevap ise, gerekli olmadığıdır. Çünkü bu harcama (gemide yüklü bulunan) malların kurtarılması amacıyla ziyade geminin (kendi) donanımı için yapılmıştır²⁹⁴.

XIV. 2. 7: PAULUS, Alfenus'un Düzenlemelerinin Özeti, 3. Kitap:

Bir gemi battığında veya karaya oturduğunda gemiden kurtarılan mal bir kimsenin kendi malı olduğundan, tıpkı bir yangından (mal) kurtarımı yapılması örneğinde olduğu gibi, o kişinin kurtarma işini kendisi için yapıyor olduğunu beyan eder.

XIV. 2. 8: IULIANUS, Minicius'tan (Alıntı), 2. Kitap:

Bir geminin hafifletilmesi amacıyla bazı mallarını gemiden atmış olan kimseler malları üzerinde (artık) hak iddia edemeyecekleri yönünde bir düşünceye kapılırlar, zira atmış oldukları mallarını şayet bulurlarsa onları geri alabileceklerdir. Ve ayrıca eğer malların nerede (denize) atıldığını da kestirebilirlerse (oraya giderek) mallarını denizden çıkarabileceklerdir. Tıpkı bir yolculuk esnasında yükü nedeniyle yorulan bir kimsenin bir süre sonra başkalarıyla geri gelerek yüklenmek üzere malını bir kenara koymasında olduğu gibi²⁹⁵.

²⁹² Antikçağda Hippo ya da Hippo Regius limanı olarak bilinen liman günümüzdeki Cezayir'in kuzeydoğusunda bulunan liman kentidir.

²⁹³ Ostia Limanı Roma İmparatorluğu'nun ve aynı zamanda da imparatorluğa başkentlik yapmış Roma'nın en önemli limanlarından birisidir. Bu liman Tiber Nehri'nin Tiren Denizi'ne döküldüğü deltaya hükmeden konumuyla yüzyıllar boyunca Roma deniz ticaretinin mihenk noktalarından biri olmuştur.

²⁹⁴ Madde hakkında bk. ve krş. Ertekin 2012, 78.

²⁹⁵ Madde hakkında bk. ve krş. Ertekin 2012, 78.

XIV. 2. 9**MAECIANUS, ex Lege Rhodia**

Ἀξίωσις Εὐδαίμονος Νικομηδέως πρὸς Ἀντωνῖνον βασιλέα. Κύριε βασιλεῦ Ἀντωνῖνε, ναυφράγιον ποιήσαντες ἐν τῇ Ἰταλία²⁹⁶ διηρπάγημεν ὑπὸ τῶν δημοσίων²⁹⁷ τῶν τὰς Κυκλάδας νήσους οἰκούντων. Ἀντωνῖνος εἶπεν Εὐδαίμονι. ἐγὼ μὲν τοῦ κόσμου κύριος, ὁ δὲ νόμος τῆς θαλάσσης. τῷ νόμῳ τῶν Ῥοδίων κρινέσθω τῷ ναυτικῷ, ἐν οἷς μήτις τῶν ἡμετέρων αὐτῷ νόμος ἐναντιοῦται. τοῦτο δὲ αὐτὸ καὶ ὁ θεϊότατος Αὔγουστος ἔκρινεν.

[Id est: Petitio Eudaemonis Nicomedensis ad imperatorem Antoninum. Domine imperator Antonine, cum naufragium fecissemus in Italia [*immo* in Icaria], direpti sumus a publicis [*immo* a publicanis], qui in Cycladibus insulis habitant. Antoninus dicit Eudaemoni. Ego orbis terrarum dominus sum, lex autem maris, lege Rhodia de re nautica res iudicetur, quatenus nulla lex ex nostris ei contraria est. Idem etiam divus Augustus iudicavit.]

XIV. 2. 10**LABEO, libro 1 [primo] Pithanon a Paulo Epitomarum**

Si vehenda mancipia conduxisti, pro eo mancipio, quod in nave mortuum est, vectura tibi non debetur. Paulus: immo quaeritur, quid actum est, utrum ut pro his qui impositi an pro his qui deportati essent, merces daretur: quod si hoc apparere non poterit²⁹⁸, satis erit pro nauta, si probaverit impositum esse mancipium

²⁹⁶ Ἰκαρία: Bk. Mommsen – Krüger 1870, 188 dn. 6.

²⁹⁷ δημοσιωνῶν: Bk. Mommsen – Krüger 1870, 188 dn. 7.

²⁹⁸ Poterit: Bk. Mommsen – Krüger 1870, 188 dn. 9.

XIV. 2. 9: VOLUSIUS MAECIANUS, Rhodos Yasası'ndan (Bir Madde-Alıntı):

Nicomedeia'lı Eudaemon'un imparator Antoninus'tan ricası:

“Efendimiz İmparator Antoninus! Gemimiz İtalya'da (aslında Ikaria'da) enkaz haline geldiği için Kyklades Adası'nda ikamet eden resmi görevliler (aslında vergi mültezimleri) tarafından soyguna uğradık (yağmalandık – talan edildik)”.

Antoninus Eudaemon'a cevap verdi:

“Ben yeryüzünün hâkimiyim, denizlerin hâkimi ise yasadır. Bu dava Rhodosluların Denizcilik Yasası uyarınca bir karara bağlansın, öyle ki bu yasanın maddelerindeki hiçbir hüküm bizim yasamıza da aykırı değildir. Tanrısal Augustus da aynı hükme varmıştı”.

XIV. 2. 10: LABEO, Paulus'un Özetlerinden Bir Kopya, 1. Kitap:

Şayet kölelerin taşınması için bir sözleşme yapmış bulunuyorsan, sefer esnasında gemide ölmüş olan bir köle için herhangi bir nakliye ücreti ödemene gerek yoktur. Paulus ise buna karşın, biniş koşullu mu, yoksa iniş koşullu mu, bir sözleşmenin yapıldığının soruşturulması gerektiğini belirtir; eğer bu durum açığa kavuşturulamayacak olursa, kaptan nezdinde bir kölenin gemiye bindiğinin kanıtlanması dahi yeterli olacaktır.

1. Si ea condicione navem conduxisti, ut ea merces tuae portarentur easque merces nulla nauta necessitate coactus in navem deteriolem, cum id sciret²⁹⁹ te fieri nolle, transtulit et merces tuae cum ea nave perierunt, in qua novissime vectae sunt, habes ex conducto locato cum priore nauta actionem. Paulus: immo contra, si modo ea navigatione utraque navis periit, cum id sine dolo et culpa nautarum factum esset. Idem iuris erit, si prior nauta publice retentus navigare cum tuis mercibus prohibitus fuerit. Idem iuris erit, cum ea condicione a te conduxisset, ut certam poenam tibi praestaret, nisi ante constitutum diem merces tuas eo loci exposuisset, in quem devehendas eas merces locasset³⁰⁰, nec per eum staret, quo minus remissa sibi ea poena spectaret³⁰¹. Idem iuris in eodem genere cogitationis observabimus, si probatum fuerit nautam morbo impeditum navigare non potuisse. Idem dicemus, si navis eius vitium fecerit sine dolo malo et culpa eius.

2. Si conduxisti navem amphorarum duo milium et ibi amphoras portasti, pro duobus milibus amphorarum pretium debes. Paulus: immo si aversione navis conducta est, pro duobus milibus debetur merces: si pro numero impositarum amphorarum merces constituta est, contra se habet: nam pro tot amphoris pretium debes, quot portasti.

²⁹⁹ *Scire*: Bk. Mommsen – Krüger 1870, 188 dn. 10.

³⁰⁰ *Locasset*: Bk. Mommsen – Krüger 1870, 188 dn. 11.

³⁰¹ *Exspectaret*: Bk. Mommsen – Krüger 1870, 188 dn. 12.

XIV. 2. 10. 1: Şayet mallarınızın taşınması koşuluyla bir gemi kiralamış bulunuyorsanız ve bu malları kaptan hiçbir gerekçe olmaksızın ve de senin bu durumu istemeyeceğini bildiği için, sana da bilgi vermeksizin daha kötü bir durumda olan (hasarlı ve eski) bir gemiye aktarırsa ve nihayetinde bu gemi üzerinde yüklü bulunan mallarla birlikte batarsa, sözleşme gereği birinci kaptana karşı dava açma hakkına sahip olacaksın.

Paulus ise der ki; *“ancak buna karşın her iki gemiden birinin gemicilerin bir dalaveresi ve suçu olmaksızın seferi sırasında batmış olması durumu hariçtir”*.

Şayet birinci kaptan resmen yasaklı olduğu için mallarınızla birlikte denize açılmaktan alıkonursa aynı yasa geçerli olacaktır (tekrardan kaptana karşı dava açma hakkına sahip olacaksın). Şayet kaptan mallarınızın indirilmesi için sözleşmiş olduğunuz yere (aranızda) belirlediğiniz zamandan (günden) önce malları ulaştıramaması durumunda sana belirli bir miktarda ceza-tazminat ödemesi hususunda seninle bir kontrat imzalamışsa, yine bu aynı madde geçerli olacaktır (kaptana karşı dava açma hakkına sahip olacaksın). Ayrıca (kaptan) yapmış olduğu hatadan dolayı kendi payına düşen cezadan kurtulmayı da düşünmesin. Şayet kaptanın bir hastalık engeli yüzünden sefere çıkamadığı kanıtlanacak olursa aynı düşünce tarzıyla (aynı bakış açısıyla) aynı yasa maddesini uygulayacağız. Şayet gemi kaptanın kötü bir dalaveresi ve suçu olmaksızın bir hasar çıkaracak olursa, aynı durum vuku bulur.

XIV. 2. 10. 2: Şayet iki bin amphora (kapasiteli) bir gemi kiralamışsan ve amphoraları da bu gemiye yüklemiş bulunuyorsan, iki bin amphoralık bir nakliye ücreti ödersin. Oysa Paulus ise şunu belirtir; şayet geminin tamamını kiralamışsan, yine iki bin amphora üzerinden fiyat ödenir. Şayet gemiye yüklenmiş olan amphoraların sayısına göre bir nakliye ücreti saptanmışsa o zaman durum farklıdır, çünkü o zaman (sadece) gemiye yüklemiş olduğun kadar amphoranın nakliye ücretini ödersin.

2.3.2 Rhodosluların Denizcilik Yasası: Νόμος Ῥοδιῶν Ναυτικός

RHODOS'LULARIN DENİZCİLİK YASASI: ΝΟΜΟΣ ῬΟΔΙΩΝ ΝΑΥΤΙΚΟΣ

Rhodos'lu kolonistler II. Kolonizasyon Dönemi sırasında (MÖ 750 – 550) Asia Minor'un güney kıyılarında yoğun bir kolonizasyon hareketi gerçekleştirmişlerdir. Bu süreçte, antik aktarımlardan öğrenilen veriler ışığında, Lykia sahilinde Phaselis, Gagai, Korydalla ve Rhodiapolis, Kilikia sahilindeyse Tarsos ve Soloi kentlerini kolonize etmiş oldukları ileri sürülmektedir³⁰². MÖ VII. yüzyılla birlikte Rhodos'lu kolonistlerin söz konusu bu bölgelerde hız kazanmaya başlayan kolonicilik faaliyetleri, onların Akdeniz'de yürütmeyi tasarladıkları deniz ticaretiyle ilişkili politikalarının bir parçasıdır. Bu plan çerçevesinde, Rhodos Adası yürütmüş olduğu güçlü denizcilik politikasına paralel olarak kısa sürede Akdeniz'deki lider güç odaklarından biri haline gelmiş³⁰³, bölge coğrafyadaki başat güçlerle de güçlü bir sosyo-ekonomik ilişki içine girmiştir³⁰⁴. Rhodos'luların Arkaik Dönem'de temellerini attıkları bu güçlü etkileşim, Klasik ve Hellenistik dönemlerde giderek etkisini bir Thalassokrasi³⁰⁵ rejimine dönüştürmüş ve Rhodos'luların Akdeniz'deki bu üstünlüğünü Roma İmparatorluğu'nun³⁰⁶ devralışına kadar devam etmiştir³⁰⁷. Ancak bu üstünlük her ne kadar

³⁰² Fraser-Bean 1954, 54; Tüner-Önen 2008, 90; Aydaş 2010, 5

³⁰³ Rhodos'un Akdeniz'deki politik gücünün artışı ve hâkimiyet alanının genişlemesi hususundaki kronolojik süreç hakkında bk. Magie 1950, 71-72; Rhodos'un özellikle MÖ IV. yüzyılım sonlarına doğru sergilemiş olduğu ekonomik gelişme hakkında bk. Berthold 1984, 37; Rhodos deniz gücünün MÖ III. yüzyıldaki gelişimi konusunda ayrıca bk. Gabrielsen 1997, 61-62; MÖ III. yüzyılda II. Mithradates tarafından kuşatılan ve de bir Pontos kenti olan Sinope'nin (dahi) Rhodos'lulardan yardım talebinde bulunmuş olması Rhodos'un söz konusu dönemdeki mevcut deniz gücü üstünlüğü açısından kayda değer diğer bir bilgidir. Konu hakkında ayrıca bk. Kınacı 2014, 208-209.

³⁰⁴ Herodotos (II. 178) Naukratis'teki Hellenion'un kuruluşunda yer alan kentler listesinde Rhodos'u da Dor kentleri arasında saymaktadır. Herodotos söz konusu bu imar faaliyetini I. Amasis Dönemi'ne (MÖ 570-526) tarihlendirmektedir. Söz konusu tarihlemenin I. Psammetikhos (MÖ 664-610) Dönemi'ne kadarki erken bir tarihe çekilebileceği konusundaki görüş hakkında bk. Tüner-Önen 2008, 97 dn. 390.

³⁰⁵ Hellence “θάλασσα” (deniz) ve “κρατεῖν” (güçlü olmak, muktedir olmak) sözcüklerinin birleşiminden oluşturulan *Thalassokrasi* kelimesi, genellikle denizlerde kurulmuş olan ticari egemenliği tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır. Aynı zamanda deniz gücünün esas alındığı ve devlet politikasının da merkezi otoritenin sahip olduğu deniz gücü orantısında oluşturulduğu yönetim şekline verilen terimsel addır. Örnek olarak MÖ 478 yılında kurulmuş olan Attika-Delos Deniz Birliği Thalassokratik bir rejim çerçevesinde politika uygulamıştır. Arkaik Dönem'de Hellen denizciliğine ve deniz gücüne ilişkin ayrıca bk. ve krş. Burn 1927, 165-177.

³⁰⁶ Roma, MÖ II. yüzyıldaki askeri ve politik başarıları neticesinde Akdeniz Dünyası'nın zirvedeki gücü haline gelmişti. Buna ek olarak Rhodoslular, MÖ II. yüzyılda Roma'nın, Seleukos Kralı III. Antiokhos gibi güçlü

sonlandırılmış olsa da, Rhodos'luların Akdeniz denizciliği açısından külliyatlı bir bilgi birikimini arkalarında bırakmış olmaları beklenmedik bir durum değildir³⁰⁸. Öyle ki, Hellenistik Dönem denizcilik tarihi Rhodos'tan bağımsız bir şekilde güçlkle yazılabilmekte ve deniz gücünün değeriyle ilgili kapsamlı bir bilgi bütünlüğüne ulaşılammaktadır³⁰⁹.

Rhodos'un Akdeniz sularındaki beş yüz yıl (yak. MÖ 700-200 yılları arası) boyunca sürdürmüş olduğu bu otoritesi, Roma'nın Akdeniz politikasını uygulama aşamasına geçirmesiyle giderek etkisini yitirmiştir. Roma İmparatorluk Dönemi'nin başlangıcıyla birlikte Küçük Asya, Afrika ve Mısır sahilleri sırayla Roma hâkimiyeti altına girmiş ve böylelikle Akdeniz Romalılar için bir *İç Deniz (Mare Internum)* halini almıştır. Bu süreçte Akdeniz çevresinde varlıklarını sürdürmekte olan uluslar, toplumlar ve uygarlıklar süregelen Küçük Asya'nın Romanizasyonu³¹⁰ politikasından paylarını almışlardır. Bu kapsamda Roma, uyruğu haline getirmiş olduğu toplumlarla güçlü bir etkileşim içerisine girmiş ve bu etkileşim de Roma ve paydaşları nezdinde gerek kültürel birikim, gerek örfi yaşayış ve gerekse dini ritüeller bakımından karşılıklı bir değişime sebebiyet vermiştir. Roma'nın Hıristiyanlaşmasından sonraysa Hıristiyan Teolojisi, yaratmış olduğu siyasi etkiyle bütünleşerek Doğu Roma İmparatorluğu'nun gidişatına yön vermiştir. Roma, içerisine dâhil olduğu bu etkileşim süreci boyunca sosyal, siyasal, ekonomik, dini ve hukuki alanlarda bir

bir düşmanı Küçük Asya'da bozguna uğrattıktan sonra nasıl aşağıladığının, ayrıca Makedonia, Kartaca ve Pergamon gibi kudretli krallıkları nasıl ilhak ettiğinin veya Hellas ve de Numidia'ya ne şekilde istila ettiğinin en yakın tanıklarıydılar. Zira kendileri Romalıların söz konusu krallıklar ve de halklarla yürüttükleri savaşların bazılarında onun müttefiki olarak bizzat birlikte çarpışmışlardı. Bu sebepten dolayı MÖ II. yüzyıl Rhodoslular açısından Akdeniz hâkimiyeti özelindeki deniz üstünlüklerinin de gerileyiş ve çöküş sürecinin başlangıcı olmuştur. Konu hakkında ayrıca bk. Arslan 2007, 158 dn. 705.

³⁰⁷ Roma, III. Makedonia Savaşı (MÖ 171-168) sırasında II. Perseus'a karşı gereğinden fazla sempati gösteren Rhodos'a karşı yaptırım uygulamış, bu yaptırım sonucunda da onun denizlerdeki gücünü kısıtlama yoluna gitmiştir. Bu kapsamda ilk adım olarak Atina'ya bağlı adalardan biri olan Delos Adası, MÖ 167 yılında serbest bir liman haline getirilmiştir (Berthold 1984, 207-208; Gabrielsen 1997, 64). Bu uygulama sonucunda da Rhodos'un Ege ve Doğu Akdeniz'deki gerek siyasi gücü gerekse prestiji bir anda yok edilmiştir. Polybios'a göre (XXX. 31. 10-12) Rhodos'luların yıllık vergi geliri Roma'nın bu uygulaması sonrasında bir milyondan yüz elli bin *drakhmai*'a düşmüştür. Böylelikle varlığını sürdürecekt kaynaktan mahrum bırakılan Rhodos donanması gün geçtikçe eski gücünü kaybetmeye başlamış ve Anadolu'nun güney sahillerindeki korsanlık faaliyetleri Rhodos'un aciziyeti neticesinde giderek artmıştır. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Arslan 2003, 91-92.

³⁰⁸ Casson 1959, 81.

³⁰⁹ Starr 2000, 51.

³¹⁰ Küçük Asya'nın Romanizasyonu süreci hakkındaki tartışmalar ve görüşler için bk. Aytaçlar 2009, 286-288.

takım reform hareketlerine girişmiştir. Bu reform hareketleri kapsamında çeşitli ulusların örf, adet, yaşayış biçimi ve yazılı-sözlü yasalarıyla tanışma imkânına erişen Roma, ihtiyacı doğrultusunda faydalı bulduğu sistemleri de uyguladığı yararcılık politikası kapsamında imparatorluğun kullanımına sunmuştur.

Rhodos Yasası (Lat: Lex Rhodia; Hel: Νόμος Ῥοδιῶν Ναυτικός) başlığıyla Roma Hukuku'ndaki yerini alan yasal düzenlemeler de ilk olarak ünlü Roma hukukçusu Servius Sulpicius Rufus³¹¹ tarafından Roma Hukuku'na kazandırılmıştır ve onun tarafından derlenmiş olan bu yasa maddelerinin kökenleri de dış kaynaklı bir hukuk sistemine dayandırılmaktadır³¹². Roma'nın ünlü hukukçularından ve de âlimlerinden oluşturulan bir komisyon, söz konusu bu hukuk külliyyatını İmparatorluğun Akdeniz'de güçlü bir ticari etkiye sahip olmaya başladığı MÖ I. yüzyılda Roma hukuk sistemine kazandırılması amacıyla çalışmalarına başlamıştır. Bu süreci takiben Rhodos'lular tarafından kullanıldığı varsayılan ve Romalılar tarafından da kendi hukuk sistemlerine uyarlanan³¹³ Denizcilik Yasaları, zamanla birlikte Roma hukuk külliyyatının temellerindeki yerini sağlamlaştırmış ve MÖ I. yüzyıl kaynaklarında da anılmaya başlamıştır³¹⁴. Bunun akabinde MS II-III. yüzyıllara gelindiğinde de yasalar Tertulianus³¹⁵ tarafından edebi kayıtlarda anılmaya devam etmektedir³¹⁶.

Roma'nın ilerleyen yüzyıllardaki gelişimi ve buna paralel olarak nüfusunun da artışıyla

³¹¹ MÖ 106-43 yılları arasında yaşamış olan büyük Romalı hukukçu ve hatiplerdendir. Cicero'nun da çağdaşydı. MÖ 51 yılında da *consül* olarak görev yapmıştır. Sulpicius, senatonun görevlendirmesiyle Marcus Antonius'a elçi olarak gönderildiği sırada öldürülmüştür. Servius Sulpicius Rufus hakkında daha ayrıntılı bilgi için bk. Howatson 2013, 895.

³¹² Sanchez-Ellart'a (2013, 3970) göre yasaların kökenleri Helenistik Dönem merkezi otoritelerinden birisi olan Rhodos'a dayanmaktadır ve Rhodos'lular bu yasaları yalnızca Doğu Akdeniz deniz ticaretinde değil ayrıca nehir ticaretinde de kullanmaktaydılar. Konu hakkında ayrıca bk. Berger 1980², 558.

³¹³ Buckland 1921, 503.

³¹⁴ MÖ I. yüzyılda Rhodos Denizcilik Yasaları, Romalılar nezdinde bilinen bir hukuk düzeniydi. Öyle ki deniz hukuku ile ilgili sorular ve sorunlar bu dönemle birlikte felsefi bir bütünlük içerisinde tartışılmaya dahi başlanmıştır (Cic. *off.* III. 23. 89). Ayrıca Rhodos'lulara ait yasalar bazı kaynaklarda direkt referans şeklinde de belirtilmiştir; örneğin Cic. *inv.* II. 32. 98: “*Lex est apud Rhodios: Rhodos'lular nezdinde bir yasa mevcuttur.*” şeklindeki beyanıyla yasaların Roma'lılarca bilindiğinin kanıtını sunmaktadır.

³¹⁵ Quintus Septimius Florens Tertulianus MS ca. 160-225 yılları arasında yaşamıştır. Kartaca'da doğmuş olduğu bilinmektedir. Latin theolojisi, edebiyatı ve hukuku alanlarında çalışmaları mevcuttur. Hakkında daha detaylı bilgi için bk. Howatson 2013, 922-923.

³¹⁶ Tert. *adv. Marc.* III. 6. 3: “*illi non quidem Rhodia lex: Zira bunlar (maddeler) hakikaten Rhodos Yasası'nda mevcut değildir.*”

birlikte³¹⁷, imparatorluğun mevcut yasal sistemleri giderek işlemez bir duruma gelmiş ve bunun sonucunda da bir takım yeni hukuki düzenlemelerin yapılması bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu zorunluluk Doğu Roma İmparatorluğu'nun kurulması ve ortaya çıkan hukuki karmaşa (Batı Roma ve Doğu Roma hukuk sistemlerinin birbirine girmiş olması ve yasa maddelerinin tam olarak ayrıştırılamaması) ile beraber artış göstermiş ve çözüm Roma'nın varisi niteliğindeki Doğu Roma-Bizans İmparatorluğu bünyesinde aranmaya başlamıştır. Zira Doğu Roma İmparatorluğu diğer birçok konuda olduğu gibi hukuk alanında da Roma İmparatorluğu'nun meşru takipçisiydi ve selefinin kullanmış olduğu hukuk sistemini kendisine temel olarak almıştı³¹⁸. Bu kapsamda, Doğu Roma İmparatorlarından II. Theodosius³¹⁹ kendi dönemine kadar bilinen bütün Roma kanunlarını bir araya getirmek ve ortak bir *Codex* halinde bir araya getirilen bu yasaları yayınlamak amacıyla bir heyet görevlendirmiştir. Bu süreci takiben MS 429 yılında dokuz hukuk âliminden oluşturulan bir komisyon, İmparator Constantinus³²⁰ zamanından beri imparatorluğun doğusunda ve de batısında çıkarılmış olan tüm yasa ve kararname metinlerini derlemek üzere çalışmalarına başladı³²¹. Sonuç olarak dokuz yıllık bir çalışma neticesinde oluşturulan *Codex*, Doğu ve Batı'nın *Augustus*'ları tarafından ortak bir şekilde onaylanarak MS 438 yılında imparatorluğun her iki yakasında yürürlüğe sokuldu. Ancak yeni oluşturulmuş olan bu *Codex*'in kullanım ömrüyle imparatorluğun iki yakasının giderek birbirinden uzaklaşması sebebiyle çok uzun olamamıştır³²².

³¹⁷ MS VI. yüzyılda, I. Iustinianus'un İmparatorluğu döneminde Konstantinopolis kentinin nüfusu zirveye ulaşmış ve yarım milyon insana yaklaşmıştır (Cameron 1993, 171).

³¹⁸ Baskıcı 2009, 189.

³¹⁹ Flavius Theodosius Junior Augustus MS 408-450 yılları arasında hüküm sürmüş olan Doğu Roma İmparatorudur. Theodosius hakkında ayrıca bk. Gregory 2008, 104-112.

³²⁰ Flavius Valerius Aurelius Constantinus Augustus, MS 306-337 yılları arasında hüküm sürmüş olan Roma İmparatorudur. Büyük Constantinus olarak da bilinir. Hakkında detaylı bilgi için bk. Howatson 2013, 200-201; Gregory 2008, 54-64.

³²¹ Norwich 2013, 123.

³²² Ostrogorsky 2011, 52: Devletin birliği gittikçe bir sorun halini almakta ve bu durum doğal olarak kendisini hukuk sahasında da göstermekteydi. *Codex Theodosianus*'un yayınlanmasından sonra Doğu imparatorlarının çıkardıkları kanunlar ancak nadiren batıya kadar gönderilmiş, buna karşılık olarak da Batı imparatorlarının yayınladıkları kanunlar hiçbir suretle doğuya iletilmemiştir. Bu doğrultuda imparatorluğun iki yakasının birbirine yabancılaşması giderek belirgin bir hal kazanmış ve iki yaka arasındaki kurumsal iletişim de zaman ilerledikçe yok olmaya yüz tutmuştur.

Roma Hukuku alanındaki bir sonraki düzenleme, Doğu Roma İmparatoru I. Iustinianus³²³ Dönemi'nde gerçekleştirildi. İmparatorluğun siyasi ve toplumsal birliğini oluşturmaya çalışan I. Iustinianus, tahta çıkışından itibaren, halkına refah getirecek bir yasa sistemi kurma amacını ortaya koydu³²⁴. Bu amaçla hüküm sürdüğü dönemde yürürlükte olan Roma Hukuku'nun içeriği, yöneticilerin ve yargıçların bağlı kalmaya çalıştığı, lakin uygulama açısından uygulayıcılarının kavrayış güçlerini aşan, hem çok kapsamlı hem de çok çeşitli bir mevzuatlar karmaşası oluşturuyordu. MS VI. yüzyıl hukukçuları, bu dev metinler yığınıyla başa çıkamıyorlardı. Roma Hukuku'ndaki birçok çelişki ve tutarsızlık, çeşitli dönemlerde, Doğu Roma bünyesindeki memurlara adli açıdan mahkemelerde taraf tutma, davaları sürüncemede bırakma, adil olmayan kararlar verme, zorla para toplama vb. fırsatı veriyordu.

I. Iustinianus, bu doğrultuda tahta çıkışından kısa bir süre sonra, eski imparatorluk kararnamelerini baştan sona inceleyip mevcut yasal mevzuatı tekrardan derleme işine girişti³²⁵. M.S 13 Şubat 528'de³²⁶, bir önceki *Codex*'in yayınlanmasından tam 90 yıl sonra, *Codex Theodosianus*'un hükümlerinden artık hukuki geçerliliğini yitirenler ve de eski

³²³ Flavius Petrus Sabbatius Iustinianus Augustus, MS 527-565 yılları arasında hüküm sürmüş olan Doğu Roma İmparatorudur. "Büyük" lakabıyla da anılır. İmparator Iustinianus MS 482 yılında Makedonya'da, Üsküp yakınlarındaki bir köyde (ismi net olarak bilinmemektedir) dünyaya geldi ve 14 Kasım 565 günü Konstantinopolis'te öldü. Kendisinin hüküm sürmüş olduğu zaman aralığı Doğu Roma İmparatorluğu'nun en parlak dönemlerinden biridir. Iustinianus ve dönemi hakkında detaylı bilgi için bk. Gregory 2008, 125-148; Ostrogorsky 2011, 64-79; Howatson 2013, 435-436.

³²⁴ Levchenko 2007, 72; Iustinianus'un tarihsel ünü, geride bıraktığı anıtsal hukuk sistemine, günümüzde bile Avrupa'daki birçok devletin hukuk sistemlerinin temelini oluşturan Roma Medeni Hukuku Yasası'na dayanır. I. Iustinianus yönetimi, bu hukuk sistemiyle, eski Roma'nın hukuk mirasına adaptasyon sorununu, sıkıca bağlı olduğu mutlak egemenlik ve Hıristiyanlık anlayışı çerçevesinde çözüyordu. Böyle bir düzenlemeye gitmenin başka bir nedeni de, yönetim çarkının düzgün işlemesine rehberlik edecek hukuki talimatları saptama gereği idi.

³²⁵ Iustinianus'un yapmış olduğu bu yasa düzenlemelerinin kapsayıcılığı, pratik uygulanabilir özelliği ve kalıcılığı sayesinde imparatorun ismini sonraki kuşaklar için ölümsüzleştirmiş ve de Rönesans Dönemi'nde dahi imparator hukuk biliminin babası olarak anılmıştır (Oman 1908, 113; Grant 2000, 156). Onun tarafından gerçekleştirilen Roma Hukuku yasal düzenlemeleri, 19. yüzyıla kadar Avrupa hukuk sisteminin temelinde yer alan hukuki metinler için bir başvuru kaynağı olma özelliğini taşımıştır (Browning 1980, 19). Iustinianus hakkında "*Hukukçuların azizleri olsaydı, Iustinianus kesinlikle bunların en önemlisi olurdu*" (Lutwak 2012, 121) şeklindeki beyanlar, imparatorun yasal düzenlemeler konusundaki önemini vurgular niteliktedir. Bradford (2013, 299) ise Iustinianus'un sağ olduğu dönemde kendisine en çok ünü kazandıran şeyin, yüzyıllar içinde gelişen ve değişen sayısız Roma yasasını yeniden düzenleyip basitleştirmesi olduğunu belirtmektedir. Konu hakkında ayrıca bk. Prok. *aed.* I. 1. 10-15; Browning 1987², 65-67; Harries 2010, 646.

³²⁶ Humfress 2007², 162.

imparatorluk emirnameleri elendikten sonra geriye kalan yasa maddelerini tek bir kitapta toplamak üzere döneminin ünlü hukukçusu Tribonianus³²⁷ başkanlığında bir komisyon kuruldu. Bu önemli çalışma ivedi bir biçimde tamamlanarak MS 529'da *Codex Iustinianus* başlığıyla yayınlandı³²⁸. Yayınlanmış olan yeni *Codex*, bütün imparatorluk kararnamelerini tek bir ciltte toplamış oldu³²⁹. Yapılan bu düzenlemenin akabinde yeni bir çalışmaya daha el atıldı; bu çalışma eski Roma hukukçularının adli düzenlemeler konusundaki tüm eserlerinin ortak bir hukuk çalışması serisi altında toplanmasını hedeflemekteydi³³⁰. Oluşturulacak olan yeni hukuk külliyyatında tam bir birlik oluşturulabilmesi amacıyla, tekrarların ve çelişkilerin de ayıklanması gerekiyordu. MS 530 yılında bu hedefi gerçekleştirmek üzere, olağanüstü bir dikkatle çalışan Tribonianus'un başkanlığında, on altı hukukçudan oluşan yeni bir komisyon toplandı. Bu kapsamlı ve bir o kadar da meşakkatli çalışmaya üç yılda tamamlandı; elli ciltlik *Digesta*³³¹, ya da Hellençe'deki adıyla *Pandektes* (πανδέκτης) MS 533'te yayınlandı. Yeni Roma Medeni Hukuku'nun temel ilkelerini dört ciltte özetleyen *Institutiones*³³² (İlkeler) de aynı yılda çıkartıldı (21 Kasım 533). *Institutiones*, *Digesta* ve *Codex*, Roma Hukuku'nun sınırlandırıldığı ve tamamıyla kontrol altına alındığı bir sistemi temsil ediyordu. MS 534'ten sonra çıkartılan İmparator emirnameleriye *Novellae Constitutiones* (Yeni Düzenlemeler)

³²⁷ Tribonianus'un doğum tarihi net bir şekilde bilinmemekle birlikte MS 545 yılında ölmüş olabileceği düşünülmektedir. Büyük olasılıkla Pamphylia Bölgesi'ndeki Side Kenti vatandaşıdır. Özellikle hukuk tarihi alanında derin bilgi sahibi bir hukukçudur. İmparator I. Iustinianus zamanında saray *quaestor*'u olarak görevde bulunmuştur. I. Iustinianus Dönemi'nde yapılan yasal düzenlemeleri gerçekleştiren heyetin içinde yer almıştır. Hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Enßlin 1937, 2419-2426; Browning 1980, 19; Kaegi – Kazhdan 1991, 2114; Gibbon 1995, 309-310. Tribonianus'un Iustinianus tarafından *quaestor* olarak atanmış olması hususunda bk. Proc. *anek*, XX.16; Yasaları kötüye kullanmış olduğu konusundaki iddia hakkında bk. Proc. *de Bell*, I. XXIV. 16; Ölümü hakkında bk. Proc. *de Bell*, I. XXV. 2; Procopius ve edebi üslubu hakkında ayrıca bk. Mango 2011, 263-265.

³²⁸ Levtchenko 2007, 73.

³²⁹ Freeman 2013, 630; *Codex*'in yayınlanmasının ardından bütün Doğu Roma mahkemelerinde de yalnızca *Codex*'te yer alan kanunlar kullanılabilirdi.

³³⁰ Norwich 2013, 164; Bu çalışma aşağı yukarı birbirinden farklı iki bin kadar kitabın gözden geçirilmesini gerektiren dev bir işti. Ayrıca bk. Mathews 2008², 481.

³³¹ Tam adıyla *Digesta seu Pandectae* (Yasa Derlemesi ya da Tüm Konuları Kapsayan Yasalar).

³³² Bu çalışma aynı zamanda döneminin hukuk öğrencileri için de bir başvuru kaynağı niteliğini taşıyordu. Konu hakkında bk. Gibbon 1995, 317; Howatson 2013, 436; ayrıca bk. (Lutwak 2012, 120) “*Institutiones adli bu dört kitaplık eser bir hukuk eğitimi el kitabıydı.*”

başlığıyla yeni bir derlemede bir araya getirildi ve Hellençe'ye çevrilerek yayınlandı³³³. Bu dört parçalık muazzam hukuk külliyyatı, Batı Avrupa'da Roma Hukuku'nun incelenmeye başladığı XII. yüzyıldan itibaren, *Corpus Iuris Civilis* (Medeni Hukuk Yasası) diye adlandırılan hukuk sisteminin de temelini oluşturmuştur³³⁴.

I. Iustinianus Dönemi'nde yapılan söz konusu bu hukuksal düzenlemeler, birçok alan ve konudaki adli çıkmazların üzerine eğildiği gibi, denizcilikle ilgili karşılaşılan hukuksal meseleleri de içermekteydi. Bu kapsamda *Digesta*'nın bir bölümü³³⁵ de *Rhodos Denizcilik Yasaları*'nın derlenmesi için ayrılmıştı. Bu doğrultuda *Digesta*'da denizcilikle ilgili oluşturulmuş olan başlık; “*De Lege Rhodia de Iactu*” *Müşterek Avaryaya İlişkin Rhodos Kanunu*³³⁶ olarak Türkçe'ye çevrilmekte ve genel hukuk terminolojisindeki karşılığını da bu manasıyla vermektedir. Bu anlamıyla temel olarak tehlikeli ve zor bir durumda gemiden denize mal atılmasını ve bu suretle de geminin hafifletilerek batma riskinin azaltılması ve güvenliğinin sağlanması için alınması gereken önlemler dizininin yasallaştırılmış formunu belirtmektedir. Böylelikle bu yasa kapsamında gemide mal sahibi olan bütün tüccarlar ve yolcular, ortak bir paydada gemiden mallarını atmayı ve tekrar ortak bir şekilde de doğacak zarardan en az şekilde etkilenmeyi hedefliyorlardı. Ancak yasa maddesinin bu ana kapsamı dışında, denizcilikte karşılaşılan bir takım finansal anlaşmazlıklar üzerine hukuksal açıdan bilgi sunduğu da açıktır³³⁷.

Lex Rhodia, söz konusu bu kapsamıyla, I. Iustinianus Dönemi hukukçuları tarafından yabancı kaynaklı bir hukuk sisteminden derlenerek Roma Hukuku'na dâhil edilmiş olan bir yasama sistemidir³³⁸. Zira Roma Hukuku içeriğine sokulmuş olan bu hukuk külliyyatının kaynağının her ne kadar Rhodos Adası olduğu belirtilse de, Roma'lı hukukçular tarafından farklı toplumlara ait kaynaklardan (Fenike-Kartaca, Mısır, Etrüsk, Roma ve Helen denizcilik yasaları) derlenerek Rhodos'luların mevcut denizcilik ritüelleri ve yasalarıyla birleştirilmiş

³³³ *Codex Iustinianus*, *Digesta* ve *Institutiones* yalnızca Latince yayınlanırken *Novellae* ise hem Latince, hem de Hellençe yayınlanmıştır. Konuyla ilgili daha detaylı bilgi için bk. Lemerle 2004, 60-61.

³³⁴ Daha ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. Levchenko 2007, 64-65.

³³⁵ *Dig.* XIV. 2'de yasa maddeleri on başlık altında sıralanmıştır. Iustinianus Dönemi hukukçuları bu on maddeyi konular halinde ayırtmışlardır ve her konuyu düzenleyen hukukçu konunun başında kendi ismini belirtmektedir. Daha detaylı bilgi için ayrıca bk. Sanchez-Ellart 2013, 3971.

³³⁶ Çağa 1978⁵, 9; Erdoğan 2011³, 79; Kaner 2013³, 3.

³³⁷ Sanchez-Ellart 2013, 3970.

³³⁸ Chevreau 2005, 67-80.

(etiketlenmiş) olabileceği durumu da göz önüne alınmalıdır³³⁹. Öyle ki I. Iustinianus Dönemi hukukçularının Rhodos Denizcilik Hukuku'nun orijinal taslaklarına ne şekilde müdahalede bulunmuş olabilecekleri konusu halen karanlıkta kalan bir konu olma özelliğini korumaktadır³⁴⁰. Ancak şu açıktır ki, kendisinin imparatorluğu döneminde oldukça güçlü bir donanmaya sahip olan I. Iustinianus'un³⁴¹ deniz ticaretindeki riski en aza indirmek ve de imparatorluğun deniz ticaret potansiyelini arttırabilmek amacıyla mutlak bir şekilde sınırları belli bir yasal düzenleme çerçevesi oluşturması gerekiyordu; ki kendi emri doğrultusunda düzenlenen *Digesta* vasıtasıyla da bu gereklilik giderilmiş oluyordu.

Roma Hukuku'yla ilgili son düzenlemelerse *Tasvir Kırıcı İmparatorlar*'dan Suriye Hanedanı mensubu III. Leon³⁴² Dönemi'nde gerçekleştirilmiştir. III. Leon uzun bir anarşi ve kargaşa döneminden sonra tahta çıktığında, yetkin bir kumandan, kabiliyetli bir yönetici ve de içinde bulunduğu devrin güncel sorunlarını iyi kavramış bilgin bir kanun düzenleyicisi olarak³⁴³, Doğu Roma İmparatorluğu'na damgasını vuracak bir takım reform faaliyetlerini gerçekleştirmeye koyuldu. Bunlardan bir tanesi de Doğu Roma İmparatorluğu'nun kullanmakta olduğu mevcut hukuk sisteminin yeniden yapılandırılmasıydı. III. Leon bu amaçla, hayatının son dönemlerinde, MS 741 yılının Mart ayında, İmparator I. Iustinianus sonrasındaki ilk Roma yasal düzenlemesi niteliğine sahip olan ve on sekiz başlık halinde toplam altmış kitaptan oluşan³⁴⁴ *Ecloga*³⁴⁵, yı yürürlüğe sokmuştur. Bu düzenleme metinsel

³³⁹ Benedict 1909, 240.

³⁴⁰ Sanchez-Ellart 2013, 3970.

³⁴¹ Casson 2002, 104.

³⁴² III. Leon (Λέων Γ'ὸ Ἰσαυρός) MS 717-741 yılları arasında hüküm sürmüştür. Suriyeli ya da Tasvir (İkona) Kırıcı lakabıyla da anılır. Leon'un ailesi Suriye'den gelmiş ve II. Iustinianus'un nüfus aktarımı politikası çerçevesinde Trakya'ya yerleştirilmişti. III. Leon imparatorluğun Araplar tarafından büyük bir tehdiye maruz kaldığı önemli bir dönemde imparatorluğa yükselmiş ve Araplar tarafından gerçekleştirilen Konstantinopolis kuşatmasına karşı önemli bir zafer elde etmiştir. Saltanatının son yıllarına doğruysa Batı Anadolu'nun tamamını Arap akınlarından kurtarmıştır. III. Leon hakkında detaylı bilgi için bk. Gregory 2008, 182-192; Ostrogorsky 2011, 145-153.

³⁴³ Vasiliev 1943, 337.

³⁴⁴ Browning 1980, 78.

³⁴⁵ (Hel: Ἐκλογή τῶν νόμων) Hukuk ve de yargı sistemi açısından yeni ayrıca da kolay bir şekilde ulaşılabilen ve herkes tarafından da anlaşılması oldukça kolay olan bu kanunnamenin yayınlanması hiç şüphesiz Roma Hukuku açısından büyük bir ilerlemedir. *Ecloga*'nın giriş kısmında yer alan, adli makamların rüşvetle iş görmelerini engellemek ve de quaestor'dan başlamak üzere bütün üst ve alt düzeydeki hukukçulara devlet tarafından maaş bağlanması hususundaki karar oldukça dikkat çekicidir. Tasvir kırıcı III. Leon ve oğlu V. Konstantinos' un eseri olmak sıfatıyla *Ecloga* ilerleyen yüzyıllarda kötü bir üne sahip olmuştur. Ancak buna

anlamda çok kapsamlı ve uzun değildi, ancak I. Iustinianus'un yasal düzenlemelerindeki karmaşaya bir çözüm sunuyordu³⁴⁶. Bu kapsamda hazırlanan yeni yasa taslağı, eyaletlerdeki valilerin sanıkları yargılama ve de suçlu bulunanları cezalandırma süreçlerini kolaylaştırmak için gayet açık ve kolay anlaşılır bir dille kaleme alınmıştı. Yasa maddeleri, bu bağlamda toprak mülkiyetiyle birlikte kişiler arasındaki sosyal-ticari ilişkileri ele alıyor, kilise ve Hıristiyan ahlakının toplum üzerinde yarattığı etkilere de geniş bir yer ayırıyordu³⁴⁷.

Bütün bu özelliklerine paralel olarak *Ekloga* (Hel: ἐκλογή) kapsamına dâhil edilen Deniz Kanunu da, Doğu Roma İmparatorluğu Deniz Ticareti'nin ve buna bağlı olarak da ticaret gemilerinin gelişmesini teşvik ediyordu³⁴⁸. Günümüzde Rhodos'luların Denizcilik Yasası (Νόμος Ροδιῶν Ναυτικός) başlığıyla denizcilik hukukundaki yerini almış olan bu derleme yasa külliyyatının net bir tarihlenmesi (henüz) mümkün değildir. Ancak kabul görmüş olan genel görüşe göre bu yasa maddeleri MS 600-800 yılları arasında bir araya getirilerek³⁴⁹ III. Leon tarafından yayınlanmıştır. Söz konusu tarihler arasında yayınlanmış olan *Ekloga* maddeleri (Rhodos'luların Denizcilik Yasası da dâhil olmak üzere) III. Leon Dönemi'nin başkentindeki hukuk öğrencileri tarafından da Hellençe'ye çevrilmiştir³⁵⁰. Bu çevirilerin yapılmasının temel amacı oluşturulan bu yeni yasal düzenlemelerin eyaletlerdeki alt hukuk kurullarının karşılaştıkları adli meselelerin en pratik ve kolay yoldan çözüme kavuşturabilmesi hususunda destek sağlanmasaydı³⁵¹.

Yukarıda inceleme altına alınmış olan veriler doğrultusunda, Roma'nın geçirmiş olduğu bu

rağmen Doğu Roma İmparatorluğu'nun sonraki kanun koyuculuğu üzerinde kuvvetli bir etkiye sahip olmuş ve söz konusu bu etki Doğu Roma İmparatorluğu sınırları dışına taşarak Slav ülkelerinin hukuki gelişimine de büyük ölçüde katkıda bulunmuştur. *Ekloga* hakkında ayrıca bk. Burgmann 1991b, 672; Ostrogorsky 2011, 149.

³⁴⁶ Wickham 2010, 267.

³⁴⁷ Gregory 2008, 191.

³⁴⁸ Diehl 2006, 65-66.

³⁴⁹ Ashburner 1909, CXII. Denizcilik yasalarının tarihlendirilmesi konusunda farklı görüşler ve de değerlendirmeler için ayrıca bk. Obolensky 1971, 409; Scheltema 1978³, 62-64; Anastos 1979², 61; Gabrielsen 1997, 110; Horden – Purcell 2001, 156; Bass 2003, 154; Wickham 2007, 463; Gregory 2008, 191; Davis 2009, 201; Ostrogorsky 2011, 85; Abulafia 2012, 274; Herrin 2013³, 211.

³⁵⁰ Melville 1915, 50; Zira VI. yüzyıla geldiğinde Roma Hukuku'yla ilgili her türlü çalışma açısından birincil kaynak dil niteliğine sahip olan Latince giderek yerini Hellençe'ye bırakıyordu. MS 534 Kasım'ında ilan edilen *Corpus Iuris Civilis* hızlıca Latince'den Hellençe'ye çevrildi ve I. Iustinianus'un daha sonraki kanunname kopyalarının çoğu da yalnızca Hellençe yayımlandı. Daha ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. Cameron 2007², 92; Herrin 2013³, 124.

³⁵¹ Browning 1980, 53.

hukuki yolculuk sürecinde (MÖ I. yüzyıldan MS VIII. yüzyıla kadar olan geniş bir zaman dilimi aralığında) Roma Hukuku kaynaklarında *Rhodos'luların Denizcilik Yasaları*'yla ilgili bir takım düzenlemeler (belirli aralıklarla olsa bile) takip edilebilmektedir. Önce Roma ve sonra da Doğu Roma İmparatorluğu tarafından kullanılan bu yasa maddeleri, tam anlamıyla olmasa da, MS XII. yüzyıla kadar varlığını sürdürerek çeşitli konularda Doğu Roma'lı denizcilere rehberlik etmiştir³⁵². MS XIII. ve de XIV. yüzyıllarda ise Doğu Roma Deniz Ticareti'nin yoğunluğunun azalmasına paralel olarak, yasal düzenlemeler de giderek geçerliliğini yitirmiş, bu tarihlerden İstanbul'un 1453 yılındaki fethine kadar yalnızca İtalyan-Venedikli ve de Slav denizciler tarafından kullanılmıştır. Bu süreçte de yasaların yazılı olduğu taslaklar kilise arşivlerinde muhafaza edilerek kopyalanmak suretiyle çoğaltılan el yazmaları halinde varlıklarını korumuşlardır³⁵³.

Sonuç olarak *Rhodos'luların Denizcilik Yasası*'nın, Batı Avrupa'daki mal-para değişiminin gelişmeye başladığı MS XII-XIII. yüzyıllarda tedavülden kalkmayarak kullanımını devam ettirmiş olması beklenmedik ya da rastgele gelişmiş bir olgu değildir. Zira Roma İmparatorluğu hukukçularının böylesine usta bir düzen formatında oluşturdukları bu Denizcilik Hukuku külliyyatı (mal üreticilerinden meydana gelen bir toplumun ilk ve tek evrensel hukuku, yani en basit anlamıyla mal sahibi-müşteri arasındaki alım-satım, aidiyet, borç, sözleşme ve diğer yükümlülükler gibi ilişkileri ortaya koyan Roma Hukuku) hakkında bilinenler ışığında, özel denizcilik hukukuna ilişkin en kusursuz hukuksal sistem olma özelliğine sahiptir.

³⁵² Zira yasa maddeleri; bir yolcu için gemide ayrılması gereken yer, güvertedekiler tarafından kullanılması gereken su miktarı, bir deniz seferinden elde edilen kazancın mürettebat ve gemi-mal sahipleri arasında paylaşılması ve de gemiciler arasında çıkan tartışmaların çözüme bağlanması gibi çeşitli konularda gündelik ve pratik düzenlemeler de içermekteydi. Detaylı bilgi için bk. Rice 1967, 138; Burgmann 1991a, 1792; Bass 2003, 154-155.

³⁵³ Rhodos'luların Denizcilik Yasası'nın derlendiği el yazmalarıyla ilgili detaylı bilgi için bk. Ashburner 1909, XVI-LX.

ΝΟΜΟΣ ‘ΡΟΔΙΩΝ ΝΑΥΤΙΚΟΣ

ΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΟΥ ΡΟΔΙΟΥ

- α´** ναυκλήρου μισθὸς μέρη δύο.
- β´** κυβερνήτου μισθὸς μέρος ἓν ἥμισυ.
- γ´** πρωρέως μισθὸς μέρος ἓν ἥμισυ.
- δ´** ναυπηγοῦ μισθὸς μέρος ἓν ἥμισυ.
- ε´** караβίτου μισθὸς μέρος ἓν ἥμισυ.
- ς´** ναύτου μισθὸς μέρος ἓν.
- ζ´** παρασχαρίτου μισθὸς μέρος ἥμισυ.
- η´** ἐμπόρω ἔχειν ἐξὸν ἐν πλοίῳ παιῖδας δύο· τὸ δὲ ναῦλον διδότη.
- θ´** ἐπιβάτου τόπος μῆκος πήχεων τριῶν, πλάτος πήχεως ἐνός.
- ι´** ἐπιβάτης ἐν πλοίῳ ἰχθὺν μὴ τηγανίζετω· ὁ ναύκληρος αὐτῷ μὴ συγχωρείτω.
- ια´** ἐπιβάτης ἐν πλοίῳ ξύλα μὴ σχιζέτω· ὁ ναύκληρος αὐτῷ μὴ συγχωρείτω.
- ιβ´** ἐπιβάτης ἐν πλοίῳ ὕδωρ μέτρῳ λαμβανέτω.
- ιγ´** γυναῖκας ἐν πλοίῳ λαμβάνειν τόπον πήχεως ἐνός· τὸ δὲ παιδίον τὸ τέλειον πήχεως τὸ ἥμισυ.
- ιδ´** ἐὰν εἰσέλθῃ ἐπιβάτης ἐν πλοίῳ καὶ ἔχη χρυσίον, παρατιθέσθω αὐτὸ τῷ ναυκλήρῳ· εἰ δὲ μὴ παραθέμενος εἴπῃ, ὅτι χρυσίον ἀπώλεσα ἢ ἀργύριον, ἄκυρα εἶτω τὰ λεγόμενα ἐπεὶ τῷ ναυκλήρῳ οὐ παρέθετο.
- ιε´** ὁ ναύκληρος καὶ οἱ ἐπιβάται καὶ οἱ ναῦται ὁμοῦ ἐμπλέοντες ὄρκον εὐαγγελίων παρεχέτωσαν.

RHODOS'LULAR'IN DENİZCİLİK YASASI

Rhodos Yasası'nın Ana Maddeleri:

1. İki pay kaptanıdır.
2. Bir buçuk pay dümencinindir.
3. Bir buçuk pay gemi kâhyasınıdır.
4. Bir buçuk pay gemi marangozunundur.
5. Bir buçuk pay kürekçilerin başınıdır.
6. Bir pay denizcinindir (gemicinindir).
7. Ayakçının payı ise yarım paydır.
8. Gemide seyahat eden bir tüccarın (yanında) iki çocuk bulundurma izni vardır, ancak çocukların yolculuk ücretlerini ödemek kaydıyla.
9. Gemide seyahat eden bir yolcunun kapladığı yer boyuna üç *cubitum*³⁵⁴, enine ise bir *cubitum* ölçüsünde olsun.
10. Bir yolcu geminin güvertesinde balık kızartmasın. Kaptan ona müsaade etmesin.
11. Bir yolcu gemide odun kesmesin. Kaptan ona müsaade etmesin.
12. Bir yolcu gemide ölçüyle su kullansın.
13. Kadın yolcuların geminin güvertesinde kapladığı alan toplam bir *cubitum* ölçüsünde olsun. Küçük bir çocuk ise toplamda yarım *cubitum* ölçüsünde bir yere sahip olsun.
14. Şayet bir yolcu gemiye binerse ve yanında da altını varsa, altınını kaptana teslim etsin. Ancak teslim etmez de, "Ben altınımı ya da gümüşümü kaybettim" şeklinde bir beyanatta bulunursa, söyledikleri altınını kaptana teslim etmemiş olması sebebiyle dikkate alınmasın.
15. Kaptan, yolcular ve de denizciler denize açılırken hep birlikte dört incilin önünde yemin etsinler.

³⁵⁴ Cubitum, i, n: Bir dirsek uzunluğuna sahip ve yak. yarım metrelik (0. 444 m = 1,5 ayak) bir uzunluk ölçü birimi.

- ιζ'** εἶναι τὴν χιλιάδα τοῦ μοδισμοῦ χρυσίνων πενήκοντα μετὰ πάσης τῆς ἐξαρτίας αὐτοῦ καὶ εἰς συμβολὴν ἐρχέσθω, τοῦ δὲ πλοίου τοῦ παλαιοῦ χρυσίνων τριάκοντα. καὶ ἐν τῇ τιμῇσει τὸ τρίτον μέρος κουφιζέσθω, καὶ οὕτως εἰς συμβολὴν ἐρχέσθω.
- ιζ'** ὁ νόμος κελεύει· τὰ ἐν τῇ θαλάσῃ δεδανεισμένα ἔγγαία καὶ ἀκίνδυνα μὴ γραφέτωσαν, εἰ δὲ καὶ ἐπιγράφουσιν, ἄκυρα εἶτω ἐπὶ τὸν ρόδιον νόμον· τὰ δὲ ἐν ἀγροῖς ἢ ἐν ὄρεσι δανειζόμενα ἔγγαία καὶ ἀκίνδυνα ἐπιγραφέτωσαν κατὰ τὸν ρόδιον νόμον.
- ιη'** ἐὰν δανείσηταί τις ἐν τόκοις καὶ εἰ ἔτη ὀκτῶ τελέσῃ τοὺς ἐννόμους τόκους, μετὰ δὲ ὀκτῶ ἔτη συμβῆ ἀπώλειαν γενέσθαι ἢ πυρκαϊάν ἢ διαρπαγὴν βαρβάρων, τῶν τόκων διάλυσις γινέσθω κατὰ τὸν ρόδιον νόμον· εἰ δὲ μὴ τελέσῃ τοὺς τόκους ἐκ τῶν νομίμων, τὰ ἔγγραφα κύρια ἐστὶ κατὰ τὰς προτέρας συνθήκας, καθὼς τὸ ἔγγραφον προφέρει.
- ιθ'** οἱ ναύκληροι ναυκληροῦντες, συμβαλλομένου τοῦ πλοίου μὴ ἔλαττον τοῦ τριμερίτου, ὅπου ἐὰν ἀποστέλλωνται, καθὼς δεῖ χρήματα χρηννύειν καὶ ἀποστέλλειν ἐπὶ πλοίου κατὰ θερείαν καὶ κατὰ πλοῦν, καθὼς ἂν συνεγράψαντο κύρια ἔστω· ὁ δὲ χρήσας τὰ χρήματα ἐπιπεπέτω ἄνθρωπον ὃς ἂν ἐπιχρήννυται.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΝΟΜΟΥ ΡΟΔΙΟΥ ΚΑΤ' ΕΚΛΟΓΗΝ ΠΕΡΙ ΝΑΥΤΙΚΩΝ

- α'** περὶ ἀγκυρῶν πλοίου κλαπέτων.
- β'** περὶ ἀγκυρῶν καὶ λοιπῶν ἐξαρτίων κλαπέτων.
- γ'** περὶ ναύτου κλοπὴν ἐργασαμένου.
- δ'** περὶ πλοίου ἀπὸ κλεπτῶν ἢ πειρατῶν σύλα ὑπομείναντος.
- ε'** περὶ ναυτῶν ἐν μάχῃ κύλλωμα ἐργασαμένων.
- ς'** περὶ ναυτῶν ἐν μάχῃ φόνον ἐργασαμένων.
- ζ'** περὶ ναυτῶν ἐν μάχῃ πῆρωσιν ὀφθαλμοῦ ἢ αἰδοίων κήλωσιν ἐργασαμένων.
- η'** περὶ ναυκλήρου καὶ ναυτῶν ἀλλοτρίαν λαβόντων ἐνθήκην καὶ σὺν τοῦ πλοίου ἀποδρασάντων.

16. Bin *modius*³⁵⁵ ölçüsündeki kuru yükün, yüke ait olan bütündonanımıyla birlikte taşıma ücreti elli altın olsun ve sözleşmeye de bu şekilde geçirilsin, eski bir gemi içinse aynı yükün taşıma ücreti otuz altın olsun. Şayet eski bir gemide taşınmış mal için fiyat bildirimini yapılacak olduğunda ise üçte bir oranında bir indirim uygulansın ve sözleşmeye de bu şekilde geçirilsin.

17. Yasa emreder ki; denizde alınmış olan borç paralar, karada ve tehlikesiz (bir ortamda alınmış) olarak kayda geçirilmesin, şayet yine de kayıt edilirse, Rhodos Yasası uyarınca yazılanlar geçersiz olsun. Ancak tarlalarda veya dağlarda alınmış olan borçlar, karada ve tehlikeden uzak bir biçimde alınmış olarak Rhodos Yasası uyarınca kayıt altına alınsınlar.

18. Şayet birisi faiz ile borç para aldıysa ve sekiz yıl boyunca da almış olduğu borcun yasal faizlerini ödemişse, sekiz yılın ardından da (borçlu için) yangın veya Barbarların akınları gibi bir felaket vuku bulduysa, Rhodos Yasası uyarınca faizler sona ersin. Şayet yasal faizlerini zaten ödemişse, tıpkı bu maddenin açıkça belirttiği şekilde, yazılı anlaşmalar daha önceden yapılmış olan sözleşmelere göre geçerli olsun.

19. En az üçte birlik bir yükünü beraber donatmış oldukları bir geminin kaptanları, şayet her nereye gönderilmişlerse, sefere çıktıkları zaman, yaz sezonu ya da bir sefer boyunca, borç alabilirler ya da verebilirler, şayet bunu kayıt altına alırlarsa (alınan ve verilen borçlar) geçerlilik kazanır. Borç alacak olan kişi ise parayı teslim alması için birisini göndersin.

Rhodos Yasası'nın Denizcilikle İlgili Belirlenmiş Olan Başlıkları:

1. Bir geminin çalınan çapaları hakkında.
2. Bir geminin çalınan çapaları ve diğer donanımları hakkında.
3. Hırsızlık yapan gemi tayfası hakkında.
4. Hırsızlar veya korsanlar tarafından yağmalanan bir gemi hakkında.
5. Bir kavgada karşı tarafın sakatlanmasına sebebiyet veren gemiciler hakkında.
6. Bir kavgada cinayet işleyen gemiciler hakkında.
7. Bir tartışmada göz çıkarmaya ya da karşı tarafın hadım olmasına sebebiyet veren gemiciler hakkında.
8. Gemiye başkasına ait olan bir kargoyu yükleyerek gemiyle birlikte kaçıp giden bir kaptan ve tayfalar hakkında.

³⁵⁵ Modius: Ortalama büyüklüğe sahip olan ve standart bir amphoranın üçte birinin ağırlığına eşitlik sağlayan ve de Roma İmparatorluğu bünyesinde kullanılan tahıl ölçüsü birimidir. Standart olarak kabul edilen ağırlığı ise 8,73 kilogramdır.

- θ'** περι ναυκλήρου καὶ ἐπιβατῶν περι ἀποβολῆς βουλευομένων.
- ι'** περι πλοίου ζημίαν ἢ ναυάγιον ὑπομείναντος.
- ια'** περι ἐμπόρων πλοῖα ναυλουμένων.
- ιβ'** περι πάσης παραθήκης διδομένης ἐν πλοίῳ ἢ ἐν οἴκῳ.
- ιγ'** περι παραθήκης χρυσίου ἀντιλεγομένης.
- ιδ'** περι παραθηκαρίου τὴν παραθήκην ἀρνησαμένου.
- ιε'** περι ἐμπόρου ἢ ἐπιβάτου ἢ δούλου παρατιθέντος καὶ ἐν ἀκτῇ ἀπομείναντος, τοῦ πλοίου ἀποφυγόντος δι' ἐπήρειαν ἢ καταδρομὴν ληστῶν.
- ισ'** περι χρημάτων ἐπιποντίων ἐκδανεισθέντων.
- ιζ'** περι χρυσίου καὶ ἀργυρίου ἐπὶ κερδοκοινωνία χρησθέντων.
- ιη'** περι τοῦ χρήματα ἐκδανεισαμένου ἐπὶ προθεσμία καὶ ἀποδημήσαντος.
- θ'** περι τοῦ ναυλωσαμένου πλοῖον καὶ ἀρραβῶνα δεδωκότος.
- κ'** περι τοῦ ναυλωσαμένου πλοῖον καὶ ἐγγράφως συμφωνησάντων ἢ καὶ ἀγράφως ὀρισάντων.
- κα'** περι δύο κοινωνῶν ναυκλήρων ἀλλήλοις ἀντιλεγόντων.
- κβ'** περι ἐμπόρου τὸν γόμον ὅλον τοῦ πλοίου ναυλωσαμένου.
- κγ'** περι ναυκλήρου καὶ ἐμπόρου περι γόμου συγγραψαμένων.
- κδ'** περι ναυκλήρου καὶ ἐμπόρου συγγραψαμένων
καὶ τὰ ἡμίναυλα δοθέντα καὶ μεταμέλους γινομένου.
- κε'** περι ἐμπόρου πρὸς τὰ ἔγγραφα ὑπερπροθεσμήσαντος.
- κς'** περι πλοίου κλασματισθέντος τῶν ναυτῶν ἐκκοιτούντων.
- κζ'** περι πλοίου κλασματισθέντος εἰς γόμον ἀπερχομένου ἐμπόρου ἢ κοινωνίας.
- κη'** περι πλοίου κλασματισθέντος ἐξ αἰτίας ἐμπόρου ἢ κοινωνοῦ.

9. Tehlike durumunda yükün atılmasını talep eden bir kaptan ve de yolcular hakkında.
10. Zarara uğramış ya da batmış olan bir gemi hakkında.
11. Gemi kiralayan tüccarlar hakkında.
12. Gemide veya (kişinin kendi) yurdunda sunmuş olduğu bir depozito hakkında.
13. Bir tartışma konusu haline gelen altının depozitosu hakkında.
14. Depozito aldığı inkâr eden bir depozit sahibi hakkında.
15. Korsanların tacizi veya yağmasından kaçmak için sahilden uzaklaşan bir geminin depozito sunmuş ancak sahilde bırakılmış bir tüccarı, yolcusu ya da kölesi bulunması hakkında.
16. Deniz aşırı borç olarak gönderilmiş mallar hakkında.
17. Ortak bir kazanç elde edilmesi amacıyla kullanılacak olan altın veya gümüş hakkında.
18. Vadeli olarak borç para alan ve yurt dışına çıkan biri hakkında.
19. Kendisi için bir gemi kiralayan ve gemi kirasının kaporasını da ödemiş olan biri hakkında.
20. Gemi kiralayan birisi ve de yazılı olarak anlaşmaya varmış veya yazısız olarak birbirlerine söz vermiş olan gemiciler hakkında.
21. Birbirleriyle münakaşa eden (ancak) ortaklık yapmış olan iki kaptan hakkında.
22. Geminin bütün yük alanını kiralayan bir kaptan hakkında.
23. Taşınan kargo hakkında yazılı anlaşma imzalamış olan bir kaptan ve bir tüccar hakkında.
24. Birbirleri arasında anlaşma imzalamış bir kaptan ve tüccar ve de mallarının yarısı teslim edilen ve pişmanlık duyan kişiler hakkında.
25. Sözleşmeye karşı teslimat vaktini aşmış olan tüccar hakkında.
26. Gemiciler uyurken zarar görmüş olan bir gemi hakkında.
27. Tüccar ya da ortaklardan biri yokken yükü zarar görmüş olan bir gemi hakkında.
28. Tüccarın ya da hissedarın hatası sebebiyle zarar görmüş olan bir gemi hakkında.

- κθ'** περι πλοίου κλασματισθέντος πρὸ τῆς προθεσμίας τῶν ἐγγράφων ἢ μετὰ τὴν προθεσίαν.
- λ'** περι πλοίου πεφορτωμένου διαλυθέντος, τοῦ ἐμπόρου σωθέντος χρυσίον ἐπιφερομένου.
- λα'** περι πλοίου παθόντος καὶ μέρος τοῦ φόρτου σωθέντος.
- λβ'** περι πλοίου ναυλωθέντος ἢ κοινωνία πλέοντος καὶ ἐν τῷ ἐκπορίζειν κλασματισθέντος.
- λγ'** περι πλοίου μετὰ τὴν ἐκβολὴν κλασματισθέντος.
- λδ'** περι πλοίου βέστην κομίζοντος καὶ ἀπὸ ζάλης ἢ ἀντλίας βλάβης τῶν φορτίων γινομένης.
- λε'** περι πλοίου ἀποβολὴν τῆς καταρτίας ὑπομείναντος.
- λς'** περι πλοίου ἐν τῷ ἀρμενίζειν ἕτερον καταδιδόντος πλοῖον.
- λζ'** περι πλοίου κλασματισθέντος, τὰ δὲ τῶν ἐμπόρων καὶ ἐπιβατῶν σωθέντα.
- λη'** περι πλοίου σῆτον πεφορτωμένου ἐν ζάλη καταληφθέντος.
- λθ'** περι πλοίου πεφορτωμένου βολήσαντος τῆς ἐνθήκης σωθείσης.
- μ'** περι πλοίου ναυαγήσαντος καὶ μέρος τι τοῦ πλοίου καὶ τῆς ἐνθήκης σωθέντων.
- μα'** περι πλοίου διαφθαρέντος, τὰ δὲ τῶν ἐπιβατῶν σωθέντα ἢ συναπολεσθέντα.
- μβ'** περι πλοίου τρυπήσαντος φορτία κομίζοντος.
- μγ'** περι πλοίου ἐκβολὴν ποιήσαντος τοῦ γόμου καὶ τῶν ἐξαρτίων.
- μδ'** περι πλοίου ἐκβολὴν τῆς καταρτίας ἢ τῶν αὐχένων ἐν ζάλη ὑπομείναντος.
- με'** περι τοῦ ἀποσώζοντος ἐκ τοῦ πελάγους εἰς γῆν τι ἐκ πλοίου ναυαγήσαντος.

29. Teslimat için anlaşmaya varılmış olan günden önce veya belirlenen bu günden sonra hasar görmüş olan bir gemi hakkında.

30. Üzerinde yüklü olan malın zarar gördüğü bir gemi, üzerinde taşıdığı altınını da kurtarmış olan bir tüccar hakkında.

31. (Felakete) maruz kalan ancak kargosunun bir kısmı kurtarılan bir gemi hakkında.

32. Kiralanarak veya ortaklık içinde denize açılmış olan ve de yükünü boşaltırken zarar görmüş olan bir gemi hakkında.

33. Yükünü boşalttıktan (yanaştıktan) sonra zarara uğramış olan bir gemi hakkında.

34. İpek taşıyan ve bir fırtınanın vurması ya da geminin su alması sebebiyle malları (ipekler) zarar görmüş olan bir gemi hakkında.

35. Yelken direği zarar görmüş olan bir gemi hakkında.

36. Seyri seferi esnasında başka bir gemiye saldıran bir gemi hakkında.

37. Üzerinde bulunan tüccarların ve de yolcuların mallarının kurtarılmış olduğu halde batan bir gemi hakkında.

38. Tahilla yüklü olup da fırtınaya yakalanmış olan bir gemi hakkında.

39. Zarara uğramış olan yüklü bir geminin kurtarılmış kargosu hakkında.

40. Batmış olup da parçalarından bir kısmı ve malından da bir bölümü kurtarılmış olan bir gemi hakkında.

41. Hasar almış olan bir gemi ve (gemideki yolcuların) kurtarılan ya da tamamen hasar gören malları hakkında.

42. Malını taşıırken delinmiş olan bir gemi hakkında

43. Kargosundan ya da donanımından bir kısmı denize atılan bir gemi hakkında.

44. Bir fırtına esnasında yelken direğini ya da dümen yekelerini denize atmak zorunda kalan bir gemi hakkında.

45. Batan bir gemiye ait olan herhangi bir parçayı sağlam bir şekilde denizden karaya çıkarmış olan birisi hakkında.

μζ´ περι τοῦ ἀποσώζοντος κάραβον ἐκ πλοίου ἀπορρήξαντος.

μζ´ περι τοῦ ἀποσώζοντός τι ἐκ βυθοῦ ἐκ πλοίου ναυαγήσαντος.

ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

α´ ἐὰν πλοῖον ὀρμῇ ἐπὶ λιμένα ἢ ἐν ἀκτῇ καὶ σύλα πάθη τῶν ἀγκυρῶν καὶ κατασχεθεῖς ὁ κλέπτῃς ὁμολογήσῃ, τοῦτον κελεύει ὁ νόμος βασανίζεσθαι καὶ τὴν προσγενομένην ζημίαν ἀπολογεῖσθαι κατὰ τὸ διπλάσιον.

β´ ἐὰν βουλήσῃ τοῦ ναυκλήρου οἱ ναῦται σύλα ποιήσωσιν ἀγκύρας πλοίου ἐτέρου ὀρμοῦντος ἐν λιμένι ἢ ἐν ἀκτῇ καὶ συμβῇ ἐντεῦθεν ἀπώλειαν γενέσθαι τοῦ πλοίου τοῦ τὰς ἀγκύρας συληθέντος, καὶ τούτων οὕτως ἐν ἀκριβείᾳ ἀποδεικνυμένων, πᾶσαν τὴν προσγενομένην ζημίαν ἔν τε τῷ πλοίῳ καὶ τὰ ἐν τῷ πλοίῳ σῶα ἀποδιδότω ὁ ναύκληρος ὁ τὰ σύλα ἐπιτρέψας γενέσθαι, ἐὰν δέ τις κλέψῃ σκεύη πλοίου ἢ τι τῶν ἐν τῷ πλοίῳ χρηματιζόντων, τουτέστι σχοινίων τε καὶ κανναβίων ἢ ἀρμένων ἢ διφθερῶν καὶ καράβων καὶ λοιπῶν, διπλᾶ ἀποδιδότω ὁ τὰ σύλα ποιήσας.

γ´ ἐὰν ναύτης κελεύσῃ τοῦ ναυκλήρου κλοπὴν ποιήσῃ ἐμπόρου ἢ ἐπιβάτου καὶ καταληφθεῖς κατασχεθῇ, ὁ ναύκληρος διπλᾶ ἀποδιδότω τοῖς τὰ σύλα παθοῦσιν, ὁ δὲ ναύτης λαμβανέτω ξυλαγῶγια ἑκατόν. ἐὰν δὲ ναύτης αὐτοβούλως συλήσῃ μὲν κατασχεθῇ δὲ ἢ καὶ διὰ μαρτύρων ἐλεγχθῇ, σφοδρῶς βασανιζέσθω, ἐὰν καὶ μάλιστα τὰ σύλα χρυσίον ᾗ, καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῷ συληθέντι ποιείτω.

46. Parçalanmış bir geminin filikasını denizden çıkaran birisi hakkında.

47. Denizin dibinden batık bir gemiye ait olan herhangi bir şey çıkaran birisi hakkında.

YASANIN KAPSAMI

1. Bir geminin çalınan çapaları hakkında:

Şayet bir gemi limana yanaşır veya sahilde demirlese ve de çapalarından biri çalınır ve hırsız yakalanır da suçunu kabul ederse, yasa hırsıza işkence edilmesini ve de yol açmış olduğu zararı iki misli bir biçimde telafi etmesini emreder.

2. Bir geminin çalınan çapaları ve diğer donanımları hakkında:

Şayet gemiciler kaptanın onayıyla limanda bağlı olan ya da sahilde demirli bulunan başka bir geminin çapalarını yağma ederlerse ve böylece çapalarının çalınması sebebiyle gemi bir hasar alırsa ve çapayı çalanlardan aşikâr bir şekilde kendini ele verenler olursa, hem (gemicilerin) gemide yol açmış oldukları bütün zarar hem de gemideki sağlam kalan mallar için kaptan yağmalara göz yummuş olmasından dolayı (gerekli) cezayı ödesin. Şayet herhangi birisi bir geminin halat takımını ya da aralarında kısa sicimler, kenevir halatlar, yelkenler, tenteler, filikalar ve diğer bir takım teçhizatların da yer aldığı gemide kullanılan herhangi bir şeyi çalarsa, çalan kişi yapmış olduğu yağmaların tazminatını iki katı bir biçimde ödesin.

3. Hırsızlık yapan gemi tayfası hakkında:

Şayet bir denizci kaptanın onayıyla bir tüccara ya da yolcuya karşı soygun gerçekleştirirse, fark edilip yakalandığı takdirde, kaptan tayfasının yol açmış olduğu zararın tazminatını zarara uğratanlara iki katı bir biçimde ödesin, hırsızlık yapan gemiciyse yüz falaka cezaya çarptırılsın. Şayet tayfa kendi iradesiyle hırsızlık yapmışsa ve de ele geçirilir geçirilmez şahitler aracılığıyla suçluluğu kanıtlanırsa ve hele ki çaldığı şeylerin çoğunluğu da altınsa hak ettiği şekilde işkence altına alınsın ve hırsızlık yaptığı kişiye uğramış olduğu zararın tazminatını iki katı bir biçimde sunsun.

- δ' ἐὰν ἐν τόπῳ συλωμένῳ ἢ ληστευομένῳ κατάξῃ πλοῖον, μαρτυρουμένων τῶν ἐπιβατῶν τῷ ναυκλήρῳ τὴν τοῦ τόπου αἰτίαν καὶ συμβῆ συληθῆναι, ἀποδιδότω ὁ ναύκληρος τὰ σύλα τοῖς συληθεῖσιν. ἐὰν δὲ τοῦ ναυκλήρου ἀπομαρτυρουμένου καταγάγῃσιν οἱ ἐπιβάται τὸ πλοῖον καὶ συμβῆ τι, ὑποκείσθωσαν οἱ ἐπιβάται τὴν ζημίαν.
- ε' ἐὰν ναῦται μαχὴν ποιήσωσι, λόγοις ποιείτωσαν καὶ μηδεὶς κρουέτω τὸν ἕτερον. ἐὰν δὲ καὶ τις κρούσῃ εἰς κεφαλὴν καὶ ἀνοίξῃ ἢ ἑτέρως πῶς κυλλώσῃ, παρεχέτω ὁ κρούσας τοὺς μισθοὺς τοῖς ἰατροῖς καὶ τὰ ἀναλώματα τῷ ἀδικηθέντι καὶ τὸν μισθὸν ὅλου τοῦ χρόνου τῆς ἀργίας καὶ ἐπιμελείας.
- ς' ἐὰν ναῦται μαχὴν ποιήσωσι καὶ τις κρούσῃ λίθῳ ἢ ξύλῳ πάλιν δὲ ὁ κρουσθεὶς πατάξῃ τὸν πρῶτον κρούσαντα, ὡς βιασθεὶς ἐποίησεν. εἰ δὲ καὶ θάνῃ ὁ κρουσθεὶς καὶ μαρτυρηθῆ ὅτι πρῶτος ἔκρουσεν ἢ λίθῳ ἢ ξύλῳ ἢ σιδήρῳ, ὁ πατάξας αὐτὸν καὶ θανατώσας ἀκίνδυνος ἔστω· ὁ γὰρ ἠθέλησε ποιῆσαι ἔπαθεν.
- ζ' ἐὰν τις τῶν ναυκλήρων ἢ ἐμπόρων ἢ ναυτῶν κρούσῃ τινὰ γρόνθον καὶ πηρώσῃ ἢ λάξ δώσῃ καὶ συμβῆ κήλην ποιῆσαι, δώσῃ ὁ κρούσας τὰ ἰατρεῖα καὶ ὑπὲρ μὲν τοῦ ὀφθαλμοῦ χρυσίνους δώδεκα ὑπὲρ δὲ τῆς κήλης χρυσίνους δέκα. εἰ δὲ ὁ τὸ λάξ κρουσθεὶς ἀποθάνῃ, ἔνοχος ἔσται ὁ κρούσας τῆς δίκης τοῦ θανάτου.

4. Hırsızlar veya korsanlar tarafından yağmalanan bir gemi hakkında:

Şayet kaptan gemiyi soyulacağı ya da korsanlığa maruz kalacağı bir yere götürürse, yolcular tarafından da bu yerin yanlış bir yer olduğu kaptana kanıtlanırsa ve de gemi (kaptanın getirmiş olduğu bu yerde) yağmalanırsa, kaptan soyguna uğramış olan kişilerin zararlarını karşılasın. Ancak kaptanın tanıklığında yolcular geminin bir yere götürülmesini sağlarlar da geminin başına (orada) bir şey gelirse, bütün sorumluluğu yolcular üstlensin.

5. Bir kavgada karşı tarafın sakatlanmasına yol açan gemiciler hakkında:

Şayet gemiciler bir kavgaya tutuşurlarsa, sözlerle bunu yapsınlar ve hiç kimse başka bir kimseye karşı fiziki şiddet uygulamassın. Şayet tayfalardan birisi bir diğerinin başına vurursa ve bunun sonucunda darbe alan kişinin başı açılırsa-kanarsa ya da vuran kişi herhangi bir tarzda farklı bir darbe yaparsa (vuran kişi) doktorlar için gereken bütün ücretleri ve tıbbi masrafları şiddet gören kişi adına karşılasın ve ayrıca (şiddet gören kişinin) işsiz kaldığı zaman ve bu zaman süresince bakımı için gerekli olan ücreti de tamı tamına ödesin.

6. Bir tartışmada cinayet işleyen gemiciler hakkında:

Şayet tayfalar bir kavgaya tutuşurlarsa, biri diğerine bir taşla ya da odunla vurursa ve de saldırıya maruz kalan kişi hemen akabinde ilk darbeyi vuran kişiyi pataklarsa, mecburiyette kalmış olduğu için bunu yapmış olacaktır. Şayet dövülen kişi ölürse de, ilk olarak (dövülerek ölen kişinin) onun bir taş, bir odun ya da bir demirle vurduğu kanıtlandığı takdirde, onu döven ve de ölümüne sebebiyet veren kişi her türlü cezadan muaf kılınsın. Zira vuran kişi bu olana katlanmayı hak etmiştir.

7. Bir tartışmada göz çıkarmaya ya da karşı tarafın hadım olmasına sebebiyet veren gemiciler hakkında:

Şayet kaptanlardan, tüccarlarından veya gemicilerden birisi bir diğerine yumruk atar da onun gözünü patlatırsa veya tekme atarak onun hadım olmasına sebep olursa, vuran kişi doktor masraflarını karşılasın ve ayrıca gözü patlayan kişi için on iki, fitik olan kişi içinse on altınlık bir tazminat ödesin. Şayet tekmelenen kişi ölürse, darp eden kişi ölümün karşılığı olan cezadan sorumlu olsun.

- η´** ἐὰν πλεύσῃ ὁ ναύκληρος πιστευθεὶς τὸ πλοῖον καὶ εἰς ἄλλην χώραν ἀποδράσῃ μετὰ χρυσίου βουλήσῃ τῶν ναυτῶν, τὰ μὲν οἰκεῖα αὐτῶν ἅπαντα, κινητὰ ἀκίνητα καὶ αὐτοκίνητα, ὅσα ὑπάρχει αὐτοῖς, κατασχεθῆσονται. καὶ ἐὰν μὴ αἱ τούτων ἐκτιμήσεις τὸ ἱκανὸν ποιήσωσι τοῦ πλοίου καὶ τῆς ἐργασίας τοῦ χρόνου ἐν τῷ πιπράσκεσθαι αὐτοί, οἱ ναῦται ἅμα τῷ προναυκλήρῳ μισθούσθωσαν καὶ τὴν ἀποπλήρωσιν τῆς ζημίας ποιείτωσαν.
- θ´** ἐὰν περὶ ἐκβολῆς βουλευῆται ὁ ναύκληρος, ἐπερωτάτω τοὺς ἐπιβάτας οἷς χρήματά ἐστιν ἐν τῷ πλοίῳ. ὅ,τι δὲ ἐὰν γένηται, τοῦτο ψῆφον ποιείτωσαν. συμβαλλέσθωσαν δὲ εἰς συμβολὴν καὶ τὰ χρήματα· στρώματα δὲ καὶ ἱμάτια καὶ σκεύη πάντα ἐκτιμάσθω, καὶ ἐὰν γένηται ἐκβολή, τῷ ναυκλήρῳ καὶ τοῖς ἐπιβάταις μὴ πλείονος λίτρας μιᾶς, κυβερνήτῃ δὲ καὶ πρῳρεῖ μὴ πλείονος ἡμιλίτρου, ναύτῃ γράμματα τρία. παῖδες καὶ εἴ τις ἄλλος συμπλέει μὴ ἐπὶ πράσει ἀγόμενος κατὰ τιμὴν ὧν· ἐὰν δὲ τις ἐπὶ πράσει ἄγῃται κατὰ δύο μῆνας. κατὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐὰν χρήματα ἀφαρπαγῇ ὑπὸ πολεμίων ἢ ληστῶν στρατεία κοινὴ σὺν τῶν διαφερόντων τοῖς ναύταις, καὶ ταῦτα εἰς τὸν συμψηφισμὸν εἰσερχέσθωσαν καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ συμβαλλέσθω. εἰ δὲ σύμφωνον κερδοκοινωνίας ἐστί, μετὰ τὸ ἅπαντα συμψηφισθῆναι τὰ ἐν τῷ πλοίῳ καὶ τὸ πλοῖον, κατὰ τὸ κέρδος ἕκαστος ἐπιγινωσκέτω καὶ τὴν προσγενομένην ζημίαν.

8. Gemiye başkasına ait olan bir kargo yükleyerek gemiyle birlikte kaçıp giden bir kaptan ve tayfalar hakkında:

Şayet kendisine güven duyulan kaptan denize açıldıktan sonra altınla yüklü olan gemiyi gemicilerin de onayıyla (göz yummasıyla) başka bir ülkeye kaçırırsa, hem onların (gemiye kaçırılanların) bütün şahsi eşyalarına, hem de onlara ait olan taşınabilir, taşınamaz ya da kendi kendini taşıyabilen bütün mal varlıklarına el konulsun. Ve eğer (el konulan malların) bunların değerleri geminin ve geminin içinde satış amaçlı bulunan malların dönemlik kazancının değerine eşit olmazsa, tayfalar birinci kaptanla birlikte (bunun) tazminatını ödesinler ve işledikleri suçun cezasını da (peşinen) kabullensinler.

9. Tehlike durumunda yükün atılmasını talep eden bir kaptan ve de yolcular hakkında:

Şayet kaptan gemiden mal atılmasıyla ilgili bir talepte bulunursa, gemide mal sahibi olan yolcuları sorgulasın. Şayet gemide yüklü malı bulunuyor olan her kim varsa, bu sorgulamada fikir beyanatında bulunsun. Bu toplantı ve de malları hakkında da ortak görüşlerini sunsunlar. Şilteler, himatılar ve bütün pılı pırtılar hesaplasın ve eğer gemiden mal atılacak olursa, (atılan malın) değeri kaptan ve yolcular için bir *Litra*³⁵⁶, dan daha çok olmasın, dümenci ve gemi kahyası içinse yarım *Litra*'dan daha fazla olmasın. Bir tayfa içinse üç *Gamma*³⁵⁷, dan daha fazla olmasın. Çocuklar ve satılma amacı dışında götürülerek denize açılmış olan bir kölenin-tutsağın değeri de Mina³⁵⁸ olsun. Şayet satılmak için götürülen bir kölenin-tutsağın değeri de iki Mina olsun. Ve eğer buna (değere) göre olan mallar düşmanlar, korsanlar ya da tarafından yağmalanırsa, veya gemicilerle açılmış ortak bir askeri sefer durumu mevcutsa, bunlar da ortak oylamaya dahil edilsinler ve buna göre ortak bir karara varılsın. Şayet ortak kazancın paylaşılması için bir anlaşma mevcutsa, gemide yüklü bulunan malların hepsinin ve geminin değerini yeniden hesapladıktan sonra, kazancına göre her bir kişi gözlemlenmede bulunsun ve oluşan zararının farkına varsın.

³⁵⁶ (Hel: λίτρα. Lat: Libra) I. Constantinus tarafından MS 309 veya 310 yılında yürürlüğe sokulan bir Roma para (aynı zamanda da ağırlık) ölçüsü. Roma ekonomik sisteminin temelinde yer alan bu para ölçü birimi gümüş sikke olarak kullanılmıyordu ve Solidus'un 72/1'ine eşitti. Litra hakkında detaylı bilgi için bk. Schilbach 1991, 1238.

³⁵⁷ *Drakhme* ile *Libra* arası ölçümlerde-değer bildirimlerinde kullanılan ağırlık ölçüsü ve aynı zamanda da bir para birimi.

³⁵⁸ Hellenlerde yüz *drakhmai*'a karşılık gelen ağırlık ya da sikke birimi.

- ι'** ἐὰν ναύκληρος ἅμα τοῖς ναύταις ἀμελήσῃ καὶ συμβῆ ζημίαν ἢ ναυάγιον, ὁ ναύκληρος καὶ οἱ ναῦται ὑποκείσθωσαν τῷ ἐμπόρῳ εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς ζημίας. εἰ δὲ ἀπὸ ἀμελείας τοῦ ἐμπόρου συμβῆ ἀπώλειαν τοῦ πλοίου καὶ τοῦ γόμου γενέσθαι, ὑποκείσθω ὁ ἔμπορος ἐν τῇ ζημίᾳ τοῦ ναυαγίου καὶ τοῦ πλοίου, εἰ δὲ τοῦ ναυκλήρου μὴ ἐμποδίσαντος μηδὲ τῶν ναυτῶν μηδὲ τοῦ ἐμπόρου συμβῆ ζημίαν ἢ ναυάγιον, τὰ σωζόμενα μέρη τοῦ πλοίου καὶ τῶν φορτίων εἰς συμβολὴν ἐρχέσθωσαν.
- ια'** φορτία μεγάλα καὶ πολύτιμα μὴ ἐμβαλλέτωσαν οἱ ἔμποροι καὶ οἱ ἐπιβάται εἰς πλοῖον παλαιόν. εἰ δὲ ἐμβάλωσιν, ἐὰν τοῦ πλοίου ἀρμενίζοντος πάθῃ ἢ διαφθαρῇ, ὁ φορτώσας τὸ παλαιὸν πλοῖον ἑαυτὸν ἀπὸ γῆς ἀπώλεσεν. ὅταν δὲ οἱ ἔμποροι ναυλῶνται, ἐπερωτάτωσαν ἀκριβῶς παρὰ τῶν ἄλλων ἐμπόρων τῶν πρὸ αὐτῶν ἐπιπλεόντων καὶ οὕτως ἐπιβαλλέτωσαν τὰς ἐνθήκας, ἐὰν ἔχη τὸ πλοῖον πᾶσαν τὴν ἐπιχειρίαν τελείως, ἴστοκεραίαν ἰσχυρὰν ἄρμενά τε καὶ διφθέρας ἀγκύρας τε καὶ σχοινία καννάβινα διάφορα καὶ καράβους ἐξηρτισμένους αὐχένας ἐπιτηδεῖους καὶ ναύτας τοὺς ἀρκοῦντας ναυτικούς γοργοὺς γρηγοροῦντας τὰ πλάγια μὴ παραλελυμένα. καὶ ἀπλῶς οἱ ἔμποροι τὰ πάντα ἐπιζητεῖωσαν καὶ οὕτως ἐπιβαλλέτωσαν.
- ιβ'** ἐὰν τις παραθῆται ἐν πλοίῳ ἢ ἐν οἴκῳ, γνωστῷ καὶ πιστικῷ παρατιθέσθω ἐπὶ μαρτύρων τριῶν. ἐὰν δὲ ἦ τὸ θέμα βαρὺ, ἐγγράφως τὴν παραθήκην παραδιδότω. ἐὰν δὲ εἴπῃ ὁ δεξάμενος φυλάττειν αὐτὴν ὅτι ἀπώλετο, δεῖ δειχθῆναι τὴν διωρυγὴν ἢ τὰ σύλα πόθεν ὑπέστη καὶ ὁμνύειν ὅτι αὐτὸς οὐκ ἔδολιεύσατο. ἐὰν δὲ μὴ δείξῃ, καθὼς παρέλαβεν ἀποδιδότω σῶα.

10. Zarara uğramış ya da batmış olan bir gemi hakkında:

Şayet kaptan tayfalarla birlikte bir ihmalkârlık yaparak gemide bir hasara ya da geminin batmasına sebebiyet verirse, kaptan ve gemiciler tüccara (vermiş oldukları) zararın tazminatını ödesinler. Eğer tüccarın bir ihmalkârlığından dolayı geminin ya da yükün zarar alması durumu ortaya çıktıysa, tüccar hasar gören parçanın ve geminin zararından mesul olsun. Eğer ne kaptanın ne tayfanın ne de tüccarın engel olamadığı bir hasar ya da batma durumu oluşursa, geminin ve malların kurtarılabilen kısımları için bir sözleşme yapılsın.

11. Gemi kiralayan tüccarlar hakkında:

Eski bir gemiye tüccarlar ve yolcular büyük ebattaki ve pahada değerli mallarını yüklemesinler. Ancak onlar yine de bu nitelikteki mallarını yüklerlerse ve gemi de seferi sırasında bir zarar görürse ya da batarsa, bu eski gemiye yükleme yapan kişi öncelikli olarak kendi kendini mahvetmiş sayılsın. Tüccarlar her ne zaman gemi kiralarlarsa, kendinden önce denize açılmış olan diğer tüccarlar nezdinde doğru düzgün bir soruşturma yapsınlar ve bu suretle mallarını yüklesinler. Yani gemi sağlam bir yelken direğini, yelkenleri, tenteleri, çapaları, iyi kalitedeki kenevir halatları, yapımı tamamlanmış filikaları, gerekli olan dümen yekelerini, yetkin denizcileri ve de uyanık ve yaman gemicileri tedarik ederek bütün hazırlıklarını eksiksiz bir şekilde tamamlamışsa ve geminin yan tarafları da zayıf değilse yüklemeyi yapsınlar. Basit bir şekilde, tüccarlar herşeyi araştırsınlar ve böylece mal yüklemesi yapsınlar.

12. Gemide veya (kişinin kendi) yurdunda sunmuş olduğu depozito hakkında:

Şayet herhangi birisi gemide ya da kendi yurdunda (kentinde) depozito sunacak olursa, tanıdık-bilindik ve de güvenilir birisine üç şahidin huzurunda depozitosunu sunsun. Şayet depozito için söz konusu olan miktar fazlaysa, yazılı bir şekilde de bir kontrat sunsun. Eğer kontratın güvende olmasını üstlenen kişi, onu kaybettiğini beyan ederse, (hırsızlık yüzünden) tahrip olan alanı ya da yağmaların nereden yapılmış olabileceğini göstermeli ve de bizzat kendisinin herhangi bir kalpazanlık yapmadığına dair yemin etmelidir. Şayet durumu açığa kavuşturamazsa, yağmalanan malları teslim aldığı şekilde sağlam bir halde iade etsin.

- ιγ'** ἐὰν εἰσέλθῃ ἐπιβάτης εἰς πλοῖον καὶ ἔχῃ χρυσίον ἢ ἕτερόν τι, παρατιθέσθω αὐτὸ τῷ ναυκλήρῳ. εἰ δὲ μὴ παραθέμενος εἴπῃ ὅτι χρυσίον ἀπώλεσα ἢ ἀργύριον, ἄκυρα ἔστω τὰ παρ' αὐτοῦ λεγόμενα. ὁ δὲ ναύκληρος καὶ οἱ ναῦται ὁμοῦ οἱ ἐμπλέοντες ὄρκον παρεχέτωσαν.
- ιδ'** ἐὰν τις δεξάμενος παραθήκην ἀρνήσῃται αὐτήν καὶ μαρτυρηθῇ ἐν αὐτῷ καὶ ἐὰν ἐν καιρῷ εὔρεθῇ ἐν αὐτῷ τῷ ὁμόσαντι ἢ ἐγγράφως ἀποταξαμένῳ, διπλὴν ταύτην ἀποδώσει, τῆς δὲ ἐπιτορκίας τὴν τιμωρίαν ὑπομενέτω.
- ιε'** ἐὰν πλοῖον φέρῃ ἐπιβάτας ἢ ἐμπόρους ἢ δούλους παραθήκην λαβὼν ὁ ναύκληρος ἐλθὼν ἐν πόλει τινὶ ἢ ἐν λιμένι ἢ ἐν ἀκτῇ, ἐὰν ἐξελθόντων τινῶν ἐκ τοῦ πλοίου συμβῇ διωγμὸν ληστῶν ἢ πειρατῶν ἐπιδρομὴν γενέσθαι καὶ κελεύσας ὁ ναύκληρος ἐξειλήσῃ, σωθῇ δὲ τὸ πλοῖον καὶ τὰ τῶν ἐπιβατῶν καὶ ἐμπόρων κομιζόμενα, ἀπολαμβάνέτω ἕκαστος τὰ ἴδια αὐτοῦ καὶ τὰ τῶν ἐξελθόντων εἶδη καὶ σκεύη ἀπολαμβάνέτωσαν. εἰ δὲ θελήσῃ τις τῷ ναυκλήρῳ ἀμφισβητῆσαι ὅτι ἐν ἀκτῇ ἔασεν αὐτὸν ἐν τόπῳ ληστρικῷ, ἄκυρα ἔστω τὰ παρ' αὐτοῦ λεγόμενα, ὅτι διωκόμενος ὁ ναύκληρος καὶ οἱ ναῦται ἔφυγον. εἰ δὲ ἐμπόρων ἢ ἐπιβατῶν τις δοῦλον ἐν παραθήκῃ ὄντα ἀλλότριον ἔασεν ἐν οἴῳδῃποτε τόπῳ, τὴν ἀποκατάστασιν τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ποιείτω.

13. Bir tartışma konusu haline gelen altının depozitosu hakkında:

Şayet bir yolcu gemiye biner de yanında altın ya da altından yapılmış başka bir şey bulundurursa, onu kaptana depozito olarak sunsun. Eğer teslim etmez de, altınını ya da gümüşünü kaybettiğini beyan ederse, onun tarafından söylenen sözler hiçbir geçerliliğe sahip olmasın. Ancak kaptan ve tayfalar güvertedekilerle beraber (biz masumuz diye) yemin etsinler.

14. Depozito aldığını inkâr eden bir depozito sahibi hakkında:

Şayet birisi bir depozitoyu aldıktan sonra söz konusu depozitoyu aldığını inkâr ederse ve de depozitonun onda olduğu da kanıtlanırsa ve üstelik yemin etmiş olmasına ve de yazılı bir şekilde de sorumluluk almış olmasına rağmen depozito olarak sunulmuş olan malın onda olduğu tam da bu sırada anlaşılırsa; bu depozitoyu iki katı olarak geri ödesin. Yeminini bozmuş olmanın cezasına da katlansın.

15. Korsanların tacizi veya yağmasından kaçmak için sahilden uzaklaşan bir geminin depozito sunmuş ve de sahilde bırakılmış bir tüccarı, yolcusu ya da kölesi bulunması hakkında:

Şayet bir gemi yolcuları, tüccarları veya köleleri taşıyorsa, kaptan depozito almış olmasına rağmen bir kentte, bir limanda ya da bir sahilde durakladığı sırada, gemiden birileri dışarı çıkar ve tam da bu sırada da haydutların bir kovalaması ya da korsanların bir yağması vuku bulursa ve kaptan kaçış emri verirse, geminin ve yolcuların ve de tüccarların mallarının kurtarılmasının ardından, herkesin şahsına ait olan malları iade edilsin ve de gemiden ayrılmış olanlar da mallarını ve kap kaçaklarını geri alsınlar. Şayet birisi bir burunda ya da korsanlık tehlikesinin bulunduğu bir yerde kendisine karaya çıkma izni verilmesi konusunda kaptanla tartışmaya yeltenirse, onun şikâyet edilen kaptan ve gemicilerin kaçtığı yönündeki beyanatları bir geçerliliğe sahip olmasın. Eğer tüccarlardan ya da yolculardan herhangi birisi depozit altında olan başkasına ait bir köleyi herhangi bir yerde serbest bırakırsa, o kölenin efendisine gerekli olan tazminatı da ödesin.

- ιζ' οἱ ναύκληροι καὶ οἱ ἔμποροι ὅσοι δ' ἂν χρήσονται χρήματα ἐπὶ πλοίου ἔγγαια μὴ χρησέσθωσαν καὶ ναύλω καὶ τοῖς φορτίοις, σωθέντος τοῦ πλοίου καὶ τῶν χρημάτων, μὴ ἐγγένηται τοῖς χρήμασιν ἐκ τῶν θαλασσίων κινδύνων ἢ πειρατῶν ἐπιβουλή. ἐκ τῶν ἐγγαίων ἀποδιδότωσαν χρημάτων χρήσιν ναυτικοῖς.
- ιζ' ἐάν τις δώσει ἐπὶ χρεία κοινωνίας χρυσίον ἢ ἀργύριον καὶ ταύτην κατὰ πλοῦν καὶ ἐγγράψηται καθὼς ἀρέσει ἕως πόσου χρόνου τῇ χρεοκοινωνίᾳ, ἐὰν ὁ λαμβάνων τὸ χρυσίον ἢ τὸ ἀργύριον πληρωθέντος τοῦ χρόνου μὴ ἀποστρέψῃ αὐτὸ τῷ κυρίῳ αὐτοῦ καὶ συμβῆ ἀπὸ πυρὸς ἢ ληστῶν ἢ ναυαγίου περιπεσεῖν, ἀζήμιον μένειν τὸν κύριον τοῦ χρυσίου καὶ σῶα τὰ ἴδια ἀπολαμβάνειν. ἐὰν δέ, τοῦ χρόνου τῶν συνθηκῶν μὴ πληρωθέντος, συμβῆ ἐκ τῶν κατὰ θάλασσαν κινδύνων ἀπώλειαν γενέσθαι, καθάπερ τοῦ κέρδους ἔδοξε καὶ τὰς ζημίας πρὸς τὰ μέρη καὶ τὰς συνθήκας ἀναδέχεσθαι,
- ιη' ἐάν τις χρήματα χρησάμενος ἀποδημήσῃ, ἐξελθόντος τοῦ χρόνου οὗ ἐὰν συνθῶνται, κομιζέσθωσαν ἐκ τῶν ἐγγαίων κατὰ τὸν νόμον. ἐὰν μὴ ἔχωσι πῶς κομίσωνται, ἔσται αὐτοῖς τὰ μὲν χρήματα ἔγγαια, οἱ δὲ τόκοι ναυτικοὶ παντὸς τοῦ χρόνου ὅσον ἀποδημήσει.
- ιθ' ἐὰν πλοῖον ναυλώσῃται τις δώσει δὲ ἀρραβῶνα καὶ μετέπειτα εἴπῃ· χρείαν οὐκ ἔχω, ἀπόλλειν τὸν ἀρραβῶνα. ἐὰν δὲ ὁ ναύκληρος ἄλλην ποιήσῃ, ἀποδιδότω τῷ ἐμπόρῳ διπλοῦν τὸν ἀρραβῶνα.

16. Deniz aşırı borç olarak gönderilmiş mallar hakkında:

Gemiye yurda geri getirebilmek üzere borç para almış olan kaptanlar ve tüccarlar aldıkları borç paraları sefer giderleri ya da gemide yüklü bulunan malların masrafları için kullanmasınlar. Geminin ve malların sağlam olarak karaya ulaşması sağlanınca da, malların başına denizin tehlikelerinden ya da korsanlardan kaynaklanan bir hasar gelmesin. Gemiciler ve tüccarlar karaya ulaştırılmış olan mallarından da gerekli olan denizcilik ödemelerini yapsınlar.

17. Ortak bir kazanç elde edilmesi amacıyla kullanılacak olan altın veya gümüş hakkında:

Şayet birisi ortak kullanım için altın veya gümüş verdiyse ve şayet bu ortaklık da sefer süresi için ve de ortak kullanımı açısından belirli bir süreye kadar tanzim edileceği şeklinde kayda geçirildiyse ve de eğer gümüşü ya da altını almış olan kişi (kullanım) zamanının dolmuş olmasına rağmen altını veya gümüşü kendi sahibine iade etmemişse ve de (bu durum) bir yangından, korsanlıktan ya da geminin hasar görmesinden kaynaklanan bir olayın vuku bulması neticesinde gerçekleşmişse, paranın sahibi cezai yaptırım altında kalmasın ve kurtarılan malları da kendi malı olarak teslim alsın. Şayet sözleşmelerin süresi henüz dolmamışken, denizin tehlikelerinden kaynaklanan bir hasar ortaya çıkarsa, paylarına düşen cezaları kazançları oranında ödeyebilecekleri şekilde anlaşmalar yapılsın.

18. Vadeli olarak borç para alan ve yurt dışına çıkan biri hakkında:

Şayet birisi borç para alır da yurt dışına çıkarsa ve üzerinde anlaşılan zaman da sona ermişse, yasa gereğince borçlunun karadaki malları hacze çıkarılsın. Eğer herhangi bir şekilde satılacak bir malı mevcut değilse, borçlunun hem karadaki mülkleri ve hem de (borçlunun) yurt dışındayken kazandığı bütün denizcilik gelirleri alacaklılara ait olsun.

19. Kendisi için gemi kiralayan ve gemi kirasının kaporasını da ödemiş olan biri hakkında:

Şayet birisi gemi kiralar da ön ödemesini yaparsa ve bunun ardından artık gemiye ihtiyacı olmadığını beyan ederse, onun tarafından verilen kapora yansın. Ancak kaptan bir kusur işlerse (ve gemiyi kiralayan kişi gemiyi kiralamaktan vazgeçerse), tüccardan almış olduğu kaporayı iki katı bir biçimde tüccara geri ödesin.

κ' ὅς ἂν πλοῖον ναυλώσῃται, ἔγγραφα συνεσφραγισμένα κύρια εἶτω· εἰ δὲ μὴ, ἄκυρα· γραφέτωσαν δὲ καὶ ἐπιτίμια, ἐὰν θέλωσιν. ἐὰν δὲ μὴ συγγράψωνται καὶ ψεύσῃται ὁ ναύκληρος ἢ ὁ ναυλούμενος - ἐὰν μὲν ὁ ναυλούμενος παρέχῃ τὰ χρήματα οὕτω τε τοῦ ἐπιφόρτου, ἀποδιδότω τὰ ἥμισυ τοῦ ναύλου τῷ ναυκλήρῳ. ἐὰν δὲ ὁ ναύκληρος ψεύσῃται, ἀποδότω τὸ ἥμισυ ναῦλον τῷ ἐμπόρῳ· ἐὰν δὲ θελήσῃ ὁ ἔμπορος τὰ φορτία ἐξελεῖσθαι, ἀποδώσει τὸ πᾶν ναῦλον τῷ ναυκλήρῳ. ἢ δὲ πρᾶξις ἔσται τούτων τῶν ἐπιτιμίων καθάπερ εἰ ἐκδικήσῃ τις τινα.

κα' ἐὰν κοινωνίαν ποιήσωσιν ἀγράφως δύο καὶ ἀμφοτέρω τὰ μέρη καθομολογήσωσιν ὅτι κοινωνίαν καὶ ἄλλου καιροῦ ἐποίησαμεν ἀγράφως καὶ πίστιν ἑαυτοῖς ἐφυλάξαμεν καὶ τὸ τέλος πάντοτε περὶ μιᾶς ἐνθήκης ἐτελέσαμεν - ἐὰν τὸ ἐν πλοῖον συμβῇ τινα παθεῖν ἢ σαβουράτον ἢ πεφορτωμένον, τὰ σωθέντα τῷ παθόντι τέταρτον μέρος ἐπιφερέτω, ἐπειδὴ ἔγγραφα οὐ προφέρουσιν ἀλλὰ λόγῳ μόνῳ κοινωνίαν συνετάξαντο. τὰ δὲ ἔγγραφα σφραγιζόμενα βέβαια καὶ ἰσχυρὰ ἔστωσαν καὶ τὰ σωζόμενα τοῖς ἀπολλυμένοις συνερχέσθωσαν.

κβ' ὁ ναύκληρος μὴ ἀγέτω πλὴν ὕδατος καὶ ἐφοδίων καὶ ἀφ' ὧν χρῶνται σχοινίων τὰ πλοῖα, ἐὰν ὁ ἔμπορος ἐμβάλῃται τὸν γόμον ὅλον κατὰ τὰς συνθήκας τῶν ἐγγράφων, καὶ ἐὰν θελήσῃ ὁ ναύκληρος φορτία ἄλλα ἐπιφέρειν μετὰ ταῦτα, ἐὰν μὲν χωρῇ τὸ πλοῖον, βαλλέτω· εἰ δὲ μὴ χωρεῖ, ὁ ἔμπορος ἐπὶ μαρτύρων τριῶν ἀντιταστέτω τῷ ναυκλήρῳ καὶ τοῖς ναύταις καί, ἐὰν ἐκβολὴ γένηται, τῷ ναυκλήρῳ ἔσται· ἐὰν δὲ μὴ κωλύσῃ ὁ ἔμπορος, εἰς συμβολὴν ἐρχέσθω.

20. Gemi kiralayan birisi ve de yazılı olarak anlaşmaya varmış veya yazısız olarak birbirlerine söz vermiş olan (kiracılar) hakkında:

Şayet bir gemi kiralanacaksa, mühürlenmiş olan sözleşmeler geçerli olsun. Şayet sözleşmeler mühürlenmemişse geçersiz olsunlar. Ve eğer arzu edilirse, (tarafklar) sözleşmeye cezai hükümleri de yazsınlar, zira yazılı anlaşmalar yapmamışlarsa ve kaptan ya da gemiyi kiralayan kişi bir kurnazlığa başvurursa ,..... Eğer gemiyi kiralayan kişi paraya sahipse şayet aşırı yükleme olunca, kargo ücretinin yarısını kaptana teslim etsin. Şayet kaptan bir düzenbazlık yaparsa, nakliye ücretinin yarısını tüccara geri iade etsin. Şayet tüccar malını indirmek isterse, bütün taşıma ücretini kaptana ödesin. Eğer birisi diğerini gereğince cezalandıracaksa, belirlenmiş olan bu ceza maddelerine göre olsun.

21. Birbirleriyle münakaşa eden ortak iki kaptan hakkında:

Şayet iki taraf yazısız bir şekilde ortaklık içine girerlerse, her iki taraf da (kendi) haklarını “belirli bir süreliğine bu ortaklığı yazısız bir şekilde yaptık ve birbirimize güvenimizi muhafaza edeceğiz ve de bütün vergiyi tek bir yük için ödeyeceğiz” şeklindeki beyanatlarıyla onaylasın. Şayet bir geminin başına yüksüzken ya da yüklüyken bir şey gelmesi durumu vuku bulursa, kurtarılan malların yalnızca dörtte biri felakete maruz kalan kişiye verilsin, zira zarara uğrayan bu kişiler yazılı kontratlar sunamamaktadırlar aksine sadece sözlü bir şekilde ortaklık yapmış bulunmaktadırlar (ve bu yüzden dörtte birlik pay onlara verilsin). Tasdiklenmiş olan sözleşmeler ise kalıcı ve geçerli olsun ve de kurtarılmış olan mallar sahipleriyle yeniden bir araya getirilsin.

22. Geminin bütün yük alanını kiralayan bir kaptan hakkında:

Şayet bir tüccar bir geminin bütün kargo bölümünü (ambarını) yazılmış olan sözleşmeler uyarınca yükle doldurmuş bulunuyorsa, geminin kaptanı su, yolluk ve gemicilikte lazım olan halat takımı dışında başka hiçbir şeyi gemiye getirmesin. Eğer kaptan tüccara ait olan malların gemiye yüklenmesinin ardından başka bir takım malları gemiye yüklemeyi talep ederse ve de ambarda boş alan mevcutsa, söz konusu malı yüklesin. Ancak gemide boş yer yoksa tüccar üç şahidin huzurunda kaptana ve gemicilere karşı koysun ve eğer bir de gemide yer olmadığı için sahilde yük bırakılması gündeme gelirse, bırakılan yük kaptana ait olan bir yük olsun. Ve yine de tüccar bu durumun önüne geçemezse (oluşan bu vaziyet için) bir sözleşme yapılsın.

- κγ'** ἐὰν συγγράψωνται ὁ ναύκληρος καὶ ὁ ἔμπορος, κύρια ἔστω· ἐὰν δὲ ὁ ἔμπορος μὴ παρέχη τὸν γόμον πλήρες, τῶν λοιπαζομένων παρεχέτω τὰ ναῦλα, καθὼς συνεγράψαντο.
- κδ'** ἐὰν ὁ ναύκληρος λαβὼν τὰ ἥμισυ ναῦλα πλεύσῃ καὶ βουληθῇ ὁ ἔμπορος ὑποστρέψαι ἔγγραφα δὲ συνεσφράγισαν, διὰ δὲ τὴν ἐμπόδιον ἀπόλλειν τὸν ἔμπορον τὰ ἡμίναυλα. ἐὰν δὲ ὁ ναύκληρος τῶν ἐγγράφων γενομένων ἄλλην ποιήσῃ, διπλᾶ ἀποδιδότω τὰ ἡμίναυλα.
- κε'** ἐὰν ἡ προθεσμία τῶν ἡμερῶν τῶν ἐγγεγραμμένων παρέλθῃ, ἕως ἡμερῶν δέκα παρεχέτω ὁ ἔμπορος τὰς σιταρχίας τῶν ναυτῶν. ἐὰν δὲ παρέλθῃ καὶ ἡ δευτέρα προθεσμία, πρὸ πάντων πληρώσας τὸ ναῦλον ὁ ἔμπορος κατερχέσθω. εἰ δὲ θελήσῃ ὁ ἔμπορος προσθεῖναι ποσότητα τῷ ναύλῳ, δίδότω καὶ ἐμπλεέτω καθὼς ἐὰν δόξῃ.
- κς'** ἐὰν τινος τῶν ναυτῶν ἢ ναυκλήρων ἐκκοιτοῦντος ἐκ τοῦ πλοίου συμβῇ ἀπώλειαν γενέσθαι τοῦ πλοίου νυκτὸς ἢ ἡμέρας, πᾶσαν τὴν ζημίαν ἐφορᾶν τοὺς ἐξωκοιτοῦντας ναύτας ἢ ναυκλήρους· τοὺς δὲ εἰς τὸ πλοῖον μείναντας ἀζημίους μένειν· τοὺς δὲ ἀμελήσαντας προσφέρειν τῷ δεσπότῃ τοῦ πλοίου τὴν διὰ τῆς αὐτῶν ἀμελείας προσγενομένην ζημίαν.

23. Kargo hakkında yazılı anlaşma imzalamış olan bir kaptan ve bir tüccar hakkında:

Şayet kaptan ve tüccar bir sözleşme imzalamışsa, onların karşılıklı olarak imzalamış oldukları sözleşmeler geçerli olsun. Fakat tüccar geminin bütün yükünü tek başına sarmamışsa, geriye kalan boş kargo alanının kirasını da imzalamış olduğu kontrat gereğince ödesin.

24. Anlaşma imzalamış bir kaptan ve tüccar ve de mallarının yarısı teslim edilen ve pişmanlık duyan kişiler hakkında:

Şayet bir kaptan nakliye ücretinin yarısını teslim alarak yelken açtıktan sonra bir tüccar geriye dönmek isterse ve de (tüccarın) elinde kaptanla birlikte mühürlemiş oldukları sözleşmeler mevcutsa, geri dönmek isteyen tüccar geminin sefere çıkmış olduğu esnada böyle bir talepte bulunduğu için ödemiş olduğu yarı nakliye ücretini kaybetsin. Ancak kaptan yazılı anlaşmaların dışında başka bir eylem gerçekleştirirse (ve tüccar bu suretle geriye dönmeyi talep ederse), kaptan kendisine verilmiş olan yarı nakliye ücretini iki misli olarak tüccara iade etsin.

25. Sözleşmeye karşı teslimat vaktini aşmış olan tüccar hakkında:

Şayet imzalanmış olan kontratlar uyarınca belirlenmiş olan (mal teslimat) günlerinin süresi geçmişse, (gecikmeden dolayı ortaya çıkan) gemicilerin on günlük harcırahlarını tüccar ödesin. Şayet ikinci teslimat tarihi de geçmişse, her şeyden evvel tüccar bütün nakliye ücretini ödesin ve (malla beraber limana) geri dönsün. Şayet tüccar (gecikmeden doğan) sefer giderlerini üstlenmeyi isterse, gereken ödemeyi yapsın ve dilediği gibi denize açılsın.

26. Gemiciler uyurken zarar görmüş olan bir gemi hakkında:

Şayet gemideki denizcilerden veya kaptanlardan birisinin uyuması neticesinde geminin başına geceleyin ya da gündüz vakti bir musibet gelirse, bütün zararın hesabını uyumuş olan denizciler ya da kaptanlar versin. Gemiye gözlemleyenler (gözetenler) ise cezasız kalsınlar. Bir ihmalkârlığa sahip olanlar ise sebebiyet vermiş oldukları hataların doğurmuş olduğu cezayı geminin efendisine (ya da kaptana) versinler.

- κζ'** ἐὰν πλοῖον ἀπέρχεται εἰς γόμον ἐμπορίου ἢ κοινωνίας, συμβῆ δὲ τὸ πλοῖον παθεῖν ἢ διαφθαρῆναι κατὰ ἀμέλειαν ναυτῶν ἢ τοῦ ναυκλήρου, ἀκίνδυνα εἴτω τὰ φορτία τὰ ἐν ὄρῳ κείμενα. εἰ δὲ μαρτυρηθῆ ὅτι ζάλης γενομένης ἀπώλετο, εἰς συμβολὴν ἐρχέσθωσαν τὰ σωζόμενα τοῦ πλοίου ἅμα καὶ φορτίοις, τὰ δὲ ἡμίναυλα κατεχέτω ὁ ναύκληρος. ἐὰν δὲ τις ἀρνήσῃται τὴν κοινωνίαν καὶ ἐλεγχθῆ ὑπὸ μαρτύρων τριῶν, τὴν μὲν κοινωνίαν ἀποδιδότω, τῆς δὲ ἀρνήσεως τὴν τιμωρίαν ὑπομενέτω.
- κη'** ἐὰν πλοῖον ἐν τῇ ἐμβολῇ ἐμποδισθῆ ὑπὸ τοῦ ἐμποροῦ ἢ κοινωνοῦ πληρωθείσης τῆς προθεσμίας, καὶ συμβῆ ἀπὸ πειρατείας ἢ πυρκαϊᾶς ἢ ναυαγίου ἀπώλειαν γενέσθαι τοῦ πλοίου, ὁ τὴν ἐμπόδιον ποιήσας ἐμπερέτω τὰς ζημίας.
- κθ'** ἐὰν ὁ ἔμπορος ἐν τῷ τόπῳ ὅθεν συγγράφονται μὴ παράσχη τὰ φορτία πληρωθείσης τῆς προθεσμίας, καὶ συμβῆ ἀπὸ πειρατείας ἢ πυρκαϊᾶς ἢ ναυαγίου ἀπώλειαν γενέσθαι, ἐφορᾶν πᾶσαν τὴν ζημίαν τοῦ πλοίου τὸν ἔμπορον. ἐὰν δὲ μὴ πληρωθέντων τῶν ἡμερῶν τῆς προθεσμίας συμβῆ τι τῶν εἰρημένων, εἰς συμβολὴν ἐρχέσθωσαν.
- λ'** ἐὰν ὁ ἔμπορος φορτώσας τὸ πλοῖον, χρυσίον δὲ ἔσται μετ' αὐτοῦ, καὶ τι τῶν κατὰ θάλασσαν κινδύνων συμβῆ παθεῖν τὸ πλοῖον καὶ ὁ φόρτος ἀπόληται καὶ τὸ πλοῖον διαλυθῆ, τὰ ἐκ τοῦ πλοίου σωζόμενα καὶ τοῦ φόρτου εἰς συμβολὴν ἐρχέσθωσαν, τὸ δὲ χρυσίον τοῦ ἐμποροῦ ἐκκομιζέτω μεθ' ἑαυτοῦ, δεκάτας δὲ ἀποδιδότω. ἐὰν δὲ μὴ τι τῶν σκευῶν τοῦ πλοίου κατασχῶν ἐσώθῃ, τὰ ἡμίναυλα ἀπὸ τῶν ἐγγράφων παρεχέτω· εἰ δὲ τι τῶν σκευῶν τοῦ πλοίου κατασχῶν ἐσώθῃ, πέμπτας ἐπιφερέτω.

27. Tüccar ya da ortaklardan biri yokken yükü zarar görmüş olan bir gemi hakkında:

Şayet bir gemi bir tüccarın ya da bir ortaklığın taşıdığı mal için yola çıkarsa ve geminin başına bir şey gelirse ya da gemicilerin veya kaptanın hatası yüzünden bir zarara uğrarsa, güvertede bulunan mallar bütün tehlikelerden uzak tutulsun. Eğer geminin çıkmış olan bir fırtınadan dolayı zarar gördüğü kanıtlanırsa, geminin kurtarılan parçaları mallarla birlikte bir sözleşmeye kaydedilsin, sefer giderlerinin yarısı da kaptana ait olsun. Şayet bir kimse ortaklıktan cayarsa ve üç şahit tarafından da (caydığı) kanıtlanırsa, bir taraftan kendi ortaklık bedeli olan ödemeyi yapsın, diğer taraftan da caymış olmanın doğurduğu cezaya razı olsun.

28. Tüccarın ya da hissedarın hatası sebebiyle zarar görmüş olan bir gemi hakkında:

Şayet bir geminin yüklenmesi tüccar ya da hissedarın tarafından aksatılmaya uğrarsa ve de teslimat için belirlenen süre dolarsa ve de geminin uğramış olduğu bir korsanlıktan, yangından ya da batmasından kaynaklanan bir felaket vuku bulursa, gecikmeyi yaşatan kişi gerekli cezaları karşılasın.

29. Teslimat için anlaşmaya varılmış olan günden önce veya belirlenen bu günden sonra hasar görmüş olan bir gemi hakkında:

Şayet bir tüccar herhangi bir yerden aldığı malları sözleşilen yere teslim etmemişse ve de belirlenen zaman dolmuşsa ve de korsanlıktan, yangından ya da geminin batmasından kaynaklanan bir felaket vuku bulursa, geminin uğramış olduğu bütün zarar tüccarı ilgilendirsin. Ancak teslimat için belirlenen gün geçmemişken yukarıda değinilmiş olan durumlardan bir tanesi vuku bulursa, bir sözleşme yapılsın.

30. Üzerinde yüklü olan malın zarar gördüğü bir gemi, üzerinde taşıdığı altınını da kurtarmış olan bir tüccar hakkında:

Şayet bir tüccar bir gemiye malını yüklerse ve beraberinde de altın bulundurursa ve denizde bulunduğu sırada gemi bir tehlikeye maruz kalırsa ve de yük mahvolur gemi de harap olursa, gemiden ve yükten kurtarılmış olan şeyler bir sözleşmeye geçirilsin, tüccar yanında taşıdığı altınını ise beraberinde alıp götürsün, ancak on altınlık bir ödeme yapsın. Şayet geminin kırılıp batmış olan ekipmanlarından herhangi biri kurtarılmamışsa, tüccar sözleşmeler uyarınca yol masraflarının yarısını ödesin. Ancak geminin kırılıp ayrılmış olan donanımlarından herhangi bir şey kurtarılmışsa, tüccar beşte birlik bir ödeme yapsın.

- λα'** ἐὰν ὁ ἔμπορος φορτώσῃ τὸ πλοῖον καὶ τι συμβῆ τῷ πλοίῳ, τὰ σωζόμενα πάντα εἰς συμβολὴν ἐρχέσθωσαν ἐκάτερα· τὸ δὲ ἀργύριον ἐὰν σώζῃται, πέμπτας ἐπιδιδότω· ὁ δὲ ναύκληρος καὶ οἱ ναῦται βοηθείας παρεχέτωσαν εἰς τὸ σῶσαι.
- λβ'** ἐὰν πλοῖον ἐπὶ γόμον ὑπάγῃ ἐμπόρου ναύλω ἢ κοινωνία καὶ τῶν κατὰ θάλασσαν συμβῆ, τὰ μὲν ἡμίναυλα μὴ ἀπαιτεῖν τὸν ἔμπορον, τὰ δὲ τοῦ πλοίου καὶ τῆς ἐνθήκης εἰς συμβολὴν ἐρχέσθωσαν. ἐὰν δὲ καὶ προχρεῖαν δώσῃ ὁ ἔμπορος ἢ ὁ τὴν κοινωνίαν, καθὼς συνεγράψαντο κύρια ἔστω.
- λγ'** ἐὰν ὁ ναύκληρος θεῖς τὰ φορτία ἐπὶ τῷ τόπῳ τῶν συνθηκῶν καὶ τι πάθῃ τὸ πλοῖον, τὸ μὲν ναῦλον εἰς πληρῆς εἰσκομιζέσθω ὁ ναύκληρος ὑπὸ τοῦ ἐμπόρου, τὰ δὲ ἐν ὄρια ἐκβεβλημένα ἀκίνδυνα εἶναι ὑπὸ τῶν συμπλεόντων τοῦ πλοίου μετὰ τοῦ πλοίου, τὰ δὲ εὐρισκόμενα ἐν τῷ πλοίῳ ἅμα τοῦ πλοίου εἰς συμβολὴν ἐρχέσθωσαν.
- λδ'** ἐὰν πλοῖον ὀθόνῃ ἢ βέστην κομίζῃ, ὁ ναύκληρος διφθέρας καλὰς παρεχέτω, ἵνα μὴ ὑπὸ χειμῶνος τῇ ἐπικλύσει τῶν κυμάτων τὰ φορτία ἀδικηθῇ. ἐὰν δὲ τὸ πλοῖον ὑπεραντλήσῃ, ὁ ναύκληρος εὐθὺς λεγέτω τοῖς τὰ φορτία ἔχουσιν ἐν τῷ πλοίῳ, ἵνα ἢ ἔκθεσις γένηται τῶν φορτίων. ἐὰν δὲ οἱ ἐπιβάται φανερὸν ποιήσωσι τῷ ναυκλήρῳ καὶ εἴθ' οὕτω βλάβῃ τὰ φορτία, ὑπεύθυνον εἶναι τὸν ναύκληρον ἅμα τοῖς ναύταις· εἰ δὲ προδιαμαρτύρηται ὁ ναύκληρος ἅμα τοῖς ναύταις ὅτι τὸ πλοῖον ὑπερήντησε καὶ ἐκθέσθαι, οἱ δὲ ἐμβαλλόμενοι τὰ φορτία ἀμελήσωσι τοῦ ἐκθέσθαι, ἀζήμιοι εἴπωσαν ὃ τε ναύκληρος καὶ οἱ ναῦται.

31. (Felakete) maruz kalan ve kargosunun bir kısmı kurtarılan bir gemi hakkında:

Şayet bir tüccar bir gemiyi yüklerse ve geminin başına bir şey gelirse, kurtarılan her şey birer birer sözleşmeye geçirilsin. Şayet tüccar altınını kurtaracak olursa, beşte birlik kısmını ödesin. Kaptan ve tayfalar ise kurtarma çalışmalarına desteklerini sunsunlar.

32. Kiralanarak veya ortaklık içinde denize açılmış olan ve yükünü boşaltırken zarar görmüş olan bir gemi hakkında:

Şayet bir gemi yükünü üzerine alarak bir tüccarın ya da hissedarın yol masrafını ödemesiyle yola çıkar da malların başına denizdeki tehlikeler tarafından bir şey gelirse, tüccar yol masrafının yarısını geri istemesin; ancak gemiden ve kargodan kurtarılanlar ise bir sözleşmeye geçirilsin. Ve eğer tüccar ya da hissedar olan kişi bir ön ödeme yapmışsa, sözleşme yaptıkları şartlar geçerli olsun.

33. Yükünü boşalttıktan (yanaştıktan) sonra zarara uğramış olan bir gemi hakkında:

Şayet kaptan malları sözleşmelerce belirlenmiş olan alana koyar da geminin başına bir şey gelirse, kaptan tüccar tarafından verilen yolculuk ücretinin tamamını teslim alsın. Gemi yükleme alanında gemiden dışarı çıkarılmış olan mallarsa gemiyle birlikte sefere çıkanların ve geminin doğurduğu tehlikelerden uzak olsun. Gemide bulunan mallar ise gemiyle birlikte bir sözleşmeye geçirilsin.

34. İpek taşıyan ve bir fırtınanın vurması ya da geminin su alması sebebiyle mallarının (ipeklerin) zarar görmüş olduğu bir gemi hakkında:

Şayet bir gemi keten veya ipek taşıyorsa, kaptan bir fırtına tarafından oluşan dalgaların su taşımasıyla mallara herhangi bir zarar gelmesin diye iyi bir kaliteye sahip olan tenteleri gemide bulundursun. Şayet gemi yine de su alırsa, kaptan derhal güvertede malı olanlara mallarını geminin başka bir bölümüne taşımalarını söylesin. Şayet yolcular yine de mallarına zarar gelmiş olduğu konusunda kaptana açık bir beyanatta bulunurlarsa, kaptan tayfa ile beraber bunun sorumluluğunu üstlensin. Ancak kaptan geminin su aldığını ve de malların yer değiştirilmesi gerektiğini tayfalarla birlikte önceden bildirmişse ve gemide malları yüklü bulunanlar mallarının yerlerini değiştirmeyi ihmal etmişlerse, hem kaptan hem de gemiciler cezasız kalsınlar.

- λε´ ἐὰν πλοῖον ἐκβολὴν ποιήσῃται τῆς καταρτίας αὐτομάτως ἀποβαλλομένης ἢ κοπτομένης, πάντες οἱ ναῦται καὶ οἱ ἔμποροι καὶ τὰ φορτία καὶ τὸ πλοῖον σωθέντα εἰς συμβολὴν ἐρχέσθωσαν.
- λς´ ἐὰν πλοῖον ἀρμενίζον ἔλθῃ ἐπάνω πλοίου ἐτέρου ὀρμουῦντος ἢ χαλάσαντος τὰ ἄρμενα ἡμέρας οὔσης, πᾶσαν τὴν συντριβὴν καὶ τὴν ἀπώλειαν ἐφορᾶν τὸν τε ναύκληρον καὶ τοὺς ἐμπλέοντας. λοιπὸν δὲ καὶ τὸ φορτίον εἰς συμβολὴν ἐρχέσθω. εἰ δὲ ταῦτα νυκτὸς οὔσης συμβῆ, ὁ τὰ ἄρμενα χαλάσας πῦρ ἀπέτεω. εἰ δὲ καὶ πῦρ οὐκ ἔχει, κραυγὰς παρεχέτω. εἰ δὲ ἀμελήσας ποιῆσαι καὶ συμβῆ ἀπώλειαν, ἑαυτὸν ἀπώλεσεν, εἰ ταῦτα οὕτως μαρτυρηθῶσιν. εἰ δὲ καὶ ὁ ἀρμενιστὴς ἀμελήσας καὶ ὁ βιγλεοφόρος ἀποκοιμηθῆ, ὡς εἰς βράχῃ ἀπώλετο ὁ ἀρμενίζων καὶ ὃν κρούσει ἀζήμιον φυλαττέτω.
- λζ´ ἐὰν τι πάθῃ τὸ πλοῖον καὶ σωθῆ τὰ τῶν ἐμπόρων ἢ ἐπιβατῶν τὸ δὲ πλοῖον ἀπώληται, τὰ μὲν γραμμάτια σωζόμενα πεντεκαιδεκάτας παρεχέτωσαν, ὁ δὲ ἔμπορος καὶ οἱ ἐπιβάται μὴ δότωσαν τῷ ναυκλήρῳ τὸ πλοῖον.

35. Yelken direği zarar görmüş olan bir gemi hakkında:

Şayet bir geminin yelken direğinin kendiliğinden devrilmesinden veya bir darbe sonucuyla kırılmasından dolayı geminin direğinin denize düşmesi durumu vuku bulursa, bütün tayfalar ve tüccarlar kurtarılan malları ve de gemiyi bir sözleşmeye kayıt etsinler.

36. Seyri seferi sırasında başka bir gemiye saldıran bir gemi hakkında:

Şayet seyir halindeki bir gemi demir atmış ya da yelkenlerini indirmiş bir durumda olan başka bir geminin üzerine doğru gündüz vakti atılırsa, bütün kırıkların ve zararın sorumluluğunu kaptan ve gemide bulunanlar üstlensinler. Geriye kalan malı ise bir sözleşmeye geçirsinler. Şayet bu saldırı geceleyin vuku bulursa, yelkenlerini çözmüş olan gemi bir fener yaksın. Eğer gemide bir fenere sahip değillerse, çığlık atsınlar. Şayet saldırı altında kalan gemi bu belirtilenleri uygulamayı ihmal eder de bir felakete uğrarsa ve eğer olanlar da kanıtlanırsa, (zarara uğrayanlar) kendi kendini mahvetmiş sayılsın. Ancak geminin yelken görevlisi bir ihmalde bulunmuşsa ve gözcü de uykuya dalmışsa ve bu suretle gemi bir sığığa doğru ilerlerken hasar almışsa (ihmalkâr yelken görevlisini ve uykuya dalan gözcüyü) pataklayan kişi cezadan muaf olsun.

37. Üzerinde bulunan tüccarların ve de yolcuların mallarının kurtarılmış olduğu halde batan bir gemi hakkında:

Şayet bir geminin başına bir şey gelir de, tüccarların ya da yolcuların malları kurtarılırken, gemi hasar alırsa, sözleşmeye tabi olan kurtarılan mallar için tüccarlar ya da yolcular 1/15 oranında bir ödeme yapsınlar, tüccar ve yolcular ise gemi için herhangi bir ödeme yapmasınlar.

- λη'** ἐὰν πλοῖον πεφορτωμένον σῖτον ἐν ζάλη καταληφθῆ, ὁ ναύκληρος διφθέρας παρεχέτω καὶ οἱ ναῦται ἀντλείωσαν. εἰ δὲ ἀμελήσωσι καὶ βραχῆ ὁ φόρτος ἐκ τῆς ἀντλίας, οἱ ναῦται ζημιούσθωσαν. εἰ δὲ ἀπὸ τῆς ζάλης ὁ φόρτος ἀδικηθῆ, ἐπιγινωσκέτωσαν τὴν ζημίαν ὃ τε ναύκληρος καὶ οἱ ναῦται ἅμα τῷ ἐμπόρῳ, τὰς δὲ ἕξ ἑκατοστὰς τῶν σωζομένων κομιζέσθω ὁ ναύκληρος ἅμα τοῦ πλοίου καὶ τοῖς ναύταις. ἀποβολῆς δὲ εἰς θάλασσαν γενομένης, ὁ ἔμπορος πρῶτος ῥιπτέτω καὶ οὕτως οἱ ναῦται ἐπιχειρεῖτωσαν. μετὰ δὲ τοῦτο μηδεὶς τῶν ναυτῶν σύλα ποιήση. εἰ δὲ ποιήση, διπλᾶ ἀποδιδότω ὁ ἐπιβαλλόμενος καὶ τοῦ κέρδους παντὸς ἐκπιπέτω.
- λθ'** ἐὰν πλοῖον μεστὸν σίτου ἢ οἴνου ἢ ἐλαίου ἄρμενίζον βουλήσει τοῦ ναυκλήρου καὶ τῶν ναυτῶν χαλασάντων τὰ ἄρμενα καὶ εἰσέλθῃ τὸ πλοῖον εἰς τόπον ἢ ἐν ἀκτῇ μὴ βουλομένου τοῦ ἐμπόρου καὶ συμβῆ ἀπώλειαν γενέσθαι τοῦ πλοίου, τὸν δὲ γόμον ἢ τὰ φορτία σωθῆναι, ἀκίνδυνον εἶναι τὸν ἔμπορον ἐκ τῆς ζημίας τοῦ πλοίου, ἐπειδὴ οὐκ ἐβούλετο εἰσελθεῖν εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον. εἰ δὲ ἄρμενίζοντος τοῦ πλοίου εἴπῃ ὁ ἔμπορος τῷ ναυκλήρῳ· ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ χρήζω εἰσελθεῖν, τοῦ τόπου μὴ ἐγκειμένου ἐν τοῖς ἐγγράφοις, καὶ συμβῆ ἀπώλειαν γενέσθαι τοῦ πλοίου τὰ δὲ φορτία σωθῆναι, ἀπολαμβάνετω ὁ ναύκληρος τὸ πλοῖον σῶον ἀπὸ τοῦ ἐμπόρου. εἰ δὲ βουλήσει τῶν ἀμφοτέρων ἀποβάλληται τὸ πλοῖον, πάντα εἰς συμβολὴν ἐρχέσθωσαν.

38. Tahılla yüklü olup da fırtınaya yakalanmış olan bir gemi hakkında:

Şayet tahılla yüklenmiş olan bir gemi fırtınaya tutulursa, kaptan tenteleri örtsün ve gemiciler de güverteye dolan suyu dışarıya pompalasinlar. Şayet gemiciler ihmalkârlık yaparlarsa ve mal güvertedeki suya temas ederse (yani ıslanırsa), gemiciler cezalandırınsınlar. Ancak bir fırtınadan dolayı kargo zarar görürse, tüccar ile beraber kaptan ve gemiciler hasardan pay alsınlar, kurtarılan mallardan da ancak altı yüzde birini gemi ve tayfalarla birlikte kaptan teslim alsın. Denize mal atma durumu vuku bulursa da, ilk olarak tüccar mal atsın ve bu esnada gemiciler de denize mal attığı sırada tüccara yardımcı olsunlar. Malların denize atılmasından sonra da hiçbir gemici denize atılmış olan malları yağmalamasın. Ancak yine de yağma yaparlarsa, yağmaya girişen kişi iki katı bir biçimde tazminat ödesin ve seferdeki bütün kazancından muaf olsun.

39. Zarara uğramış olan yüklü bir geminin kurtarılan kargosu hakkında:

Şayet tahıl, şarap ya da zeytinyağı ile yüklenmiş sefer halindeki bir gemi kaptanın ya da tayfanın isteğiyle yelkenlerini indirir de gemiyi tüccarın istememesine rağmen herhangi bir yere ya da bir sahile doğru yönlendirirse ve orada geminin yağmalanması vuku bulursa, (gemi) yükünü veya kargosunu kurtardığı zaman, tüccar gemiye ait herhangi bir cezadan muaf olsun, zira geminin böyle bir yere getirilmesini isteyen tüccar değildi. Şayet gemi seyir halindeyken tüccar kaptana “Şuradaki yere girilmesini istiyorum” şeklinde bir beyanatta bulunursa ve girilmesini istediği bu yer de sözleşmelerde geçmeyen bir bölgeyse, bu bölgede geminin başına bir şey gelir de mallar kurtarılsa, kaptan tüccardan gemisini hasar görmemiş bir şekilde geri alsın. Ancak her iki tarafın istemiş olduğu bir durumdan dolayı geminin başına bir zarar gelirse, herşey bir sözleşmeye geçirilsin.

- μ´** ἐὰν πλοῖον συμβῆ ναυάγιον παθεῖν καὶ σωθῆ μέρους τοῦ γόμου καὶ τοῦ πλοίου, ἐὰν οἱ ἐπιβάται βαστάζωσι μεθ' ἑαυτῶν χρυσίον ἢ ἀργύριον ἢ ὀλοσηρικὰ ἢ μαργαρίτας, τὸ μὲν χρυσίον τὸ σωζόμενον δεκάτας παρεχέτω, τὸ δὲ ἀργύριον πέμπτας ἐπιφερέτω· τὰ δὲ ὀλοσηρικά, ἐὰν ἄβροχα σωθῶσι, δεκάτας ἐπιφερέτωσαν, ὡς ὅμοια ὄντα τοῦ χρυσοῦ· εἰ δὲ βραχῶσι, κουφιζέσθωσαν τὴν ὑποτριβὴν καὶ τὴν ἀποβροχὴν καὶ οὕτως· εἰς συμβολὴν ἐρχέσθωσαν. οἱ δὲ μαργαρίται, καθὼς ἐκτιμηθῶσι, χρυσοῦ φόρτον τελείτωσαν τὴν ἀπώλειαν.
- μα´** ἐὰν πλέωσιν ἐν πλοίῳ ἐπιβάται καὶ ἡ διαφθορῆ ἢ ἀπόληται τὸ πλοῖον, τὰ δὲ τῶν ἐπιβατῶν σωθῆ, ἐπιφερέτωσαν οἱ ἐπιβάται εἰς τὴν ἀπώλειαν τοῦ πλοίου. ἐὰν δὲ ἐπιβάται δύο ἢ τρεῖς ἀπολέσωσι τὸ χρυσίον αὐτῶν ἢ τὰ εἶδη, ἀπὸ πάντων λαμβανέτωσαν κατὰ τὴν δύναμιν πρὸς τὴν ἀπώλειαν ἅμα τῆς συμβολῆς τοῦ πλοίου.
- μβ´** ἐὰν πλοῖον τρυπήσῃ φορτία κομίζον, τὰ δὲ φορτία ἐξαιρεθῆ, ἐπὶ τῷ ναυκλήρῳ ἔστω, ἐὰν δὲ θελήσῃ ἐν τῷ πλοίῳ κομίζειν ἐν τῷ συγκειμένῳ ἐμπορίῳ, ἐὰν τὸ πλοῖον ἐξηρτισμένον ᾖ. εἰ δὲ μὴ ἐξηρτισμένον, ἄλλο δὲ πλοῖον ἐὰν φέρῃ ὁ ναύκληρος εἰς τὸ συγκείμενον ἐμπόριον, διδότη τὸ πᾶν ναῦλον.

40. Batmış olup da parçalarından bir kısmı ve malından da bir bölümü kurtarılmış olan bir gemi hakkında:

Şayet bir gemi batmaya yüz tutarsa ve geminin kargosunun ya da geminin kendisinin bir kısmı kurtarılsa ve eğer yolcular da beraberlerinde altın, gümüş, saf ipek ya da inci götürüyorlarsa, kurtarılmış olan altının onda birini, kurtarılmış olan gümüşün ise beşte birini geminin zararına karşılık ödesinler. Eğer saf ipekler ıslanmamış bir şekilde kurtarılabildiyse, altıninkine eşit bir şekilde onda bir oranında bir ödemeyi geminin zararına karşılık olarak ödesinler. Şayet saf ipekler ıslanmışlarsa, aşınmış ve ıslanmış oldukları açıkça belirtilsin ve bu suretle bir sözleşmeye tabi olsunlar. İnciler de tıpkı altının kargosunun zararının ödendiği şekilde değer görsünler.

41. Hasar almış olan bir gemi ve (gemideki yolcuların) kurtarılan ya da tamamen hasar gören malları hakkında:

Şayet güvertesindeki yolcularla birlikte bir gemi sefere çıkmışken çok ağır bir hasar görür ya da gemiye bir zarar gelirse ve de yolcuların malları kurtarılsa, geminin uğramış olduğu hasar için yolcular ödeme yapsınlar. Şayet iki ya da üç yolcu kendi altınlarını ya da mallarını kaybetmişse, bu kişiler geminin kontratıyla birlikte kaybın büyüklüğüne göre her maldan kayıplarını karşılayacak oranda alsınlar.

42. Malını taşıırken delinmiş olan bir gemi hakkında:

Şayet bir gemi yüklü bir haldeyken delinirse ve de malları dışarıya çıkartılabilirse, bu işlem kaptanın gözü önünde yapılsın, eğer gemi tamamen onarılmışsa, kaptan istediği takdirde belirlenmiş olan bir emporium'da malları gemiye geri yüklesin. Şayet gemi tamir edilemez de kaptan kararlaştırılan emporium'a başka bir gemi getirirse, yeni getirilen bu geminin bütün yolculuk masrafını kaptan karşılasın.

μγ' ἐὰν πλοῖον ἐπὶ χειμῶνι καταληφθῆ καὶ ἐκβολὴν ποιήσῃ τοῦ γόμου καὶ κεράτων κλάσιν καὶ καταρτίου καὶ αὐχένων καὶ ἀγκυρῶν καὶ ἐφορκίων, ταῦτα πάντα εἰς συμβολὴν ἐρχέσθωσαν ἅμα τῆς τιμῆς τοῦ πλοίου καὶ τῶν σωζομένων φορτίων.

μδ' ἐὰν πλοῖον ἔχῃ γόμον καὶ ἐν ζάλῃ ἐκβολὴ τῆς καταρτίας γένηται ἢ τῶν αὐχένων κλάσις ἢ ἀπώλειά τινος τῶν ἐφορκίων, ἐὰν μὲν ἐκ τῆς ζάλῃς συμβῆ τὸν γόμον βραχῆναι, ἀνάγκη πᾶσα εἰς συμβολὴν ταῦτα ἔρχεσθαι. εἰ δὲ ὁ γόμος ἐκ τῆς ἀντλίας πλείω βλαβῆ καὶ οὐχὶ ἐκ τῆς ζάλῃς, τὰ ναῦλα λαμβανέτω ὁ ναύκληρος καὶ τὰ εἶδη παραδιδότω ξηρὰ μέτρῳ καθὼς παρέλαβεν.

με' ἐὰν ἐν πελάγει πλοῖον στραφῆ ἢ διαφθαρῆ, ὁ ἀποσώζων τι ἐξ αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γῆν λαμβανέτω ἀντὶ μισθοῦ οὗ ἀποσώζει τὸ πέμπτου μέρος.

43. Kargosundan ya da gemi donanımından bir kısmı denize atılan bir gemi hakkında:

Şayet bir gemi fırtınaya maruz kalır da, yükünden bir kısmını denize atarsa veya yelken serenlerinin, gemi direğinin, dümen yekelerinin, çapaların veya filikaların birinin kırılması durumu ortaya çıkarsa, geminin ve gemiden kurtarılan malların değeriyle birlikte (malların) hepsi için bir sözleşme yapılsın.

44. Bir fırtına esnasında yelken direğini ya da dümen yekelerini denize atmak zorunda kalan bir gemi hakkında:

Şayet geminin bir yükü varsa ve fırtınada gemiye ait bir donanım denize atılırsa ya da dümen yekelerinden birisi kırılırsa veya filikalardan biri zarara uğrarsa ve eğer bir fırtınadan dolayı da yükün ıslanması durumu vuku bulursa, zarar gören bütün bu şeylerin bir sözleşmeye geçirilmesi zorunlu olsun.

45. Batan bir gemiye ait olan herhangi bir şeyi sağlam bir şekilde denizden karaya çıkarmış olan birisi hakkında:

Şayet açık denizde bir gemi alabora olursa ya da parçalanırsa, batan gemiden herhangi bir malı karaya çıkarıp kurtaran kişi kurtardığı malın beşte birini ödül olarak alsın.

μς´ ἐὰν κάραβος ἀπὸ ἰδίου πλοίου τὰ σχοινία διαρρήξας ἀπόληται ἅμα καὶ τοῖς ἐμπλέουσιν ἐν αὐτῷ, ἐὰν οἱ πλέοντες ἀπόλωνται ἢ ἀποθάνωσι, τὸν μισθὸν τὸν ἐνιαυσιαῖον ἀποδιδότω ὁ ναύκληρος εἰς πλήρες τοῦ ἐνιαυτοῦ τοῖς τούτων κληρονόμοις. ὁ δὲ τὸν κάραβον ἀποσώζων σὺν τῶν ἐφορκίων, καθὼς ἐν ἀληθείᾳ εὕρισκει, πάντα ἀποδώσει, λαμβάνων οὗ ἀποσώζει τὸ πέμπτον μέρος.

μζ´ ἐὰν χρυσίον ἢ ἀργύριον ἢ ἕτερόν τι ἐκ βυθοῦ ἐπαρθῆ ἀπὸ ὀργυιῶν ὀκτώ, λαμβανέτω ὁ ἀποσώζων τὸ τρίτον μέρος. ἀπὸ δὲ ὀργυιῶν δεκάπεντε, λαμβανέτω ὁ ἀποσώζων τὸ ἥμισυ διὰ τὸν κίνδυνον τοῦ βυθοῦ. τῶν δὲ ἐκριπτομένων ἀπὸ θαλάσσης εἰς γῆν καὶ εὕρισκομένων ἐπιφερομένων ἐπὶ πῆχυν ἕνα, λαμβανέτω ὁ ἀποσώζων δέκατον μέρος τῶν ἀποσωζομένων.

46. Parçalanmış bir geminin filikasını denizden çıkaran birisi hakkında:

Şayet bir filika kendi gemisinden iplerini kopardıktan sonra üzerindikilerle birlikte zarar görürse ve filikanın üzerinde denize açılanlardan (birileri) sakatlanırlar ya da ölürlerse, kaptan ölen ya da sakat kalan kişilerin varislerine bütün bir yıl için denk düşüyor olan yıllık kazançlarını ödesin. Filikayı ona bağlı olan küçük sallarla birlikte kurtaran kişi, dürüstçe filikayı nasıl bulduysa aynen her şeyi iade etsin, kurtarmış olduğu malın beşte birlik bir kısmını ise kendisine ayırsın.

47. Denizin dibinden batmış olan bir gemiye ait herhangi bir şey çıkaran birisi hakkında:

Sekiz kulaç derinlikten altın, gümüş ya da başka bir şey çıkarıldığı zaman onu kurtaran kişi (çıkardığı malın) üçte birini kendisine ayırsın. On kulaç derinlikten bir şey çıkaran kişi ise, derinliğin doğurmuş olduğu tehlikeden dolayı denizden çıkardığı malların yarısını kendisine ayırsın. Denizden sahile doğru sürüklenmiş ve de bir kol derinlikte bulunmuş olan mallardan kurtaran kişiyse kurtarmış olduklarının (yalnızca) onda birini kendisi için ayırsın.

2.3.3 Rhodos Denizcilik Yasaları: Tarihsel Süreç ve Kapsam

- Genel Değerlendirme

Bu bölümün girişi antikçağ denizcilik yasaları özelinde *Denizcilik Hukuku nedir? Genel ve özel olarak neyi kapsar? ve Denizcilik Hukukunun temel alt disiplinleri nelerdir ve de niçin önem arz etmektedir?* olmak üzere üç önemli sorunun cevaplanmasına odaklanmaktadır.

Deniz hukuku denince antikitede gemilerin seyrüsefer yapmaları neticesinde bireyler; akabinde bireyler ile kurumlar ve nihayetinde de devletler arasında ortaya çıkan çeşitli adli problemleri düzenleyen hukuk kuralları topluluğu akla gelmektedir. Deniz Kamu Hukuku ve Deniz Özel Hukuku olmak üzere de iki alt çalışma disiplinine ayrılır.

Uluslararası hukuk terminolojisinde ise *Maritime Law* ya da *Admiralty Law* terimleriyle tanımlanan Denizcilik Yasaları;

Genel olarak denizler üzerindeki bireysel ve ticari anlaşmazlıkları/davaları çözüme kavuşturan ve suç/suçluların cezalandırılmasını sağlayan müstakil hukuk kurallarının bütünü,

Özel olarak ise deniz ticaretindeki bireysel-kurumsal borç sözleşmelerinin güvence altına alınması, gemi-kargo hasarlarının tanzim edilmesi, mürettebat ve yolcu haklarının korunması, işveren ile işi yüklenen arasındaki ilişki-sorumlulukların tayin edilmesi ve denizler üzerindeki her türlü korsanlık ve terör faaliyetlerinin önlenmesine yönelik yaptırımların uygulanmasına dair hukuki düzenlemelerin tamamını kapsar.

Denizcilik Hukuku'nun çalışma kapsamına giren temel alt disiplinleriyse;

Navlun (yük-yolcu taşıma ücreti) Akdi; Müşterek Avarya (gemiden yük atılması) İşlemi; Deniz Taşımacılığı Sigortası; Gemi Rehini-İpoteği; Gemi Kurtarma Akdi; Gemi/Kargo Kayıtları; Yolcu/Mürettebat Hakları ve Kıta Sahanlığı Beyanatı şeklinde sıralanabilir.

Bilindiği üzere günümüzde, dünyadaki ve ülkemizdeki uluslararası ve ulusal ticaretin %90'ından fazlası deniz taşımacılığı üzerinden gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda deniz ticareti sektörünün giderek gelişen ve büyüyen bir sektör haline geldiği yadsınamaz bir gerçek kimliğine kavuşmuştur. Bu doğrultuda tarihten günümüze hızla gelişen ve büyüyen denizcilik faaliyetleri açısından tartışılmaz bir öneme sahip olan Denizcilik Yasaları denizciliğin gelişimiyle orantılı bir biçimde, antikçağdan Ortaçağa ve ardından da günümüze değin zamandizinsel bir perspektifte gelişimini sürdürmüştür ve halen de sürdürmektedir.

Gemicilik ve denizciliğin ilk adımlarının *ca.* MÖ VI. binyılda atılmış olduğu düşünüldüğünde, denizcilik faaliyetlerindeki hak ihlalleri, anlaşmazlıklar ve de bu tür sorunları çözüme kavuşturabilmek amacıyla oluşturulan sözlü ve yazılı kuralların geçmişinin de oldukça köklü bir tarihe sahip olduğu aşikârdır. Özellikle MÖ II. binyılla birlikte Akdeniz havzasındaki deniz ticaretinin gelişmeye başlaması ve yaygınlık kazanması üzerine, MÖ 1780 yılına tarihlendirilen Hammurabi Kanunları'na (234-240. maddeler) ve akabinde MÖ 1700'lü yıllarda yürürlükte olan Sümer Yasaları'na dâhil edilen denizcilik hukuku maddeleri bu açıklamaya örnek teşkil etmektedir.

Diğer bir yandan deniz taşımacılığının kara taşımacılığına oranla enerji ve insan gücü faktörlerini indirgeme gibi üstünlükleri deniz rotalarındaki emtia alış verişini de oldukça hareketli ve cazip bir hale getirmiştir ve halen getirmektedir. Söz konusu bu emtia alış verişi içerisinde Rhodos ve beraberindeki diğer Rhodos kentleri denizcilik tarihinde oldukça önemli bir yer edinmişlerdir. Zira MÖ 750-550 yılları arasına tarihlenen Büyük Kolonizasyon Dönemi ile birlikte Rhodos'lu denizcilerin Akdeniz sularında hız kazanmaya başlayan kolonicilik faaliyetleri, onların Akdeniz'de yürütmeyi tasarladıkları deniz ticaretiyle ilişkili politikalarının da bir parçasıdır. Bu politikaları çerçevesinde Rhodos Adası sahip olduğu jeopolitik üstünlüğünden de yararlanarak, yürütmüş olduğu güçlü denizcilik politikasına paralel olarak kısa sürede Akdeniz'in ticari limanlarından biri haline gelmiş, Hellas – Küçük Asya'nın güney kıyıları ve de Mısır rotasında seyreden gemiler için cazip bir liman olarak değer görmüştür.

Rhodosluların Arkaik Dönem'de temellerini attıkları bu güçlü ticari altyapı, Klasik ve Hellenistik dönemlerde giderek etkisini *thalassokrasi* rejimine dönüştürmüş ve Rhodosluların Akdeniz'deki bu üstünlüğünü Pydna Muharebesi'nin ardından, MÖ 167/166 yılında Delos Adası'nı açık liman ilan ederek Roma İmparatorluğu'nun ellerinden alışına kadar devam etmiş görünmektedir. Bu şekilde Rhodosluların yıllık bir milyon *drakhmai*'lık deniz ticareti gelirleri bir anda yüz elli bin *drakhmai*'a düşürülmüştür. Böylelikle deniz üstünlüğüne büyük bir darbe indirilmiş olsa da bu durum ne Rhodosluların Akdeniz denizciliği açısından külliyatlı bilgi birikimi oluşturmalarına sekte vurmuş ne de denizcilikle ilgili öncelikle kapsamlı bir *thesmoi* (sözlü yasalar bütünü, ya da denizcilik jargonu) daha sonra da kalıcı bir *nomoi* (yazılı yasalar derlemesi) oluşturmalarına engel oluşturmuştur.

Bu durum zaman içinde Rhodos Denizcilik Yasaları'nı Romalı hukukçuların belleklerine kazımıştır. Zira Rhodos ile Roma arasında MÖ II. yüzyılın ikinci yarısından itibaren giderek daha da gelişen bir ilişki ağı oluşmuştu. Öyle ki Romalı aristokratlar Rhodos Adası'nı adeta

bir yükseköğretim kurumu olarak da kullanmaya başlamışlardı. Rhodos ile çoğunlukla dostane olarak sürdürdükleri bu ilişkiler neticesinde Romalılar Rhodos'un dini, askeri, siyasi, örfi ve hukuki sistemlerini de oldukça yakından tanıma ve gözleme fırsatına erişmişlerdi. Öyle ki MÖ I. yüzyılın ikinci yarısında Rhodos'a oldukça aşina olan Marcus Tullius Cicero ile MS II-III. yüzyılda Kartacalı Tertulianus kaleme aldıkları çalışmalarında söz konusu yasalara yaptıkları atıflar çerçevesinde Rhodos Denizcilik Yasaları'nın varlığından haberdar olduklarını açık bir şekilde beyan etmekteydiler.

Cicero, De Inventione, II. 32. 98: Lex est apud Rhodios ut si qua rostrata in portu navis deprehensa sit, publicetur.

“Rhodoslular nezdindeki bir yasa uyarınca şayet mahmuzlu herhangi bir gemi limanın birinde mahsur kalmış durumdaysa o gemiye el konulur”.

Cicero, De Officiis, III. 23. 89: ... si in mari iactura facienda sit, equine pretiosi potius iacturam faciat an servoli vilis. Hic alio res familiaris, alio ducit humanitas.

“Şayet birisi denizdeyken (gemideki herhangi bir) yükünü atmak mecburiyetinde kalırsa, oldukça kıymetli olan atını mı, yoksa ucuz ve değersiz olan kölesini mi atmalıdır? Kişisel mal varlığı birini, insanlık ise diğerini gerektirir”.

Tertullianus, Adversus Marcionem, III. 6. 3: Scilicet nauclero illi non quidem Rhodia lex..

“Bir gemici için oldukça aşikârdır ki böylesine hükümler Rhodos Yasası'nda da mevcut değildir”.

Söz konusu anekdotlarla varlığı kanıtlanan denizcilik yasalarının oluşum süreci tam olarak bilinemese de yayılma ve tanınma evresi Rhodos'un askeri ve ticari anlamda ön planda olduğu ve Akdeniz genelinde *thalassokratik* bir politika sürdürdüğü Hellenistik Dönem'e, özellikle de MÖ III-II. yüzyıllara tarihlendirilmektedir. Bununla birlikte burada altını çizmek isterim ki, söz konusu yasaların kaynağının Rhodos olduğu her ne kadar günümüzde *communis opinio* olarak kabul görse de Giritliler, Fenikeliler ve Hellenler gibi denizcilik konusunda deneyimli ve yetenekli diğer ulus-kavimlerin de bu yasalarda önemli bir katkı payına sahip olabileceği gerçeği göz ardı edilmemelidir.

Yasalara dair ilk metin grupları öncelikli olarak Roma ve akabinde de Doğu Roma Hukuku kaynaklarında yer almaktadır. Rhodos (Denizcilik) Yasası (Lat: *Lex Rhodia*; Hell: *Νόμος Ῥοδιῶν Ναυτικός*) başlığıyla denizcilik hukuku terminolojisindeki yerini alan yasal

düzenlemelerin *ca.* MÖ 106-43 yılları arasında yaşadığı bilinen Roma hukukçusu Servius Sulpicius Rufus tarafından derlenerek Roma Yasaları'na kazandırılmış olabileceği düşünülmektedir. Zira kendisinin uzunca bir süre Cicero ile birlikte Rhodos'ta retorika eğitimi almış olması ve Hellen eğitiminden geçmiş birisi olarak Hellen dünyasını yakından tanınması gibi faktörler bu savı güçlendirir niteliktedir.

LEX RHODIA DE IACTU

(Gemiden Mal Atılmasına Dair Rhodos Yasası –
ya da; Müşterek Avaryaya İlişkin Rhodos Yasası)

Rhodos Denizcilik Yasaları'na atfedilen ilk temel yazınsal derleme I. Iustinianus Dönemi'ne (MS 527-565) tarihlendirilmektedir. Yasa metninin yazıya aktarılma sürecine kısaca göz atılacak olduğunda, bu yasal düzenlemelerin I. Iustinianus Dönemi'nin önde gelen hukukçuları tarafından bir metin haline getirildiği bilinmektedir. Zira yönetimi devralmasıyla birlikte Doğu Roma İmparatorluğu sınırları içerisindeki siyasal ve toplumsal birliği baştan tesis etmeye çalışan Iustinianus, bu hedefi doğrultusunda öncelikli olarak farklı alanlarda uzman ve nitelikli hukukçulardan bir komisyon oluşturarak imparatorluğun hukuki sistemini baştan yapılandırmayı amaç edinmişti. Bu amaçla yürüttüğü hukuki çalışmalardan biri olan *Digesta* (ya da Hellence'deki adıyla *pandektes* [πανδέκτης]) devrin en yetkin hukukçularından ve âlimlerinden biri olan Tribonianus önderliğindeki bir hukuk komisyonu tarafından MS 530-533 yılları arasındaki üç yıllık çalışma neticesinde elli ciltlik eser olarak tamamlandı ve aynı yıl içerisinde de yayınlandı.

Söz konusu denizcilik yasalarının bir bölümü de adli bir reform niteliğine sahip olan *Digesta*'da yer almıştır. Bu doğrultuda elli ciltlik eserin on dördüncü cildinin ikinci bölümü de “*de Lege Rhodia de Iactu*”; “*Gemiden Mal Atımına (= müşterek avarya) ilişkin Rhodos Yasası Hakkında*” başlığına sahiptir. Söz konusu içerik altında Roma ve akabinde Doğu Roma hukukçuların çeşitli çalışmalarından başlığa dâhil edilen on madde mevcuttur. Bu on maddeyle sınırlandırılan Rhodos Yasası, yasanın ilk maddesinden de anlaşılacağı üzere fırtına ya da kasırga gibi tehlikeli bir koşulda güverteden yük atılması kaydıyla geminin hafifletilerek batmasını önlemeye yönelik yaptırımların tayinine odaklanmıştır.

Zira antikitede bilindiği üzere deniz yolculuğu uzun, zahmetli ve aynı zamanda da oldukça tehlikeli bir süreçti. Özellikle Akdeniz gibi açık ve çeşitli zorluklarla dolu bir denizde hava koşullarının ya da korsanların yol açtıkları tehlikelerle her an karşılaşılabilmekteydi. Böylesine zahmetli ve zor şartlar altındaki bazı yolculuklar sırasında da *magister navis*

(geminin kaptanı) ve emrindeki *nautae* (denizciler) tarafından acil olarak gemiden mal atımı (müşterek avarya) süreci devreye sokulmaktaydı. Lakin böylesine bir panik ortamında, tasavvur edilebileceği üzere, gemicilerin denize atacakları malı ayırt edebilme, seçebilme ya da fikir alabilme konusunda ne yeterli vakitleri ne de seçim şansları bulunmaktaydı. Bu sebeple güvertede yakınlarda ya da en ağır olan her ne varsa gemiden ilk olarak atılan mallar da onlar oluyordu. Bu gelişigüzel tahliye durumu gemide malı yüklü bulunan tüccarlar ya da yolcular için ciddi zararlara sebebiyet verebiliyor ve ayrıca malı gemiden atılan tüccar ile emtiası herhangi bir zarar görmeyen tüccar arasında adaletsizlik yaratabiliyordu.

Bu adaletsizliğin yasanın birinci maddesindeki söz konusu şu anekdotta da belirtildiği üzere, Rhodos Yasası ile giderilmesi hedeflenmekte ve genel anlamda ortaya çıkabilecek olan haksızlıkların adilane bir biçimde çözümüne yönelinmekteydi.

XIV. 2. 1: PAULUS, Görüşler, 2. Kitap:

“Şayet bir geminin hafifletilmesi maksadıyla (gemiden) kargo-yük atımı (= müşterek avarya) gerçekleştirilmişse, (bu avarya işlemi sırasında oluşan) kayıp herkesin yararı uğruna verilmiş olduğundan söz konusu zararın yine her bir kişinin (müşterek) katkısıyla telafi edilmesi Rhodos Yasası uyarınca güvence altına alınmıştır”.

Ancak yasanın diğer maddelerinin tamamı da dikkatli bir biçimde incelendiğinde, maddelerin sadece müşterek avaryayla sınırlandırılmadığı dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, ikinci maddenin birinci bendinin yolculuk esnasında geminin aldığı hasarın nasıl ve kim tarafından karşılanacağına; ya da yine aynı maddenin üçüncü bendinin, fidye karşılığında gemiyi ve aynı zamanda da kargoyu korsanların elinden kurtarma durumunda nasıl bir zarar tazmini gerçekleştirileceğine; veya onuncu maddenin kölelerin gemideki statüleri ve de gemiciyle mal sahibi arasındaki yük taşıma anlaşmasının kapsamı gibi farklı konulara odaklandığı görülmektedir.

Doğu Roma İmparatorluğu'nun devşirme yoluyla hukuk düzenine dâhil ettiği bu yasaların yalnızca belirli bir başlık altında sınırlandırılmış olması, Rhodos Denizcilik Yasaları hakkındaki çalışmalar kapsamında halen çözümlenmeyi bekleyen bir problematiktir. Zira Roma gibi, iki yaşam damarı olan yıllık hububat (*annona*) ve köle ihtiyacının neredeyse tamamını deniz yoluyla imparatorluğa nakleden emperyalist bir süper gücün denizcilik hukukuna veya denizcilikte uygulanacak bir kurallar bütününe duyduğu ihtiyaç ve verdiği önem en yüksek düzeydeydi. Bu ihtiyacın gerek sözlü yasalarla gerekse de geleneksel

adetlerle giderilemeyeceği zaman geçtikçe aşikâr bir hal almış ve bu nedenle ivedi bir biçimde birtakım yazılı metinlere gereksinim duyulmuştur. Bu gereksinimin *Digesta* adlı yasal mevzuatla -geçici ve yüzeysel olsa dahi- karşılanmasıyla birlikte, üç tarafı denizlerle çevrili Doğu Roma İmparatorluğu için başvurulabilir ve işlevsel nitelikteki bir deniz hukuku külliyatının temelleri atılmış olmaktadır.

NOMOS ‘ΡΟΔΙΩΝ ΝΑΥΤΙΚΟΣ **RHODOSLULARIN DENİZCİLİK YASASI**

Yasalara ait bir sonraki yazılı düzenlemeye ilişkin kayıtlara ise Ortaçağ'ın ilerleyen yüzyıllarında ulaşılabilmektedir. Söz konusu yeni düzenlemeler, genel kabul gören mevcut kanıya göre, MS 600/650-800 yılları arasında, belirli ihtiyaçlar ışığında yeniden ve farklı biçimlerde gerçekleştirilmiştir. Öyle ki; I. Iustinianus sonrasındaki süreçte Doğu Roma İmparatorluğu'nun siyasi ve hukuki kurumlarının işlevsiz bir hale gelmesiyle birlikte yeni adli reformlara ihtiyaç duyulduğu da bilinen bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır. Denizcilik yasaları açısından da geçerli olan bu ihtiyacın kademeli bir biçimde giderildiği düşünülmektedir. Öncelikli olarak tasvir kırıncı imparatorlardan Suriye Hanedanı mensubu ve de MS 717-741 yılları arasında hüküm süren III. Leo (Λέων Γ' ὁ Ἰσάυρος) tarafından MS 741 Mart'ında yayınlanan *Ekloge* (= *Ἐκλογή* = *derleme*, *özel baskı*) isimli hukuk çalışmasıyla yasalar yeniden ele alındı. Bu düzenleme metinsel anlamda çok kapsamlı ve uzun olmamasına rağmen I. Iustinianus'un yasal düzenlemelerindeki eksiklik ve de karmaşaya bir çözüm sunmaktaydı.

Bir sonraki düzenlemenin ise MS 886-912 yılları arasında hüküm sürmüş olan diğer bir Doğu Roma imparatoru “bilge” lakaplı VI. Leo (Λέων VI ὁ Σοφός) tarafından yaklaşık olarak MS 892 yılında tamamlanan *Basilika* [= τὰ βασιλικά = *Kraliyet Yasaları*] isimli 60 ciltlik hukuk çalışmasında yapıldığı düşünülmektedir. Denizcilik Yasaları'nın da bu çalışmanın 53. cildinden kaynaklandığına yönelik farklı tezler ve görüşler de mevcuttur. Lakin özetlemek gerekirse, söz konusu denizcilik yasalarının hangi yasa derlemesinde asıl formuna kavuştuğu hala tartışılan bir konu olmaya devam etmektedir. Mutlak ve kesin olan bilgi şudur ki, yasalara her iki imparatorun da birtakım ekleme ya da çıkarmaları olmuştur ve Roma Hukuku açısından temel başvuru kaynağı niteliğine sahip iki yasal derlemenin de denizcilik yasalarının son şeklini almasında birtakım katkısı bulunmaktadır. Ancak son zamanlardaki araştırmalar ve çalışmalar ışığında, yasa metninin günümüze ulaşan biçimi üzerinde

Ekloge'den ziyade *Basilika*'nın etkisinin daha kabul edilebilir olduğu görüşüne sıklıkla yer verilmektedir.

Rhodos Denizcilik Yasaları'na ait manuscript, üzerinde çalışmalar gerçekleştiren hukukçular, filologlar ve de tarihçiler tarafından kendi içinde üç bölüme ayrılmaktadır. İlk bölümde Augustus, Tiberius, Nero, Traianus, Hadrianus, Antonius Pius/Marcus Aurelius ve Pertinax gibi farklı Roma imparatorlarının isminin zikredildiği ve de (olasılıkla) metne meşruiyet kazandırmak amacıyla metnin başına iliştirilen *de facto* bir önsöz niteliğine sahiptir. Bu bakımdan söz konusu bölüm Rhodos Denizcilik Yasaları'ndan ayrı olarak değerlendirilmekte ve metinle olan bağlantısına şüpheyle yaklaşılmaktadır. Zira bu bölümün yasaların başına eklenmesiyle yasa maddelerinin daha kutsal ve bağlayıcı kılınmasının amaçlanmış olabileceği düşünülmektedir.

İkinci bölüm kısa anekdotlar biçimindeki on dokuz ana maddeden oluşmaktadır. Bu on dokuz maddenin ilk yedisi bir deniz seferine çıkan ya da çıkacak olan tayfanın sefer sonucunda elde edilecek kazancı aralarında hangi oranda pay edeceklerine odaklanmaktadır. Yedi ve on üçüncü maddeler arasındaki hükümlerse güvertede balık kızartılmasının ve odun kesilmesinin yasaklandığı, yolculuk sırasında içme suyunun sınırlı kullanıma sahip olduğu ve gemideki yolcuların ne kadar yer işgal edebileceği gibi belirli yolculuk kurallarını içermektedir. Geri kalan maddeler ise kaptan ve tüccar/yolcular arasındaki mal ipoteği ve depozitosu, gemi yolculuğu kredileri ve müşterek avarya sırasında mal değeri bildirimini gibi ticari konuları kapsamaktadır.

Üçüncü ve son bölüm ise, denizcilik yasalarının en hacimli ve kapsamlı kısmı olma özelliğine sahiptir. Toplamda kırk yedi yasa maddesine sahip olan bölüm, ikinci bölümünkilere oranla oldukça uzun ve kapsamlı girdilerle farklı adli konular üzerine eğilmektedir. Bu hükümlerden ilk sekizi genel olarak yolculuk veya demirleme sırasında geminin iç güvenliğinin sağlanmasına yönelik yaptırımların uygulanmasına odaklanmaktadır. Diğer hükümler ise, sırasıyla kaptan, yolcu ve tüccarlar arasındaki sorumlulukların tesis edilmesi; hasar alan geminin ya da malların zarar tazmininin yapılması; kaptan ve tüccarlar arasındaki depozito anlaşmasının tahakkuk altına alınması; gemicilik kredilerinin ve mal ortaklıklarının akdi ya da bir tüccar-yolcu tarafından gemi kiralanma anlaşmasının tatbiki gibi farklı adli konular üzerine eğilmektedir. Bu bölümün içeriğinde aynı zamanda bir önceki yasa taslağının içeriğinin büyük bir kısmını oluşturan müşterek avaryanın tatbikine yönelik hükümler de oldukça geniş biçimde yer bulmaktadır ve aynı zamanda ondan oldukça farklı pek çok adli konu da mercek altına alınmaktadır.

Sonuç olarak; yukarıda inceleme altına alınmış olan veriler doğrultusunda, denizcilik yasalarının geçirmiş olduğu bu hukuki yolculuk sürecinde (MÖ I. yüzyıldan MS IX. yüzyıla kadar olan zaman dilimi aralığında) Roma Hukuku kaynaklarında Rhodosluların Denizcilik Yasası'yla ilgili bir takım düzenlemeler belirli aralıklarla olsa bile takip edilebilmektedir. Önce Roma ve sonra da Doğu Roma İmparatorluğu tarafından kullanılan bu hükümler, tam anlamıyla olmasa da, MS XII. yüzyıla kadar varlığını sürdürerek çeşitli konularda Doğu Romalı denizcilere rehberlik etmiş ve Ortaçağ Akdeniz yasaları arasında yerini almıştır.

MS XIII. ve de XIV. yüzyıllara gelindiğinde ise Doğu Roma deniz ticaretinin yoğunluğunun azalmasına paralel olarak, yasal düzenlemeler de giderek geçerliliğini yitirmiştir. Bu tarihlerden İstanbul'un 1453 yılındaki fethine kadar geçen süreç içinde yasalar yalnızca İtalyan, Venedikli ve de Slav denizciler tarafından kullanılmıştır. Bu süreçte de yasaların yazılı olduğu taslaklar imparatorluğa bağlı köklü kilise arşivlerinde muhafaza edilerek varlıklarını korumuşlardır. Rhodosluların Denizcilik Yasası'nın, Batı Avrupa'daki mal-para değişiminin gelişmeye başladığı MS XII-XIII. yüzyıllarda da tedavülden kalkmayarak kullanımını devam ettirmiş olması beklenmedik ya da rastgele gelişmiş bir olgu değildir. Zira Roma İmparatorluğu hukukçularının böylesine usta bir düzen formatında oluşturdukları bu Denizcilik Hukuku külliyesi; yani;

“Mal üreticilerinden meydana gelen bir toplumun ilk ve tek evrensel hukuku, en basit anlamıyla mal sahibi-müşteri arasındaki alım-satım, aidiyet, borç, sözleşme ve diğer yükümlülükler gibi ilişkileri ortaya koyan Roma Hukuku”

Hakkında bilinenler ışığında, özel denizcilik hukukuna ilişkin en kusursuz sistemlerden biri olma özelliğine sahiptir ve Hellenistik Dönem'den itibaren zaman içinde evrilerek ve de modifiye edilerek ca. XV. yüzyıla kadar varlığını sürdürmüş ve Ortaçağ boyunca Venedik ve Cenevizli denizciler tarafından kullanımını sürdürmüştür. Buna ek olarak söz konusu yasa maddeleri günümüz denizcilik hukukuna da temel oluşturması suretiyle etkisini halen sürdürmekte ve her ne kadar arka planda kalmış olsa da günümüz denizcilerinin hukuki başvuru kaynağı olmaya devam etmektedir.

3 DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

“*Periplus, Periegesis* ve Denizcilik Yasaları Özelinde Antikçağdan Ortaçağa Akdeniz Denizcilik Yazım Geleneğine Örnekler” başlığına sahip olan bu çalışma, Antikçağ’dan Ortaçağ’a kadarki periyotta gemicilik ve de gemi seyahatleri-seyrü seferleri ile ilgili bilgi veren metinleri denizcilik perspektifinden ele almayı amaçlamıştır. Bu doğrultuda, söz konusu çalışma kapsamında farklı kronolojik periyotlarda farklı coğrafyaları ve yine farklı çalışma disiplinlerini ihtiva eden dört farklı metin inceleme altına alınmıştır. Bu incelemeye başlamadan önce ise, Antikçağdan Ortaçağ’a kadar denizciliğin ve gemicilik faaliyetlerinin gelişimi, metinlerden elde edilen verilerle sentezlenerek toplu bir biçimde değerlendirilmiştir. Böylelikle antikçağ denizcilik tarihi çalışma disiplinine yazınsal verilere odaklı bir metodolojiyle yaklaşmış ve buna ek olarak denizcilikle ilgili Tükçe literatürün geliştirilebilmesi amacıyla metinler üzerinde çeviri ve edisyon-kritik çalışmaları da gerçekleştirilmiştir.

Bu kapsam çerçevesinde, antikçağda *Periplus* (seyrü sefer defteri) ve *Periegesis* (seyahatname) terimleriyle adlandırılan ve çalışmaya dâhil edilen edebi yazın türlerine ek olarak denizcilikle ilgili bilgi veren hukuki metinler de analiz edilmiştir. Bu analizler sonucunda söz konusu metinlerin her birisinin kendi kapsamıyla çok yönlü ve inter disiplinler nitelikteki verileri bünyelerinde barındırdığı anlaşılmıştır. Ayrıca *periplus* olarak belirtilen çalışmaların antikçağda genellikle okuma yazma bilmeyen gemici-tüccarlardan ya da seyyahlardan ziyade denizcilik konusunda eğitilmiş ve de okuma yazma bilen elit denizciler tarafından gerçekleştirilmekte olduğu sonucuna varılmıştır. Öyle ki bunlar çoğunlukla liman kitapçıları ya da kılavuz niteliğindeki fasiküller olarak nitelendirilmektedir. Diğer bir deyişle, açık deniz gemicilerine öncelikle rotaları ve bunun yanında da kıyı kentleri ve de limanlar arasındaki mesafeler, önemli nehirler ve bu nehirlerden iç kesimlerdeki kentlere ulaşılabilirlik, iklimsel faktörler, denizlerdeki yerel özellikler ve demir atılabilecek güvenli bölgeler gibi başlıklar hakkında ihtiyaç duydukları bilgileri detaylı bir şekilde sunabilen belgelerdir. Buna ek olarak denizcilik faaliyetleri ve dolayısıyla da *periplus* belgeleri, astronomik gözlemler açısından da önemlidir, zira geceleyin yürütülen seyrü seferler esnasında gemicilerin gökyüzüne yönelik sürdürdükleri gözlemler de astronomi bilimi açısından başvurulabilir niteliktedir. Antikçağ boyunca, denizciliğin ve de deniz ticaretinin evrimiyle orantılı olarak (söz konusu bu yaygın kullanım sahası kapsamında) *Periplus* yazımı edebi bir yazım geleneği olarak hızlı bir şekilde yayıldı. Akabinde bu gelenek Fenikeliler,

Hellenler ve de Romalılar başta olmak üzere denizcilik konusunda deneyim kazanmış ve ayrıca kabiliyet-yetkinlik sahibi halklar tarafından geliştirildi. Öyle ki Hellenistik Dönem'in sonlarına gelindiğinde, Akdeniz'den Ege ve Karadeniz'e, Kızıldeniz'den Hazar Deniz'ine, Marmara Denizi'nden Adriyatik ve Tiren Denizlerine ve Hint Okyanusu kıyılarından da Atlas Okyanusu sahillere kadar bilinen antik dünyanın bütün karasularına keşif-araştırma seyahatleri düzenlenmiş ve bu denizler-okyanuslar hakkında oldukça önemli *periplus*'lar kaleme alınmıştı. Bunlara ek olarak irili ufaklı yüzlerce çay, dere, ırmak ve akarsular; göletler, lagünler ve göller; adalar, yarımadalar, koylar, körfezler, kıstaklar, boğazlar ve kanallar da bu keşif gezileri sırasında göz ardı edilmeyerek seyir tutanaklarına işlenmiştir. Denizcilik konusunda yukarıda belirtilen bu yarar ve önemlerine karşın Antikçağ'dan günümüze oldukça az sayıda *periplus* ve *periegesis* kalmıştır; ancak var olanların (oldukça yüzeysel bir şekilde olsa da) okuyucuya ulaşabilen fragmanları dahi antikçağ tarihi coğrafyası ve denizcilik tarihi açısından yüksek bir öneme sahiptir ve de kaynak belge niteliğindedir. Bunlar belli bir zaman diliminde ve belirli bir coğrafi bölgeye yönelik kaleme alınmışlardır. Buna ek olarak denizcilikle ilgili beşeri, kültürel ve de sosyo-politik bilgi birikimini bünyelerinde barındırdıkları gibi, bu bilgilerin derlenmesinde ve yeniden yorumlanmasında da önemli bir işleve sahiptirler.

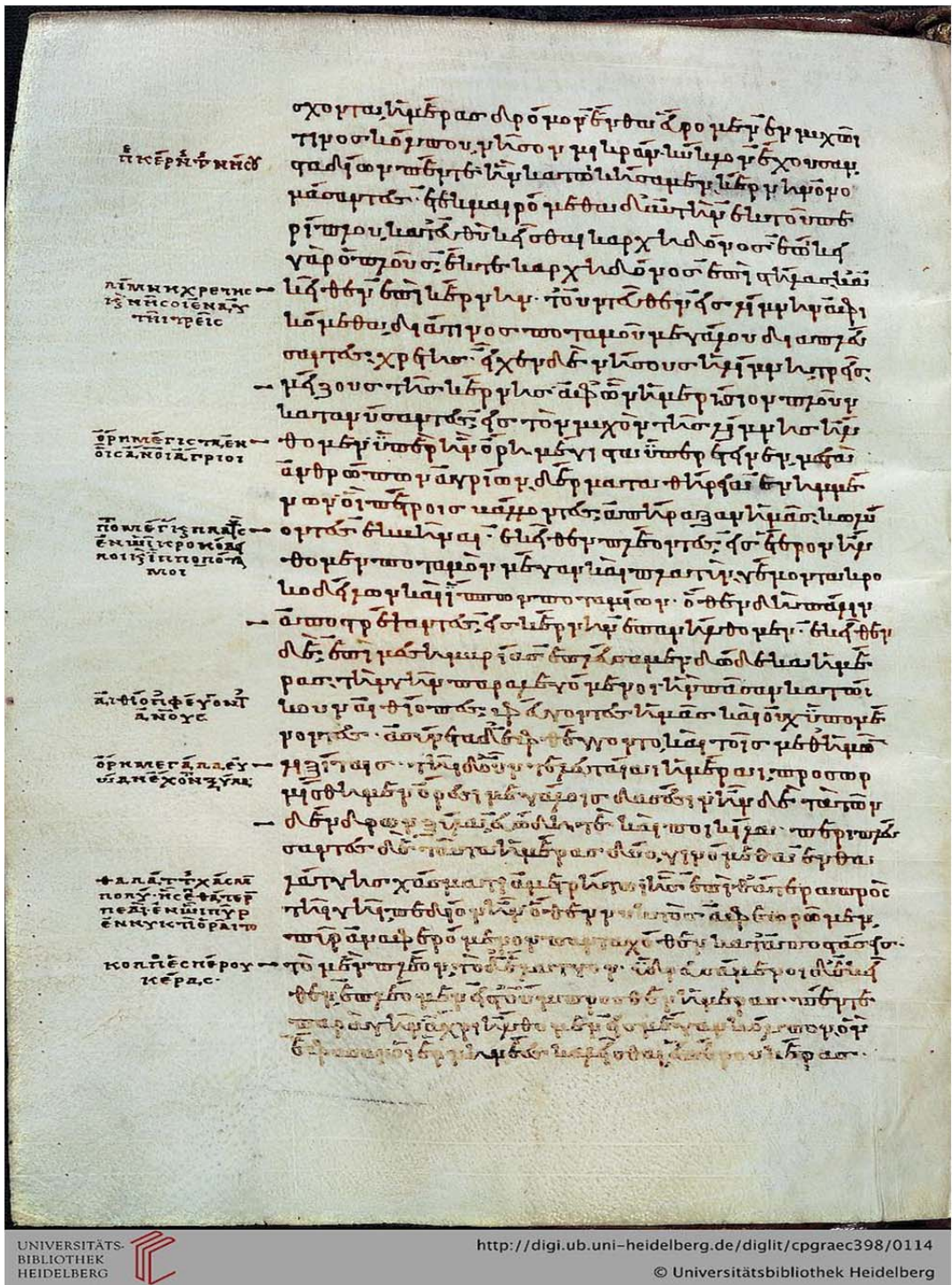
Denizcilik ilgili yazınsal verilere farklı alanlarda da rastlanmaktadır. Bunlar arasında dikkat çeken diğer bir grup da hukuk disiplindir. Bu doğrultuda çalışmaya dâhil edilen diğer bir metin gurubu ise Rhodos Denizcilik yasaları başlığıyla değerlendirmeye sunulmuştur. Zira Rhodoslu denizciler, antikçağ boyunca, özellikle Arkaik Dönem'den Hellenistik Dönem'in sonlarına kadar, yürütmüş oldukları *thalassokrasi* rejimine paralel olarak, yaklaşık beş yüz yıllık bir zaman dilimi boyunca, özelde Anadolu'nun Akdeniz'e bakan kıyı şeridindeki ve genelde de Doğu Akdeniz hinterlandındaki denizcilik faaliyetlerine yön vermişlerdir. Bu doğrultuda, Rhodos'un antikçağ denizciliği ve denizcilik tarihi açısından en önemli bilgi külliyesi olarak sayılabilecek ve Ortaçağ'da da kullanım görmeye devam eden denizcilik kanunları sözlü gelenekten (*thesmos*=jargon, denizcilik gelenek-ritüelleri) yazılı geleneğe (*nomos*=kanun, yasa) geçirilerek MÖ I. yüzyıldan MS VIII yüzyıla kadar devam eden geniş bir zaman dilimi boyunca kullanım görmüştür. Söz konusu bu kanunlara ait temel düzenlemeler özellikle Doğu Roma Hukuku kaynaklarında *Lex Rhodia de Iactu*=Müşterek Avaryaya ilişkin Rhodos Yasası başlığıyla takip edilebilmektedir. Doğu Roma İmparatorluğu hukukçularının nitelikli bir düzenlemeyle derledikleri söz konusu denizcilik kanunları (mal üreticilerinden meydana gelen bir toplumun ilk ve tek evrensel hukuku, yani en basit anlamıyla mal sahibi-müşteri arasındaki alım-satım, aidiyet, borç, sözleşme ve diğer

yükümlülükler gibi ilişkileri ortaya koyan Roma Hukuku) özel denizcilik hukukuna ilişkin en kusursuz hukuksal sistem olma özelliğine sahiptir.

Bu bağlamda, söz konusu metinler ışığında, Antikçağ'dan Ortaçağ'a denizcilik yazımıyla ilgili tematik bir yazım geleneğinin ne şekilde var olduğu ve bu yazım geleneğinin antikçağ denizcilik tarihindeki yeri ve de önemi tespit edilmeye çalışılmıştır. Buna ek olarak, inceleme altına alınan metinler Hellence ve Latince asıllarından çevrilerek ve de edisyon-kritik aşamaları gerçekleştirerek, denizcilik tarihi, tarihsel coğrafya, hukuk tarihi gibi alanlar başta olmak üzere farklı disiplinlerde araştırmalar sürdüren bilim insanlarının kullanımına sunulmuştur. Bütün bu özellikleriyle, farklı yazınsal türlerdeki litteral veriler denizcilik yazım geleneği başlığı altında değerlendirilmiş ve yine bu bakış açısıyla yorumlanarak sentezlenmiştir. Çalışma özelde *periplus*, *periegesis* ve denizcilik yasaları olmak üzere üç farklı yazınsal türü değerlendirmeye alırken, geneldeyse antikçağdan ortaçağa kadarki sürece denizcilik perspektifinden litteral bir bakış açısı kazandırmayı amaç edinmektedir.

Har. 2. Hannon'un Seyir Güzergâhını Gösteren Harita

Res. 2. Heidelberg Üniversitesi Kütüphanesi Arşivinde Bulunan ve MS IX. Yüzyıl Sonlarına Tarihlendirilen Codex Palatinus Graecus Manuscript Serisindeki 398 Numaralı Hannon ve Keşif Seferini İçeren El Yazması (Kaynak: <http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/cpgraec398/0113>). Sayfa: 2

BİBLİYOGRAFYA

Antik Kaynaklar ve Kısaltmalar Listesi

- Agath. *de mar. Eryth.* (= Agatharkhides, *De Mari Erythraeo*)
 Kullanılan Metin: Agatharkhides, *Ex Agatharchidis de Mari Erythraeo Libris Excerpta*. Ed. K. Müller, *Geographi Graeci Minores, vol. I*. Paris (1990²) 111-195.
- Aiskh. *Per.* (= Aiskhylos, *Persai*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Aiskhylos, *Persians. Seven Against Thebes. Suppliants. Prometheus Bound*. Trans.: A. H. Sommerstein, vol. I. Cambridge - Massachusetts - London 2008 (The Loeb Classical Library).
- Amm. Marc. (= Ammianus Marcellinus, *Rerum Gestarum Libri*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Ammianus Marcellinus, *History*. Trans. J. C. Rolfe, vol. II. Cambridge - Massachusetts - London 1940 (The Loeb Classical Library).
- Anonym. *Nom. Rhod.* (= Anonymous, *Nomos Rhodion Nautikos*)
 Kullanılan Metin ve Çeviriler: Anonymous, *Νόμος Ποδιῶν Ναυτικός: The Rhodian Sea Law*. Ed. & Trans.: W. Ashburner. Oxford 1909.
Rhodos'luların Denizcilik Yasası: Νόμος Ποδιῶν Ναυτικός. Çev.: E. Kurul. *Cedrus II* (2014) 527-549.
- Apollod. *bibl.* (= Apollodoros, *Bibliotheke*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Library*. Trans.: J. G. Frazer, vols. I-II. Cambridge - Massachusetts - London 2001-2002 (The Loeb Classical Library).
- Apol. Rhod. *Argon.* (= Apollonios Rhodios, *Argonautica*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Apollonios Rhodios, *Argonautica*. Trans.: W. H. Race. Cambridge - Massachusetts - London 2008 (The Loeb Classical Library).
- App. (= Appianus, *Rhomaika*)
Pun. (= *Punike*)
Mithr. (= *Mithridateios*)

- Kullanılan Metin ve Çeviri: Appianus, *Roman History*. Trans.: H. White, vol. I. Cambridge - Massachusetts - London 1912 (The Loeb Classical Library).
- Aristot. *Ath. pol.* (= Aristoteles, *Athenaion Politeia*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Aristotle, *Athenian Constitution. Eudemian Ethics. Virtues and Vices*. Trans.: H. Rackham, vol. XX. Cambridge - Massachusetts - London 1952.
- Aristot. *Mete.* (= Aristoteles, *Meteorologikon*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Aristoteles, *Meteorologikon*. Trans.: H. D. P. Lee, vol. VII. Cambridge - Massachusetts - London 1952 (The Loeb Classical Library).
- Aristot. *Mir. Ausc.* (= Aristoteles, *Mirabilium Auscultationes*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Aristoteles, *Minor Works: On Marvellous Things Heard*. Trans.: W. S. Hett, vol. XIV. Cambridge - Massachusetts - London 1955² (The Loeb Classical Library).
- Aristot. *hist. an.* (= Aristoteles, *Historia Animalium*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Aristoteles, *History of Animals, Books VII-X*. Trans.: D. M. Balme, vols. IX-XI. Cambridge - Massachusetts - London 1991 (The Loeb Classical Library).
- Aristot. *Pol* (= Aristoteles, *Politika*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Aristoteles, *Politica*. Trans.: H. Rackham, vol. XXI. Cambridge - Massachusetts - London 2005¹⁰ (The Loeb Classical Library).
- Arr. *Anab.* (= Arrianus, *Anabasis*)
 Kullanılan Metin ve Çeviriler: Arrian, *Anabasis Alexandri*. Trans.: P. A. Brunt, vol. I-II. Cambridge - Massachusetts - London 1976-1983 (The Loeb Classical Library).
 Arrian, *İskender'in Seferleri*. Çev.: M. Mete. İstanbul 2005.
- Arr. *Ind.* (= Arrianus, *Historia Indica*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Arrian, *Indica*. Trans.: P. A. Brunt. Cambridge - Massachusetts - London 2000³ (The Loeb Classical Library).
- Arr. *periplus* (= Arrianus, *Periplus Ponti Euxini*)

- Kullanılan Metin ve Çeviri: *Arriani Periplus Ponti Euxini. Arrianus'un Karadeniz Seyahati*. Çev.: M. Arslan. *Libri I* (2015) 95-126.
- Aur. Vict. *vir. Ill.* (= Pseudo-Aurelius Victor, *de Viris Illustribus Urbis Romae*)
Kullanılan Metin: *Sexti Aurelii Victoris Liber de Caesaribus: Praecedunt, Origo Gentis Romanae et Liber de Viris Illustribus Urbis Romae, Subsequitur Epitome de Caesaribus*. Ed. F. Pichlmayr. Leipzig 1911.
- Auson. *urb.* (= Ausonius, *Ordo Urbium Nobilium*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Ausonius, *The Order of Famous Cities*. Trans.: H. G. E. White. Cambridge - Massachusetts - London 1919 (The Loeb Classical Library).
- Avien. *Ora Maritima* (= Rufius Festus Avienus, *Ora Maritima*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Rufi Festi Avieni, Ora Maritima*. Ed. & Trans.: S. Wilhelm. Berlin 1855.
- Caes. *Gall.* (= Caesar, *De Bello Gallico*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Caesar, *The Gallic War*. Trans.: H. J. Edwards. Cambridge - Massachusetts - London 1917.
- Catull. (= Catullus)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Poems of Gaius Valerius Catullus*. Trans.: F. W. Cornish. London - New York 1966 (The Loeb Classical Library).
- CIL (= *Corpus Inscriptionum Latinarum*).
Kullanılan Kaynak: *Consilio et Auctoritate Academiae Litterarum (Regiae) Borussicae Editum*, vols. I-XVI. Leipzig - Berlin 1826-1843.
- Cic. *inv.* (= Cicero, *De Inventione*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *On Invention. The Best Kind of Orator. Topics*. Trans.: H. M. Hubbell. Cambridge - Massachusetts - London 1999 (The Loeb Classical Library).
- Cic. *Leg.* (= Cicero, *De Legibus*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *On the Laws*. Trans.: C. W. Keyes. Cambridge - Massachusetts - London 2006¹³ (The Loeb Classical Library).

- Cic. *Leg. Agr.* (= Cicero, *De Lege Agraria*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Cicero, *Pro Quinctio. Pro Roscio Amerino. Pro Roscio Comoedo. On the Agrarian Law*. Trans.: J. H. Freese, vol. VI. Cambridge - Massachusetts - London 1930 (The Loeb Classical Library).
- Cic. *Leg. Man.* (= Cicero, *Pro Manilia or Oratio de Imperio Cn. Pompei*)
 Kullanılan Metin ve Çeviriler: *The Speech on the Appointment of Gnaeus Pompeius*. Trans.: H. G. Hodge. London - New York 1927 (The Loeb Classical Library).
 Marcus Tullius Cicero, *Pompeius'un Yetisi Hakkında*. Çev.: Ü. F. Telatar. İstanbul 2002.
- Cic. *off.* (= Cicero, *De Officiis*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: *On Duties*. Trans.: W. Miller. Cambridge - Massachusetts - London 2005¹³ (The Loeb Classical Library).
Yükümlülükler Üzerine. Çev.: C. Çevik. İstanbul 2013.
- Cic. *rep.* (= Cicero, *De Re Publica*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Cicero, *On The Republic, On the Laws*. Trans.: C. W. Keyes, vol. XVI. Cambridge - Massachusetts - London 1928 (The Loeb Classical Library).
- Cic. *sen.* (= Cicero, *de Senectute*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Cicero, *On Old Age. On Friendship. On Divination*. Trans.: W. A. Falconer. Cambridge - Massachusetts - London 1923.
- Cic. *Verr.* (= Cicero, *In Verrem*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Verrine Orations*. Trans.: L. H. G. Greenwood, vols. VII/1-VIII/2. Cambridge - Massachusetts - London vol. VII/1 2002⁸; vol. VIII/2, 2001⁷ (The Loeb Classical Library).
- Corn. Nep. *Them.* (= Cornelius Nepos, *Themistokles*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: *On the Great Generals of Foreign Nations*. Trans.: J. C. Rolfe. Cambridge - Massachusetts - London 1984 (The Loeb Classical Library).

- Curt. (= Quintus Curtius Rufus, *Historiarum Alexandri Magni Macedonis*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Quintus Curtius Rufus, *Historiarum Alexandri Magni Macedonis*. Trans.: J. C. Rolfe. Cambridge - Massachusetts - London 1946 (The Loeb Classical Library).
- Dig. (= Iustinianus, *Corpus Iuris Civilis, Digesta*)
Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Digesta Iustiniani Augusti*. Eds.: T. Mommsen – P. Krüger, vol. I. Berlin 1870.
“*Iustinianus, Digesta XIV. 2: Gemiden Mal Atımına İlişkin Rhodos Yasası Hakkında*”. Çev.: E. Kurul. *Cedrus* III (2015) 379-389.
- Diod. (= Diodorus Siculus, *Bibliotheca Historike*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Diodorus of Sicily*. Trans.: C. H. Oldfather, vol. III. Cambridge - Massachusetts - London 1939 (The Loeb Classical Library).
- Diog. Laert. (= Diogenes Laertios)
Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Lives of Eminent Philosophers*. Trans.: R. D. Hicks, vol. II. Cambridge - Massachusetts - London 1931² (The Loeb Classical Library).
Diogenes Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*. Çev.: C. Şentuna. İstanbul 2013⁵.
- Dion. Byz. *Anap.* (= Dionysios Byzantios, *Anaplous Bosporou*)
Kullanılan Metin: Dionysios Byzantios, *Anaplous Bosporou*. Ed. K. Müller, *Geographi Graeci Minores*, vol. II. Paris (1990²) 1-101.
- Dion. Hal. *Ant.* (= Dionysios Halikarnassos, *De Antiquitates Romanae*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Dionysius of Halicarnassus, *The Roman Antiquities*. Trans.: E. Cary. Cambridge - Massachusetts 1960³ (The Loeb Classical Library).
- Etym. Magn.* (= *Etymologicum Magnum*)
Kullanılan Metin: *Etymologicum Magnum*. Ed. T. Gaisford. Oxford (1848) 1-826.
- Eur. *Tro.* (= Euripides, *Troiades*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Euripides, *Trojan Women. Iphigenia among the Taurians. Ion*. Trans.: D. Kovacs, vol. IV. Cambridge - Massachusetts - London 1990 (The Loeb Classical Library).

- Euseb. *Chron.* (= Eusebios, *Chronicorum*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Eusebi, *Chronicorum (Liber Prior)*.
 Ed. A. Schoene. Berlin 1875.
The Chronicle of St. Jerome. Trans.: R. Pearse. Ipswich 2005.
- Eust. *Comm. in Dion. Per.*
 (= Eustathius, *Commentarium in Dionysii Periegetae Orbis Descriptionem*)
 Kullanılan Metin: Eustathius, *Commentarium in Dionysii Periegetae Orbis Descriptionem*. Ed. K. Müller. *Geographi Graeci Minores*, vol. II. Paris (1990²) 201-407.
- Fast. Triumph.* (= *Fasti Triumphales*)
 Kullanılan Metin: *Fasti Capitolini*. Ed. A. Degrassi. Torino 1954.
- FGrHist* (= *Die Fragmente der Griechischen Historiker*)
 Kullanılan Kaynak: *Die Fragmente der Griechischen Historiker*.
 Ed. F. Jacoby, vols. I-XV. Berlin - Leiden 1923-1958.
- Flor. epit.* (= Lucius Annaeus Florus, *L. Annaei Flori Epitoma De Tito Livio Bellorum Omnium Annorum DCO Libri II*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Florus, *Epitome of Roman History*.
 Trans.: E. S. Forster, vol. I. Cambridge - Massachusetts - London 1984.
- Frontin. strat.* (= Sextus Iulius Frontinus, *Strategematon*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Strategems and the Aqueducts of Rome*. Trans.: C. E. Bennett. Ed.: M. B. McElwain. London - New York 1980⁵ (The Loeb Classical Library).
- Gyllius Bosp.* (= Petrus Gyllius, *De Bosporo Thracio Libri Tres: Quibus Reliqua Anapli Fragmenta in Latinum Versa Continentur*)
 Kullanılan Metin ve Çeviriler: Petri Gyllii, *De Bosporo Thracio Libri Tres: Quibus Reliqua Anapli Fragmenta in Latinum Versa Continentur*. Ed. K. Müller, *Geographi Graeci Minores*, vol. II. Paris 1990².
 Petrus Gyllius, *İstanbul Boğazi*. Çev.: E. Özbayoğlu. İstanbul 1997.
- Hdt. (= Herodotos, *Historiai*)

- Kullanılan Metin ve Çeviriler: Herodotos, *The Persian Wars*. Trans.: A. D. Godley, vols. I-IV. Cambridge - Massachusetts - London 1920-2004¹² (The Loeb Classical Library).
Herodotos, *Tarih*. Çev.: M. Ökmen. İstanbul 1991³.
- Hes. Mil. Patr. Const. (= Hesychius Milesius, *Patria Constantinopoleos*)
Kullanılan Metin: Hesychius Milesius, *Patria Constantinopoleos*. Ed. T. Preger. Leipzig (1901) 1-18.
- Hez. (= Hezeikel)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Hezeikel*. Ed. & Trans.: Anonymous, *Kutsal Kitap, Eski ve Yeni Anlaşma (Tevrat, Zebur ve İncil)*. İstanbul (2008²) 863-919.
- Hom. Il. (= Homeros, *İlyada*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Homeros, *İlyada*. Çev.: A. Erhat – A. Kadir. İstanbul 1993⁷.
- Hom. Od. (= Homeros, *Odyseia*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Homeros, *Odyseia*. Çev.: A. Erhat – A. Kadir. İstanbul 1988⁶.
- Hydat. (= Hydatius, *Continuatio Chronicorum Hieronymianorum*)
Kullanılan Metin: Hydatius, *Continuatio Chronicorum Hieronymianorum*. Ed. T. Mommsen, *Monumenta Germaniae Historica, Auctores Antiquissimi 11: Chronica Minora Saec. IV. V. VI. VII*, vol. II. Berlin (1894) 1-36.
- Hyg. fab. (= Hyginus, *Fabulae*)
Kullanılan Metin: Hyginus, *Fabulae*. Ed. H. J. Rose, *Hygini Fabulae*. Leiden 1934.
- IG (= *Inscriptiones Graecae*)
Kullanılan Kaynak: *Inscriptiones Graecae Consilio et Auctoritate Academiae Scientiarum Berolinensis et Brandenburgensis Editae*. Berlin 1873-1939.
- Ioann. Anth. fr. (= Ioannes Antiochenus, *Fragmenta*)
Kullanılan Metin: *Fragmenta*. Ed. K. Müller. *FHG* 4. Paris (1851) 535-622.
- Ioseph. Cont. Ap. (= Flavius Iosephus Historicus, *Contra Appionem*)

- Kullanılan Metin ve Çeviri: Josephus, *The Life. Against Apion*.
Trans.: H. S. J. Thackeray, vol. I. Cambridge - Massachusetts -
London 1926 (The Loeb Classical Library).
- Isokr. *Nik*. (= Isokrates, *Nikokles or Kyprioi*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Isocrates, *To Demonicus. To Nicocles. Nicocles or the Cyprians. Panegyricus. To Philip. Archidamus*.
Trans.: G. Norlin, vol. I. Cambridge - Massachusetts - London
1928 (The Loeb Classical Library).
- Iust. (Marcus Iulianus Iustinus, *M. Iuliani Iustini Epitoma Historiarum Philippicarum Pompei Trogi*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Justin, *Epitome of the Philippic History of Pompeius Trogus*. Trans.: J. C. Yardley. Intr.: R. Develin. Atlanta, GA 1994.
- Ksen. *Hell*. (= Ksenophon, *Hellenika*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Xenophon, *Hellenica*. Ed.: J. Henderson. Trans.: C. L. Brownson, vol. I. Cambridge - Massachusetts - London 1918.
- Liv. *perioch*. (= Livius, *Ab Urbe Condita Librorum Periochae*)
Kullanılan Metin ve Çeviriler: Livy, *From the Founding of the City*. Trans.: A. C. Schlesinger, vols. I-XIV. London - New York 1967 (The Loeb Classical Library).
Titus Livius, *Roma Tarihi: Şehrin Kuruluşundan İtibaren*. Çev.: S. Şenbark. İstanbul 1992 vdd.
- Lykop. *Alex*. (= Lykophron, *Alexandra*)
Kullanılan Metin: Lykophron, *Alexandra*. Ed. L. Mascialino, *Lycophronis Alexandra*. Leipzig (1964) 1-65.
- Mart. *epigr*. (= Martialis, *Epigrammata*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Epigrams*. Trans.: C. A. Walter – M. A. Ker, vols. I-II. London - New York 1927-1930 (The Loeb Classical Library).
- Mela. (= Pomponius Mela, *De Chorographia*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Pomponius Mela's Description of the World*. Trans.: F. E. Romer. Ann Arbor 1998.
- Ovid. *Her*. (= Ovidius, *Heroides*)

- Kullanılan Metin ve Çeviri: Ovidius, *Heroides – Amores*. Trans.: G. Showerman, vol. I. Cambridge - Massachusetts - London 1977² (The Loeb Classical Library).
- Ovid. *Met.* (= Ovidius, *Metamorphoses*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Metamorphoses*. Trans.: F. J. Miller, vols. III-IV. Cambridge - Massachusetts - London 2005¹⁷ (The Loeb Classical Library).
- Paus. (= Pausanias, *Periegesis tes Hellados*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Description of Greece*. Trans.: W. H. Jones – H. A. Ormerod – R. E. Wycherley, vols. I-V. New York 1918-2004¹⁰ (The Loeb Classical Library).
- peripl. *m. m.* (= Anonymos, *Stadiasmus sive Periplus Maris Magni*)
Kullanılan Metin: *Anonymi Stadiasmus sive Periplus Maris Magni*. Ed. K. Müller, *Geographi Graeci Minores*, vol. I. Paris (1990²) 427-514.
- peripl. *m. r.* (= Anonymos, *Periplus Maris Rubri [Erythraei]*)
Kullanılan Metin: *Anonymi Periplus Maris Erythraei*. Ed. K. Müller, *Geographi Graeci Minores*, vol. I. Paris (1990²) 257-305.
- Philostr. *de Imag.* (= Flavius Philostratus “Yaşlı”, *De Imagines*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Philostratus, *Imagines*. Trans.: A. Fairbanks. Ed. J. Henderson. Cambridge - Massachusetts - London 2000⁶ (The Loeb Classical Library).
- Pind. *Pyth.* (= Pindaros, *Pythian*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Pythian Odes*. Trans.: W. H. Race. Cambridge - Massachusetts - London 1997 (The Loeb Classical Library).
- Plat. *Phaedo* (= Platon, *Phaedo*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Plato, *Euthyphro, Apology, Crito, Phaedo, Phaedrus*. Trans.: H. N. Fowler, vol. I. London - New York 1913 (The Loeb Classical Library).
- Plat. *leg.* (= Platon, *leges, [νόμοι]*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Plato, *Laws*. Trans.: R. G. Burry, vol. I. Cambridge - Massachusetts - London 1961⁴ (The Loeb Classical Library).

- Plaut. *Poen.* (= Titus Maccius Plautus, *Poenulus*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Plautus, *The Little Carthaginian. Pseudolus. The Rope.* Trans.: W. De Melo, vol. IV. Cambridge - Massachusetts - London 2012 (The Loeb Classical Library).
- Plin. *nat* (= Gaius Plinius Secundus “Yaşlı”, *Naturalis Historia*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Gaius Plinius Secundus, *Natural History.* Trans.: H. Rackham, vols. I-V. Cambridge - Massachusetts - London 1961³-1999⁶ (The Loeb Classical Library).
- Plut.
(= Plutarkhos, *Bioi Paralleloi*)
Aem. (= *Aemilius*) *Gai. Gracc.* (= *Gaius Gracchus*)
Alex. (= *Alexandros*) *Kim.* (= *Kimon*)
Arist. (= *Aristeides*) *Per.* (= *Perikles*)
Caes. (= *Caesar*) *Pomp.* (= *Pompeius*)
Cam. (= *Camillus*) *Them.* (= *Themistokles*)
Cat. Mai. (= *Cato Maior*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Plutarkhos, *Plutarch's Lives.* Trans.: B. Perrin, vols. II-VI. Cambridge - Massachusetts - London 1954³-1968 (The Loeb Classical Library).
- Plut. *mor.* (= Plutarkhos, *Moralia*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Plutarkhos, *Moralia: Sayings of Kings and Commanders. Sayings of Romans. Sayings of Spartans. The Ancient Customs of the Spartans. Sayings of Spartan Women. Bravery of Women.* Trans.: F. C. Babbitt, vol III. Cambridge - Massachusetts - London 1931 (The Loeb Classical Library).
- Polyain. *strat.* (= Polyainos, *Strategemata*)
Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Strategemata.* Eds. E. Woelfflin – J. Melber, *Polyaeni Strategematon Libri VIII.* Leipzig (1887; repr. Stuttgart 1970) 2-301; 305-425.
Strategems of War. Trans.: R. Shepherd. Chicago 1974.
- Polyb. (= Polybios, *Historiai*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Polybios, *The Histories.* Trans.: W. R. Paton, vol. II-III-VI. Cambridge - Massachusetts - London 2010-2012 (The Loeb Classical Library).
- Proc. *de Bell.* (= Procopius, *de Bellis*)

- Kullanılan Metin ve Çeviri: Procopius, *History of the Wars*. Trans.: H. B. Dewing, vol. II. Cambridge - Massachusetts - London 1916 (The Loeb Classical Library).
- Ptol. *geo.* (= Claudius Ptolemaios, *Geographike Hyphegesis*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Claudii Ptolemaei Geographia*. Ed. C. F. A. Nobbe. Lipsiae 1845.
Claudius Ptolemy, *The Geography*. Trans. & Ed.: E. L. Stevenson. New York 1991.
- R. Gest. div. Aug. (= Augustus, *Res Gestae Divi Augusti*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Velleius Paterculus, *Compendium of Roman History, Res Gestae Divi Augusti*. Trans.: W. Shipley. Cambridge - Massachusetts 1961³ (The Loeb Classical Library).
- Sall. *bell. Iugurth.* (= Gaius Sallustius Crispus, *Bellum Iugurthinum*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Sallust, *The War with Jugurtha*. Trans.: J. C. Rolfe. Rev.: J. T. Ramsey. Cambridge - Massachusetts - London 2013 (The Loeb Classical Library).
- Sall. *Hist.* (= Gaius Sallustius Crispus, *Historiae*)
Kullanılan Metin ve Çeviriler: Sallust, *The Histories*. Trans. & Comment.: P. McGushin. Oxford 1992 - 1994.
Sallust. Trans.: J. C. Rolfe. London - New York 1955 (The Loeb Classical Library).
- Sen. *Nat.* (= Seneca Minor, *Naturales Questiones*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Seneca, *Natural Questions, Books IV-VII*. Trans.: C. H. Corcoran, vol. II. Cambridge - Massachusetts - London 1972 (The Loeb Classical Library).
- Sil. *pun.* (= Silius Italicus, *Punica*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Silius Italicus, *Punica*. Trans.: J. D. Duff, vol. I. Cambridge - Massachusetts - London 1934 (The Loeb Classical Library).
- Skylaks *periplus* (= Skylaks, *Periplus Scylacis*)
Kullanılan Metin: Scylaks, *Periplus Scylacis*. Ed. K. Müller, *Geographi Graeci Minores, vol. I*. Paris (1990²) 15-96.
- Solin. (= Gaius Iulius Solinus, *Polyhistor*)

- Kullanılan Metin ve Çeviri: Gaius Iulius Solinus, *Polyhistor*.
Trans.: M. A. Agnant. Paris 1847.
- Steph. Byz. *Ethnika* (= Stephanos Byzantios, *Ethnika*)
Kullanılan Metin: Stephanos Byzantios, *Stephani Byzantii, Erhnikon*. Ed. A. Westermann. Lipsiae 1839.
- Strab. (= Strabon, *Geographika*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Strabon, *The Geography of Strabo*.
Trans.: H. L. Jones, vol. I. London - New York 1917 (The Loeb Classical Library).
- Suet. *Aug.* (=Suetonius, *De Vitae Caesarum*)
Iul. Kullanılan Metin ve Çeviri: Suetonius, *The Lives of the Caesars*.
Trans.: J. C. Rolfe, vol. I. London - New York 1914 (The Loeb Classical Library).
Gaius Suetonius Tranquillus, *On İki Caesar'ın Yaşamı*. Çev.: F. Telatar – G. Özaktürk. Ankara 2008.
- Tac. *ann.* (= Tacitus, *Annales*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Annals*. Trans.: J. Jackson. Cambridge – Massachusetts - London 1969 (The Loeb Classical Library).
- Tac. *hist.* (= Tacitus, *Historia*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Tacitus, *The Annals*. Trans.: J. Jackson, vol. V. Cambridge - Massachusetts - London 1937 (The Loeb Classical Library).
- Tert. *adv. Marc.* (= Tertulianus, *adversus Marcionem*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Against Marcion*. Ed. & Trans.: E. Evans. Oxford - New York 1972.
- Theokrit. *Id.* (= Theokritos, *Idyllia*)
Kullanılan Metin: Theocritus, *Idyllia*. Ed. A. S. F. Gow, vol. I. Cambridge (1952) 4-236.
- Thuk. (= Thukydides)
Kullanılan Metin ve Çeviriler: Thucydides, *History of the Peloponnesian War*. Trans.: C. F. Smith, vol. I-III. Cambridge - Massachusetts 2003¹¹ (The Loeb Classical Library).
Peloponnes Savaşı. Çev.: T. Gökçol. İstanbul 1976.

- Val. Flacc. *argon.* (= Caius Valerius Flaccus, *Argonauticon*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Argonautica*. Trans.: J. H. Mozley. Cambridge - Massachusetts - London 1998⁶ (The Loeb Classical Library).
- Val. Max. (= Valerius Maximus, *Facta et Dicta Memorabilia Absoluti, Ambusiti, Damnati, Externi*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Valerius Maximus, *Memorable Doings and Sayings*. Ed. & Trans.: D. R. S. Bailey. Cambridge - Massachusetts - London 2000 (The Loeb Classical Library).
- Vell. (= Velleius Paterculus, *Historia Romana*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Velleius Paterculus, *Compendium of Roman History, Res Gestae Divi Augusti*. Trans.: W. Shipley. Cambridge - Massachusetts 1961³ (The Loeb Classical Library).
- Verg. *Aen.* (= Vergilius, *Aeneis*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Vergilius, *Eclogues, Georgics, Aeneid I-VI*. Trans.: H. R. Fairclough, vol. I. Cambridge - Massachusetts - London 1938 (The Loeb Classical Library).
Vergilius, *Aeneas*. Çev.: İ. Z. Eyuboğlu. Ankara 1995.
- Verg. *Ecl.* (= Vergilius, *Eclogue*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Virgil, *Eclogues, Georgics, Aeneid, the Minor Poems*. Trans.: H. Fairclough, vols. I-II. Cambridge - Massachusetts - London 1966-1967 (The Loeb Classical Library).
- Victor Vit. *Hist. Pers.* (= Victor Vitensis, *Historia Persecutionis Africanae Provinciae*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Victor of Vita, *History of the Vandal Persecution*. Trans. & Intro.: J. Moorhead. Liverpool 1992.

Ortaçağ Kaynakları

- Ibn Bibi (= Ibn Bibi, *El Evamirü'l-Ala'ıye Fi'l-Umuri'l-Ala'ıye*)
Kullanılan Metin ve Çeviriler: Ibn Bibi, *Selçuk Name*, Cilt I. Çev.: M. Öztürk. Ankara 1996.
Ibn Bibi, *El Evamirü'l-Ala'ıye Fi'l-Umuri'l-Ala'ıye*. Haz.: A. S. Erzi. Ankara 1956.
- Ibn Havkal *Sûrat* (= Ibn Havkal, *Sûrat El-Arz*)

- Kullanılan Metin ve Çeviri: Ibn Havkal, *Sûrat El-Arz*. Çev.: R. Şeşen. İstanbul 2014.
- Kazvînî *Asârü'l-Bilâd* (= Zekeriyâ bin Muhammed el-Kazvînî, *Asârü'l-Bilâd ve Ahbarü'l 'Îbâd*)
Kullanılan Metin: *Asârü'l-Bilâd ve Ahbarü'l 'Îbâd*, Cilt I. Ed. & Trans.: Anonymous. Beyrut [No Date].
- Mesudî *Murûc*. (= Mesudî, *Murûc Ez-Zeheb*)
Kullanılan Metin ve Çeviriler: Mesudî, *Murûc Ez-Zeheb*. Çev.: A. Batur. İstanbul 2011.
- Osmanlı Kronikleri**
- İbn-i Kemal *Tevârih* (= İbn-i Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman*)
Kullanılan Metin: İbn-i Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman*, Defter I. Haz.: Ş. Turan. Ankara 1991.
- Pirî Reis *Bahriye* (= Pirî Reis, *Kitâb-ı Bahriye*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Pirî Reis, *Kitâb-ı Bahriye*. Ed.: B. Arı. Çev.: A. Demir. Ankara 2002.
- Selânikî *Tarih* (= Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*. Haz.: M. İpşirli. Ankara 1999.
- Seyahatnameler**
- El-Tâcir *Ahbar* (= Süleyman El-Tâcir, *Ahbar el-Sîn ve'l Hind*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Süleyman El-Tâcir, *Ahbar el-Sîn ve'l Hind (Doğunun Kalbine Seyahat)*. Çev.: R. Şeşen. İstanbul 2012.
- Evliya Çelebi *Sey*. (= Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, Cilt II. Haz.: Z. Kurşun – S. A. Kahraman – Y. Dağlı. İstanbul 1992.
- Modern Literatür**
- Abulafia 2012 D. Abulafia, *Büyük Deniz, Akdeniz'de İnsanlık Tarihi*. Çev. G. Ç. Güven. İstanbul 2012.
- Abulafia 2014 D. Abulafia, "Thalassocracies". Eds. P. Horden – S. Kinoshita, *A Companion to Mediterranean History*. Malden - Oxford (2014) 139-153.
- Adalya* *Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yıllığı*. İstanbul 1997-.

- Alexiou 1991 S. Alexiou, *Minos Uygarlığı*. Çev.: E. T. Tulunay. İstanbul 1991.
- Ameling 2011 W. Ameling, "The Rise of Carthage to 264 BC". Ed. D. Hoyos, *A Companion to the Punic Wars*. Malden - Oxford (2011) 39-57.
- Arslan 2000 M. Arslan, "Kolkhis Bölgesi'nin Tarihi Coğrafyasına İlişkin Bazı Notlar". *Arkeoloji ve Sanat Dergisi* 97 (2000) 26-40.
- Arslan 2003 M. Arslan, "İÖ. 188 Yılından İÖ. 63 Yılına Kadar Lykia, Pamphylia ve Kilikia Trakheia Sahillerindeki Korsanlık Faaliyetleri: Nedenleri ve Sonuçları". *Adalya* VI (2003) 91-118.
- Arslan 2005 M. Arslan, *Arrianus'un Karadeniz Seyahati (Arriani Periplus Ponti Euxini)*. İstanbul 2005.
- Arslan 2006 M. Arslan, "Pontos'tan Karadeniz'e: Bir Adlandırmanın Ardındaki Önyargılar, Varsayımlar ve Gerçekler". *Olba* XIV (2006) 75-91.
- Arslan 2007 M. Arslan, *Roma'nın Büyük Düşmanı: Mithradates VI Eupator*. İstanbul 2007.
- Arslan 2008 M. Arslan, "Eurymedon Muharebesi'nden Sonra Aspendos ve Genel Olarak Pamphylia'nın Durumuna Bir Bakış". *Adalya* XI (2008) 49-62.
- Arslan 2010 M. Arslan, *İstanbul'un Antikçağ Tarihi: Klasik ve Hellenistik Dönemler*. İstanbul 2010.
- Arslan 2012 M. Arslan, "Pseudo-Skylaks: Periplous". *Mjh* II/1 (2012) 239-257.
- Asente 2015 M. K. Asente, *The History of Africa: The Quest for Eternal Harmony*. New York 2015.
- Asheri 2006⁶ D. Asheri, "Carthaginians and Greeks". Eds. J. Boardman – N. G. L. Hammond – D. M. Lewis *et al.*, *The Cambridge Ancient History IV*. Cambridge - New York (2006⁶) 739-776.
- Astin 1967 A. E. Astin, *Scipio Aemilianus*. Oxford 1967.
- Aubet 2001 M. E. Aubet, *The Phoenicians and the West: Politics, Colonies and Trade*. Cambridge - New York 2001².
- Bagnall 2002 N. Bagnall, *The Punic Wars 264-146 B.C.* Oxford 2002.
- Baronowski 1995 D. W. Baronowski, "Polybius on the Causes of the Third Punic War". *Classical Philology* 90/1 (1995) 16-31.
- Bass 1961 G. F. Bass, "The Cape Gelidonya Wreck: Preliminary Report". *American Journal of Archaeology* 65/3 (1961) 267-276.

- Bass 2003 G. F. Bass, *Su Altında Arkeoloji, Bir Arkeoloğun Türkiye Macerası*. Çev.: Z. Hasırcıoğlu. İstanbul 2003.
- Bass 2013 G. F. Bass, *Denizler Altında Arkeoloji; Su Altına Adanmış Bir Ömür, Anılar ve Keşifler*. Çev.: F. Gülfidan. İstanbul 2013.
- Bayer 1993 K. Bayer, "Periplus Hannonis". Eds. G. Winkler – R. König, *Gaius Plinius Secundus d. Ä.: Naturkunde (Historia Naturalis), Lateinisch - Deutsch: Buch V, Geographiae; Afrika und Asien*. Zürich - München (1993) 346-353.
- Bell 1832 J. Bell, *A System of Geography, Popular and Scientific, or a Physical, Political and Statistical Account*. Glasgow 1832.
- Bell 1836 J. Bell, *A System of Geography, Popular and Scientific: Or A Physical, Political and Statistical Account of the World and Its Various Divisions*, volume VI. London 1836.
- Beresford 2013 J. Beresford, *The Ancient Sailing Season*. Leiden - Boston 2013.
- Berkelius 1674 A. Berkelius, *Genuina Stephani Byzantini De Urbibus Et Populis Fragmenta: Abrahamus Berkelius Latinam Interpretationem et Animadversiones Adiecit; Accedit Hannonis Carthaginiensium Regis Periplus Graece et Latine*. Leiden 1674.
- Bevan 1859 W. L. Bevan, *A Manual of Geographical Science, Mathematical, Physical, Historical and Descriptive*. London 1859.
- Bianchetti 1999 S. Bianchetti, "Reiseberichte". Ed. H. Sonnabend, *Mensch und Landschaft in der Antike: Lexikon der Historischen Geographie*. Stuttgart - Weimar (1999) 420-423.
- Bickerman 1980² E. J. Bickerman, *Chronology of the Ancient World*. London 1980².
- Blomqvist 1979 J. Blomqvist, *The Date and Origin of the Greek Version of Hanno's Periplus: With an Edition of the Text and a Translation*. Lund 1979.
- Boardman 2000⁵ J. Boardman, *The Greeks Overseas: Their Early Colonies and Trade*. London 2000⁵.
- Bostan 1989 İ. Bostan, "Akdeniz". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 2 (1989) 231-234.
- Bosworth 2005 A. B. Bosworth, *Büyük İskender'in Yaşamı ve Fetihleri: Fetih ve İmparatorluk*. Çev. H. Çalışkan. İstanbul 2005.
- Börstinghaus 2010 J. Börstinghaus, *Stumfahrt und Schiffbruch*. Tübingen 2010.

- Bradford 2013 E. Bradford, *Akdeniz: Bir Denizin Hikâyesi*. Çev. A. Fethi. İstanbul 2013.
- Branigan 1994 C. Branigan, "The Circumnavigation of Africa". *Classics Ireland I* (1994) 1-3.
- Braudel 2007 F. Braudel, *Bellek ve Akdeniz, Tarihöncesi ve Antikçağ*. Çev. A. Berktaş. İstanbul 2007.
- Braudel 2008 F. Braudel, "Şafak". Ed. F. Braudel, *Akdeniz: Tarih, Mekân, İnsanlar ve Miras*. Çev.: N. Erkurt – A. Derman. İstanbul (2008) 55-80.
- Braund 1997 D. C. Braund, "Greeks and Barbarians: The Black Sea Region and Hellenism Under the Early Empire". Ed. S. E. Adcock, *The Early Roman Empire in the East*. Oxford (1997) 121-136.
- Brent 2010 A. Brent, *Cyprian and Roman Carthage*. Cambridge - New York 2010.
- Brewer – Teeter 2011 D. J. Brewer – E. Teeter, *Mısır ve Mısırlılar*. Çev. N. Uzan. Ankara 2011.
- Broadhead 2007 W. Broadhead, "Colonization, Land Distribution, and Veteran Settlement". Ed. P. Erdkamp, *A Companion to the Roman Army*. Malden - Oxford (2007) 148-163.
- Brodersen 1998a K. Brodersen, "Hanno". *Der Neue Pauly: Enzyklopädie der Antike V* (1998) 155.
- Brodersen 1998b K. Brodersen, "Euthymenes aus Massalia ". *Der Neue Pauly: Enzyklopädie der Antike IV* (1998) 318-319.
- Browning 1980 R. Browning, *The Byzantine Empire*. Edinburgh 1980.
- Buchholz 1959 H. G. Buchholz, "Keftiubarren und Erzhandel im zweiten vorchristlichen Jahrtausend". *Praehistorische Zeitschrift* 37 (1959) 1-40.
- Buchholz 1966 H. G. Buchholz, "Talanta, Neues über Metallbarren der Ost-Mediterranean Spätbronzezeit". *Schweizer Münzblätter* 16 (1966) 58-72.
- Buck 1962 R. J. Buck, "The Minoan Thalassocracy Re-Examined". *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 11/2 (1962) 129-137.
- Budge 1997 E. A. W. Budge, *An Introduction to Ancient Egyptian Literature*. New York 1997.

- Budge 2010 E. A. W. Budge, *An Egyptian Hieroglyphic Dictionary: With an Index of English Words, King List and Geographical List with Indexes, List of Hieroglyphic Characters, Coptic and Semitic Alphabets*. New York 2010.
- Bunbury 1879 E. H. Bunbury, *History of Ancient Geography Among the Greeks and Romans from the Earliest Ages till the Fall of the Roman Empire*. London 1879.
- Burn 1927 A. R. Burn, "Greek Sea-Power, 776-540 B.C., and the 'Carian' Entry in the Eusebian Thalassocracy-List". *The Journal of Hellenic Studies* 47/2 (1927) 165-177.
- Burns 1968⁷ E. N. Burns, *Western Civilizations: Their History and Their Culture*. New York 1968⁷.
- Burri 2013 R. Burri, *Die Geographie des Ptolemaios im Spiegel der Griechischen Handschriften*. Berlin - Boston 2013.
- Carr 1838 T. S. Carr, *The History and Geography of Greece, Including its Literature, Forms of Government and the Spread of Grecian Civilization by Colonies and Conquest*. London 1838.
- Cary – Warmington 1929 M. Cary – E. H. Warmington, *The Ancient Explorers*. London 1929.
- Casson 1979² L. Casson, *Travel in the Ancient World*. London 1979².
- Casson 1983 L. Casson, "Sakas versus Andhras in the Periplus Maris Erythraei". *Journal of the Economic and Social History of the Orient* 26/2 (1983) 164-177.
- Casson 1989 L. Casson, *The Periplus Maris Erythraei: Text with Introduction, Translation, and Commentary*. Princeton 1989.
- Casson 1991 L. Casson, *The Ancient Mariners: Seafarers and Sea Fighters of the Mediterranean in Ancient Times*. Princeton 1991.
- Casson 2002 L. Casson, *Antik Çağda Denizcilik ve Gemiler*. Çev.: G. Ergin. İstanbul 2002.
- Castleden 1990 R. Castleden, *Life in Bronze Age Crete*. London - New York 1990.
- Cataudella 2015 M. R. Cataudella, "Some Scientific Approaches: Eudoxus of Cnidus and Dicaearchus of Messene". Eds. S. Bianchetti – M. Cataudella – H. Gehrke, *Brill's Companion to Ancient Geography:*

- The Inhabited World in Greek and Roman Tradition*. Leiden (2015) 115-131.
- Cavendish 2005 M. Cavendish, *Explorers and Exploration*. New York 2005.
- Cawkwell 1984 G. L. Cawkwell, "Athenian Naval Power in the Fourth Century". *The Classical Quarterly* 34/2 (1984) 334-345.
- Cedrus* *Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Dergisi | The Journal of Mediterranean Civilisations Studies*. Antalya 2013-
- Clifford 1990 R. J. Clifford, "Phoenician Religion". *Bulletin of the American Schools of Oriental Research* 279 (1990) 55-64.
- Cohen 2006 G. M. Cohen, *The Hellenistic Settlements in Syria, the Red Sea Basin, and North Africa*. London 2006.
- Conner 2012 C. D. Conner, *Halkın Bilim Tarihi: Madenciler, Ebeler ve "Basit Tamirciler"*. Çev.: Z. Ç. Kanburoğlu. Ankara 2012.
- Constantakopolou 2007 C. Constantakopolou, *The Dance of the Islands; Insularity, Networks, the Athenian Empire and the Aegean World*. Oxford 2007.
- Crawford – Whitehead 1983 M. Crawford – D. Whitehead, *Archaic and Classical Greece: A Selection of Ancient Sources in Translation*. Cambridge - New York 1983.
- Crawford 1996 M. H. Crawford, *Roman Statutes I-II*. London 1996.
- Culican 2003⁵ W. Culican, "Phonicia and Phoenician Colonization". Eds J. Boardman – I. E. S. Edwards *et al.*, *The Cambridge Ancient History* III/2. Cambridge - New York (2003⁵) 461-546.
- Çağa 1978⁵ T. Çağa, *Deniz Ticareti Hukuku I: Giriş, Gemi Donatan ve Kaptan*. İstanbul 1978⁵.
- Daebritz 1912 R. Daebritz, "Hanno". *Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft* VII. 2 (1912) 2360-2363.
- Dart – Vervaet 2011 C. J. Dart – F. J. Vervaet, "The Significance of the Naval Triumph in Roman History (260-29 BCE)". *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 176 (2011) 267-280.
- Davis 2009 D. L. Davis, *Commercial Navigation in the Greek and Roman World*. Unpublished Doctoral Dissertation, The University of Texas. Austin 2009.

- De Coulanges 2011 F. De Coulanges, *Antik Site: Yunan'dan Roma'ya Kadar Tapınma, Hukuk ve Kurumlar Üzerine İnceleme*. Ankara 2011.
- De Giovanni 2012 L. De Giovanni, "Roma Hukuku ve Justinianus'un Derlemeleri". Ed. U. Eco, *Ortaçağ: Barbarlar, Hıristiyanlar, Müslümanlar*. İstanbul (2012) 105-110.
- Demerliac – Meirat 1983 J. G. Demerliac – J. Meirat, *Hannon et l'Empire Punique*. Paris 1983.
- Dessau 1970² H. Dessau, "Byzantium=Byzantion (3)". *Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft* III/1 (1970²) 1115; 1158.
- Diakov – Kovalev 2011² V. Diakov – S. Kovalev, *İlkçağ Tarihi, Cilt 2: Roma*. Çev. Ö. İnce. İstanbul 2011².
- Diakonoff 1992 I. M. Diakonoff, "The Naval Power and Trade of Tyre". *Israel Exploration Journal* 42-3/4 (1992) 168-193.
- Diller 1952 A. Diller, *The Tradition of the Minor Greek Geographers*. Lancaster - Oxford 1952.
- Demetriou 2012 D. Demetriou, *Negotiating Identity in the Ancient Mediterranean: The Archaic and Classical Greek Multiethnic Emporia*. Cambridge - New York 2012.
- Dow 1967 S. Dow, "The Minoan Thalassocracy". *Proceedings of the Massachusetts Historical Society* 79 (1967) 3-32
- Drews 1993 R. Drews, *The End of the Bronze Age: Changes in Warfare and the Catastrophe ca. 1200 B.C.* Princeton 1993.
- Droysen 1880 J. G. Droysen, *Geschichte Alexanders des Grossen*. Gotha 1880.
- Du Chaillu 1861 P. B. Du Chaillu, *Explorations and Adventures in Equatorial Africa*. New York 1861.
- Dürüşken 2009 Ç. Dürüşken, *Caesar Augustus, Ankara Anıtı: Monumentum Ancyranum*. İstanbul 2009.
- Eck 2007² W. Eck, *The Age of Augustus*. Trans. D. L. Schneider. Malden - Oxford - Victoria 2007².
- Eckstein 2006 A. M. Eckstein, *Mediterranean Anarchy, Interstate War, and the Rise of Rome*. Berkeley - Los Angeles - London 2006.
- Edmondson 2006 J. Edmondson, "Cities and Urban Life in the Western Provinces of the Roman Empire, 30 BCE-250 CE". Ed. D. S. Potter, *A*

- Companion to the Roman Empire*. Malden - Oxford (2006) 250-280.
- Eggenberger 1985 D. Eggenberger, *An Encyclopedia of Battles: Accounts of over 1,560 Battles from 1479 B.C. to the Present*. New York 1985.
- Eichel – Todd 1976 M. H. Eichel – J. M. Todd, "A Note on Polybius' Voyage to Africa in 146 B.C.". *Classical Philology* 71/3 (1976) 237-243.
- Enßlin 1937 W. Enßlin, "Tribonianus". *Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft* XII. 2 (1937) 2419-2426.
- Er 2006 Y. Er, *Klasik Arkeoloji Sözlüğü*. Ankara 2006.
- Erman – Grapow 1971 A. Erman – H. Grapow, *Wörterbuch der Aegyptischen Sprache*. Berlin 1971.
- Ertekin 2012 E. Ertekin, "Akdeniz Dünyasının Bilinen İlk Denizcilik Kanunu: Rodos Avarya Kanunu". *Deniz Ticareti Dergisi* 241 (2012) 75-80.
- Erdoğan 2011³ B. Erdoğan, *Hukukta Latince Teknik Terimler, Özlü Sözlük*. İstanbul 2011³.
- Falconer 1797 T. Falconer, *The Voyage of Hanno, Translated and Accompanied with the Greek Text*. London 1797.
- Fishwick 1993 D. Fishwick, "On the Origins of Africa Proconsularis, I: The Amalgamation of Africa Vetus and Africa Nova". *Antiquités Africaines* 29 (1993) 53-62.
- Forbiger 1877 A. Forbiger, *Handbuch der Alten Geographie, Erster Band, Zweite Ausgabe*. Hamburg 1877.
- Fox 2009 R. L. Fox, *Travelling Heroes in the Age of Homer*. New York 2009.
- Freeman 2013⁴ C. Freeman, *Mısır, Yunan ve Roma: Antik Akdeniz Uygarlıkları*. Çev. S. K. Angı. İstanbul 2013⁴.
- Gabrielsen 1997 V. Gabrielsen, *The Naval Aristocracy of Hellenistic Rhodes*. Aarhus - Oxford 1997.
- Georgacas 1947 D. J. Georgacas, "The Names of Constantinople". *TAPhA* 78 (1947) 347-367.
- Gasparini 2015 V. Gasparini, "Tracing Religious Change in Roman Africa". Eds. R. Raja – J. Rüpke, *A Companion to the Archaeology of Religion in the Ancient World*. Malden - Oxford (2015) 478-488.

- Gelenius 1533 S. Gelenius, *Arriani et Hannonis Periplus. Plutarchus de Fluminibus et Montibus. Strabonis Epitome*. Basel 1533.
- Genz 2006 H. Genz, "Geç Tunç Çağı'nda Levant Bölgesi'nde Zanaat ve Ticaret". Eds. Ü. Yalçın – C. Pulak – R. Slotta, *Uluburun Gemisi: 3000 Yıl Önce Dünya Ticareti*. Bochum (2006) 375-385.
- Geus 1994 K. Geus, *Prosopographie der Literarisch Bezeugten Karthager*. Leuven 1994.
- Gibbon 1995 E. Gibbon, *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi: Cilt V*. Çev.: A. Baltacıgil. İstanbul 1995.
- Gofas 1995 D. C. Gofas, "Luncheon Adress: The Lex Rhodia de Iactu". Eds. M. H. Nordquist – J. N. Moore, *Entry Into Force of the Law of the Sea Convention*. The Hague (1995) 29-43.
- Goldsworthy 2000 A. Goldsworthy, *The Fall of Carthage, The Punic Wars 265-146 BC*. London 2000.
- Goldsworthy 2014 A. Goldsworthy, *Caesar*. Çev.: E. Kurtoğlu. İstanbul 2014.
- Gould 2011² R. A. Gould, *Archaeology and the Social History of Ships*. Cambridge 2011².
- Graves 2012³ R. Graves, *Yunan Mitleri: Tanrılar, Kahramanlar, Söylenceler*. Çev: U. Akpur. İstanbul 2012³.
- Gruen 2004³ E. S. Gruen, "The Expansion of the Empire under Augustus". Eds. A. K. Bowman – E. Champlin – A. Lintott, *The Cambridge Ancient History X*. Cambridge-New York (2004³) 147-197.
- Gutschmid 1891 A. von Gutschmid, "Die Heidelberger Handschrift der Paradoxographen (Pal. Gr. 398)". *Neue Heidelberger Jahrbücher Jahrgang I* (1891) 227-237.
- Gür 2012 B. Gür, *Tunç Çağını Sona Erdiren Halklar Deniz Kavimleri*. İstanbul 2012.
- Gür 2014 B. Gür, *Miken Uygarlığı ve Ahhiyawa*. İstanbul 2014.
- Haas 1985 C. J. Haas, "Athenian Naval Power Before Themistocles". *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 34/1 (1985) 29-46.
- Habicht 2013 C. Habicht, "Eudoxus of Cyzicus and Ptolemaic Exploration of the Sea Route to India". Eds. K. Buraselis – M. Stefanou – D. J. Thompson, *The Ptolemies, the Sea and the Nile: Studies in Waterborne Power*. Cambridge - New York (2013) 197-206.

- Hamel 2015 D. Hamel, *The Battle of Arginusae: Victory at Sea and Its Tragic Aftermath in the Final Years of the Peloponnesian Wars*. Baltimore 2015.
- Hansen 1997 M. H. Hansen, "Empoion. A Study of the Use and Meaning of the Term in the Archaic and Classical Periods". Ed. T. H. Nielsen, *Yet More Studies in the Ancient Greek Polis*, vol. II. Stuttgart (1997) 83-106.
- Hansen 2006 M. H. Hansen, *Polis: An Introduction to the Ancient Greek City-State*. Oxford - New York 2006.
- Hansen – Nielsen 2004 M. H. Hansen – T. H. Nielsen, "Destruction and Disappearance of Poleis". Eds. M. H. Hansen – T. H. Nielsen, *An Inventory of Archaic and Classical Poleis*. Oxford - New York (2004) 120-123.
- Hair 1987 P. E. H. Hair, "The Periplus of Hanno in the History and Historiography of Black Africa". *History in Africa* 14 (1987) 43-66.
- Harden 1971 D. Harden, *The Phoenicians*. London 1971.
- Hassall *et al.* 1974 M. Hassall – M. Crawford – J. Reynolds, "Rome and the Eastern Provinces at the End of the Second Century B.C.: The so-called "Piracy Law" and a New Inscription from Cnidos". *Journal of Roman Studies* LXIV (1974) 195-220.
- Hauben 2013 H. Hauben, "Callicrates of Samos and Patroclus of Macedon, Champions of Ptolemaic Thalassocracy". Eds. K. Buraselis – M. Stefanou – D. J. Thompson, *The Ptolemies, the Sea and the Nile: Studies in Waterborne Power*. Cambridge - New York (2013) 39-65.
- Heckel – Yardley 2004 W. Heckel – J. C. Yardley, *Alexander the Great, Historical Texts in Translation*. Malden - Oxford 2004.
- Heckel 2006 W. Heckel, *Who's Who in the Age of Alexander the Great: Prosopography of Alexander's Empire*. Malden - Oxford 2006.
- Heenan 1996 P. Heenan, "Carthage (Tunis, Tunisia)". Eds. K. A. Berney – S. La Boda – R. M. Salkin, *International Dictionary of Historic Places: Middle East and Africa*: vol. 4. Chicago - London (1996) 177-181.
- Helck 1977 W. Helck, "Handel". *Lexikon der Ägyptologie, Band II*. Wiesbaden (1977) 943-948.

- Hellenkemper – Hild 2004
H. Hellenkemper – F. Hild, *Tabula Imperii Byzantini 8/1-2: Lykien und Pamphylien*. Wien 2004.
- Hennig 1927
R. Hennig, "Hannos "Götterwagen". *Geographische Zeitschrift* 33/7 (1927) 378-392.
- Hennig 1944²
R. Hennig, *Terrae Incognitae, Volume I, Alertum bis Ptolemaus*. Leiden 1944².
- Hermann 1919
A. Hermann, "Kaspisches Meer". *Realencyclopädie der Classischen Alertumswissenschaft* X/2 (1919) 2275-2290.
- Higgins 2014
D. M. Higgins, "Troglodyte". Ed. J. Weinstock, *The Ashgate Encyclopedia of Literary and Cinematic Monsters*. Farnham - Burlington (2014) 543-544.
- Hitchner 2010
R. B. Hitchner, "Africa, Province of". Ed. M. Gagarin, *The Oxford Encyclopedia of Ancient Greece and Rome I*. Oxford (2010) 34-37.
- Hitti 1961
P. K. Hitti, *The Near East in History: A 5000 Year Story*. Princeton - New Jersey - New York 1961.
- Hoffmeier 1986
J. K. Hoffmeier, "Mediterranean Sea". *The International Standard Bible Encyclopedia*, vol. III (1986) 306.
- Howatson 2013
M. C. Howatson, *Oxford Antikçağ Sözlüğü*. Çev. F. Ersöz. İstanbul 2013.
- Hoyos 2007
D. Hoyos, *Truceless War: Carthage's Fight for Survival, 241 to 237 BC*. Leiden - Boston 2007.
- Hoyos 2010
D. Hoyos, *The Carthaginians*. London - New York 2010.
- Hoyos 2015
D. Hoyos, *Mastering the West, Rome and Carthage at War*. Oxford - New York 2015.
- Hudson 1698
J. Hudson, *Geographiae Veteris Scriptores Graeci Minores: Cum Interpretatione Latina, Dissertationibus, ac Annotationibus*. Vol. 1. Oxoniae 1698.
- Huß 1985
W. Huß, *Geschichte der Karthager*. München 1985.
- Huß 1990
W. Huß, *Die Karthager*. München 1990.
- Hunt 2001
P. Hunt, "The Slaves and the Generals of Arginusae". *The American Journal of Philology* 122/3 (2001) 359-380.
- Hunt 2009
P. Hunt, "The Locus of Carthage: Compounding Geographical Logic". *The African Archaeological Review* 26 /2 137-154.

- Illing 1899 K. E. Illing, *Der Periplus des Hanno. Jahresbericht des Wettiner Gymnasiums zu Dresden*. Dresden 1899.
- Irby 2012 L. Irby, "Mapping the World. Greek Initiatives from Homer to Eratosthenes". Ed. R. J. A. Talbert, *Ancient Perspectives: Maps and Their Place in Mesopotamia, Egypt, Greece and Rome*. London (2012) 81-108.
- Irby-Massie – Keyser 2002 G. L. Irby-Massie – P. T. Keyser, *Greek Science of the Hellenistic Era: A Sourcebook*. London - New York 2002.
- Kaegi – Kazhdan 1991 W. E. Kaegi – A. Kazhdan, "Tribonian". *The Oxford Dictionary of Byzantium* III (1991) 2114.
- Kal 1996 H. Kal, "Aigaion Pelagos". *Der Neue Pauly: Enzyklopädie der Antike* 1 (1996) 314.
- Kaner 2013³ İ. D. Kaner, *Deniz Ticaret Hukuku (Giriş – Gemi Donatan ve Donatma İştiraki – Kaptan)*. İstanbul 2013³.
- Kaplan 2012 P. Kaplan, "Hanno the Navigator". Eds. E. K. Akyeampong – H. L. Gates, *Dictionary of African Biography*, vol. III. Oxford - New York (2012) 24-26.
- Keen 1998 A. G. Keen, *Dynastic Lycia: A Political History of the Lycians and their Relations with Foreign Powers c. 545-362 B.C.* Leiden 1998.
- Khan 2002 Y. Z. N. Khan, *A Commentary on Dionysius of Alexandria's Guide to the Inhabited World, 174-382*. Unpublished PhD Thesis, University College London. London 2002.
- Kınacı 2014 M. Kınacı, "I. Pharnakes'in Pergamon Krallığı'na Karşı Savaşı". *Cedrus* II (2014) 203-223.
- Kınacı 2015 M. Kınacı, "Antikçağda Pontos Bölgesi'nin Tarihsel Coğrafyası". *Cedrus* III (2015) 181-229.
- Kinder – Hilgemann 2012⁴ H. Kinder – W. Hilgemann, *Dünya Tarih Atlası, I. Cilt: Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*. Çev.: L. Uslu. Ankara 2012⁴.
- King 2004 C. King, *The Black Sea: A History*. Oxford 2004.
- Kingsley 2010 M. Kingsley, *West African Studies*. Cambridge - New York 2010.

- Kitchell 1998 K. F. Kitchell, "Hanno". Ed. F. N. Magill, *Dictionary of World Biography, Volume I: The Ancient World*. California - Chicago - London (1998) 488-492.
- Knapp 1993 A. B. Knapp, "Thalassocracies in Bronze Age Eastern Mediterranean Trade: Making and Breaking a Myth". *World Archaeology* 24/3 (1993) 332-347.
- Kuhrt 2013 A. Kuhrt, *Eski Çağ'da Yakınoğu: Cilt I-II*. Çev.: D. Şendil. İstanbul 2013.
- Kurul 2014 E. Kurul, "Rhodos'luların Denizcilik Yasası: Νόμος Ποδιῶν Ναυτικός". *Cedrus* II (2014) 527-549.
- Kurul 2015a E. Kurul, "Iustinianus, Digesta XIV. 2: Gemiden Mal Atımına İlişkin Rhodos Yasası Hakkında". *Cedrus* III (2015) 379-389.
- Kurul 2015b E. Kurul, "Karacalı Hannon ve Batı Afrika Kıyılarına Seyrü Sefer". *Phaselis* I (2015) 231-260.
- Küppers 1997 J. Küppers, "Avienus". *Der Neue Pauly: Enzyklopädie der Antike* 2 (1997) 370-371.
- Lamboley 2007 J. L. Lamboley, "Migration and Greek Civilization". Ed. A. K. Isaacs, *Immigration and Emigration in Historical Perspective*. Pisa (2007) 55-64.
- Landels 1997 J. G. Landels, *Engineering in the Ancient World*. London 1997.
- Law 2002⁷ R. C. C. Law, "North Africa in the Period of Phoenician and Greek Colonization, c. 800 to 323 BC". Ed. J. D. Fage, *The Cambridge History of Africa, Volume II*. Cambridge (2002⁷) 87-148.
- Lazenby 1987 J. F. Lazenby, "Essays and Reflections: Naval Warfare in the Ancient World: Myths and Realities". *The International History Review* 9/3 (1987) 438-455.
- Lazenby 2004 J. F. Lazenby, *The Peloponnesian War: A Military Study*. London - New York 2004.
- Lee 2013 A. D. Lee, *From Rome to Byzantium AD, 363 to 565: The Transformation of Ancient Rome*. Edinburgh 2013.
- Leone 2007 A. Leone, *Changing Townscapes in North Africa from Late Antiquity to the Arab Conquest*. Bari 2007.
- Libri* Kitap Tanıtımı, Eleştiri ve Çeviri Dergisi | Journal of Book Notices, Reviews and Translations. Antalya 2015-.

- Lightfoot 2014 J. L. Lightfoot, *Dionysius Periegetes, Description of the Known World: With Introduction, Text, Translation and Commentary*. Oxford 2014.
- Lintott 1993 A. Lintott, *Imperium Romanum, Politics and Administration*. London - New York 1993.
- Lipiński 2004 E. Lipiński, *Itineraria Phoenicia*. Leuven 2004.
- Latacz – Starke 2006 J. Latacz – F. Starke, "M.Ö. 2. Binyılın Yarisında Doğu Akdeniz Bölgesi'nin Politik Coğrafyası". Eds. Ü. Yalçın – C. Pulak – R. Slotta, *Uluburun Gemisi: 3000 Yıl Önce Dünya Ticareti*. Bochum (2006) 189-194.
- López-Ruiz 2014 C. López-Ruiz, *Gods, Heroes And Monsters: A Sourcebook of Greek, Roman and Near Eastern Myths in Translation*. New York - Oxford 2014.
- Lurker 1987 M. Lurker, *The Routledge Dictionary of Gods and Goddesses, Devils and Demons*. London - New York 1987.
- Macdonald 2010 C. Macdonald, "Knossos". Ed. E. H. Cline, *The Oxford Handbook of the Bronze Age Aegean*. Oxford (2010) 529-543.
- Magie 1950 D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor*, vol. I. Princeton - New Jersey 1950.
- Mahan 2011 A. T. Mahan, *Deniz Gücünün Tarih Üzerine Etkisi, 1660-1783*. Çev.: A. T. Büyükonat. İstanbul 2011.
- Mahan 2013 A. T. Mahan, *Deniz Harbi Üzerine, Tuğa. A. T. Mahan'ın Kitaplarından Seçmeler*. Çev.: A. T. Büyükonat. İstanbul 2013.
- Mahjoubi 1981 A. Mahjoubi, "The Roman and Post-Roman Period in North Africa". Ed. G. Mokhtar, *General History of Africa II: Ancient Civilizations of Africa*. California (1981) 465-512.
- Malkin 2011 I. Malkin, *A Small Greek Word: Networks in the Ancient Mediterranean*. Oxford - New York 2011.
- March 2014 J. March, *Klasik Mitler*. Çev.: S. Lim. İstanbul 2014.
- Marcotte 2015 D. Marcotte, "The Indian Ocean from Agatharchides of Cnidus to the Periplus Maris Erythraei". Eds. S. Bianchetti – M. Cataudella – H. Gehrke, *Brill's Companion to Ancient Geography: The Inhabited World in Greek and Roman Tradition*. Leiden (2015) 163-183.

- Marindin 1910 G. E. Marindin, *A Smaller Classical Dictionary of Biography, Mythology and Geography*. London 1910.
- Markoe 2000 G. E. Markoe, *Peoples of the Past: Phoenicians*. Los Angeles 2000.
- Mäthaus 2006 H. Mäthaus, "Geç Tunç Çağı'nda Akdeniz'de Kültürler Arası İlişkiler, Ticaret ve Deniz Seferleri". Eds. Ü. Yalçın – C. Pulak – R. Slotta, *Uluburun Gemisi: 3000 Yıl Önce Dünya Ticareti*. Bochum (2006) 335-368.
- Meijer – van Nijf 1992 F. Meijer – O. van Nijf, *Trade, Transport and Society in the Ancient World: A Sourcebook*. London - New York 1992.
- Meister 1982 K. Meister, *Die Ungeschichtlichkeit des Kalliasfriedens und deren Historische Folgen*. Wiesbaden 1982.
- Meritt *et al.* 1939 B. D. Meritt – H. T. Wade-Gery – M. F. McGregor, *The Athenian Tribute Lists*. Cambridge - Massachusetts 1939.
- Mills 2003 W. J. Mills, *Exploring Polar Frontiers: A Historical Encyclopedia, Volume II*. California 2003.
- Mitchell 1850 A. S. Mitchell, *Mitchel's Ancient Geography*. Philadelphia 1850.
- Mitchell 1971 R. E. Mitchell, "Roman-Carthaginian Treaties: 306 and 279/8 B.C.". *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 20-5/6 (1971) 633-655.
- Mitchell 2002 S. Mitchell, "In Search of the Pontic Community in Antiquity". Eds. A. K. Bowman – H. M. Cotton – M. Goodman – S. Price, *Representations of Empire Rome and the Mediterranean World*. Oxford – New York (2002) 35-64.
- Mjh* *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi | Mediterranean Journal of Humanities*. Antalya 2011-.
- Momigliano 1944 A. Momigliano, "Sea-Power in Greek Thought". *The Classical Review* 58/1 (1944) 1-7.
- Mommsen 1908 T. Mommsen, *The History of Rome*. Trans.: W. P. Dickson. New York 1908.
- Moore 2010 J. P. Moore, "Carthage". Ed. M. Gagarin, *The Oxford Encyclopedia of Ancient Greece and Rome II*. Oxford (2010) 53-55.

- Morgan 1989 J. R. Morgan, "Heliiodorus, An Ethiopian Story". Ed. B. P. Reardon, *Collected Ancient Greek Novels*. Los Angeles - London (1989) 349-588.
- Morrison – Coates 1987² J. S. Morrison – J. F. Coates, *The Athenian Trireme*. Cambridge 1987².
- Moscati 2004 S. Moscati, *Fenikeliler*. Çev. S. Gül. İstanbul 2004.
- Mosley 1975 D. J. Mosley, *Diplomacy in Ancient Greek*. London 1975.
- Mousourakis 2012 G. Mousourakis, *Fundamentals of Roman Private Law*. Berlin - Heidelberg 2012.
- Mullerus 1990 C. Mullerus, *Geographi Graeci Minores*. Hildesheim - Zürich - New York 1990.
- Mund-Dopchie 1994 M. Mund-Dopchie, "Different Readings of Hanno's Voyage from the Renaissance to the Seventeenth Century: From Pure Erudition to Ideological Debate". Ed. Z. von Martels, *Travel Fact and Travel Fiction: Studies on Fiction, Literary Tradition, Scholarly Discovery and Observation in Travel Writing*. Leiden - New York - Köln (1994) 111-119.
- Mund-Dopchie 2003 M. Mund-Dopchie, "Hanno". Ed. W. Brown, *Catalogus Translationum et Commentariorum Mediaeval and Renaissance Latin Translations and Commentaries*. Washington (2003) 49-57.
- Müller-Wiener 2003² W. Müller-Wiener, *Bizans'tan Osmanlı'ya İstanbul Limanı*. Çev.: E. Özbek. İstanbul 2003².
- Negbi 1992 O. Negbi, "Early Phoenician Presence in the Mediterranean Islands: A Reappraisal". *American Journal of Archaeology* 96/1 (1992) 599-615.
- Nelson 1943 H. H. Nelson, "The Naval Battle Pictured at Medinet Habu". *Journal of Near Eastern Studies* 2/1 (1943) 40-55.
- Neugebauer 1975 O. Neugebauer, *A History of Ancient Mathematical Astronomy*. Berlin - Heidelberg 1975.
- Newton et al. 2006 M. W. Newton – S. Talamo – C. Pulak – B. Kromer – P. Kuniholm, "Uluburun Batığı'nın Tarihlendirilmesi". Eds. Ü. Yalçın – C. Pulak – R. Slotta, *Uluburun Gemisi: 3000 Yıl Önce Dünya Ticareti*. Bochum (2006) 117-118.

- Niebuhr 1844 B. G. Niebuhr, *The History of Rome from the First Punic War to the Death of Constantine*. London 1844.
- Niemeier 2004 W. - D. Niemeier, "When Minos Ruled the Waves: Knossian Power Overseas". Eds. G. Cadogan, E. Hatzaki – A. Vasilakis, *Knossos: Palace, City, State* (British School at Athens Studies 12). London (2004) 393-398.
- Niemeyer 2000 H. G. Niemeyer, "The Early Phoenician City-States on the Mediterranean, Archaeological Elements for their Description". Ed. M. H. Hansen, *A Comparative Study of Thirty City-State Cultures: An Investigation Conducted by the Copenhagen Polis Centre*. Copenhagen (2000) 89-116.
- Oded 2002 B. Oded, "Israel's Neighbours". Ed. J. Barton, *The Biblical World, Volume One*. London - New York (2002) 485-519.
- Ormerod 1922 H. A. Ormerod, "*The Campaigns of Servilius Isauricus Against the Pirates*". *JRS* 12 (1922) 35-56.
- Osborne 1997 C. Osborne, "Heraclitus". Ed. C. C. W. Taylor, *Routledge History of Philosophy Volume I: From the Beginning to Plato*. London - New York (1997) 80-116.
- Otto – Schilling 1831 C. E. Otto – B. Schilling, *Das Corpus Juris Civilis in's Deutsche Ubersetzt von einem Vereine Rechtgelehrter. Zweiter Band*. Leipzig 1831.
- Öngör 1954 S. Öngör, *Coğrafi Keşifler ve Tetkik Seyahatleri Tarihi*. İstanbul 1954.
- Phaselis* *Disiplinlerarası Akdeniz Araştırmaları Dergisi | Journal of Interdisciplinary Mediterranean Studies*. Antalya 2015-.
- Pittinger 1975 J. Pittinger, "Mineral Products of Melos in Antiquity and Their Identification". *The Annual of the British School at Athens* 70 (1975) 191-197.
- Pohl 2005 W. Pohl, "Justinian and the Barbarian Kingdoms". Ed. M. Mass, *The Cambridge Companion to the Age of Justinian*. Cambridge - New York (2005) 448-476.
- Pulak 2006 C. Pulak, "Uluburun Batığı". Eds. Ü. Yalçın – C. Pulak – R. Slotta, *Uluburun Gemisi: 3000 Yıl Önce Dünya Ticareti*. Bochum (2006) 57-104.

- Purcell 1995 N. Purcell, "On the Sacking of Carthage and Corinth". Eds. D. C. Innes - H. Hine - C. Pelling, *Ethics and Rhetoric: Classical Essays for Donald Russell on His Seventy-Fifth Birthday*. Oxford (1995) 133-148.
- Purcell 2013 N. Purcell, "Urbanism". Eds. A. Barchiesi – W. Scheidel, *The Oxford Handbook of Roman Studies*. Oxford (2013) 579-592.
- Purchas 1625 S. Purchas, *Purchas his Pilgrimes, In Five Books: or Relations of the World and the Religions Observed in All Ages and Places Discovered, from the Creation unto this Present*. London 1625.
- Ramusio 1550 G. B. Ramusio, *Primo Volume delle Navigazioni et Viaggi nel qual si Contiene la Descrittione dell' Africa*. Venice 1550.
- Redford 2000 D. B. Redford, "Egypt and Western Asia in the Late New Kingdom: An Overview". Ed. E. D. Oren, *The Sea Peoples and Their World: A Reassessment*. Philadelphia (2000) 1-20.
- Rhodes 2006 P. J. Rhodes, *A History of the Classical Greek World, 478–323 BC*. Malden - Oxford - Melbourne 2006.
- Ridley 1986 R. T. Ridley, "To be Taken with a Pinch of Salt: The Destruction of Carthage". *Classical Philology* 81/2 (1986) 140-146.
- Riffenburgh 2012 B. Riffenburgh, *Antik Dönemden Günümüze Haritacilar*. Çev. Ç. Sunay. İstanbul 2012.
- Robertson 1980 N. Robertson, "The Sequence of Events in the Aegean in 408 and 407 B.C.". *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 29/3 (1980) 282-301.
- Robinson 2009 A. Robinson, *Ölçüler Kitabı*. Çev.: D. Akın. İstanbul 2009.
- Roller 2006 D. W. Roller, *Through the Pillars of Herakles Greco-Roman Exploration of the Atlantic*. New York - Oxon 2006.
- Roller 2012a D. W. Roller, "Elissa". Eds. E. K. Akyeampong – H. L. Gates, *Dictionary of African Biography, Volume II*. Oxford - New York (2012) 290-291.
- Roller 2012b D. W. Roller, "Himilco the Navigator". Eds. E. K. Akyeampong – H. L. Gates, *Dictionary of African Biography, Volume III*. Oxford - New York (2012) 70-71.
- Rostovtzeff 1941 M. Rostovtzeff, *The Social and Economic History of the Hellenistic World: Vol. I*. Oxford 1941.

- Rostovtzeff 1957 M. Rostovtzeff, *The Social and Economic History of the Roman Empire: Vol. I-II*. Oxford 1957.
- Russell 1945 B. Russell, *A History of Western Philosophy*. New York 1945.
- Salama 1981 P. Salama, "The Sahara in Classical Antiquity". Ed. G. Mokhtar, *General History of Africa II: Ancient Civilizations of Africa*. California (1981) 513-533.
- Sanchez – Ellart 2013 C. Sanchez – M. Ellart, "Law of the Sea, Rhodian". *The Encyclopedia of Ancient History* X (2013) 3970-3972.
- Saprykin 1997 S. J. Saprykin, *Heracleia Pontica and Tauric Chersonesus before Roman Domination VI-I Centuries B.C.* Amsterdam 1997.
- Sarton 1993 G. Sarton, *Ancient Science Through the Golden Age of Greece*. New York 1993.
- Savage 1847 T. S. Savage, "Notice of the External Characteristics and Habits of Troglodytes Gorilla, a New Species of Orang From the Gaboon River". *Boston Journal of Natural History* 5 (1847) 417-26.
- Secombe 1900 T. Secombe, "Vossius". Ed. S. Lee, *Dictionary of National Biography, Vol. 63*. London (1900) 392-396.
- Schoff 2014 W. H. Schoff, *The Periplus of Hanno, A Voyage of Discovery Down the West African Coast, by a Carthaginian Admiral of the Fifth Century BC*. Philadelphia 2014.
- Schwarcz 2004 A. Schwarcz, "The Settlement of the Vandals in North Africa". Ed. A. H. Merrills, *Vandals, Romans and Berbers: New Perspectives on Late Antique North Africa*. Aldershot - Burlington (2004) 49-58.
- Scullard 1955 H. H. Scullard, "Carthage". *Greece & Rome* 2/3 (1955) 98-107.
- Scullard 1989 H. H. Scullard, "Carthage and Rome". Eds. F. W. Walbank – A. E. Astin *et al.*, *The Cambridge Ancient History VII/2*. Cambridge - New York (1989) 486-572.
- Seland 2005 E. H. Seland, "Ancient South Arabia: Trade and Strategies of State Control as Seen in the "Periplus Maris Erythraei". Ed. M. C. A. Macdonald, *Proceedings of the Seminar for Arabian Studies, Volume 35, Papers from the Thirty Eighth Meeting of the Seminar for Arabian Studies Held in London, 22-24 July 2004*. Oxford (2005) 271-278.

- Serrati 2006 J. Serrati, "Neptune's Altars: The Treaties Between Rome and Carthage (509-226 B.C.)". *The Classical Quarterly New Series* 56/1 (2006) 113-134.
- Sevin 1982 V. Sevin, "Anadolu'da Yunanlılar". *Anadolu Uygarlıkları: Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi*, Cilt II. İstanbul (1982) 218-221.
- Shahar 2004 Y. Shahar, *Josephus Geographicus*. Tübingen 2004.
- Shaw 1990 B. D. Shaw, "Bandit Highlands and Lowland Peace: The Mountains of Isauria-Cilicia". *Journal of the Economic and Social History of the Orient* 33/2 (1990) 199-233.
- Sidebotham 1986 S. E. Sidebotham, *Roman Economic Policy in the Erythra Thalassa: 30 B.C. - A.D. 217*. Leiden 1986.
- Smith 1877 W. Smith, *A Smaller Classical Dictionary of Biography, Mythology and Geography*. New York 1877.
- Souza 1999 P. de Souza, *Piracy in the Graeco-Roman World*. Cambridge 1999.
- Spence 2002 I. G. Spence, *Historical Dictionary of Ancient Greek Warfare*. Lanham - Maryland - London 2002.
- Starr 1955 C. G. Starr, "The Myth of the Minoan Thalassocracy". *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 3/3 (1955) 282-291.
- Starr 1978 C. G. Starr, "Thucydides on Sea Power". *Mnemosyne* 31/4 (1978) 343-350.
- Starr 2000 C. G. Starr, *Antik Çağda Deniz Gücü*. Çev. G. Ergin. İstanbul 2000.
- Steinby 2014 C. Steinby, *Rome Versus Carthage: The War at Sea*. Barnsley 2014.
- Swaddling 2000 J. Swaddling, *Antik Olimpiyat Oyunları*. Çev.: B. Gürün. İstanbul 2000.
- Tarn 1907 W. W. Tarn, "The Fleets of the First Punic War". *The Journal of Hellenic Studies* 27 (1907) 48-60.
- Tekin 2008 O. Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*. İstanbul 2008.
- Tellegen-Couperus 1993 O. Tellegen-Couperus, *A Short History of Roman Law*. London - New York 1993.
- Temporal 1556 J. Temporal, *Historiale Description de l'Afrique, Tierce Partie du Monde*. Lyon 1556.

- Theutenberg 1984 B. J. Theutenberg, "Mare Clausum et Mare Liberum". *Arctic* 37/4 (1984) 481-492.
- Tipps 1985 G. K. Tipps, "The Battle of Ecnomus". *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 34/4 (1985) 432-465.
- Torr 1895 C. Torr, *Ancient Ships*. Cambridge 1895.
- Thomson 1948 J. O. Thomson, *History of Ancient Geography*. Cambridge 1948.
- Tomaschek 1970² W. Tomaschek, "Byzantion (2)". *Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft* III/1 (1970²) 1158.
- Tozer 1971 H. F. Tozer, *History of Ancient Geography*. New York 1971.
- Treidler – Brentjes 1998 H. Treidler – B. Brentjes, "Erythra Thalatta". *Der Neue Pauly: Enzyklopädie der Antike* 4 (1998) 106-107.
- Trump 1980 D. H. Trump, *The Prehistory of the Mediterranean*. London 1980.
- Tuncel 1993 M. Tuncel, "Çanakale Boğazi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 8 (1993) 199-203.
- Tüner Önen 2008 N. Tüner Önen, *Phaselis Antik Kenti ve Teritoryumu*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi. Antalya 2008.
- Tüner Önen 2015 N. Tüner Önen, *Plutarkhos, Bioi Paralleloi, Agesilaos & Pompeius: Giriş, Değerlendirme ve Açıklayıcı Notlar*. Antalya 2015.
- Van de Mieroop 2007 M. Van de Mieroop, *A History of the Ancient Near East, ca. 3000-323 BC*. Malden - Oxford 2007.
- Vansina 1997 J. Vansina, "Slender Evidence, Weighty Consequences: On One Word in the "Periplus Maris Erythraei". *History in Africa* 24 (1997) 393-397.
- Vossius 1658 I. Vossius, *Isaaci Vossii Observationes ad Pomponium Melam De Situ Orbis*. London 1658.
- Wagner 1997 H. Wagner, "Die Lex Rhodia de Iactu". *Revue Internationale des Droits de l'Antiquite* 44 (1997) 357-80.
- Warmington 1940 E. H. Warmington, "Africa in Ancient and Medieval Times". Eds. J. H. Rose – A. P. Newton – E. A. Benians, *The Cambridge History of the British Empire, Volume II: The Growth of the New Empire, 1783-1870*. Cambridge - New York (1940) 53-78.
- Warmington 1960 B. H. Warmington, *Carthage*. London 1960.

- Warmington 1981 B. H. Warmington, "The Carthaginian Period". Ed. G. Mokhtar, *General History of Africa II: Ancient Civilizations of Africa*. California (1981) 441-464.
- Warnecke 1999 H. Warnecke, "Schiffahrt". Ed. H. Sonnabend, *Mensch und Landschaft in der Antike: Lexikon der Historischen Geographie*. Stuttgart - Weimar (1999) 438-442.
- Watkins 1800 J. Watkins, *The Universal Biographical Dictionary*. London 1800.
- Watrous 1982 L. W. Watrous, *Lasithi, A History of Settlement on a Highland Plain in Crete*. Princeton - New Jersey 1982.
- Watson 1985 A. Watson, *The Digest of Justinian, Volume I*. Philadelphia 1985.
- Weinrib 1968 E. J. Weinrib, "The Prosecution of Roman Magistrates". *Phoenix* 22/1 (1968) 32-56.
- Westlake 1974 H. D. Westlake, "The Naval Battle at Pylos and Its Consequences". *The Classical Quarterly* 24/2 (1974) 211-226.
- Witzthum 2002 W. G. Witzthum, "From the Rhodian Sea Law to UNCLOS III". Eds. P. N. Ehlers – E. M. Borgese – R. Wolfrum – C. Hoszlig, *Marine Issues: From a Scientific, Political and Legal Perspective*. The Hague (2002) 1-18.
- Wolters 1952 E. J. Wolters, "Carthage and its People". *The Classical Journal* 17/5 (1952) 191-204.
- Wright 1951⁴ F. A. Wright, *Classical Dictionary of Proper Names Mentioned in Ancient Authors*. London 1951⁴.
- Wroth 1908 W. Wroth, *Catalogue of the Imperial Byzantine Coins in the British Museum*. London 1908
- Wyatt 2007 N. Wyatt, "Religion in Ancient Ugarit". Ed. J. R. Hinnels, *A Handbook of Ancient Religions*. Cambridge - New York (2007) 105-160.
- Yavuz 2013² M. F. Yavuz, *Dionysios Byzantios, Boğaziçi'nde Bir Gezinti*. İstanbul 2013².
- Yiğit 2012 İ. Yiğit, "Tunus". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 41 (2012) 385-388.
- Zimmermann 1992² R. Zimmermann, *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Capetown - Wetton - Johannesburg 1992².

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Erkan KURUL

Doğum Tarihi: 24 Haziran 1988

Doğum Yeri: Burhaniye

Medeni Durumu: Bekâr

Unvanı: Araştırma Görevlisi

Öğrenim Durumu:

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Mezun Olunan Lise	Yabancı Dil Ağırlıklı Eğitim Disiplini	Ayvalık Atatürk Anadolu Lisesi	2002-2006
Lisans Derecesi	Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Eski Yunan Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı	Akdeniz Üniversitesi	2007-2012

Akademik Görevler:

Araştırma Görevlisi; Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Üniversitesi, 2013-

YABANCI DİL BİLGİSİ

İNGİLİZCE, İyi Derecede, YDS 2015 Güz Dönemi Belgeli, 65 Puan.

ALMANCA, Temel Başlangıç Derecesi, Lisans Hazırlık Dil Eğitimi, Transkript ile Belgeli ve Goethe Enstitüsü Sertifikalı (*Abschlusszertifikat der Vorbereitungsklasse Deutsch 2007/2008*).

ESKİ YUNANCA, İyi, Lisans Dil Eğitimi, Transkript ile belgeli.

LATİNCE, İyi, Lisans Dil Eğitimi, Transkript ile belgeli.

BAŞARILAR / ÖDÜLLER

Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Eski Yunan Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, 2011-2012 Mezuniyet Dönemi bölüm ikinciliği.

Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi 2011-2012 mezuniyet dönemi *Onur Belgesi* ile mezuniyet.

YAYINLAR

ÇEVİRİLER

E. Kurul, “Kartacalı Hannon ve Batı Afrika Kıyılarına Seyrüsefer”. *Phaselis I* (2015) 231-260.

E. Kurul, “Iustinianus, Digesta XIV. 2: Gemiden Mal Atımına İlişkin Rhodos Yasası Hakkında - ΝΟΜΟΣ ‘ΡΟΔΙΩΝ ΝΑΥΤΙΚΟΣ”. *Cedrus III* (2015) 379-389.

E. Kurul, “Rhodos'luların Denizcilik Yasası”. *Cedrus II* (2014) 527-549.

KİTAP TANITIMLARI

E. Kurul, “Tunç Çağını Sona Erdiren Halklar: Deniz Kavimleri”. Yazar: B. Gür. *Arkeoloji ve Sanat Dergisi* 149 (2015) 210-212.

E. Kurul, “Antik Dönem Denizciliğinde Tenedos/Bozcaada, Kıyısız Kullanım ve Ticaret”. Yazar: O. Bamyacı. *MJH IV/2* (2014) 395-397.

E. Kurul, “Denizler Altında Arkeoloji - Su Altına Adanmış Bir Ömür: Anılar ve Keşifler”. Yazar: G. F. Bass. *Cedrus II* (2014) 563-566.

E. Kurul, “Deniz Harbi Üzerine: Mahan’a Göre Deniz Harbi”. Yazar: A. T. Mahan. *MJH IV/1* (2014) 355-358.

E. Kurul, “Ticaret, Tüccarlar ve Antik Kent”. Editörler: H. Parkins – C. Smith. *MJH III/2* (2013) 375-378.

E. Kurul, “Cicero, Yükümlülükler Üzerine”. Çev.: C. Çevik. *MJH III/2* (2013) 379-382.

E. Kurul, “ Köpeklerin Bilgeliği: Antikçağ Kiniklerinden Metinler”. Yazar: G. Luck. *MJH III/1* (2013) 269-272.

E. Kurul, “ Antik Çağda Günah, İtiraf, Kefaret/Confessiones”. Yazar: P. Ö. Aytaçlar. *MJH II/2* (2012) 331-332.

SEMPOZYUM BİLDİRİSİ

“19TH SYMPOSIUM ON MEDITERRANEAN ARCHAEOLOGY: TIME SPACE AND PEOPLE” başlıklı uluslararası sempozyum kapsamında “*The Carthaginian Hannon and His Voyage to the West Coast of Africa*” başlıklı sözlü bildiri (İngilizce olarak) sunulmuştur. Sempozyum 12-14 Kasım 2015 tarihleri arasında Akdeniz Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Kemer Belediyesi ile Phaselis ve Teritoryumu Yüzeç Araştırmaları ekibinin ortak organizatörlüğü altında Antalya/Kemer’de yer alan Grand Haber isimli hotelde gerçekleştirilmiştir. Bildiri günü ve saati: 12 Kasım 2015 (14:40 - 15:00).

“ULUSLARARASI GENÇ BİLİMCİLER BULUŞMASI II: ANADOLU AKDENİZİ SEMPOZYUMU” başlıklı uluslararası sempozyum kapsamında “*Rhodos Denizcilik Yasaları: Tarihsel Süreç ve Kapsam*” başlıklı sözlü bildiri (Türkçe olarak) sunulmuştur. Sempozyum 4-7 Kasım 2015 tarihleri arasında Suna – İnan Kıracı Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü organizatörlüğü altında Ramada Plaza Antalya isimli otelde gerçekleştirilmiştir. Bildiri günü ve saati: 7 Kasım 2015 (10:30 - 10:50).

“II. ESKİÇAĞ DİLLERİ VE KÜLTÜRLERİ ÖĞRENCİ SEMPOZYUMU” başlıklı ulusal sempozyum kapsamında “*Bir Lykia-Pamphylia Liman Kenti Olarak Phaselis ve Tarihiçesi (Arkaik-Klasik ve Helenistik Dönemler)*” başlıklı sözlü bildiri (Türkçe olarak) sunulmuştur. Sempozyum 8-9 Mayıs 2014 tarihleri arasında, İstanbul Üniversitesi Klasik Filoloji Topluluğu organizatörlüğü altında İstanbul Üniversitesi’ne bağılı Kuyucu Murat Paşa Medresesi’nde gerçekleştirilmiştir. Bildiri günü ve saati: 9 Mayıs 2014 (14:25-14:45).

AKADEMİK RÖPORTAJ

F. Yılmaz - E. Kurul, "Eskiçağ Bilimleri'nin Türkiye'deki Geçmiş ve Geleceği Üzerine Sohbetler I - Sencer Şahin". *Cedrus* III (2015) VII-XXV.

SERĞİ PROJELERİ

Emine KURUL tarafından gerçekleştirilen “Akdeniz’de Tanrılar & Kahramanlar | Gods & Heroes in the Mediterranean” isimli yağlı boya sergisi. 7-13 Şubat 2015 tarihleri arasında Antalya Müzesi’nde gerçekleştirilmiştir. Sergideki Görev: Küratör.

Emine KURUL tarafından gerçekleştirilen “Akdeniz'de Tanrılar & Kahramanlar | Gods & Heroes in the Mediterranean” isimli yağlı boya sergisi. 16-30 Nisan 2015 tarihleri arasında Erdem Bayazıt Kültür Merkezi'nde (Antalya/Kepez) gerçekleştirilmiştir. Sergideki Görev: Küratör.

REDAKSİYON VE EDİTÖRLÜK ÇALIŞMALARI

LIBRI I (2015); Kitap Tanıtımı, Eleştiri ve Çeviri Dergisi, Dergi Sekreteri.

PHASELIS I (2015); Disiplinlerarası Akdeniz Araştırmaları Dergisi, Dergi Sekreteri.

CEDRUS III (2015); Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Dergisi, Dergi Sekreteri.

MJH V/1 (2015); Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi, Redaktör.

MJH IV/2 (2014); Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi, Redaktör.

CEDRUS II (2014); Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Dergisi, Redaktör.

MJH IV/1 (2014); Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi, Redaktör.

MJH III/2 (2013); Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi, Redaktör.

CEDRUS I (2013); Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Dergisi, Redaktör.

MJH III/1 (2013); Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi, Redaktör.

MJH II/2 (2012); Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi, Redaktör.

ARAŞTIRMA PROJELERİ & ARAŞTIRMA DENEYİMİ

Uylupınar (Erken Kıbyra) Yerleşimi Yüzey Araştırması, 2015 sezonu, *Epigrafi* olarak bilimsel üyelik.

Akdeniz Üniversitesi Ksanthos Kazısı 2015 kazı sezonu *Epigrafi* olarak bilimsel üyelik.

Phaselis ve Territoryumu Yüzey Araştırmaları, 2015 sezonu *Epigrafi* olarak, bilimsel üyelik.

Phaselis ve Territoryumu Yüzey Araştırmaları, 2014 sezonu *Epigrafi* olarak, bilimsel üyelik.

Akdeniz Üniversitesi Ksanthos Kazısı 2014 kazı sezonu *Epigraf* olarak bilimsel üyelik.

Akdeniz Üniversitesi Ksanthos Kazısı 2013 kazı sezonu *Epigraf* olarak, bilimsel üyelik.

Phaselis ve Territoryumu Yüzey Araştırmaları, 2013 sezonu *Epigraf* olarak, bilimsel üyelik.

Stadiasmus Patarensis, Likya Eyaleti Roma Yolları Araştırma Projesi, 2010 Batı Likya Yüzey Araştırmaları Etapı, *lisans öğrencisi* olarak araştırma ekibi üyeliği.

İDARİ GÖREVLER – MESLEKİ DENEYİM

Akdeniz Üniversitesi, Fotoğraf Topluluğu Akademik Danışmanı (2015-).

BOLOGNA Süreci Birim Koordinatörü: Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, 2014-

Uluslararası İlişkiler Birim Koordinatörü: Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, 2014-

Erasmus Değişim Programı Koordinatörü: Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, 2014-

Mevlana Değişim Programı Koordinatörü: Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, 2014-

Farabi Değişim Programı Koordinatörü: Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, 2014-

Free Mover Programı Koordinatörü: Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, 2014-

Enstitü Öğrenci Konseyi Başkanı: Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, 2013 -

Akdeniz Üniversitesi, Toplumsal Duyarlılık Topluluğu, Yönetim Kurulu Başkanlığı (2009-2011).

EĞİTİM VE ÖĞRETİM ETKİNLİKLERİ

“19TH SYMPOSIUM ON MEDITERRANEAN ARCHAEOLOGY: TIME SPACE AND PEOPLE” başlıklı uluslararası sempozyumun organizasyon komitesi üyeliği.

TS EN ISO 9001 Kalite Yönetim Sistemi Temel Eğitimi – 20.03.2014/21.03.2014 tarihleri arasında düzenlenmiştir.

Avrupa Birliği Gençlik Eylem Projeleri Eylem 1.1 Programı kapsamında, Polonya/Cracow’da düzenlenen ‘‘Europe On Air’’ isimli sosyal sorumluluk projesine iştirak eden Türk heyetinde katılımcı (10-18 Nisan 2010).